

**МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ФАРМАЦЕВТИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
КАФЕДРА ФІЛОСОФІЇ ТА СОЦІОЛОГІЇ**

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ФІЛОСОФІЇ ОСВІТИ

**Збірник матеріалів
науково-практичної конференції з міжнародною участю**

28 жовтня 2021 р.

Харків: НФаУ, 2021

**МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ФАРМАЦЕВТИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
КАФЕДРА ФІЛОСОФІЇ ТА СОЦІОЛОГІЇ**

**АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ФІЛОСОФІЇ ОСВІТИ
Збірник матеріалів науково-практичної конференції
з міжнародною участю**

28 жовтня 2021 р.

Харків: НФаУ, 2021

УДК 1:37 (06)

Редколегія: доктор філософських наук, професор Іванова К. А.,
кандидат історичних наук, доцент Балабай Я. В.

Збірник матеріалів науково-практичної конференції з міжнародною участю «Актуальні питання філософії освіти», м. Харків, 28 жовтня 2021 р. / редкол. : К. А. Іванова та ін. – Харків: НФаУ, 2021. – 201 с.

Збірник містить матеріали науково-практичної конференції з міжнародною участю «Актуальні питання філософії освіти», що охоплюють широкий спектр напрямків досліджень: проблеми філософії освіти; адаптація вищої освіти до сучасних соціокультурних реалій; особистість в контексті філософії освіти; статус наукового знання в ХХІ столітті; технології, мистецтво та професіоналізм в освітній діяльності; філософські аспекти відкритої освіти; історичні студії освіти; університет сьогодні: проблеми та перспективи.

Для широкого кола наукових, науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти.

Редакційна колегія не завжди поділяє погляди авторів статей.

Автори опублікованих матеріалів несуть повну відповідальність за підбір, точність наведених фактів, цитат, економіко-статистичних даних, власних імен та інших відомостей. Матеріали подаються мовою оригіналу.

Зміст

1. Yaroslava Artemenko. UNIVERSITY NOWADAYS: THE “END” OR THE “TURN” OF THE HISTORY?.....	8
2. Maksym Doichyk, Oksana Doichyk, Alla Sinitsyna. ACADEMIC INTEGRITY IN LIGHT OF THE PRESENT SITUATION IN UKRAINIAN HIGHER EDUCATION.....	11
3. Olga Chernyshenko, Helen Karasyova. ENGLISH LANGUAGE FOR THE COMPETITIVE SPECIALISTS OF PHARMACY	14
4. Nataliya Martynenko, Avadein Ahmed Mohamed Reda Abdu. ARABIC SYSTEM OF PHYSICIANS’ TRAINING	16
5. Артеменко Андрій Павлович. ДЕМОГРАФІЧНІ ФАКТОРИ РОЗВИТКУ ОСВІТИ В УКРАЇНІ	18
6. Балабай Яна Володимирівна. ФІЛОСОФІЯ СУЧАСНОЇ ВІТЧИЗНЯНОЇ ОСВІТИ.....	20
7. Бейлин Михаил Валерьевич, Желтобородов Александр Николаевич. ЗНАНИЯ В ПОСТЭКОНОМИЧЕСКУЮ ЭРУ ЦИФРОВЫХ ТЕХНОЛОГИЙ.....	24
8. Білокобильський Олександр Володимирович. РОЛЬ ФІЛОСОФСЬКИХ ДИСЦИПЛІН В СТРУКТУРІ СУЧАСНОЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....	30
9. Білецька Тетяна Вікторівна. ОСОБЛИВОСТІ ОСВІТНЬОГО АУДИТУ У ВИЩІЙ ШКОЛІ.....	32
10. Болотіна Євгенія Валеріївна. ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ.....	36
11. Васильєва Ірина Василівна, Вакуленко Галина, Нечушкіна Ольга. ПИТАННЯ СУЧАСНОЇ ВИЩОЇ МЕДИЧНОЇ ОСВІТИ: ФІЛОСОФСЬКИЙ ТА СОЦІОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТИ.....	42
12. Верба Михайло Анатолійович. МЕДИЧНЕ ПІЗНАННЯ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ ОСНОВНИХ ПАРАДИГМ СУЧАСНОЇ ФІЛОСОФІЇ НАУКИ.....	47
13. Вергелес Костянтин Миколайович, Куліш Павло Лаврентійович, Школьнікова Тетяна Юріївна, Вергелес Тетяна Михайлівна. ОСОБИСТІТЬ У СУЧАСНОМУ ПОСТПОСТМОДЕРНОМУ СВІТІ.....	51
14. Газнюк Лідія Михайлівна, Семенова Юлія Анатоліївна. SOFT SKILLS ЯК ЦІННІСНИЙ ПРИОРИТЕТ У ТРАНСФОРМАЦІЇ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ....	57
15. Гардашук Тетяна Василівна. БІОБЕЗПЕКИ В ПОЛІТИЦІ, НАУЦІ, ОСВІТІ.....	63

16. Гончаров Геннадій Миколайович, Червона Світлана Пилипівна. **НООГУМАНІСТИЧНИЙ СВИТОГЛЯД ЛЮДИНИ ЯК СОЮЗ РАЦІОНАЛЬНОГО ТА ІРРАЦІОНАЛЬНОГО**.....**66**
17. Грѣнчаров Ангел Иванов **ЧТО ОЗНАЧАЕТ БЫТЬ ОБРАЗОВАННЫМ?**.....**72**
18. Зацепіна Наталя Олександрівна, Гнідий Олексій Олександрович. **КОМУНІКАТИВНІ АСПЕКТИ МЕТОДИКИ ВИКЛАДАННЯ ДИСЦИПЛІН ТУРИЗМУ: ФІЛОСОФСЬКИЙ ПІДХІД**.....**79**
19. Іванова Каріна Андріївна. **ЗМІНИ ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ ФІЛОСОФІЇ ОСВІТИ**.....**82**
20. Кайдалова Лідія Григорівна, Романовська Олена Олександрівна, Альохіна Наталія Вікторівна. **ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК SOFT SKILLS У МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я**.....**85**
21. Калашник Марія Павлівна, Генкін Антон Олександрович, Roul Paul. **ОСОБИСТІТЬ В КОНТЕКСТІ ФІЛОСОФІЇ ОСВІТИ: МОРАЛЬНО-ЕСТЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПЕДАГОГІКИ КАРЛА ЧЕРНІ**.....**88**
22. Карнаухова Світлана Павлівна. **ІНТЕГРАЦІЯ ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ФОРМУВАННІ ГАРМОНІЙНО РОЗВИНЕНОЇ ОСОБИСТОСТІ**.....**92**
23. Кваша Олександр Павлович. **ФІЛОСОФІЯ ОСВІТИ – КЛАСИЧНА ТА НЕКЛАСИЧНА ІСТОРИЧНА ТИПОЛОГІЯ**.....**94**
24. Кулакова Юлія Анатоліївна. **ЖИТТЯ ТА ТРАДИЦІЇ СЕРЕДНЬОВІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ**.....**100**
25. Курченко Вікторія Володимирівна. **ОТКРЫТОЕ ОБРАЗОВАНИЕ В США: ОПЫТ И ПЕРСПЕКТИВЫ ДЛЯ УКРЕПЛЕНИЯ СОТРУДНИЧЕСТВА В СФЕРЕ ОБРАЗОВАНИЯ И КУЛЬТУРЫ МЕЖДУ США И УКРАИНОЙ**.....**104**
26. Лутаєва Тетяна Василівна, Сабатовська-Фролкіна Інна Сергіївна, Фесенко Володимир Юрійович, Шварп Наталія Вікторівна. **УТІЛЕННЯ «ІДЕЇ УНІВЕРСИТЕТУ» У СУЧАСНИХ МОДЕЛЯХ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ**.....**110**
27. Мороз Ксенія, Садовніков Олег Костянтинівич. **SOFT-SKILLS В УНІВЕРСИТЕТСЬКОМУ ЖИТТІ**..... **115**
28. Морева Галина Георгіївна, Кожухова Галина Оревівна. **ПРОБЛЕМИ ЕКОЛОГІЧНОГО ВИХОВАННЯ КРІЗЬ ПРИЗМУ ФІЛОСОФІЇ ОСВІТИ**.....**117**
29. Панов Володимир Ярославович. **ЛІНГВІСТИЧНИЙ ІМПЕРІАЛІЗМ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ: РЕМАРКА ЩОДО ЗАКОНОПРОЄКТУ 3717**.....**120**

30. Плотнікова Наталія Володимирівна. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ У ВНЗ.....	122
31. Попова Наталія Валеріївна, Артеменко Микита Андрійович. ОСВІТА І ПРОБЛЕМА СВІДОМОСТІ.....	125
32. Разумовський Сергій Олександрович, Кулакова Оксана Миколаївна. КОНЦЕПЦІЯ ФУНДАМЕНТАЛІЗАЦІЇ ОСВІТИ.....	128
33. Рилова Ольга Юріївна. МАСОВИЙ ПОПИТ НА ВИЩУ ОСВІТУ ТА ЇЇ ЯКІСТЬ.....	133
34. Савіна Вікторія Вікторівна. МОТИВАЦІЯ НАВЧАННЯ.....	137
35. Садовніков Олег Костянтинович. СТАТУС УНІВЕРСИТЕТУ В ПРОЦЕСІ РОЗВИТКУ ОСВІТИ.....	139
36. Салтан Наталія Миколаївна, Орленко Олена Михайлівна. АНТРОПО-СОЦІАЛЬНИЙ ВИМІР ОСВІТНИХ РЕСУРСІВ ВИСОКОТЕХНОЛОГІЧНОГО СУСПІЛЬСТВА.....	144
37. Скорикова Марія Кирилловна. ПРОБЛЕМА АДАПТАЦІЇ СОВРЕМЕННОГО УКРАїнСКОГО ВИСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ В СОЦІОКУЛЬТУРНИХ РЕАЛІЯХ АВСТРАЛІЇ.....	150
38. Стадник Григорій Васильович, Радіонова Людмила Олексіївна. ФІЛОСОФІЯ ОСВІТИ: ВИКЛИКИ ЧАСУ.....	153
39. Стешенко Наталія Леонідівна, Бородай Андрій Володимирович. РОЛЬ ФІЛОСОФІЇ В СТРУКТУРІ ПЕДАГОГІЧНОЇ НАУКИ.....	159
40. Ткаченко Валерія Вікторівна. МЕДІАГРАМОТНІСТЬ ТА РИТОРИКА ЯК ЗАСОБИ ПОДОЛАННЯ КІБЕРБУЛІНГУ.....	165
41. Томарева Наталія Олександрівна. ВИКОРИСТАННЯ ДИСТАНЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ПРИ ВИВЧЕННІ ЛАТИНСЬКОЇ МОВИ У ПЕРІОД КАРАНТИННИХ ЗАХОДІВ.....	168
42. Удовицька Тетяна Анатоліївна. ВИКЛАДАЧ-СТУДЕНТ: ПРОБЛЕМИ ВЗАЄМНИХ ОЧІКУВАНЬ У СУЧАСНИХ СОЦІОКУЛЬТУРНИХ РЕАЛІЯХ.....	170
43. Утюж Ірина Геннадіївна, Спиця Наталія Валеріївна. ВИЩА ОСВІТА В УМОВАХ КОМУНІКАТИВНОГО КАПІТАЛІЗМУ.....	173
44. Філіппенко Ростислав Ігорович, Хіріна Ганна Олександрівна. М. П. КРАСОВСЬКИЙ ТА ЙОГО ДІЯЛЬНІСТЬ НА СТОРІНКАХ ХАРКІВСЬКОЇ ПЕРІОДИЧНОЇ ПРЕСИ КІНЦЯ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТ.....	175
45. Хіріна Ганна Олександрівна, Кахніашвілі Анастасія Сергіївна, Матус Тетяна Андріївна. ВІДКРИТА ОСВІТА: СУТНІСТЬ, СУЧАСНІСТЬ ТА ПЕРСПЕКТИВИ.....	181

46. Цвілий Сергій Миколайович, Гурова Дар'я Дмитрівна. НАПРЯМКИ МОДЕРНІЗАЦІЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ З МЕДИЧНОГО ТУРИЗМУ НА ОСНОВІ ІННОВАЦІЙНОЇ СКЛАДОВОЇ...**186**
47. Чернігова Тетяна Леонідівна. ТЕМА «МОВЧАННЯ» У ТВОРЧІЙ СПАДЩИНІ БЕЛЬГІЙСЬКОГО ФІЛОСОФА, ПОЕТА ТА ДРАМАТУРГА МОРІСА МЕТЕРЛІНКА**193**
48. Шевченко Сергій Леонідович. ЕКЗИСТЕНЦІАЛЬНІ ВИМІРИ ГУМАНІСТИЧНОГО ІДЕАЛУ ОСВІТИ В “ТЕОНОМНІЙ ЕТИЦІ” ПАУЛЯ ТІЛЛІХА.....**195**

Yaroslava Artemenko,

PhD in Philosophy, associate professor of Philosophy and Sociology Department,
National University of Pharmacy, Kharkiv, Ukraine

UNIVERSITY NOWADAYS: THE “END” OR THE “TURN” OF THE HISTORY?

The events of the last two years have actualized a serious problem that goes beyond particular education issues. This is the problem of the university prospects in the conditions of crisis which embraces not only the education but also the entire socio-cultural paradigm of our time. Last spring, this problem was formulated by the Italian philosopher G. Agamben in a quite a radical form, as “the end of the 10-century university history”, which was summed up by the situation of a forced switch to the online form of study. “The loss of the face forever enclosed in the spectrum of the screen”, the destruction of student associations, the collapse of the infrastructure of university campuses, the onset of the “telematic dictatorship and technical barbarism era” calls into question the very existence of a university as a specific cultural *topos*, social institution, educational platform, system of interpersonal relations, as well as studentshood as a like-minded people community, united ideologically, co-existentially and territorially.

The crisis of the university education fell on the cultural and historical constellation (perhaps it is too early to call it an *era*), which is characterized by such features as:

- digitalization and technologization of all social life aspects;
- destruction of traditional social ties and emergence the situational systems of interaction instead;
- radical individualization;
- crisis of the multicultural social communication model and, as a result,
- the formation of a special "sensitivity" to the problems of history, ecology, the rights of an individual, the limits of the human in general.

The new cultural constellation, which took shape by the second decade of the 21st century, was called *metamodernism (or post-postmodernism)* and declared itself as a new turn in history, its continuation after the previously announced “end” (F. Fukuyama). Researchers and ideologists of the new cultural paradigm (F. Jameson, E. Gibbons, R. van den Akker, T. Vermeulen, L. Constantinou, J. McDowell) insist that metamodernity is a state of culture that re-constructs such lost value dominants as sincerity, responsibility, involvement and solidarity. From

the point of view of its researchers, metamodernity presupposes an attitude towards cultural or historical poles in which the conflict of differences is removed not by leveling the diversity of experiences, but by establishing a dynamic balance between them. Metamodernism does not deny possible hierarchies, "orders of discourse" or taxonomies. It inscribes them into the system of relations identified by van den Akker and Vermeulen in terms of "as if" modality: *as if* history could have some meaning, *as if* humanity would be moving towards the realization of its rationality, *as if* progress could make society more harmonious.

The technical base of the metamodern culture is digital technologies, which, on the one hand, simplify the processing of information, on the other hand, make an individual vulnerable, since these technologies work in areas traditionally considered as the anthropological prerogatives: cognition, creativity and communication.

Within the framework of the digital revolution, a new language of culture is also being formed: uniform, technical, historically flexible, ironic in relation to stable discursive constructs, trans-referential, and, as a result, more universal than, for instance, the Latin of classical science or more transparent than any natural language that tries to describe the individual experience.

The transformations occurring in culture correlate with changes in the objectives of modern education. The university educational strategy was traditionally focused on three aspects:

- creation of a fundamental, universal and systemic base for the training of a future professional,
- conduction of special preparation itself,
- formation of personal skills that contribute to the social implementation of learning outcomes (soft skills).

Contemporary education is focused mainly on the implementation of utilitarian and professional tasks. This is explained, on the one hand, by the economization of previously non-market areas and, on the other, by the technologization of intellectual activity. These factors contributed to the formation of a stable mental stereotype that *knowledge is a resource*, i.e., a capacious and the most effective way to solve problems. Knowledge as a reflexive activity, creativity, work of self-awareness, search or dialogical interaction is discredited by the pragmatics of everyday life. The soft skills within the framework of educational strategies, are often understood as mastering basically the *technologies* of representation and communication, or competencies, rather than their *content*. While the classical university education is not an information resource but rather

humanitarian, that is, human, acquisition. It lays the foundations for the intellectual culture of society, forms its elite, promotes the building up of integrative ties within professional communities, diversifies the forms of knowledge and, in the end, creates value references in which the competence of specialists is not reduced to their “speed” or loyalty to a given standard. Simply put, “shortening the path” is not always the best way to achieve a good goal.

Today, it is obvious that the end of the 10-century classical university history is a quite natural. The crisis that manifested itself during a pandemic is a symptom of deeper processes taking place in society and human consciousness. The key terms expressing their entity could be "resource capacity", "economy" and "individualism". Neural networks technologies (improving as faster as everyday life grows deeper into virtual reality) successfully compete with the mechanisms of human thinking, surpassing it in speed and efficiency. The volume of remote classes audience is many times bigger than the size of traditional classrooms. The time and place of the educational process becomes an optional convention. The format of online conferences turns out to be much safer than traditional university disputes, with their tense, conversational dramaticism, intensity and face-to-face meetings of opponents.

What are the prospects for the university history? Can we hope for the new turn, not the end of it? And what particular tendencies could be outlined as possible ways out of the crisis? To my mind, a university as a special community should use the potential of a new, metamodern era, namely, flexibility and the will to take into account cultural and ideological differences. Another step could be the democratization of relations within the education institution itself, where not only a student, but also a teacher has inalienable rights. It is important also, in my opinion, to keep the *chronotopos* of the university academic activity intact. A live classroom atmosphere can't be substituted by the individually neutral online presence. Plus, the 24/7 teacher's accessibility mode destroys not only the personal space of all the participants of the academic process, but also devalues the meaning of study as a personal conscious, strong-willed, independent and creative effort. Continuous training interaction does not include the well-articulated dialogue automatically, it reduces study to the process of getting information.

Technologization is a logical consequence of progress. But, in my opinion, it is necessary to technologize, first of all, the non-creative spheres of university life (technical checks, access to materials or conduction of events with a large number of participants). Study as an essential element of university education, where live contact, concentration, and direct interaction are important, nowadays risks losing

its originality and effectiveness if directed along the path of simplification, economization, standardization and “resourcefulness”.

A special problem is the preservation of the students communities and the teachers collegial corporation from their dissolution. The return to the values of solidarity, responsibility and sincerity, proclaimed by the ideologists of the metamodernism, is possible within the framework of a university as an institution. Intensification of academic exchange, de-ideologization of university life, stimulation of university research activities, giving teachers the right to choose methods and forms of work with the audience, maintaining the separation of the functions of a teacher and a student, increasing requirements for the quality of pre-university training as well, could serve as an increase in the status of university education and preserve it as a flexible and structurally stable institution with a rich 10-century history.

Maksym Doichyk,

PhD in Philosophy, associate professor, Head of Philosophy, Sociology and Religious Studies Department, Vasyl Stefanyk Precarpathian National University; Ivano-Frankivsk, Ukraine

Oksana Doichyk,

PhD in Philology, associate professor of the Department of English Philology, Vasyl Stefanyk Precarpathian National University; Ivano-Frankivsk, Ukraine

Alla Sinitsyna,

PhD in Philosophy, associate professor of the Department of Philosophy and Ukrainian Studies, Ivano-Frankivsk National Medical University, Ivano-Frankivsk, Ukraine

ACADEMIC INTEGRITY IN LIGHT OF THE PRESENT SITUATION IN UKRAINIAN HIGHER EDUCATION

The present-day concept of “academic integrity” is used by everyone except the lazy: in their powerful inspirational speeches, reports on the improvement of education quality, etc. It has become fashionable to talk about academic integrity; it is mentioned in all the laws on every educational level, it is welcomed in grants and by donors, it is actively “liked” in various social networks, it is considered to be a great benefit in the critical reviews from controlling institutions. The concept is most frequently mentioned in the context of its violations, namely, academic

plagiarism, cheating, unauthorized use of other people's thoughts and work. The social interest in this issue has considerably grown; and it often becomes a productive basis for the growth of ethical formalism on a pragmatic soil.

However, academic integrity is not only about the quality of education and the prevention of academic plagiarism – it is an important institutional factor that influences the education of a citizen in the country, upholds the development of moral, cultural, and social values in educational institutions, and forms the idea of success in society, i.e., what is actually considered the social norm. The introduction of the principles of academic integrity raises a very important question to answer: will the idea of success be based on independent, responsible, hard, and persistent work by which the prosperity of both a separate individual and the whole society will be achieved, or, otherwise, will this idea be based on deception, fraud, doubtful agility, the first and unforgettable experience of corruption, i.e. humiliation of one's personality, which later become the norms of social relations and pull the country more deeply to the bottom? [3, p. 4-5]. Thus, academic integrity is a very important social program that can, and should, be assimilated by a person within the academic community.

Academic integrity means primarily the choice of values which every person makes during the years of being part of an academic community. This very choice makes them either closer to, or farther from, the principles of good and justice that are the prerequisites to life in a prosperous, civilized society. Obviously, outside the alma mater a person will reproduce the same behavioral model which has been assimilated consciously or not consciously inside it.

Talking about academic integrity we mean academic freedom and academic responsibility. Moreover, the concept of academic integrity deals with forming personal and professional reputational capital.

Academic integrity in educational institutions is intended to uphold and popularize true values, to form a coherent worldview in the world of changeable interests. Its aim is not only to educate intolerance to plagiarism, cheating, fraud, misuse, and other types of academic misconduct, but also to teach to work honestly responsibly, conscientiously, and professionally on the principles of good and justice [2, p. 14].

Throughout the civilized world the general academic development has already been approved as much more important than narrow (specialized) education, because it contributes to raising a socially active and responsible citizen, a leader who can be useful both for society and for its alma mater [2, p. 15]. This is the main purpose of academic integrity, since the very name 'university' means,

actually, a higher educational establishment where *universal* values and *universal* competences should be educated.

Since Ukraine has chosen the path of Euro-Atlantic integration, it should accept the values of the Euro-Atlantic community. Thus the implementation of academic integrity as the system tool should be one of the state priorities in education, science, and culture. This is what we need first and foremost.

Institutionalization of the academic integrity principles as legal norms and including them in internal regulatory documents of educational institutions is a very important, but not a self-sufficient step. One can agree that being aware of the inevitability of punishment is the best prevention of misuse. However, it is equally important to interiorize academic integrity, i.e., transfer it from external formal and distant rules to internal spiritual and moral regulations. Otherwise, the process turns into banal formalism.

Given that non-compliance with academic integrity in education, despite the possible punishment, unfortunately, is considered to be normal by many participants of the educational process, the implementation of its principles requires a fundamentally different approach. The practice of punishment does not justify itself, since it deals only with external influence, while it is the inner personal motivation to adhere to the principles of academic integrity not only inside the university, but also beyond its borders, that is important [2, p. 15]. In this regard, the approach of many American universities should be mentioned that considers the effective implementation of academic integrity to be achieved mainly by teaching fundamental values, namely, honesty, trust, freedom, justice, respect and responsibility, which are implemented in the Honor Codes [1, p. 98]. The Universities' Honor Codes are popularized, accepted and professed by all the participants of the academic community. This approach provides the basis for students' decent behavior *after* graduation as well.

So, it is important to focus on the educational aspect while implementing the principles of academic integrity in academic culture and in corporate traditions, to start university training with introducing these principles to the first-year students, and keep maintaining them during the study.

References:

1. Дойчик М. Академічна чесність: данина моді чи життєва необхідність? // Академічна чесність як основа сталого розвитку університету / Міжнарод. благод. Фонд «Міжнарод. фонд. дослідж. осв. політики»; за заг. ред. Т.В. Фінікова, А.Є. Артюхова. – Київ : Таксон, 2016. – С. 93-106.

2. Дойчик М.В. Академічна чесність як чинник актуалізації гідності особистості / М.В. Дойчик // Актуальні проблеми розвитку освіти і науки в умовах глобалізації. Матеріали всеукраїнської наукової конференції. 4-5 грудня 2015 року, Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара, м. Дніпропетровськ. Частина II. / Наук. ред. О.Ю. Висоцький. – Дніпропетровськ : Роял Принт, 2016. – С. 14 – 16.
3. Основи академічного письма: Методичні рекомендації та програма курсу / укл. : Н. Шліхта, І. Шліхта; Проект сприяння академічній добросовісності в Україні (SAIUP). – Київ, 2016. – 61 с.

Olga Chernyshenko,

PhD in Pedagogy, senior lecturer of Foreign Languages Department
National University of Pharmacy, Kharkiv, Ukraine;

Helen Karasyova,

PhD in Pedagogy, associate professor of Foreign Languages Department,
National University of Pharmacy, Kharkiv, Ukraine

ENGLISH LANGUAGE FOR THE COMPETITIVE SPECIALISTS OF PHARMACY

Introduction. The recent advances in technology have led to an increase in global competition in the pharmaceutical industry. The pharmaceutical companies begin to operate internationally, often outsourcing offshore locations and partnering with international partners for maximum efficiency, they require connectivity between operations in different parts of the world. Successful language learning in the pharmaceutical field is not just about knowing grammar and vocabulary. It's about knowing how to communicate in real-life situations.

Aim. This thesis reviews the importance of learning professional English for the specialists of pharmacy. The main communication tasks for the future specialists in the pharmaceutical field are revealed.

Materials and methods. Researches by Yu. Blazhevych, T. Kolomiets, Yu. Suetina, O. Demetska, O. Yerofeeva on the importance of knowledge of English by pharmacists have been scrutinized. Methods for analyzing data, component analysis method, qualitative analysis methods have been used.

Obtained results. Knowledge of English is the way to success in the labor market, because English is used from filling out questionnaires, writing a resume, and to basic pharmacy responsibilities in the workplace. Most of the interesting and

necessary literature is printed in English language. Learning English opens new opportunities for future pharmacists: to train or work abroad, go to international conferences, be the first to read publications about discoveries in pharmacy.

A person who speaks English is a developed personality with the best ability to learn new things, free and confident in communicating with other people, which is very necessary for the profession of a pharmacist.

Proficiency English for a pharmacist can be one of the most important factors in management's decision to hire him for a vacant position in a foreign or international clinic, a prestigious medical, pharmacological or research center. This is confirmed by the fact that already in many advertisements for the vacancy of a pharmacist or a provisor, one of the points is the requirement for English proficiency.

An increasing number of tourists come to Ukraine. Fluency in English, as well as knowledge of pharmaceutical terminology, are required in order to provide professional helping to your customers. Therefore, proficiency in English is one of the most important factors for employment in a pharmacological and medical center.

Communication with customers and patients for the future pharmacist is vital for everyday operations. Pharmacists must learn English to explain instructions, doses of medicines and effectiveness treatment.

What does English for pharmacists include?

1. Acquaintance and conversation with the client. This is both a greeting from the client and knowledge of the most common symptoms (allergies, coughs, headaches, etc.).
2. The needs of the customer. To do this, you need to be able to question the client, know the names of body parts and organs, diseases, medicines.
3. Ability to describe the product, its characteristics, benefits, dosage, indications. And also be familiar with the types of medicines: tablets, drops, syrups, ointments, and so on.
4. Communication with the client by phone. A huge number of the pharmacies have official websites where they communicate with potential customers. Knowing English means you will not only be able to greet the customer, be able to introduce yourself and use common phrases, but also tell about the pharmacy, and also be able to politely ask the patient about his health problems.
5. Acceptance of payments, knowledge of the rules of exchange and return of goods in the pharmacy, as well as the ability to competently respond to customer complaints.

Conclusions. For any future pharmacist who wants to build a career, expand the boundaries of their communication, get the latest information from primary sources, open new life perspectives, be competitive and eventually diversify their lives and make it more interesting, learning professional English is simply necessary.

Nataliya Martynenko,

PhD in History, associate professor of the Department of Public Health and
Healthcare Management,

Kharkiv National Medical University, Kharkiv, Ukraine;

Avadein Ahmed Mohamed Reda Abdu,

Egypt, student of Kharkiv National Medical University, Kharkiv, Ukraine

ARABIC SYSTEM OF PHYSICIANS' TRAINING

Arabic medicine had well-thought-out structure of doctors' education. It was an important factor of its successful development. In the Middle Age such variant of teaching medical students was the most advanced one. There were some key principles it was based, such as: adoption and analysis of the experience of predecessors, personal observations, experimental medicine and the system of schools, madrassas and libraries.

Translation of medical literature to Arabic language was a significant part of activity in this sphere. Aaron was the first translator of Greek treatises to Arabic. Thanks to his efforts the collection called "Pandects" with excerpts from Galen's books was released in 685. Hunayn ibn Ishaq al Ibadi (809-873) got the nickname "Sheikh of the translators", because he did a lot for translation of Greek medical literature into Arabic language. He translated works of Hippocrates, Galen, Aristotle, Plato, Oribasius, Paul of Aegina.

Conquering Byzantine Alexandria, the Arabs preserved existed medical school and created the conditions for its successful work. The Arabs carefully studied and analyzed the experience of their predecessors in medical science. They did not invent their own, truly Arab medicine, but took the best that already existed both in theory and practice. People could be grateful to them for the enormous work in translating and preserving the ancient Greek and Egyptian literature, for the creation of fundamental encyclopedias of medicine of the Ancient world. The Arabs were able not only to use the achievements of ancient Greek medicine, but

also on its basis to make a number of important discoveries in the field of chemistry and the creation of a new system for organizing medicine.

In almost all the large cities they conquered, the Arabs opened excellent public libraries that had not only reading rooms, but also rooms for discussions and rooms for translators. So, the library of the city Cordoba under Caliph Hakama II consisted of 600 thousand volumes. For comparison, the library collected by all the efforts of the King of France Charles V “the Wise” (1364-1380) in Paris consisted of only 900 volumes and just a third of them were not dedicated to theology. In one of Persian cities Rey there were two huge libraries and the catalog of one of them consisted of 10 thousand volumes [1, 40]. Soon, these libraries turned into real centers of science and education, which the Arabs called “Palaces of Wisdom”. This value was given to the libraries by the fact that in parallel with the libraries, schools and universities were opened, equipped with laboratories and observatories.

Unfortunately, after the Spanish defeated and casted out the Arabs from Spain, they burned in blind fanaticism over 1 million books.

At each mosque, the Arabs founded schools, in addition to which, by caliphs’ decrees, higher educational institutions – madrasahs (universities) were established. The largest universities were opened in Bagdad, Toledo, Cairo and Cordoba. Medicine was always included to the educational system [2, 345]. The first medical school was founded in Bagdad in 830. It is a historical fact that the caliph headed a special board which accepted final exams of medical students in Cordoba in 11th century.

The Arab world has created the widest and most accessible education system, which has laid an excellent foundation for the training of future doctors.

References:

1. Khairallah A.A. Outline of Arabic contributions to Medicine / A.A. Khairallah. Lebanon, 1946. – P. 40.
2. Ковнер С.Г. История средневековой медицины / С.Г. Ковнер. К: Тип. импер. ун-та св. Владимира, 1893. – С. 345.
3. Опарин А.А. История Древней и Средневековой медицины / А.А. Опарин. Харьков: Факт, 2017. – С. 587-591.

Артеменко Андрій Павлович,
доктор філософських наук,
професор кафедри соціально-гуманітарних дисциплін,
Харківська державна академія дизайну і мистецтв, Харків, Україна

ДЕМОГРАФІЧНІ ФАКТОРИ РОЗВИТКУ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Розвиток університетської освіти в Україні сьогодні стикнувся з низкою проблем. По-перше, це загально світова криза університетської освіти, що є наслідком реформ 1970-80 років, коли вища освіта була сприйнята як частина процесу матеріального виробництва, яка вимагає здешевлення. Відлуння цього ставлення чутно і зараз в Україні, але лише як вимога скорочення державного фінансування, а не системне реформування.

По-друге, протягом 2000-х років була обрана модель екстенсивного розвитку системи закладів вищої освіти, коли статус університету надавався будь-якому закладу задля підвищення його рейтингу у національній системі освіти. Це привело до зниження вимог до викладацького складу та рівня підготовки студентів і, кінець-кінцем, до девальвації університетського диплому. Фактично, так намагались вирішити проблему уніфікації закладів вищої освіти, що за стандартами західної, наприклад, американської системи освіти характеризувались як технічні коледжі.

По-третє, зараз ми увійшли в чергову хвилю кризи, коли постає питання про доцільність університету як дослідницького центру. Головна проблема полягає в вузькій спеціалізації і фаховій підготовці дослідників, які здебільшого готуються в межах короткотермінових програм досліджень. В Україні ці аспекти роботи посилюються відсутністю довгострокових національних дослідних програм, орієнтацією робіт на закордонні грантові програми і фактичним експортом вітчизняних дослідників.

Структурні негаразди вітчизняної системи вищої освіти погіршуються загальною демографічною ситуацією. У 2021-25 роках віку абітурієнтів досягнуть діти 2004-2008 років народження, коли відбувся незначний зріст народжуваності в Україні. Але за останні 7 років стали відчутними якісні зміни населення країни, що питомо впливають на розвиток університетської системи. По-перше, старіння населення: у 2014 – 23% населення у віці 60+, у 2020 - 38%. Це відбилось і на викладацькому складі університетів, де середній вік викладача досяг 57 років. За останні 30 років кількість людей з науковим ступенем скоротилась з 313 тис. у 1990 до 78 тис. у 2020. А з 2013

по 2020 чисельність науковців скоротилась на 19%. В якості «статистичної компенсації» цієї втрати до показників долучаються данні про осіб з магістерським ступенем, що за Законом України Про вищу освіту (2014) є першим науковим ступенем.

По-друге, викликають занепокоєння статистичні дані щодо освіти населення в Україні. За офіційною статистикою в країні у 2020 році 5,8% населення старші за 7 років неграмотні. При цьому цей показник зріс у порівнянні з 2014 роком на 0,5%. У звітності з'явився окремий показник «ніде не навчався, але вміє читати і писати». При скороченні закладів середньої освіти, зниження її якості університети стикаються не тільки з проблемою кількості, але й якості абітурієнтів. Рівень викладання у ЗВО знижується відповідно до рівня сприйняття навчального матеріалу середньостатистичним студентом.

По-третє, і найголовніше, зменшення наукоємних виробництв в Україні як бази розвитку університетської освіти. Доля НДР в ВВП країни на 2019 рік скоротилась майже удвічі - з 0,75% до 0,47%, тоді як навіть у Польщі цей показник зріс з 0,72 до 1,28, а в країнах ЄС з 1,92 до 2,12%. Якщо взяти до уваги, що ВВП України у 2020 році в порівнянні з 2013 скоротився вдвічі, то можливо уявити реальний відгук цих процесів для розвитку вітчизняної системи університетів. Таким чином, ми маємо різке скорочення попиту в Україні і на наукові розробки, і на професійні кадри, що здатні їх проводити. Криза українських університетів – це відлуння економічного занепаду і фактичного зникнення соціального замовлення на якісну вищу освіту.

Подальші перспективи університетів в Україні пов'язані з пошуком адекватної моделі збереження системи вищої освіти через створення університетських центрів, розвиток національної системи академічної мобільності та побудови інституціонального механізму міжнародної мобільності. Починаючи з 2000-х років реформи вищої освіти в Україні копіювали формальну сторону європейської моделі університетів, при цьому не звертаючи увагу на особливості національних систем освіти країн ЄС, їх залучення у структуру економіки. В Україні проблема структурних змін в економіці і її вплив на розвиток системи університетів залишається поза межами уваги менеджменту освіти.

Система університетської освіти є невід'ємною частиною креативної економіки. Це один з головних важелів, що впливає на розвиток технологій виробництва, соціальної організації та комунікацій. Сьогодні українське суспільство втрачає цей важіль через несвоєчасні і некоректні спроби

реформування системи вищої освіти. Ми можемо спрогнозувати, що для реформи вищої освіти буде застосовано кількісний демографічний показник території, так само як це пропонується для системи освіти старших класів середньої школи, де населений пункт менше за 50 тис. мешканців не може мати навчальний заклад рівня «ліцей». Фактично населення позбавляється доступу до повної середньої освіти, а університет – майбутніх абітурієнтів. Якщо для ліцею обрано такий кількісний показник, то логічно передбачити, що для університету це буде 250-300 тисяч населення, а відтак не всі навіть обласні центри збережуть університети, оскільки 7 обласних міст України мають населення менше за 300 тис., а ще 7 – менше за 250 тис. Ми стикаємось з кількісним скороченням ЗВО без розробки програми якісної зміни університетської освіти. Формальне приведення кількості університетів в Україні до демографічних та економічних показників не гарантує створення якісної системи вищої освіти, а лише констатує депопуляцію і економічний занепад.

Балабай Яна Володимирівна,
кандидат історичних наук,
доцент кафедри філософії та соціології,
Національний фармацевтичний університет, Харків, Україна

ФІЛОСОФІЯ СУЧАСНОЇ ВІТЧИЗНЯНОЇ ОСВІТИ

Сучасна вітчизняна освіта виступає важливим соціальним інститутом, процеси в якому безпосередньо пов'язані зі змінами, що відбуваються у нашому суспільстві. Сукупність цих процесів, що знаходяться у прямій залежності один від одного знаходить своє відображення у соціокультурному типі освіти. Соціокультурний тип освіти вписаний у конкретний соціальний і культурний контекст держави і виражений у декількох параметрах. У першу чергу, це освітні цілі та цінності суспільства. На сьогодні в Україні все більше окреслюється тенденція інтернаціоналізації освіти, метою якої є формування у нового покоління фахівців сучасного глобального мислення, глобальної відповідальності, здатностей і вміння жити разом, системи глобальної і міжкультурної компетентності у цілому. Міжнародне співробітництво вважається одним із головних показників визначення якості в сфері освіти і науки і, водночас, одним із головних інструментів її забезпечення та підвищення. З іншого боку, інтернаціоналізація та

міжнародне співробітництво має зворотній бік: в Україні все чіткіше простежується тенденція підготовки спеціалістів на експорт, що у перспективі відобразиться на якості кадрового потенціалу вітчизняної економіки. По-друге, це уявлення про результати освітньої діяльності, зумовлені, з одного боку, потребами ринку («за моделлю ринку»), з іншого – потребами гуманістичного і культурного розвитку людини і суспільства («за моделлю культури»). Останні десятиліття вітчизняна освіта зазнає значних змін саме на користь ринкових потреб, зникають ціннісні орієнтири, що у майбутньому призведе до втрати не тільки освіти, а й розуміння того, як та якого фахівця нам потрібно готувати. По-третє, це пошук оптимальних форм надання освітніх послуг шляхом встановлення відповідності між цінностями локальних спільнот, які постачають запит на освіту, та все більш універсальними інформаційно-комунікативними засобами, які дають змогу дедалі більш ефективно транслювати новітні освітні знання і технології навчання. По-четверте, характер інституціалізації освіти позначається процесом розвитку в Україні ринкових відносин, що викликало появу поряд із державними також і вищих навчальних закладів приватної форми власності. Кількість державних вищих навчальних закладів склала 504 заклади у 2019 р., а кількість приватних ЗВО стрімко падала, і станом на 2019 р. лишилося 115 закладів. У сукупності приватні та корпоративні ЗВО складають лише 18,6 % від усіх ЗВО країни. У цілому, згідно даних Мінстату кількість ВНЗ поступово зменшується – станом на початок 2019/2020 н.р. кількість університетів, інститутів, академій зросла порівняно з 2014/2015 н.р. на 1,4% (до 281). Однак кількість технікумів, коледжів та училищ стала меншою на 12,7% (338 закладів). Другим важливим чинником, що впливає на характер інституціалізації є Закон України «Про вищу освіту», згідно якого підготовка фахівців здійснюється за освітніми чи науковими програмами на таких рівнях вищої освіти: початковий з присвоєнням освітньо-професійного ступеня «молодший бакалавр», перший (бакалаврський) рівень з присвоєнням ступеня «бакалавр», другий рівень – «магістр», третій (освітньо-науковий / освітньо-творчий) – «доктор філософії» / «доктор мистецтв», вищий науковий рівень – «доктор наук».

Для позначення тих кардинальних змін, які відбуваються сьогодні в освіті, досить часто вживається поняття «освітня парадигма» – одне з ключових понять сучасної філософії науки (автор – Томас Кун). Сьогодні утверджується нова нелінійна модель розвитку світу. Основні ознаки цієї моделі: нелінійність, багатоваріантність шляхів розвитку, непередбачуваність

розвитку. В основі цієї парадигми науки – синергетика, яка вивчає закони розвитку відкритих систем, що самоорганізуються. Т. Кун стверджує, що парадигмальність властива не тільки науці, але й іншим сферам культури, у тому числі, освіті. Зміна освітньої парадигми – це і є зміна соціокультурного типу освіти.

Наприкінці ХХ-ХХІ століть освіта зазнає глибинних змін, що актуалізувало появу галузі наукового знання – філософії освіти, яка покликана виробити нові освітні методи, нові підходи, нову технологію процесу отримання знання. Це пов'язано з тим, що суспільство набуває інформаційного характеру, що визначає нові тенденції розвитку сучасної освіти та основні завдання філософії освіти:

1. Осмислення кризи освіти, кризи її традиційних форм, вичерпаності основної педагогічної парадигми; осмислення шляхів і способів вирішення даної кризи.
2. Осмислення нового і альтернативного педагогічного досвіду, обговорення нової школи; обґрунтування державної та регіональної політики в галузі освіти, формулювання цілей освіти, концептуальне проектування освітніх систем, прогнозування освіти (пошукове і нормативне).
3. Виявлення вихідних культурних цінностей і основоположних світоглядних установок освіти і виховання, відповідних тим вимогам, які об'єктивно висуваються перед особистістю в умовах сучасного суспільства.

Підставою для вироблення цільових орієнтирів сучасної освіти сьогодні виступає антропологічна установка як домінанта культури епохи постмодернізму.

На сучасному етапі розвитку філософії, дослідники окреслюють дві існуючих тенденції в освіті, а саме: освіта не здійснює функцію виховання того типу світогляду, що дозволить вирішити глобальні проблеми людства; офіційно діюча система освіти постійно відчужується від інтересів і цінностей людей.

Щоб вирішити це двостороннє питання, необхідно розробляти філософську методологію сучасної освіти, що допоможе розкрити взаємодію між цими тенденціями.

Сьогодні існує три концепції освіти, пов'язані з напрямками сучасної філософії освіти:

1. Концепція гармонійної цілісності, яка сприяє реалізації ідей створення єдиної, цілісної, гармонійної теорії педагогіки та централізованої системи управління освітою.

2. Релятивістсько-плюралістична концепція, яка визнає необхідність застосування принципів плюралізму і релятивізму у педагогічній діяльності, пріоритетність ролі індивідуальних інтересів над суспільними.

3. Синтетична концепція, яка об'єднує обидві попередні концепції освіти, визначає, що загальні, громадські інтереси в педагогічному процесі повинні бути мінімальними. Синтетична концепція виникла як реальна потреба подолати пріоритетну роль вихідних принципів двох попередніх напрямів і здійснити такий синтез їх позитивних ідей, який дав би можливість краще вирішити основні проблеми сучасної освіти, а тим самим і інші найважливіші проблеми людства. Однією з найважливіших складових нової парадигми освіти є випереджальна функція розвитку системи освіти в сучасному суспільстві. Вона з периферійних, в соціальній структурі, перетворюється на пріоритетну оскільки стає глобальним фактором суспільного розвитку. Це обумовлено якісно новим масштабом детермінуючого впливу системи освіти на формування реалій інформаційного типу суспільства, що визначається характером духовного виробництва і може стати реальністю тільки через розвиток відповідних освітніх тенденцій в суспільстві. Сьогодні процес гуманізації та гуманітаризації освіти є основним напрямком і змістом реформування системи освіти. Особливо актуальними аспектами цього процесу є:

- становлення антисциєнтистської методології освіти, яка передбачає не тільки формування в учня певної системи знань, а й розвиток духовності;

- становлення освіти, як чинника розвитку культури, в тому числі й розвиток освіти, як діалог культур. Поєднання становлення особистості з оволодінням культурними цінностями сприяє вирішенню багатьох етичних проблем, є безпосереднім джерелом багатогранності та гармонійності, які, в свою чергу, виступають вирішальними критеріями особистісного буття.

Під час обговорення проєкту Стратегії розвитку вищої освіти України на 2021-2031 роки зроблено загальний висновок, що головною проблемою розвитку вищої освіти залишається відсутність довгострокової стратегії соціально-економічного розвитку України, що ускладнює створення моделі вищої освіти, адекватної цілям майбутнього країни. Тому загальні перспективи розвитку освіти в Україні та змін філософії освіти перебувають у залежності від загальнодержавних стратегій розвитку.

Література:

1. Заклади вищої освіти / http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2005/osv_rik/osv_u/vuz_u.html

Бейлин Михаил Валерьевич,
доктор философских наук, кандидат технических наук,
профессор кафедры гуманитарных наук,
Харьковская государственная академия физической культуры,
Харьков, Украина;

Желтобородов Александр Николаевич,
кандидат исторических наук, доцент кафедры гуманитарных наук,
Харьковская государственная академия физической культуры,
Харьков, Украина

ЗНАНИЯ В ПОСТЭКОНОМИЧЕСКУЮ ЭРУ ЦИФРОВЫХ ТЕХНОЛОГИЙ

Постэкономическое состояние мирового общественного порядка неявно подразумевает образ некоего более свободного социального и культурного устройства и движение к информационному единству цивилизации. Формируется новое качественное состояние культурно-цивилизационной системы, где доминантой признаются гуманистические принципы управления и всеобщий доступ к информации.

В пространстве новейшей информационной культуры» современный человек попадает в замкнутый проблемный круг, связанный с явлением отчуждения, имеющем сетевую природу. Д. Белл подчёркивает: «Если капитал и труд – главные структурные элементы индустриального социума, то информация и знание – основа общества постиндустриального» [2, с. 20]. Делая прогноз общества будущего, Д. Белл в разрабатываемой им концепции информационного общества приходит к оптимистическому выводу о том, что «знание – общественный продукт, и его издержки, цена и стоимость сильно отличаются от соответствующих показателей промышленных товаров» [2, с. 23]. Однако если подойти к этой данности с другой стороны, то мы увидим: несмотря на то, что в информационном обществе «фактором инновации становится систематизация знания, которое, даже будучи проданным, остаётся также и у своего производителя», это обстоятельство не отменяет остроты проблемы отчуждения в глобализующемся цифровом мире.

Концепция Д. Белла была первой попыткой понять суть информации и развивающихся коммуникационных технологий. Д. Белл полагает, что мы входим в новую систему, в постиндустриальную цивилизацию, которая

имеет свои отличительные черты и характеризуется главным образом возрастанием количества и значения информации. Более того, информация и в количественном, и в качественном отношении является ключевой для нового типа общества. Это, во-первых, находит выражение в увеличении объёмов находящейся в пользовании информации. Во-вторых, происходит качественный сдвиг, особенно в связи с возрастанием роли теоретического знания. Масштабы и глубина технологических и социальных последствий компьютеризации и информатизации различных сфер жизнедеятельности человеческого общества сравнимы с «компьютерной революцией». Изменчивая структура медиaprостранства диктует новую модель поведения, медиaprостранство становится имиджевым, информационно открытым и доступным. Роль медиaprостранства настолько велика, что оно оказывает значительное влияние на все внутриобщественные процессы, включая формы образования, получения и трансформации знания. В эру цифровых технологий можно выделить теории информационной экономики, в центре которых находится изучение влияния новых информационных и телекоммуникационных технологий на производительность в различных секторах экономики, и теории информационного общества, посвящённые основным проблемам глобализации (социальным, политическим и культурным).

По мнению Э. Тоффлера, основой информационного общества является распространение электронных коммуникаций, т.е. компьютерная революция, придавшая информации статус основной ценности, необходимой для реализации познавательного потенциала человека. Иначе говоря, Тоффлер определяет информационное общество как общество «нормальное», способное рационально разрешать возникающие проблемы. В то же время Уильям Форд Гибсон, в отличие от Тоффлера, рассматривает информационное общество как отклонение от нормы. Он говорит о проникновении кибернетики в жизнь людей и о влиянии на человечество киберпространства как виртуальной реальности, созданной компьютером. «Электронный коттедж», превращающий дом в центр общества, «электронный офис», позволяющий работать на дому и, наконец, утверждающийся в реальной жизни киберпанк – это, по его мнению, есть попрание норм и законов, которые приняты в информационном обществе. З. Бадман и Э. Гидденс отстаивают точку зрения, что информационное общество ведёт к кризису идентичности человека, поскольку виртуальный мир средств массовой информации разрушает связь поколений, связь с

историей, заставляет жить настоящим, которое всё более и более становится иллюзорным и это, как отрицательная сторона процесса, ставится информационному обществу в вину.

Т. Умесао представляет информационное общество как общество, в котором процесс компьютеризации даёт людям не только доступ к надёжным источникам информации, но и избавляет их от рутинной работы, обеспечивая тем самым высокий уровень автоматизации производства, а продукт становится более «информационно ёмким» (будет содержать в своей стоимости более высокую долю инноваций, дизайна, маркетинга, телекоммуникаций, обработки информации) [4].

Эра цифровых технологий позволяет людям получить быстрый доступ к разнообразной информации (У. Мартин, Д. Белл и др.); увеличивает возможности людей участвовать в процессе принятия важных социальных решений и следить за действиями правительств (И.С. Мелюхин, Ф. Махлуп и др.); даёт возможность активно производить информацию, а не только ее потреблять (Р. Кац, М. Парат и др.), а также обеспечивать средства защиты частной жизни и интеллектуальной собственности (Д. Белл, М. Порат, Р. Райх и др.).

Представляется, что при всех не утихающих до сих пор дискуссионных расхождениях по поводу аксиологии нового общества, верно то, что никакие потенциальные преимущества и возможности цифрового общества не станут реальностью сами по себе. О превращении индустриального общества в информационное Д. Белл писал, что «революция в организации и обработке информации и знания, в которой центральную роль играет компьютер, развивается в контексте того, что я назвал постиндустриальным обществом» [2, с. 63]. В эру цифровых технологий стандарты жизни, формы труда и отдыха, система образования и рынок находятся под значительным влиянием достижений в сфере информации и знания. Д. Белл подчёркивает, что «информация и знания входят в социальный базис наравне с материальными условиями и производственной деятельностью, определяя информационную теорию стоимости и рассматривая знания, а не труд, её источником» [3, с. 163] и приближаясь к теориям «конгнитивного капитализма» и «общества знаний», вошедших в моду на рубеже столетий.

В эру цифровых технологий информационные аналитики становятся ведущим двигателем экономической жизни и организаторами научных инноваций. Сегодня информация играет роль интегратора в развитии экономики глобализирующегося сообщества. Информационные сети

становятся условием жизнеспособности современной экономики, управление оказывается немислимым без возможности информационного контроля; проникновение компьютеров практически во все сферы рынка труда приводит к тому, что обществу требуется всё больше специалистов в сфере информационного взаимодействия, а их роль и влияние на остальных с каждым днём становится всё более ощутимой. С учётом происходящих изменений информационное общество» можно рассматривать как «общество, в котором качество жизни, так же как перспективы социально-политических изменений и экономического развития, в значительной степени зависят от информации и эффективности её использования. При этом движущей силой современной культуры являются люди, чья главная способность состоит именно в эффективном использовании информации, в связи с чем правомерно акцентировать внимание на информационных процессах получения знаний через обучение (социологическая трактовка, в отличие от технологического подхода, в центре которого анализ возрастания роли техники, электроники и прочих технократических показателей и критериев.

Ситуацию расширения свободы человека в эру Интернета и управления инновационной деятельностью следующим образом прокомментировал Чарльз Лидбитер: «Сегодняшние сетевые технологии заставляют нас задуматься о разумном и здравомыслящем использовании их возможностей. Отсюда вполне понятно, что по мере глубокого погружения общества в информационно-медийную атмосферу возрастают гражданские апелляции к соблюдению не только сугубо юридических, но и морально-этических правил, в частности, в сфере интеллектуальной собственности, и соблюдению принципа пропорциональности, нахождению равновесия между охраной авторского права и необходимостью создания единого рынка, внутри которого имущество и лица свободно перемещаются, соблюдая правила добросовестной конкуренции. Одновременно происходят негативные процессы, связанные с насаждением культа потребления, искусственно подогреваемого рекламой и всевозможными парарекламными механизмами, в результате чего происходит замена непосредственного опыта симулятивным.

Практически все аналитики, исследующие современное общество, отмечают чрезвычайно возросшую роль информации и технологий информационного взаимодействия. Наряду с преимуществами новых технологий и форм организации экономической, политической и социальной жизни, развитие информационной сферы несёт в себе целый комплекс

опасностей, способствующих росту степени напряженности в обществе и возрастанию угрозы антропологических кризисов. В последние годы информационные технологии играют значительную роль в образовательном процессе, особенно при использовании различных образовательных платформ в период пандемии. Информационные сети дают уникальные возможности, поскольку могут соединять разные «точки» (или «узлы») как внутри, так и вне офиса, города, континента, региона и всего мира. Интернет можно рассматривать не только как информационный, но и как культурно-антропологический системный феномен, формирующий правила и нормы использования Интернет-ресурсов.

При этом уровень развития « сетевого мышления », пользовательских навыков, умений эффективно работать с информацией в коммуникативном пространстве Интернета связаны с информационно-цифровой культурой. Это предполагает и соответствующее воспитание (самовоспитание) человека, включенного в глобальный информационный дискурс и коммуникативный процесс, повышение степени образованности личности. Расширение сферы взаимодействия людей в киберпространстве в реальном времени можно рассматривать как « универсальный » и приемлемый всеми субъектами-пользователями повод найти единомышленников и деловых партнеров по решению насущных задач. Всему этому отвечает и процесс становления и « раскрутки » новых сообществ, разделяющих определённые ценностные установки, и в целом модель киберкультуры, формирующейся в процессе сетевой коммуникации.

Эра цифровых технологий создаёт предпосылки для выработки форм творчества и свободной самоорганизации человеческого сообщества, отдельных групп и субкультур, для самовыражения человека, формирует технические возможности для свободной публичности, определённой анонимности и интимности, помещая человека в новое виртуальное пространство, характеризующееся невиданными ранее возможностями поиска информации и получения нового знания [1]. При этом компьютерные сетевые технологии оказывают особое влияние на личность человека, его знания и умения, достаточные для операциональных действий с соответствующими технологиями. Формирующаяся информационная культура может выступать системой уровней развития личности человека, способного воспринимать, анализировать, оценивать информацию, усваивать новые знания в этой области. Информационное общество требует от человека грамотности как компьютерной, так и сетевой. Если компьютерная

грамотность включает технологию работы с программными и техническими средствами, формируя «кнопочные» навыки работы руками, то сетевая грамотность включает целый комплекс знаний и представлений, при помощи которых осуществляется формирование информационной культуры, как особой формы мышления в современном обществе. Информационно-сетевая культура сосуществует с другими видами информационной культуры (словесной, письменной, книжной, экранной), характеризует современного человека, влияет на формирование его мировоззренческих убеждений, вкусы, нормы поведения, систему знаний, профессиональных компетенций и т.д. При этом всегда формируется определённая коммуникационная модель, основанная на сложном взаимодействии коммуникатора и реципиента (пользователя, аудитории). В качестве основных особенностей коммуникативного пространства сетевой культуры рассматривается: существование различных сетевых сообществ (субкультур) внутри сетевой культуры, которая, таким образом, может не иметь и часто не имеет единого субъекта, сравнимого с субъектом культуры индустриального периода; сетевое сообщество как множественный субъект взаимодействует как с личностью, так и с другими сообществами; сетевое сообщество структурируется на основе ценностных ориентаций его участников и обеспечивает интерактивную коммуникацию своих членов.

Таким образом, знание, формирующееся на основе полученной из сети Интернет информации, представляет собой культурно-исторически обусловленную форму системной, сетевой связи, особый способ производства и трансляции знаний с присущей ему системой типических признаков, подвижными границами и специфической сетевой формой ментальности, сложившейся в дискурсе информационной культуры, носителем которой является человек с новым типом net-мышления.

Література:

1. Бейлин М.В. Цифровые технологии и трансформация образовательного процесса // Большая Евразия: Развитие, безопасность, сотрудничество. Ежегодник. Вып. 4. Ч. 1 / РАН. ИНИОН. Отд. науч. сотрудничества; Отв. ред. В.И. Герасимов. М., 2021. С.568-572.
2. Белл Д. Грядущее постиндустриальное общество: Опыт социального прогнозирования. М.: Академия, 1999. 956 с.
3. Bell D. The social framework of information society. The computer age: A twenty year view. London: Yale University Press, 1981. pp. 146–179.

4. Umesao T. Information Industry Theory: Dawn of the Coming Era of the Ectodermal Industry. *Noso Asahi*, 1963. Jan., pp. 4–17.

Білокобильський Олександр Володимирович,
доктор філософських наук, професор,
завідувач відділу теоретичних досліджень в галузі штучного інтелекту
ІІІІ МОН і НАН України

РОЛЬ ФІЛОСОФСЬКИХ ДИСЦИПЛІН В СТРУКТУРІ СУЧАСНОЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Сокращение доли и статуса философских дисциплин в программах университетов Украины – очевидная тенденция. Более того, в свете прагматизации и даже коммерциализации высшего образования эта тенденция многим представляется и оправданной, и соответствующей духу времени. Правда, сталкиваясь с плодами деятельности выпускников «обновленных» вузов, многие из разделяющих вышеуказанную оправданность и современность недоумевают и сетуют на общее снижение образованности и компетентности сегодняшних специалистов, бакалавров и магистров. Однако, ничего удивительного в происходящем нет. Университет изначально формировался как «ретранслятор» западной культуры и, утрачивая эту функцию, лишает нашу культуру, ее цивилизационное пространство способности к воспроизводству. Речь идет о воспроизводстве именно пространства культуры, а не отдельных ее практик: даже сохраняя статус и навыки физиков-ядерщиков, мы превратим последних в закрытую касту то ли жрецов, то ли чудаков, если не сумеем сохранить тех культурных полей, на которых результаты их деятельности оказывались востребованными. Но какая наука отвечает за сохранение горизонта культуры как такового, за репрезентацию, артикуляцию и модернизацию ее ценностно-смыслового универсума? Понятно, что роль скоро именно философии уготована роль хранителя инструментария, только и делающего возможным узрение ценностно-смыслового измерения культуры, именно ей и отводится соответствующая роль. Собственно, поэтому ученые, защищающие диссертации в разных областях научного знания, до сегодняшнего времени получают степень «доктора философии». Убирая философию из университета, мы стираем не только культурную память, но и

«культурное зрение», без которого невозможно получить специалиста того уровня, который подразумевается высшим образованием.

При этом, философия – наука, далеко не сводящаяся к набору авторитетных цитат на все случаи жизни, и ее невозможно втиснуть в 8 или даже 16 лекций. Трудность изучения философии, а тем более продвижения в поле ее проблематики, связана, и с ее экзистенциальной предельностью, но не только. Те термины, которые философы используют для построения своих концепций, извлекаются ими из среды обыденного языка, который несет в себе определенную онтологию. Таким образом, изучающий историю философии человек сталкивается с «многоэтажной» проблемой: сначала он должен уяснить отличие в содержании термина и его «естественного» прототипа, например, древнегреческого слова «ὑλη» и его латинской кальки «*materia*» (буквально: строевой лес, дрова), превращенного античными философами в философскую категорию, означающую субстрат, лежащий в основе всех вещей или же вмещающее их пространство. Затем заметить и понять то общее, что подразумевается различными философскими системами под одним и тем же термином, а точнее под тем семейством терминов, которые указывают на нечто схожее, однако звучат по-разному; во-первых, их-за различия языков, а во-вторых, благодаря предпочтению самих авторов, зачастую принципиально настаивающих на выборе лишь одного из существующих в каждом из языков слов-синонимов. Однако и эта сама по себе колоссальная работа, не гарантирует адекватного понимания. Дело в том, что «приведение» (в первую очередь смыслового) нескольких философских учений к общему знаменателю, возможно, как правило, лишь для тех из них, которые относятся к одному течению, времени или школе. Значительно чаще встречается ситуация, когда общего знаменателя попросту нет, учения взаимно непереводимы, а задача связного историко-философского изложения решается путем интерпретации-реконструкции, которая осуществляется на основе некоторого современного исследователю нового философского учения. Без таких «историй философии» знакомство со всем спектром известных философских систем невозможно, однако учащемуся в дальнейшем будет трудно выйти за пределы предложенной в этой логике развития философии, понимания центральных философских проблем и категорий.

Именно способность к анализу идеального ландшафта, подобными категориями зафиксированного, и позволяет выпускнику университета, вне зависимости от специализации, полностью осознать значение девиза «Знание

– сила», почувствовав себя подготовленным к формированию новых путей в решении существующих проблем. Стив Фуллер верно заметил: «Очевидно, чем больше знания, тем больше способности к действию. Куда менее очевидно то, что подобное усиление влияния требует разрушения общественно санкционированного знания. Только тогда в обществе открывается пространство для решений, позволяющее ее членам двигаться в большем числе направлений, чем было возможно прежде» /1.192-193/. Отменяя философию в университете, мы убиваем его идею, лишаем его выпускников способности к творческому преобразованию собственного культурного пространства, а вместе с тем - обрекаем на деградацию собственно национальную культуру.

Литература:

1. Фуллер, Стив Социология интеллектуальной жизни: карьера ума внутри и вне академии / Стив Фуллер; пер. с англ. С. Гавриленко, А. Морозова и П. Хановой; под науч. ред. С. Гавриленко. – М. : Издательский дом «Дело» РАНХиГС, 2018. – 384 с.

Білецька Тетяна Вікторівна,

кандидат соціологічних наук,

доцент кафедри психології, педагогіки та соціально-економічних дисциплін,

Національна академія Державної прикордонної служби України

імені Богдана Хмельницького,

Хмельницький, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ОСВІТНЬОГО АУДИТУ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

Період незалежності став викликом для українського суспільства щодо побудови нової у своїх основах державної системи, базованої на принципах демократії, ринкової конкуренції, інтегрованої у інтенсивні глобалізаційні процеси. Водночас, необхідність базисних системних реформ доволі швидко призвела до серйозних соціальних проблем, які змушують наразі максимально оперативно вибудувувати нову у своїх підходах адміністративну політику у будь-якій галузі сучасного державного будівництва. Не стала тут виключенням і українська вища школа. Сучасний вуз, для того щоб вижити в умовах жорсткої конкуренції, тривалих реформ і динамічних суспільних зрушень, змушений, окрім забезпечення власне освітніх функцій, оперативно адаптувати власний адміністративний

менеджмент, перевести його на новітні стандарти стратегічного адміністрування. Однією із засад такого адміністрування є оперативне осмислення соціальних ризиків, що перешкоджають повноцінній життєдіяльності вузу. Демографічне скорочення, корупція, якість освітніх послуг, реорганізація професійних напрямів підготовки та маса інших проблем, що постають перед керівником вузу, потребують оперативного і адекватного осмислення.

У соціальній теорії ця проблема не нова. Серед науковців, які досліджували питання освітнього аудиту, громадської експертизи освітньої діяльності, якості навчального процесу та його результатів, необхідно виділити В. Болотова, О. Гаращука, Н. Єфремову, Н. Нікітіну, В. Самойлова, А. Шмельова. Проблеми створення та впровадження системи управління і моніторингу якості навчального процесу були в центрі наукових інтересів І. Булах, В. Вікторова, В. Горба, В. Зайчука, В. Кальней, О. Коберника, Е. Короткова, О. Локшиної, Т. Лукіної, О. Ляшенко, О. Пульбере, С. Шевченко, Є. Хрикова, Г. Цехмістрова, О. Чандра та ін.

Водночас проблема, як ілюструє світовий досвід, активно й успішно вирішується в практичній площині [1-3]. Важливо лише при цьому дотримуватися фундаментальних принципів успішного стратегічного адміністрування. Одним із таких принципів, як відомо, є систематичний аудит соціальних ризиків, базований на адекватних наукових стандартах.

Типовими методиками, закладеними у основи подібного аудиту у сучасних умовах можуть бути:

- оціночний метод управління якістю діяльності ВНЗ, заснований на більш глибокому аналізі діяльності вишу як виробника освітніх послуг (він базується на моделі, в якій відображені принципи загального управління якістю);

- концепція, заснована на принципах Загального управління якістю (TQM). Передбачає наявність у ВНЗ чітко сформульованої місії, стратегічних цілей, які розроблені на підставі вивчення потреб суспільства та споживачів продуктів освітньої діяльності. Така модель будується на використанні внутрішніх резервів навчального закладу для досягнення якості результатів. Особлива увага в моделі приділяється людському потенціалу та людським відносинам;

- підхід, заснований на вимогах міжнародних стандартів якості ISO 9000:2000. Передбачає виявлення всіх зацікавлених сторін, визначення їх вимог щодо якості продукції, створення системи безперервного

вдосконалення діяльності. Ця модель базується на принципах менеджменту якості. На відміну від моделі TQM у цій моделі основним інструментом менеджменту стає документована система управління, орієнтована на якість;

– модель, заснована на оціночному методі (SWOT-аналіз), передбачає систематичне проведення самооцінки для виявлення сильних та слабких сторін діяльності навчального закладу, позитивних і негативних факторів його розвитку. На цій основі розробляються заходи для розв'язання проблемних ситуацій та покращення діяльності ВНЗ [2].

Проте, як показує практичний досвід, лише незначна частка сучасних українських вишів готові до реалізації повноцінного стратегічного менеджменту. Підставою таких невтішних висновків є доволі низька репутація сучасної української вищої освіти і цілий спектр хронічних проблем, які є предметом громадського осуду. Не оперуючи наразі до комплексної оцінки дійсних чи гіпотетичних причин такої вкрай невтішної ситуації в українській вищій освіті, ми натомість звернемо увагу лише на одній із таких причин – реальній (не формальній) спроможності здійснити окремим вузам системний моніторинг власних проблем.

Поняття «освітній аудит» відносно нещодавно ввійшло у практику діяльності окремих вишів нашої держави. При цьому зазвичай під освітнім аудитом розуміють лише процес атестації навчальних закладів за якістю освіти чи контроль якості підготовки учнів і фахівців в учбових закладах [4, с.211]. Аналізуючи вітчизняний досвід, також зауважимо, що наразі відсутні альтернативні державним органам чи спеціальним атестаційним службам структури, готові провести незалежний професійний аудит, як, власне, і методики проведення останнього. Водночас у ряді європейських державах вже відходять від подібних недостатньо ефективних принципів контролю якості освітянської галузі. Показовим у цьому відношенні є досвід впровадження практик освітнього аудиту у Великобританії, де перевага надається саме суспільній експертизі. Дане нововведення не означає повної відмови від державної акредитації чи атестації, а швидше має на меті забезпечити додаткову суспільну оцінку якості роботи вишів.

Чи приживеться така практика у майбутньому і чи отримає споживач дійсну картину якості обраного ним ВНЗ, залежить в першу чергу, від стратегії та добре апробованих методик проведення соціального аудиту установи та оприлюднення його результатів. На нашу думку, існує два можливих способи вирішення означених завдань: замовлення комплексного аудиту ВНЗ професійною аудиторською організацією або систематичний

моніторинг проблем вишу власними зусиллями. Щодо першого способу, одразу означимо його технологічну малоймовірність, причинами чого є недостатня кількість професійних організацій, які б забезпечили подібні послуги та проблеми повноцінного фінансування вишів в контексті оплати цих послуг.

Головною проблемою другого способу є наявність власних спеціалістів для подібної роботи. Але залишати проблему без вирішення – ще більш ризикована загроза існуванню закладу в умовах конкурентної боротьби. Тож, об'єктивно, якийсь із означених способів все таки, має бути обраний.

Типовим зразком, можливо, одним із потенційно оптимальних варіантів, є створення у структурі ВНЗ під потребу систематичного соціального моніторингу власної соціологічної (соціально-психологічної тощо) науково-дослідної лабораторії (центру, інституту і т.п.). Характерно, що подібна практика у вітчизняних умовах аж ніяк не є новою. Так, ще за радянської доби, із сер. 60-х рр. ХХ ст. у провідних вишах створювалися лабораторії конкретно-соціологічних (соціологічних, соціальних, соціально-психологічних) досліджень, соціологічні групи тощо. Щоправда, тоді ж було й закладено практику досліджень несистемної вузько-предметної тематики та формалізації результатів діяльності. Здебільшого недостатньою була також кваліфікація співробітників подібних лабораторій і груп, та й співробітниками вони здебільшого були на громадських засадах [5, с. 24-25]. Водночас, радянська модель не базувалась на конкурентній боротьбі вишів за власне виживання, потреба власного соціального моніторингу та повноцінних зв'язків із громадськістю для тогочасних ВНЗ не була настільки гостро актуальною, як це є наразі. Тому ми, попри усі означені недоліки подібної форми у минулому, все таки, наголошуємо на її актуальності для сучасного стратегічного менеджменту у системі вищої освіти.

Підсумовуючи, можемо впевнено твердити, що соціальний аудит як нова форма у вітчизняній адміністративній практиці закладів вищої освіти не лише можлива, але й обов'язково, об'єктивно зумовлена необхідність. Важливо при цьому лише обрати оптимальну форму для необхідних моніторингових, дотримуючись при цьому принципів системності та науковості при її практичному впровадженні.

Література:

1. Гаращук О.В. Дослідження проблем ефективності функціонування закладів

- освіти [Електронний ресурс]. Режим доступу: www.knukim.edu.ua/conferences_2004_proceedings_garaschuk.htm.
2. Зінченко В.О. Моделі управління якістю вищої освіти [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/pfto/2011_15/files/P1511_51.pdf
3. Концепція формування національної моделі соціального аудиту [Електронний ресурс]: (Проект) / Розробники: С.В. Мельник, В.Д. Матросов, М.К. Гаврицька. Луганск, 2008. Режим доступу: www.lir.lg.ua/Konzer_naz_model.htm.
4. Мазурик О.В. Підготовка соціальних аудиторів в Україні: міф чи реальність? // *Соціологічні дослідження. Збірник наукових праць*. 2009. № 8. С. 211-217.
5. Рыбщун А. Украинская социология. Традиции, факторы, ориентиры развития (советский и постсоветский периоды) Saarbrucken: LAP LAMBERT Academic Publishing, 2010. 390 с.

Болотіна Євгенія Валеріївна,
кандидат філософських наук, доцент,
завідувач кафедри філософії та соціально-політичних наук,
Донбаська державна машинобудівна академія (ДДМА),
Краматорськ, Україна

ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ

Очевидно, що сьогодні в Європі існує різноманіття освітніх систем, наукових шкіл і підходів до характеристики специфіки освіти. Поряд із цією диференціацією й різноманіттям, європейська освіта володіє в цілому якісною визначеністю, що легко відокремлює його від американської або китайської освіти. У Європі є історично сформована єдність і різноманіття освітніх систем. Можна припустити, що ця освітня система може бути піддана трансформації за допомогою певної освітньої політики. Однак сьогодні для Європи характерна тенденція, що представлена політикою інтеграції освіти. Вона повністю відповідає пануванню інтеграційних тенденцій у Європі й у цьому плані заслуговує серйозного схвалення. Проте, такі країни Європи, як Німеччина, Голландія, Фінляндія та деякі інші зазнають труднощів відносно того, що в Болонській декларації позначений як

блок європейської освіти зі своєю національною традицією організації освіти і її змістом.

Україна в стані реформувати вищу освіту, хоча одні розроблювачі, відповідальні за освітню політику, наполегливо вимагають негайного підключення України до європейської освіти на будь-яких умовах. «Загальні тенденції доповнюються такими, що мають власне український характер: продовження ствердження української держави і незалежності, перехід до нового типу відносин - суспільно-політичних і економічних, духовних та ін. Тільки врахувавши усі тенденції, а краще - передбачивши їхній вплив на майбутні події, ми зможемо забезпечити ефективну освітянську діяльність, результатом якої буде підготовлена, конкурентоспроможна молода людина, що повністю відповідає професійним і суспільним вимогам майбутнього життя» [3, с. 16-17].

У зв'язку з цим позначимо основні, магістральні, напрямки, розвитку сучасної освіти, які передбачають безумовні зміни. Головним напрямком, навколо якого групується багато ключових питань в освіті, є глобалізація.

Глобалістика, як наука, покликана займатися суттю, закономірностями і тенденціями розвитку сучасного суспільства. Але «... з самого початку освіта не зазначалась серед дослідницьких пріоритетів глобалістики. Це місце належало і належить, перед усім, економічній і міжнародно-політичній проблематиці». Це стало причиною того, що певні процеси і явища, які на сьогодні інтерпретуються як глобальні, заявили про себе в освіті пізніше, ніж в економіці і міжнародно-політичній сфері. Крім того, «... у відповідній літературі мова йшла, як правило, не про глобалізацію в освіті (глобалізацію освіти), а про наслідки і результати її впливу на вищу освіту» [1, с. 29].

Глобалізація освіти - одна з фундаментальних тенденцій розвитку освіти, яка відображає формування єдиного соціального інформаційного й освітнього простору в масштабах усієї планети, зокрема, через діяльність засобів масової інформації, канали Інтернет. Існуюча полісемантичність поглядів «вказує на кризу глобалізації як науки, що не встановила ні предмет, ні суб'єкт власного дослідження, у зв'язку з цим залишається відкритим питання про сутність глобалізації» [3]. Крім того погоджуючись з думкою, що глобалізм складне і багатофакторне явище, яке не можна сприймати одномірно і лінійно, зазначимо, що зазвичай глобалізація розглядається в контексті існуючих підходів з двох сторін: як історичне явище і феномен, і як закономірність розвитку суспільства. Фактори глобального масштабу не

тільки скріплюють його окремі сегменти, але й мають на нього перетворювальний вплив [2].

Аналізуючи проблеми і явища, на пояснення яких претендує термін «глобалізація», проблемним моментом є співвідношення з терміном «інтернаціоналізація» щодо освіти. Зміст і значення цих термінів є основними темами дискусії в сфері освіти. Наприклад така думка, що між цими поняттями не існує принципової різниці і тоді глобалізація і інтернаціоналізація сприймаються як «синоніми» при характеристиці міжнародної складової галузі освіти, або що «глобалізація – це новий і більш складний етап того, що являє собою тривалий історичний процес інтернаціоналізації» [4]. Але попри таку розбіжність в думках, все таки існує консенсус, що це не одне і те саме, і між ними існують принципові відмінності. Глобалізація по відношенню до інтернаціоналізації зображується як її «контекст», як «більш складна фундаментальна реконструкція світового порядку». А інтернаціоналізація «має відношення головним чином до процесів співробітництва між державами і, в кінцевому рахунку, діяльності, яка перетинає державні кордони» [1, с. 47].

Виходячи з такого розуміння проблеми можемо констатувати, що інтернаціоналізація в освіті породжує такі тенденції як розширення двосторонніх і багатосторонніх зв'язків і контактів між навчальними закладами різних країн, вільний академічний обмін викладачами і студентами між вузами різних країн, створення єдиних спеціальних навчальних програм тощо.

В свою чергу глобалізація в освіті також породжує цілу низку освітніх тенденцій, а оскільки епоха глобалізації супроводжується становленням інформаційного суспільства, то всі тенденції у розвитку освіти взаємопов'язані як між собою, так і з швидкими темпами розвитку сучасного світу. Наприклад, для того щоб відбувалося вбудовування освіти в культуру, науку і прогресивні інноваційні технології необхідна постійна кореляція освіти з сучасним рівнем наукових знань про світ і людину з реаліями сучасної культури. Поряд з цим, освіта має випереджаючим чином задовольняти потреби прийдешніх поколінь людей, змінюючи концепцію підтримуючого освіти на концепцію випереджаючої освіти (таким чином можна говорити про таку тенденцію як посилення прогностичної спрямованості сучасної освіти).

Для досягнення цієї мети в інформаційному суспільстві актуальною вбачається тенденція по створенню єдиного інформаційного освітнього

простору кожної країни та інтеграції його у світовий інформаційний освітній простір, що сприятиме інтеграції і координації інформаційних потоків; підвищенню оперативності та ефективності управління всією системою національної освіти в цілому. Створення єдиного інформаційного простору, в свою чергу, породжує такі аспекти, як розвиток і поглиблення світоглядної функції інформатики в освіті, а також формування інформаційної культури особистості, як частини загальної культури людини тощо.

Основними соціальними та духовними потребами людини є потреба в любові та почутті власної гідності. Якщо потребу в любові здатна задовольнити сім'я, рідні та близькі люди, то потреба у відчутті значущості власного Я прямо взаємопов'язана з освітнім середовищем. Адже продуктом освіти є знання та вміння мислити, що, в свою чергу, являється необхідною передумовою для набуття самоповаги.

Мислення є діяльністю, спрямованою на пізнання, досягнення суті речей, надходження свого місця у світі [5].

В багатьох випадках сучасна освіта не ставить за мету розвиток мислення учнів, виховання мислячої людини. Правила навчальних закладів в більшості випадків вимагають від учнів (вихованців дитячих садків, школярів, студентів) бездумно підкорятися встановленим правилам та механічно запам'ятовувати значні обсяги інформації. Відповідно, ті учні, які старанно дотримуються правил, вважаються відповідальними, а ті, хто старанно запам'ятовує пропонований для вивчення матеріал – успішними учнями. До обох цих тверджень необхідно поставитися критично.

Так, по-перше, особистість може старанно дотримуватися усіх правил навчального закладу, проте далеко не завжди його можна назвати відповідальним. Відповідальність виробляється тільки через самостійну оцінку ситуації та вибір правильної лінії поведінки, яка, з точки зору особистості, здатна принести користь йому й оточуючим. Однак оцінити себе ще недостатньо, учень обов'язково сам повинен реалізувати свій вибір. Зріла людина – людина відповідальна, й одним із пріоритетних завдань педагога є прищеплення учням цієї якості. Людина повинна вміти дотримувати даного самій собі слова. Але керувати нею повинно не почуття страху перед очікуваним покаранням, а усвідомлення правильності прийнятого рішення. На відміну від покарання, дисципліна практично виключає свавілля, адже вона вимагає від учня критичного аналізу своїх дій і прийняття на себе певних зобов'язань щодо виправлення своєї поведінки. У цьому активну

допомогу повинен надавати педагог, який у розгляданій ситуації виступає в якості довіреної особи [6, с. 249-250].

Для того щоб дисципліна мала належний ефект, вчитель ні в якому разі не повинен прощати невиконання зобов'язання. Якщо він приймає виправдання, значить, він втрачає довіру, оскільки учень розуміє, що насправді вчителю байдуже. Довіра і заснована на ній взаємодія пропадають тому, що порушення зобов'язань викликає відповідні наслідки, від чого учню тільки гірше. Довіряти ж можна тільки тому, хто не дозволяє діяти собі на шкоду. Вчителі, яким учень справді не байдужий, не приймають виправдань.

По-друге, учень може старанно навчатися, запам'ятовувати необхідну інформацію та вірно обираючи відповіді на запитання при проведенні контролю знань в тій чи іншій формі, проте реальних знань та навиків, які сприятимуть досягненню життєвого успіху, учень може і не набути [7]. Основна проблема в цій сфері - відсутність актуальності і надто важливе значення, яке надається фактологічній освіті. Часто навчальний матеріал, що пропонується здобувачам вищої освіти, є відірваним від життя і не може бути використаним на практиці. Варто зауважити, що відповідальність за забезпечення такої системи освіти, яка б надавала необхідні знання та навички про навколишній світ, про життя в соціумі та стосунки між людьми, де б учні успішно навчалися і могли реалізувати свої здібності, повинно нести суспільство.

Таким чином, місією сучасної освіти (початкової, середньої, вищої) є виховання мислячої, творчої, емоційної, сміливої людини, що не боїться проблем, які ставить перед нею життя. Очевидно, освіта не може вирішити їх ці питання, проте може вирішити значну їх частину. Впевнена в успіху людина подолає невдачі, а якщо успіх дістається нелегко, це її не налякає. Якщо вона здатний мислити, ладнати з іншими людьми, цінувати красу, вона може відчувати себе щасливою та корисною суспільству. Більшого освіта не може дати людині, решта залежить від неї самої.

Філософія та практика глобальної освіти піднімають особистість викладача. Вважається, що сучасний педагог обов'язково повинен мати творчу індивідуальність, володіти самобутнім педагогічним мисленням. Головне - це формування педагогічної компетентності: ціннісно-сміслової, інтелектуально-гностичної, емоційно-оціночної, художньо-творчої.

До переліку тенденцій розвитку сучасної освіти можна додати: відкритість освіти; особистісну орієнтацію освіти; гуманізацію та гуманітаризацію освіти; пріоритетність креативності в навчальній діяльності,

цілісність освіти, еволюцію нових інформаційних технологій в освіті як універсального засобу пізнання; етичну домінанту, як смислотворчий стрижень освіти; полікультурність освіти; екологізацію освіти тощо. Цей короткий перелік основних тенденцій сучасної освіти - лише «магістральний» напрямок змін який ми вбачаємо в розгортанні епохи глобалізації, що супроводжується становленням інформаційного суспільства.

Література:

1. Андрущенко В. Педагогічна освіта України в стратегії Болонського процесу: Бесіда с ректором педагогічного університету ім. М. Драгоманова В.Андрущенко. *Освіта України*. 2004. 17 лютого. № 13. С. 4.
2. Bennell P., Pearce T. The internationalization of higher education: exporting education of developihg and transitional economics. *International Journal of Educationl Development*. Vol. 23. № 1. 2003. P. 26.
3. Винославська О.В., Бреусенко-Кузнєцов О.А., Зливков В.Л. Психологія: Навч. посіб. К.: Фірма “ІНКОС”, 2005. 352с. URL: http://www.ebk.net.ua/Book/psychology/vinoslavska_psihologiya/part2/2403.htm
4. Глобалізація. URL: <http://uk.wikipedia.org/wiki>
5. Кремень В. Освіта в контексті сучасних соціокультурних змін. *Філософія освіти*. 2008. № 1-2 (7). С. 16-17.
6. Скотт П. Глобализация и университет. *Alma Mater*. 2000. № 4. С. 3-8.
7. Яцюк О.С. Професійна компетенція викладача вищого навчального закладу: вимоги сучасності. Матеріали IV Міжнародного освітнього Форуму “Особистість в єдиному освітньому просторі” (11-26 квітня 2013 р.). Запоріжжя: КЗ “ЗОППО” ЗОР, 2013. URL: http://virtkafedra.ucoz.ua/el_gurnal/pages/vyp11/1/Yazuk.pdf

Васильєва Ірина Василівна,
доктор філософських наук, професор,
завідувач кафедри філософії, біоетики та історії медицини,
Національний медичний університет імені О. О. Богомольця,
Київ, Україна;

Галина Вакуленко,
доктор медичних наук, професор кафедри онкології,
Національний медичний університет імені О. О. Богомольця,
Київ, Україна;

Ольга Нечушкіна,
старший викладач кафедри філософії, біоетики та історії медицини,
Національний медичний університет імені О. О. Богомольця,
Київ, Україна

ПИТАННЯ СУЧАСНОЇ ВИЩОЇ МЕДИЧНОЇ ОСВІТИ: ФІЛОСОФСЬКИЙ ТА СОЦІОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТИ

Питання якості медичної освіти привертають сьогодні особливу увагу не тільки фахівців, а й представників широкої громадськості. Адже медицина та охорона здоров'я, як й освіта є соціальними інститутами, з якими протягом життя безпосередньо стикається кожна людина. В умовах пандемії коронавірусу наочно проявилися не тільки досягнення вітчизняної медицини, а й суттєві недоліки, прорахунки, які накопичувалися за останні десятиріччя в системі охорони здоров'я України.

Система освіти сьогодні представлена в термінах «розвиваючої», «когнітивно-інформаційної», «компетентнісної», «аксіологічної» тощо. На наш погляд, їх комплементарне об'єднання можливе на основі людиноцентричної парадигми, спрямованої на цілісне відтворення людини, як особистості на всіх рівнях сучасної освіти. На думку В. Кременя «предметом діяльності всіх суб'єктів освітньої діяльності – вчителів, учнів, батьків, керівників і всіх тих, хто так чи інакше включається в їх простір, є не триада – знання, уміння і навички, а культурні потреби і творчі здібності» [5, с 5].

За останні роки у медичних ЗВО України були здійснені суттєві кроки у напрямі переходу від авторитарної до демократичної системи, «студоцентризму», як провідного принципу навчального процесу. Проте сьогоднішня ситуація представляється достатньо суперечливою. Як відомо,

однією з особливостей вітчизняної медичної освіти є спрямованість на ґрунтовну, фундаментальну підготовку майбутніх лікарів, що протидіяло тенденціям посилення вузькофахової підготовки в умовах сучасного ринкового, технократичного суспільства. В останні роки спостерігається процес дефундаменталізації та дегуманітаризації вищої медичної освіти в Україні. За рахунок зменшення аудиторних годин нормативних дисциплін (загальнотеоретичних, соціально-гуманітарних тощо) відбулося значне збільшення кількості годин на вибіркові дисципліни і курси за вибором. На перший погляд, це позитивна тенденція оскільки йдеться про урізноманітнення навчальних дисциплін, з врахуванням потреб та інтересів студентів. Разом з тим, на нашу думку впровадження вивчення дисциплін за вільним вибором передбачає усвідомлений, осмислений вибір студента як самостійного суб'єкта навчально-виховного процесу. Постає питання чи здатен до такого вибору студент першого або навіть другого курсу, який не тільки не має необхідної фундаментальної підготовки, як передумови цього вибору, а й проходить тривалий процес адаптації до нового для себе освітнього середовища?

У емпіричних дослідженнях рівня задоволеності освітнім середовищем відповідно до рекомендацій Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти можна виділити ряд взаємопов'язаних аспектів:

- «рівень задоволеності здобувачів вищої освіти освітньою, організаційною, інформаційною, консультативною та соціальною підтримки»;
- «яким чином освітнє середовище, створене у ЗВО, дозволяє задовольнити потреби та інтереси здобувачів вищої освіти»;
- «яким чином ЗВО забезпечує безпечність освітнього середовища для життя та здоров'я здобувачів вищої освіти (включаючи психічне здоров'я)» [2].

Визначення поняття «освітнє середовище» часто характеризується високим рівнем теоретичності та багатоаспектністю: «освітнє середовище вищого навчального закладу – багатосуб'єктне та багатопредметне системне утворення, що цілеспрямовано впливає на професійно-особистісний розвиток майбутнього фахівця, забезпечуючи його готовність до професійної діяльності та/або продовження навчання, успішного виконання соціальних ролей та самореалізації у процесі життєдіяльності [1]. Декларується, що «наукові підходи до трактування структури освітнього середовища ВНЗ є досить варіативними й різнобічними, проте вони не заперечують один

одного, а лише доповнюють й презентують різні аспекти досліджуваного феномену» [4].

Не маючи на меті охопити всі аспекти досліджуваного феномену при проведенні прикладних досліджень у медичному ЗВО ми пропонуємо зупинитися лише на деяких аспектах, які дозволять виявити наскільки комфортним є навчальним процес для здобувачів вищої освіти та виявити рівень їх задоволеності якістю власної підготовки з нормативних дисциплін.

При розробці інструментарію для вивченні різних аспектів освітнього середовища, ми пропонуємо спиратися на розроблений Є. Головахою, Н. Паніною та А. Горбачиком тест ИИСС [3]. Як і при дослідження соціального самопочуття, в згаданій авторській методиці, ми пропонуємо перелік суджень які б надали б можливість оцінити рівень комфорту освітнього середовища, створеного у медичному ЗВО, скориставшись для вимірювання шкалою достатності. Студентам надається інструкція уважно прочитати кожне судження та дати відповідь на питання «Чого з перерахованого нижче вам не вистачає під час навчання в університеті?», обвести кружком варіант відповіді, який відповідає думці та відповідь надайте у кожному рядку.

Таблиця 1

Приклад питань для дослідження освітнього середовища у медичному ЗВО

	Не вистачає	Важко сказати вистачає чи ні	Вистачає	Не цікавить
Захисту прав та свобод	1	2	3	4
Відчуття безпеки	1	2	3	4
Власного відповідального ставлення до навчання	1	2	3	4
Часу на підготовку до занять	1	2	3	4
Дружніх (комфортних) стосунків з одногрупниками	1	2	3	4
Можливості висловлювати свої думки і судження під час занять	1	2	3	4
Доброзичливого ставлення та готовності	1	2	3	4

керівництва факультету вирішувати проблемні питання				
Інформації про критерії оцінювання	1	2	3	4
Справедливості оцінювання з боку викладачів	1	2	3	4
Інформації про можливість звертатися до відповідних підрозділів університету при зіткненні з проявами корупції та/або дискримінації	1	2	3	4
Кількості та різноманіття дисциплін вільного вибору	1	2	3	4

Вивчення рівня задоволеності якістю підготовки дозволяє виявити чи задовольняються потреба у отримання фундаментальних знань та практичних навичок з дисциплін, передбачених навчальними програмами. Збір інформації доцільно проводити після завершення вивчення студентами нормативної дисципліни. В цьому блоці питань ми пропонуємо зосередитися на таких аспектах:

- задоволеність якістю підготовки з нормативної дисципліни
- задоволеність якістю лекцій (інформативність, доступність викладу матеріалу, ефективність використання мультимедійних засобів, користь для підготовки до практичних (семінарських) занять) з дисципліни;
- задоволеність якістю проведення практичних (семінарських) занять з дисципліни;
- достатність методичного забезпечення навчальних дисциплін (навчальні посібники, методичні рекомендації до практичних (семінарських) занять, самостійної роботи);
- дисципліни вільного вибору, крім запропонованих, які здобувачі вищої освіти хотіли б отримати можливість вивчити;

- донесення інформації про важливість дотримання академічної доброчесності: неприпустимість списування та плагіату, необхідності вказувати джерела інформації, які використовуються тощо.

При опрацюванні результатів обов'язково маємо врахувати наявність статистично значущого зв'язку ($p < 0,001$) між задоволеністю якістю підготовки та оцінкою, яку респондент отримав за результатами вивчення дисципліни, що було виявлено при проведенні попередніх опитувань студентів протягом роботи соціологічної групи НМУ імені О.О. Богомольця.

Таблиця 2.

Задоволеність якістю підготовки студентів НМУ імені О.О. Богомольця з різним рівнем успішності (N=2247)

«Чи задоволені ви якістю підготовки дисципліни?»	«Яку оцінку Ви отримали за результатами вивчення дисципліни?»			
		«відмінно»	«добре»	«задовільно»
так		77,1%	60,8%	37,5%
ні		11,3%	19,4%	30,8%
важко відповісти		11,7%	19,8%	31,6%
всього		100,0%	100,0%	100,0%

Тому при аналізі рівня задоволеності якістю підготовки доцільно зважати на оцінку, як отримав респондент за результатами вивчення дисципліни. Адже задоволеність якістю проведення практичних семінарських занять також пов'язана з рівнем успішності ($p < 0,001$).

Таким чином, процес демократизації медичної вищої освіти, впровадження принципу «студоцентризму» не повинен обмежуватися лише збільшенням дисциплін за вибором студента, а, відповідно, й скороченням нормативних дисциплін. Цей процес повинен мати комплексний, системний характер, охоплювати різні сторони життя майбутніх лікарів, фармацевтів у новому освітньому середовищі. Важливе значення має проведення моніторингу якості освіти шляхом опитування не лише студентів, аспірантів, а й професорсько-викладацького складу, адміністрацій університетів, стейкхолдерів тощо. Лише на основі врахування різних позицій і оцінок, шляхом діалогу можлива оптимізація даного процесу у сучасному українському суспільстві.

Література:

1. Бортко М. Структура освітнього середовища вищого навчального закладу [Електронний ресурс]. Режим доступу <https://core.ac.uk/download/pdf/33687941.pdf>
2. Відомості про самооцінювання освітньої програми <https://naqa.gov.ua/wp-content/uploads/2020/01/SAR-form-.pdf>)
3. Головаха Е., Панина Н., Горбачик А. Измерение социального самочувствия: тест ИИСС [Електронний ресурс]. Режим доступу <https://www.jour.fnisc.ru/index.php/soc4m/article/view/3911>
4. Заредінова Е. Освітнє середовище вищого навчального закладу: наукові підходи до трактування [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://jrn1.nau.edu.ua/index.php/VisnikPP/article/view/12552>
5. Кремінь В. Г. Постулати філософсько-освітньої діяльності. - К, ж-л. «Рідна школа», № 1-2, 2013

Верба Михайло Анатолійович,

студент,

Вінницький національний медичний університет ім. М.І. Пирогова,

Вінниця, Україна

МЕДИЧНЕ ПІЗНАННЯ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ ОСНОВНИХ ПАРАДИГМ СУЧАСНОЇ ФІЛОСОФІЇ НАУКИ

Problematization of scientific discourse and changing forms of methodological reflection in modern culture actualize the conceptual understanding of science as a cognitive and sociocultural phenomenon. This is due to the fact that qualitative changes in science in the late twentieth century led to the formation of post-classical science, which included in its scope of "human-like" objects. The basis of all modern science is unusual for classical science, the benefits of man and humanity, morality and good, duty and responsibility for the results. Human values are correlated with scientific truth, and the axiological component becomes an integral part of scientific research. Such complexity and contradiction of the image of science in modern culture, the presence of many contradictory interpretations of its new content actualize the philosophical and methodological analysis of medicine as a sphere of knowledge and activity.

Актуальність теми: проблематизація наукового дискурсу та зміна форм методологічної рефлексії в сучасній культурі актуалізують концептуальне осмислення науки як когнітивного і соціокультурного феномену. Дана ситуація обумовлена тими якісними змінами в науці, які датуються кінцем 20 ст. та саме вони спричинили становлення постнекласичної науки, яка включила в сферу свого розгляду «людиноподібні» об'єкти. В основу всієї сучасної науки входять незвичні для класичної науки блага людини і людства, моралі і добра, обов'язку і відповідальності за отримані результати. Цінності людини співвідносяться з науковою істиною, а аксіологічна компонента стає невід'ємною складовою наукового дослідження [5]. Така складність і суперечливість образу науки в сучасній культурі, наявність безлічі суперечливих інтерпретацій її нового змісту актуалізують філософсько-методологічний аналіз медицини як сфери пізнання і діяльності.

Мета роботи: експлікація взаємодоповнюваності соціокогнітивної і комунікативної парадигм сучасної філософії науки в аналізі медичного пізнання.

Методи та матеріали: проведено збір науково-дослідного матеріалу, проаналізовано наукові роботи з цієї теми.

Результати: сучасна наукова медицина є комплексом дисциплін переважно природничого профілю, хоча, при цьому, залишається гуманістичною за своєю суттю. Медицина має справу з людиною, що вимагає, відповідно, уваги до культурних та духовних аспектів людського буття. Існуюча неузгодженість між природничо-науковою та гуманістичною складовою в медичному досвіді робить актуальним дослідження медицини в гуманітарному аспекті, який повинен виражати ціннісно-смісловий вимір антропологічної проблематики. У сфері медицини специфіка гуманітарного підходу виявляє себе, перш за все в акцентуванні теми індивідуальної людської ситуації, осяяної особистісними смислами. Цей підхід глибоко вкорінений у традиціях слов'янської медичної культури, відповідно до яких завдання медицини полягає не тільки в тому, «щоб відвести смертельну небезпеку, але і в тому, щоб виробити індивідуально вірний спосіб життя і навчити пацієнта насолоджуватися ним» [5, 6].

Традиційна філософсько-медична проблематика не тільки не зникає, але розвивається, поглиблюється на новій основі. Відроджуються старі, виникають і популяризуються нові варіанти розуміння норми і патології, здоров'я і хвороби. Все більше на передній план виходять гносеологічні і

методологічні проблеми медицини, аналіз процесу і результатів її історичного розвитку та охорони здоров'я. Розвивається методологічний аналіз медицини, який розглядає наявне знання як об'єктивний конкретно-історичний результат клінічної та пізнавальної діяльності і як передумову його подальшого розвитку [3]. У сучасній філософії та методології науки співіснують дві різноякісні за змістом, але пов'язані між собою великі групи досліджень, які визначаються як соціокогнітивна і комунікативна парадигми інтерпретації наукового пізнання. Соціокогнітивна парадигма формувалася як рефлексія над природознавством і постулює розгляд наукового пізнання в ракурсі суб'єктно-об'єктної взаємодії. Комунікативна парадигма, що розвивається переважно в руслі соціально-гуманітарного знання, акцентує увагу на суб'єктній природі наукового пізнання в процесі комунікативних відносин, що складаються як в рамках самого наукового співтовариства, так і суспільства в цілому з приводу і в процесі наукової діяльності. Таким чином, якщо соціокогнітивна парадигма забезпечує можливість наукового дискурсу на шляху руху від об'єкта науки і знання про нього до суб'єкта, то комунікативна парадигма репрезентує реальне функціонування науки в інтрасуб'єктивному полілозі різних типів і форм пізнавальної діяльності в культурі [2, 5].

Фундаментальним принципом побудови філософсько-методологічної концепції медичного пізнання виступає доповнення соціокогнітивної і комунікативної парадигм, оскільки реальність функціонування медичного знання і діяльності характеризується спряженістю суб'єкт-об'єктних і суб'єкт-суб'єктних відносин. Це обумовлено тим, що об'єктом і суб'єктом всіх актів медичного пізнання та практики виступає сама людина. Предмет медичного дослідження є, мабуть, найбільш багатограним і складним за своєю об'єктивною природою. У центрі уваги медицини знаходиться нормальна і патологічна життєдіяльність людини, а саме, її здоров'я і хвороба. Будучи частиною природи, живим організмом, підпорядкованим загальнобіологічним законам, людина разом з тим володіє свідомістю і мовою, є соціальною істотою, відмінною від решти світу. Вирішальний вплив на людину мають культурно-ціннісні засади її життєдіяльності. Все це накладає відбиток і на проблему здоров'я та захворювань людини. Така виняткова складність предмета медичної науки детермінована багатостороннім зв'язком цієї науки з іншими постійно розширюваними галузями людського знання впродовж усієї своєї історії. Медицина є складним комплексом природничо-наукових і соціально-гуманітарних знань,

що спирається на всю сукупність наукових уявлень про живу і неживу природу, про людину як біологічну і соціальну істоту, про людське суспільство і культуру [1, 4, 5].

Характерною особливістю медицини є також те, що людина тут не просто суб'єкт пізнання, вона, насамперед, особистість, яка бажає і пристрасно добивається здоров'я, щастя і розквіту всіх своїх можливостей. Саме в силу даних обставин, які б перешкоди не лежали на шляху розвитку медицини, вони завжди долалися. З цього випливає, що аксіологічна (ціннісна) проблематика набуває в медицині особливого значення. Саме тому медицина стала єдиною сферою людської діяльності, спочатку підлеглої регулятивам професійної етики, а взаємодетермінація цінності здоров'я з соціальними, економічними, політичними та іншими цінностями культури зумовила процеси медикалізації суспільства [1, 3, 4, 5].

В епоху науково-техніко-технологічного прогресу (НТ-ТП) все більше збільшується кількість використовуваних приладів і апаратури, як для вивчення стану хворого, так і в процесі лікування. Замість колишнього принципу «лікар - хворий» все більше і частіше домінує інший принцип «лікар-прилад-хворий». Однак, ця прогресивна тенденція розвитку сучасної медицини має деякі тіньові наслідки - прилад може затулити від лікаря особистість хворої людини з його складною соціально-біологічною діалектикою розвитку, морально-психологічним світом установок і переживань [1, 3, 5].

Висновок: таким чином, медицина з самого початку свого існування не поміщалася в обмежені рамки вузьких теорій. Когнітивний базис медицини виходить не тільки за межі своєї природно-наукової бази на шляху гуманізації медичної науки, а й передбачає комунікативні взаємодії медицини з іншими сферами культури. У взаємодоповненні соціокогнітивної і комунікативної парадигм медицина може розглядатися як прообраз науки майбутнього, а філософсько-методологічний аналіз медичного пізнання має продуктивне значення для обґрунтування нового типу раціональності і нового образу науки, з якими пов'язані пошуки подальших шляхів розвитку сучасної цивілізації.

Література:

1. Ильин И. О. призвании врача // И. Ильин Собр. соч.: В 10 т. – М., 1994. – Т. 3. С.481.
2. Кулик С. П. Взаимосвязь философии и медицины / С. П. Кулик // История философии / С. П. Кулик, Н. У. Тиханович. – Витебск : ВГМУ, 2009.

– С. 27–31.

3. Моисеев В. И. Философия науки. Философия биологии и медицины / В. И. Моисеев. – М., 2008. – 560 с.

4. Попович Я. М. Синтез філософії та медицини / Я. М. Попович // Медсестринство: ТДМУ, 2018. – №2. – С. 15-17.

5. Сайганова В. С. Динамика норм научной рациональности в контексте современных философско-методологических исследований: компаративный анализ / В. С. Сайганова // Социосфера. – 2012. – № 1. – С. 9–12.

6. Туровская С. В. Здоровье как философская проблема / С. В. Туровская // Логос живого и герменевтика телесности. Ежегодник. Вып. 13–14 ; под ред. О. К. Румянцева. – М., 2005. – С. 300–328.

Вергелес Костянтин Миколайович,
доктор філософських наук, професор,
кафедра філософії та суспільних наук;

Вінницький національний медичний університет ім. М.І. Пирогова,
Вінниця, Україна

Куліш Павло Лаврентійович,

кандидат філософських наук, доцент,
кафедра філософії та суспільних наук,

Вінницький національний медичний університет ім. М.І. Пирогова,
Вінниця, Україна;

Школьнікова Тетяна Юріївна,

кандидат історичних наук, старший викладач,
кафедра філософії та суспільних наук,

Вінницький національний медичний університет ім. М.І. Пирогова,
Вінниця, Україна;

Вергелес Тетяна Михайлівна,

викладач, кафедра загальної гігієни та екології,

Вінницький національний медичний університет ім. М.І. Пирогова,
Вінниця, Україна

ОСОБИСТІТЬ У СУЧАСНОМУ ПОСТПОСТМОДЕРНОМУ СВІТІ

Глобальні інтеграційні процеси нинішнього постпостмодерного суспільства визначають сьогодні основний вектор сучасного цивілізаційного розвитку людства. Одним з таких процесів є рух до психологічної єдності

людства, що викликаний спільною для всіх людей потребою психологічної адаптації до нових соціальних, культурних і історичних реалій. Розвиток глобального виробництва та глобальної економіки, новітніх технологій і ускладнення поля суспільної та наукової сфер веде до втрати жорсткого розмежування національного і міжнародного життя, гуманітарного та природничо-наукового знання, точними та неточними науками й водночас на соціальному, теоретичному, методологічному, технологічному рівнях призводить до їх інтеграції. Проблеми сучасних глобалізаційних процесів та конвергентних технологій, з одного боку, актуалізують, а з іншого – загострюють чимало філософських і соціальних проблем, пов'язаних з етичними, психологічними, ціннісними і особистісними аспектами існування людини в сучасному глобалізованому і технологізованому світі. Проблема особистої ідентичності стає однією з найважливіших проблем в епоху технократії. Позаяк природа людини змінюється у відповідності з тими змінами, які відбуваються з оточуючими її технологіями. Наприклад, сучасні інформаційні та біомедичні технології не лише формують нові способи взаємодії людини і техніки, але й істотно трансформують ментальність, психіку і поведінку людини. Тому всебічний аналіз ситуації, що склалася, з урахуванням її різноманітних впливів на людину і становлення особистості, потребує належної уваги не лише філософів, науковців, педагогів, а й інституцій в цілому, особливо освітніх. При цьому слід мати на увазі, що посталі проблеми стосуються не лише нових медичних, педагогічних, інженерних тощо кадрів але й концепції побудови сучасної моделі освіти в цілому.

На зміну існуючій «базовій освіті» приходять «фундаментальна». Остання, на відміну від «базової» - це освіта в якій поєднуються гуманітарні, природничі і технічні знання на основі вивчення найширшого спектру питань «освіти в глибину» і «освіти в ширину», які мають як базове так і прикладне значення. Фундаментальна освіта сьогодні має змінити та доповнити й зміст таких понять як «компетентність» і «професіоналізм». Під останніми нині розуміється сформована інтегральна здатність розв'язання конкретних завдань. Ця здатність передбачає не лише наявність значної кількості здобутих знань, а й можливість їх динамічного оновлення у відповідності з постійно змінними умовами. Основною інтенцією професійно-компетентнісного підходу в освіті є різке зростання її практичної орієнтації та соціальної значимості. У цьому сенсі філософсько-соціологічні дослідження науки і технологій STS разом з проектом АСТ відіграють одну з

ключових ролей у розв'язанні завдань сучасної освіти, яка повинна спрямовуватись на розвиток особистості кожної людини, яка навчається в сучасному техногенному світі.

У діапазоні сучасних постійних, глобальних змін актуальною стає проблема трансформації фахової освіти в цілому, медичної, педагогічної, інженерної зокрема. Сучасний глобалізований світ з його всезростаючим і все проникаючим технологічним укладом постійно створює нові умови і тому ставить нові вимоги до професійної освіти. Адже сучасний світ є гостро конкурентним світом за опанування та панування у сфері найновітніших технологій. І ключову роль у цьому протистоянні відіграють наукові центри та лабораторії, експериментальні площадки та сучасні університети. А за всім цим стоять фігури вченого, експериментатора, професійно-компетентного фахівця. Професійно-компетентний фахівець стає центральною фігурою соціального і науково-технічного прогресу. Його діяльність є не чим іншим, як креативним застосуванням наукових принципів до планування, створення, управління, експлуатації, керування і функціонування різноманітних систем. Саме тому такої значимості набуває побудова нової моделі підготовки професіонала майбутнього – фахівця, спроможного постійно самонавчатися, оперативно знаходити необхідну інформацію, інтегрувати новітні ідеї із різноманітних сфер соціального буття, володіти розвинутим механізмом прийняття ефективних рішень на винахідницькому рівні, раціонально реалізовувати інноваційні підходи, не лише бачити, а й усвідомлювати соціальний контекст своєї діяльності та її наслідків тощо. Реагуючи на різноманітні виклики, сучасні університети при підготовці нових професійних кадрів мають враховувати й те, що новий глобально-технологічний уклад кардинально змінює вимоги до людського капіталу і, відповідно, підходи до освіти, яка формує такий «капітал» (й не просто капітал, а «стартовий капітал»). [1, с. 77]

Як показують результати наукових досліджень сучасна дійсність пред'являє людині такі вимоги, загальний характер яких проявляється у трьох основних аспектах.

1) Інтеграційні процеси, які визначають сьогодні аксіологічний вектор розвитку суспільства, зумовлюють не уніфікацію діяльності, а насамперед уніфікацію вимог, що пред'являються до людської праці. У якій би країні, наприклад, не працював службовець банку, готелю чи авіаційної компанії, лікар або програміст, - «психологічний паспорт» професії визначає спільні ознаки психічного життя особистості у значно більшій мірі ніж виховання,

культурні традиції чи національний менталітет. У будь-якій країні, у будь-яких географічних чи культурних умовах, якщо людина працює на сучасному виробництві чи у сучасній сфері послуг, ідентичність технологій означає ідентичність вимог до психічних реакцій людини, до її вміння адекватно сприймати ситуацію і знаходити контакт з іншими людьми. Те саме можна сказати і про сферу сучасної освіти чи про сучасну медицину, в якій використовуються сучасні технології.

Таким чином, загальний ритм психічного життя, спільні вимоги до адекватності реагування і адаптивності соціальної поведінки, особливо у сфері комунікацій, задаються специфікою сучасних технологій, які вільно циркулюють по всьому світу в умовах глобального ринку. Іншими словами, принаймні на роботі людина змушена думати, відчувати, переживати і вести себе так, як цього вимагають сучасні стандарти і сучасний рівень її професії. Національні традиції можуть створювати лише певний ментальний фон, але безсилі змінити картину по суті.

2) Глобалізація економіки, інтеграція наукових і технологічних потенціалів різних країн і міжнародних співтовариств є могутніми чинниками, що прискорюють науково-технічний прогрес. Соціальні і соціально-економічні наслідки швидкого розвитку науки і техніки були помічені ще А.Маслоу, який зазначав, що: «Практично в кожній сфері життя, ми зіштовхуємося з миттєвим старінням і смертю фактів, теорій і методів. Кожен з нас і всі ми разом будь-якого ранку можемо відчутти себе фахівцями по виготовленню хомутів, чия майстерність вже нікому не потрібна» [2, с.111]. Проте старіють не тільки технології – вже застарів, психологічний тип людини, котра «сприймає теперішнє як варіацію минулого, губить теперішнє, щоб зробити майбутнє безпечнішим і прогнозованішим, яка настільки невпевнена у своїх силах, що боїться майбутнього» [2, с.110]. Сучасна дійсність наполегливо вимагає появи нових людей – нових за ментально-психологічними характеристиками. «Вони мусять не боятися змін, вміти зберігати спокій у бурхливому потоці нового і по можливості (і це було б найкраще) вітати все нове... Це мають бути люди, здатні взяти під контроль стрімке і неминуче старіння щойно впровадженого у виробництво продукту, ледве освоєного способу виробництва. Це мають бути достатньо тямущі люди, щоб у них вистачило розуму не боротися зі змінами, а передбачати їх, і достатньо зухвалі, щоб радіти їм» [2, с.110]

Отож, швидка зміна технологій і швидка зміна соціальних умов вимагають від особистості такого сполучення ментальної стійкості і

гнучкості, при якому вона зуміла б психологічно відповідати своєму часу. Ця вимога поступово стає спільною для всіх – поступово і в тій мірі, в якій долається ізоляція окремих національно-культурних регіонів.

3) Дійсність пред'являє вимоги не тільки до окремих психологічних якостей людини, а й до її особистості в цілому. Конкуренція на сучасному ринку праці і швидкий розвиток затребуваних на цьому ринку професій вимагає від людини «внутрішньої» мотивації до підвищення професійної майстерності, особистої самовіддачі, а в деяких випадках і особистого зростання.

Це твердження здається парадоксальним, і в значній мірі суперечить усталеним уявленням про те, що робота на приватному підприємстві сприяє не росту, а дезінтеграції особистості – підприємство вижимає із працівника все, що може, і в подальшому видворяє його за ворота як використану річ. І в подібних уявленнях є певний сенс позаяк у деяких історичних умовах, у соціальних системах з високим рівнем відчуження діяльності людина, дійсно, використовується як річ, як абстрактна робоча сила чи як «абстрактна людина», за термінологією Маркса. Але в сучасній ситуації аналіз глобальних тенденцій соціального і культурного розвитку розкриває об'єктивні підстави для нового використання людини та її здібностей у суспільному розподілі праці.

Прямим наслідком інтеграційних процесів у суспільстві та культурі є те, що професіоналізм стає нормою ставлення до справи у будь-якому виді діяльності – нормою, що забезпечує ефективність зростаючої кооперації, ефективність обміну діяльністю на всіх його стадіях.

У сучасному розумінні, як вже частково зазначалося вище, зміст поняття «професіоналізм» зводиться до трьох основних аспектів: компетентність, відповідальність, ініціатива. На ринку праці сьогодні ціниться не просто досвід і знання, а вміння знаходити компетентне і відповідальне розв'язання професійної проблеми, до того ж, особливо цінною постає здатність знаходити принципово нові рішення і ставити нові цілі в умовах, що не мали аналогів у минулому. Це означає, що творчість перестає бути таланом окремих «геніїв» і поступово стає компонентом повсякденної роботи більшості професіоналів у різних сферах діяльності. Тому ініціативність фахівця розглядається насамперед як його креативність – глибоко індивідуалізована риса, що пов'язана, зазвичай, з найвищим особистісним розвитком.

Таким чином, у сучасних умовах, коли у сукупному суспільному виробництві доля інформаційного продукту вже перебільшила долю продукту матеріального, посилюється тенденція до нового використання людської праці – до використання творчих здібностей і можливостей людини. Якщо нова інформаційна економіка вимагає креативних фахівців, а творчість припускає вищий рівень розвитку особистості, тоді суспільство об'єктивно зацікавлене у особистісному розвитку своїх членів. Поступово складається нова культурна ситуація, в якій стосунки між особистістю і суспільством діаметрально змінюються - від конфронтації і взаємозахисту до партнерства і взаємодопомоги. У новій ситуації поняття допомога набуває статусу історико-культурної категорії, яка не тільки відображає нові взаємини між суспільством і людиною, а й визначає ціннісний вектор розвитку цивілізації. З цим вектором мають бути узгоджені аксіологічні підґрунтя сучасної освіти яка повинна поєднувати в собі одночасно і науковість, і практичність, і гуманізм.

Тож зростаючі темпи появи нових знань, нових організаційних форм виробництва і відповідних їм професійних компетенцій мають супроводжуватись адекватним динамізмом системи освіти, яка, в силу об'єктивних і суб'єктивних чинників, постійно відстає.

Література:

1. K. M. Vergeles, P. L. Kulish, T. Yu. Shkolnikova, T. M. Vergeles. PHILOSOPHY OF SCIENCE AND TECHNOLOGY IN MODERN WORLD /Zhytomyr Ivan Franko State University Journal. Philosophical Sciences.. - 2020. - Вип. 2 (88). - С. 71-79.
2. Маслоу А. Г. Дальние пределы человеческой психики. – СПб.: «Евразия», 1997.

Газнюк Лідія Михайлівна,
доктор філософських наук, професор,
завідувач кафедри гуманітарних наук,
Харківська державна академія фізичної культури,
Харків, Україна;
Семенова Юлія Анатоліївна,
кандидат філософських наук, доцент,
професор кафедри гуманітарних наук,
Харківська державна академія фізичної культури,
Харків, Україна

SOFT SKILLS ЯК ЦІННІСНИЙ ПРИОРИТЕТ У ТРАНСФОРМАЦІЇ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ

У сучасній системі освіти серед ціннісних пріоритетів особливого значення набувають soft skills (особистісні якості та гнучкі навички, які допомагають розвиватися фахівцю), що характеризують його як суб'єкта академічного середовища. Орієнтація на ідеальну модель педагога передбачає не тільки відповідну теоретичну підготовку й високі морально-етичні якості, але й вимагає вміння співвідносити зазначені знання і цінності з безпосередньою педагогічною практикою. Продуктивна взаємодія між теорією і практикою, мінімізація протиріч між ними (коли вони не суперечать, але взаємно доповнюють один одного) завжди визнавалася як одна з ключових рис освітнього ідеалу. В інформаційному суспільстві створюються необхідні можливості для його втілення в життя. Педагогічна діяльність більш ефективно, ніж будь-який інший вид діяльності, забезпечує включення студента безпосередньо до середовища взаємодії вчителя й учнів, вчителя і викладача ЗВО, створюючи тим самим умови для придбання такого важливого досвіду педагогічного спілкування. В якості однієї з ключових тенденцій модернізації сучасної освіти є набуття освітою чіткого практично-діяльнісного характеру, якому притаманні: продуктивність в освіті; можливість створення власних, затребуваних навчальних проєктів і продуктів на основі нових інформаційних технологій, які стають реально діючими основними інструментами подальшої практичної професійної діяльності людини; моделювання особистих діяльнісних процесів, явищ і об'єктів; співпраця з фахівцями в різних галузях знання; посилення усвідомленості, правильності та особистісної значущості освіти,

затребуваність в інформаційному суспільстві інтегративної, синтетичної, продуктивної діяльності людини [3, с. 155]. Зазначений «практичний поворот в освіті» вимагає особливої уваги до soft skills в контексті розуміння сутності професіоналізму в підготовці педагогів, затвердження та подальшої реалізації аксіологічних пріоритетів педагогів-професіоналів. Важливо на рівні логіки зрозуміти стратегічні й тактичні кроки, які здійснюються в контексті трансформації вищої освіти в умовах інформаційного суспільства та різних форматів реалізації навчального процесу. На сьогодні цей процес відбувається в суперечливих умовах модернізаційних трансформацій. Неможливо планувати розвиток суспільства, не уявляючи образу майбутнього. В існуючих футурологічних концепціях інформаційного суспільства обґрунтовуються можливі сценарії розгортання процесів соціальної трансформації. Цей «образ майбутнього» вимагає повсякденної корекції. Відповідно до цього реалізується й стратегія розвитку всіх сфер людського буття, включаючи систему освіти, її перспективи й цілі. Неможливо підготувати фахівців для майбутнього, не маючи науково обґрунтованої моделі майбутнього. Та й сам сучасний педагог повинен бути активним дослідником, відчувати «дух епохи» і пропонувати відповідні до нього навчальні методики, враховуючи динамічність сучасного освітнього середовища: по-перше, предмет з яким учитель має справу (вихованець або учень) ніколи не залишається незмінним; по-друге, життя, навчання та виховання особистості відбуваються в постійно мінливих умовах; по-третє, інформаційна революція щорічно подвоює або навіть оновлює знання, обсяг інформації, які залучаються до культурного обігу суспільства [1, с. 499-502].

Саме тому фундаментальна наука та освіта взаємодіють з метою адекватної реакції на виклики глобальних складних проблем, першопричини яких гуманітарними: «Філософи, педагоги, фахівці, що займаються теорією і практикою університетської освіти, стурбовані тим, яким буде зміст освіти в інформаційному суспільстві, не перекреслить інформатизація гуманістичний сенс освіти або можливий діалог? Гуманізація освіти передбачає орієнтацію на розвиток сутнісних якостей особистості: формування цілісної, самодіяльної, творчої особистості; через освіту індивід, формуючи свій інтелект і абстрактне мислення, знаходить індивідуальність, свою власну природу» [4, с. 123].

Аксіологічними пріоритетами в процесі освіти мають бути: формування у майбутніх фахівців уявлення про переконливі зразки майстерності в конкретній галузі діяльності та розвиток відповідних якостей

і особливостей мислення, які повинні стати основою професійного та особистісного розвитку фахівця. У сучасній освітній традиції на рубежі ХХ-ХХІ ст. утвердився ідеал «нового професіоналізму» на основі soft skills. Цей ідеал сформувався у контексті неоліберальних реформ в освіті розвинених країн, в результаті яких відбувся трансфер логіки приватного сектора в державний сектор і заміщення етосу державної служби логікою ринку, тому налаштовані на цю логіку педагоги орієнтовані таким чином, щоб працювати в системі освіти майбутнього. Як бачимо, важливий акцент робиться на особистій відповідальності педагога за результати процесу навчання. Це стосується вимоги використання прогресивних, сучасних методів навчання й інтерпретації їх результатів, пошук шляху підвищення позитивної мотивації в процесі отримання освіти. Зазначений підхід гармонійно вписується в бачення того, яким повинен бути педагог в інформаційному суспільстві третього тисячоліття. Зокрема, зазначається, що національні уряди, міжнародні організації та специфічні соціальні обставини сформували образ педагога, який прагне до: забезпечення збільшеної відповідальності за досягнення навчальних цілей; розвитку в учнів, самостійності й критичного мислення, здатності вирішувати проблеми, озброєння навичками, корисними для життя; орієнтація на підготовку учнів, які є компетентними в економіці та здатними використовувати інформаційні технології. Педагог орієнтований в цьому напрямку, відмовляється від практики механічного процесу підготовки учнів і є активним прихильником значення міжпредметних зв'язків, якісного поєднання теоретичних і практичних знань. Сучасному педагогу вже недостатньо просто володіти обсягом інформації, йому необхідно, щоб знання і розуміння предмета виражалися б у їх здібностях - то є педагоги, компетентні в питанні практичного застосування своїх інтелектуальних здібностей.

Контекст трансформаційних процесів в системі сучасної освіти збігається з епохою утвердження ідей інформаційного суспільства, свідчить, що модель педагога як професіонала зазнала фундаментальної ревізії. На зміну технократичної моделі професіонала, коли педагог розглядався як носій чітко визначених норм поведінки, змісту освіти та педагогічних підходів, здатних ефективно реалізувати мету освіти за умови мінімізації ризиків неякісної роботи, яку може привнести самостійність педагога, приходить нова модель підготовки педагога - особистості, здатної до саморефлексії, самоаналізу і самокритики: «Уміння рефлексій мають місце при здійсненні педагогом контрольно-оцінної діяльності, спрямованої на

себе. Для ефективного здійснення самоконтролю педагог повинен бути здатним до рефлексії, що дозволяє розумно й об'єктивно аналізувати свої судження, вчинки і діяльність з точки зору їх відповідності задуму та умовам праці» [2, с. 111].

Ця модель орієнтує на самостійне прийняття рішень в конкретних педагогічних умовах, рекомендує спиратись не на прописані стандарти і процедури, але на сучасні гуманістичні аксиологические принципи: «Учитель повинен передати учневі насамперед знання. Но не тільки. Він повинен показати, сформувавши і розвинути його здібності, світогляд, ціннісні орієнтації, переконання, вміння орієнтуватися в суперечливому світі, творчо ставитися до життя, здатність до самоствердження шляхом власної праці. Новий учитель - це уособлення високого інтелекту, розумного і розважливого особистості» [1, с. 492-493]. При таких умовах педагог-професіонал розглядається як морально відповідальна автономна особистість, здатна здійснювати навчання як цілісний процес, критично оцінювати власний досвід, існуючі теоретичні досягнення в освітній сфері. Під час практикуму студенти долучаються до процесу симуляції практичних навчальних ситуацій, в яких, однак, відсутні складні впливи, невлаштованість і ризики, які супроводжують реальні ситуації. Зазначений підхід виглядає плідним в контексті підготовки вчителя як критично мислячої практика: студенти вчать на навичкам оцінки ситуації, і її позитивного рішення, вибудовувати образи компетенцій, а також мислити в процесі дії. Професійні знання, які безпосередньо пропонуються в процесі тренінгу, мають другорядний характер. Студенти вчать діяти в практичних ситуаціях не під керівництвом теоретиків, проте відомих практиків у сфері освіти.

Відмова від технократичного розуміння педагога, його орієнтованість на розвиток і використання soft skills, як важливих особистісних якостей і гнучких навичок, допомагають розвиватися фахівцеві і сприяють становленню професіоналізму педагога в єдності з його особистісними якостями: зобов'язання постійного підвищення своєї майстерності і знань з предмету; прагнення керуватися в ухваленні рішень сучасними досягненнями в системі освіти; вміння працювати в команді, зацікавленість у позанавчальних справах, впровадження нововведень в процес навчання й виховання

Попередня технократична орієнтованість на компетентність як єдність умінь дійсно сприяла появі в сучасного педагога прагнення до постійного самоаналізу своєї діяльності, мінімізувала роль оціночних (отже,

суб'єктивних) суджень, не враховуючи аксіологічні критерії, мотиви й досвід свого онтологічного значення в освітньому процесі. Нова епоха вимагає нової освіти, а нове утворення - нового вчителя: саме при цих умовах кристалізуються певні універсальні риси професії вчителя, заявляють про себе у будь-якому національному контексті, в будь-якій національній освітній традиції [1, с. 484].

Розуміння педагога як критично і самостійно мислячого професіонала, орієнтованого на поєднання практичних і теоретичних досягнень сучасної освіти, реалізується на основі наступних принципів здійснення педагогічної практики. Зокрема, викладач повинен діяти професійно, коректно й тактовно; з готовністю сприймати нову інформацію, шукати порад у більш досвідчених колег і застосовувати їх у своїй роботі; бути здатним швидко і гнучко орієнтуватися в ситуаціях, змінах, що відбуваються в педагогічному процесі; дотримуватися вимог професійної етики.

Це, перш за все, пунктуальність при веденні відповідних записів; розумне використання заохочень і покарань; побудова відносин між педагогом і учнями на гуманістичних принципах; опанування роль лідера, оскільки, якщо він не зможе направляти роботу колективу, досягти ефективності в процесі навчання буде неможливо; розуміння ролі своїх колег у власному професійному становленні та розвитку; постійні зусилля в оволодінні предметом своєї спеціалізації. Його знання і технології навчання завжди повинні відповідати новітнім вимогам; треба бути впевненим, що учні свідомо беруть участь в процесі навчання, який має інтерактивний характер. Ці кроки повинні сприяти становленню педагога як професіонала відповідно до вимог сучасного суспільства. Його головна функція - не просто виконання регламентованих освітніх процедур, але організація інтерактивного спілкування учнів, пробудження у них інтересу й мотивації до навчання; педагог повинен адекватно і професійно поводитися в колективі, проявляти готовність стати органічною частиною соціального середовища даного колективу, об'єктивно оцінювати знання, особистісні якості учнів; володіти організаційними вміннями та навичками, бути готовим виконувати роль лідера.

Сучасний освітній процес конституює себе як вільну від традиційних форм сферу діяльності, спрямовану на самореалізацію особистості, яка можлива за умови співтворчості. Освітня діяльність повинна розглядатися як «зустріч» різних поколінь, особистостей, культур, епох. Відповідно до цього, знання не повинно редукувати до «інформації». Сучасний педагог є не

транслятором інформації, але передає певний спосіб буття, спосіб ставлення до світу, до інших людей і до самого себе. Система навчання і виховання повинна враховувати персоналії, індивідуальні основи буття. Нова роль педагога в сучасному інформаційному суспільстві є результатом складної сукупності факторів, що обумовлюють істотні зміни людства в цілому. Soft skills формують контури нового образу професіонала, і мова йде не про зростання професіоналізму, а про процес «депрофесіоналізації» і «репрофесіоналізації» педагогів, які включаються до системи освітніх вимірювань в ситуації функціонування ринку освітніх послуг для нових «виробників» кваліфікованих фахівців.

Література:

1. Андрущенко В.П. Світанок Європи: Проблема формування нового вчителя для об'єднаної Європи ХХІ століття. К.: Знання України, 2011. 1099 с.
2. Гончаров В. Аксіологічний вимір сучасної парадигми освіти: соціально-філософський аналіз: монографія. К.: Вид-во НПУ ім. Драгоманова, 2012. 368 с.
3. Данильчук Е.В. Модернизация образования в информационном обществе и информационная культура педагога // Известия РГПУ им.А.И.Герцена. 2002. №4. С.153-162.
4. Корнеева Т.Б. Трансформация идеи гуманизации образования в современном университете: концептуальный аспект // Известия ТПУ. 2009. №6. С. 123-125.
5. Кравченко А. Архетип учителя: ідея, образ, відповідальність: монографія / Нац. пед. ун-т імені М.П.Драгоманова. Львів: Вид-во «Ліга-Прес», 2013. 421 с.

Гардашук Тетяна Василівна,
доктор філософських наук, професор,
завідувач відділу логіки та методології науки,
Інститут філософії імені Г. С. Сковороди НАН України,
Лауреат Державної премії України в галузі науки і техніки за 2017 р.,
Київ, Україна

БІОБЕЗПЕКИ В ПОЛІТИЦІ, НАУЦІ, ОСВІТІ

Біобезпека є однією із визначальних складових глобальної безпеки, яка особливо актуалізувалася внаслідок стрімкого розвитку наук про життя, біотехнологій, глобалізаційних процесів тощо. В умовах криз, що стосуються всієї планети, всього живого на ній і самого людства, постає питання про засадничі підходи визначення біобезпеки, вироблення критеріїв та індикаторів, розподілу відповідальності та дотримання принципу справедливості.

Вона посідає важливе місце у багатьох сферах людської діяльності і визначаються відповідно до специфіки конкретної галузі, зокрема: розробка, впровадження та передача нових технологій; медицина, фармакологія, охорона здоров'я; ветеринарія; сільське господарство та харчова безпека, включно з використанням генетично модифікованих організмів (ГМО); стан довкілля і якість життя людини; охорона природи і збереження біорізноманіття; торгівля і подорожі тощо.

Визначення біобезпеки тісно пов'язане з особливостями галузі, до якої його застосовують (екологічна, медична, харчова, сільськогосподарська тощо). Перші уявлення про біобезпеку сягають часів Луї Пастера і Роберта Коха (1890-і рр.), розвиваючись і розширюючись відповідно до поглиблення розуміння причинно-наслідкових зв'язків між патогенними мікроорганізмами та здоров'ям людини і громадським здоров'ям, а також спалахом захворювань під час лабораторних досліджень. Заходи безпеки під час лабораторних досліджень патогенів почали масово впроваджуватися в США та Великій Британії у 1970-і, що передбачало відповідну організацію робочого місця, спеціальне обладнання та персональний захист дослідників подібно до тих заходів, що вживалися під час роботи з радіоактивними та хімічними речовинами. Проте особливість роботи з живою субстанцією полягає у тому, що вона може зберігати свою життєздатність як *in vitro*, так і *in vivo*.

Стрімкий розвиток наук про життя та технологій (насамперед нанобіотехнологій, геноміки, синтетичної біології тощо), які кардинально змінюють усталені підходи до розуміння живого і меж людського втручання в живу матерію та системи координат діяльності людини, постає питання про засадничі підходи визначення біобезпеки, досягнення консенсусу щодо критеріїв, які беруться за основу при інтерпретації ключових понять у тій чи тій галузі та формуванні власного понятійного апарату цього розділу знань і суспільної практики. На часі вироблення інтегративного підходу до визначення біобезпеки, що відображає взаємозв'язок між різними складовими та рівнями розгляду цього поняття.

Загалом проблематика біобезпеки може розглядатися принаймні у трьох аспектах [Див.: 1]:

- *вузькому*, що обмежує трактування біобезпеки функцією її забезпечення на потенційно небезпечних біологічних об'єктах, де проводяться роботи з патогенними біологічними агентами;
- *широкому*, який передбачає комплексний розгляд усього спектру проблемних галузей забезпечення біобезпеки окремо, так і в їхній взаємодії, включно зі всією сферою санітарно-епідеміологічного нагляду, ветеринарно-санітарного, фітосанітарного забезпечення, екологічною безпекою, біорізноманіттям, розвитком біотехнологій, в тому числі в контексті створення та використання генетично модифікованих організмів, а також міжнародною архітектурою забезпечення біобезпеки тощо. Такий погляд виводить нас на розгляд проблематики біобезпеки як на один з пріоритетних напрямів державної політики в сфері національної та міжнародної безпеки;
- *філософському*, коли дослідник виходить за межі розгляду галузевих застосувань біобезпеки, підіймаючись до узагальнень міждисциплінарного і трансдисциплінарного рівнів, беручи до уваги не лише біологічні, а й соціо-економічні, екзистенційні, футурологічні аспекти.

Для засадничого визначення поняття біобезпека може бути використано декілька критеріїв, одним з серед яких є антропоцентризм. Тобто відповідна проблематика може розглядатися як крізь призму потенційної небезпеки насамперед для людини, так і з огляду на більш широкий спектр живих форм, де людина, згідно егалітарного підходу, є лише однією з його складових. Натомість більш універсальний підхід веде до визначення біобезпеки як збереження живими організмами своєї біологічної сутності, біологічних якостей, системоутворюючих зв'язків і характеристик, запобігання широкомасштабної втрати біологічної цілісності.

Концепт біобезпеки вкорінений в науці, але не визначається лише наукою, а й політикою, економікою, правом, суспільними нормами, мораллю і системою цінностей тощо [3], оскільки впровадження в практику та дотримання науково обґрунтованих критеріїв біобезпеки залежить від усіх перелічених чинників. Наприклад, для тоталітарних режимів характерне ігнорування питань безпеки докільця і громадян, тоді як для бідних країн дотримання заходів біобезпеки наражається на брак фінансових ресурсів.

Визначення біобезпеки не обмежується самими лише попередженням, зменшенням та елімінацією певних негативних впливів і загроз, а має також охоплювати відповідне інформування, освіту, комунікацію між різними зацікавленими групами, у тому числі й громадськістю. Питання біобезпеки (на «лабораторному рівні») виходять далеко за межі дослідницьких лабораторій (beyond the laboratory door) [4], зачіпаючи інтереси найрізноманітніших груп населення та впливаючи на низку політик і суспільних практики. Вони є особливо дражливими для суспільного сприйняття, оскільки безпосередньо стосується життя і добробуту людей, про що, наприклад, свідчить досвід запровадження на ринках товарів і продуктів із вмістом ГМО чи виготовлених із застосуванням нанобіотехнологій та їх негативне сприйняття споживачами.

Враховуючи наскрізність біобезпекових питань, вони також мають бути включені в систему освіти, навчальні програми і плани підготовки і перепідготовки фахівців багатьох галузей.

Втім, у намаганнях подолати біобезпекові виклики сьогодення й майбутнього, людство не може покладатися на самі лише політичні, економічні, управлінські та технологічні інструменти без визначення відповідної системи ціннісних координат. В цій складній ситуації, за словами С.Б.Кримського, «необхідне піднесення духу, пробудження межових антропологічних засад, творчий пафос великої культури» [2, с.33].

Література:

1. Гардашук Т.В., Капустін О.В. Біобезпека в умовах глобальних викликів сучасності. Біоетика: від теорії до практики. Київ: Авіцена, 2021. С. 44 – 60.
2. Кримський С.Б. Запити філософських смислів. К.: Вид. ПАРАПАН, 2003. 240 с.
3. Biosafety worldwide-Historical background. URL: <https://www.biosafety.be/content/biosafety-worldwide-historical-background-0>
4. Sture J., Whitby S., Perkins D. Biosafety, biosecurity and internationally mandated

regulatory regimes: compliance mechanisms for education and global health security. URL: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4661789/>

Гончаров Геннадій Миколайович,

кандидат філософських наук, доцент, кафедра гуманітарних наук,
Харківська державна академія фізичної культури,
Харків, Україна;

Червона Світлана Пилипівна,

старший викладач, кафедра гуманітарних наук,
Харківська державна академія фізичної культури,
Харків, Україна

НООГУМАНІСТИЧНИЙ СВІТОГЛЯД ЛЮДИНИ ЯК СОЮЗ РАЦІОНАЛЬНОГО ТА ІРРАЦІОНАЛЬНОГО

Витоки ноогуманістичного світогляду сягають загальнолюдської культури, в її космологічному шарі, і зокрема, концепцій особистості в культурах Сходу і Заходу. Взаємовплив між особистістю і культурою і навпаки опосередковані через поняття «ставлення», оскільки останнім за змістом близькі синонімічні терміни «світовідчуття», «картина світу», в яких так само є культура, як спосіб ставлення людини до світу [4,с.39]. Структуроутворюючим принципом картини світу Сходу є принцип зв'язку, суть якого полягає у внутрішньому зв'язку властивостей і відносин, де не можна уявити собі властивості, які могли б існувати поза всяких відносин і, навпаки, неможливо уявити собі відносини, які були б чимось зовнішніми до цих властивостей. Адже така картина світу потребує категорії субстанціонального субстрату як онтологічної основи, яка визначається як відносини, так і сутність речей, які виступають в даних відносинах: в такій картині світу речі не можуть існувати окремо одна від іншої, вони взаємопов'язані в безперервному і всеосяжному порядку речей, який складає їх взаємні відносини [4, с. 40].

Людина не протиставляє себе світові, вона - частина його, так само як і природа (світ) знаходиться на паритетних засадах відносно до людини. Структуруючим принципом західної картини світу є принцип дискретності, суть якого «полягає в тому, що в мисленні суб'єкта відносини між властивостями речей зовнішні до цих властивостей. Вони їх не визначають. У цій системі мислення якості речей можуть бути ізольовані і можуть

існувати незалежно від відносин, в яких ми їх сприймаємо»[4, с. 40]. Людина дистанціювалась від природи, її пізнавальні властивості свідомості досліджують її, прагнучи звернути її ресурси собі на благо. Саме в даному типі світовідношення, знаходяться корені антропоцентризму, генералізовавши себе в проблемному полі науки в кінці ХХ ст. Ідеї антропоцентризму, що збігаються з ідеалом гуманізму, формуються в раціоналізації зовнішнього світу і придбанні влади людини над природою: «Природа логічно детермінується як глобальна антропоморфна система буття. Не ставиться під сумнів існування світу як тотожного людині об'єкта природи»[3, с. 150].

Результатом руйнівної антропогенної діяльності людини, нещадної експлуатації нею природних ресурсів від якої, з'явилась глобальна екологічна криза, яка набула системного характеру і відгукнулася у всіх сферах суспільства. Спочатку як реакція наукової громадськості (доповіді Римського клубу), потім глав держав, прогресивної громадськості, змусили світову спільноту задуматися над проблемами збереження біосфери і цивілізації. У колективній свідомості стався злам і дозріли реальні передумови для зміни активно-наступального «західного» типу світовідношення на «східний», який визнає паритетні (суб'єкт-суб'єктні) відносини в системі «людина-світ-природа». В цьому зв'язку закономірним підсумком стало прийняття світовою спільнотою концепції сталого розвитку суспільства, при якій задовольнялися б потреби теперішнього часу, але не ставилася під загрозу здатність майбутніх поколінь задовольняти свої власні потреби.

Сучасна інтерпретація взаємодії значень «ноосфера» і «культура» висуває пріоритетність ноосферного початку. «Ноосферу можна інтерпретувати як багаторівневу реальність, як закономірний етап єдиного світового еволюційного процесу, пов'язаного з різноманітною діяльністю людського розуму. У ноосферу можна виділити дві складові (форми): перша - це щільно матеріальні структури, створені людиною: техносфера, антропогенні ландшафти, культурно-символічні освіти (мова, тексти, твори мистецтва); друга – тонко матеріальні структури, безпосередньо пов'язані з людською думкою» [6]. Людина творить ноосферу в обох її формах, щільно вбудовуючи матеріальну її частину, і тонко матеріальну, які є рушійною силою ноосферогенезу. Крім цього, в ноосфері фіксуються три «вертикальних» рівня: сфера, що забезпечує тілесно-вітальне і соціально-економічне життя – світосфера (техно- і соціосфера); сфера наукового пізнання і перетворення світу – наука, інтелектосфера (за термінологією

А. Гумбольдта); сфера основоположних життєвих цінностей і цілей, яку умовно можна назвати ейдосферой і яка субстанційно складається з тонко матеріальних форм.

Теорія пасіонарності Л. М. Гумільова підкреслює зв'язок біохімічної і космічної видів енергії і вказують на процес енергетичного взаємообміну між особистістю, етносом, з одного боку, і ноосферою, космосом, з іншого боку [1]. Іншими словами, мова йде про принцип «відкритих систем», тобто взаємний обмін інформацією, енергією, речовиною між природними і соціальними системами. Підтвердженням наукової достовірності принципу «відкритих систем» є введений Л. М. Гумільовим в науку термін «пасіонарної індукції», що означає вплив на кожну особу зарядом пасіонарності іншої особи [1, с. 37]. Науково-методологічна доказовість принципу «резонанс в ціле» спирається на дослідження П.Тейяра-де-Шардена про феномен людини. Дія даного принципу розглядається як резонанс концептуальних положень і ідей з різних галузей наукового знання в цілісну сутність людини [5]. Резонанс – це максимальне зближення і збіг частот коливань систем. Інтерпретація даного фізичного явища розглядається як збіг «частотного коливання» імпульсів інтелектуального і духовно-енергетичного потенціалу концептуальних положень і ідей з різних областей наукового знання, як зовнішніх джерел резонансу, - з ідеями і концептуальними положеннями досліджуваної проблематики, як внутрішніх джерел резонансу [5]. Подальший розвиток ідеї резонансу полягає в тому, що світоглядні основи ноогуманізму, знаходячи відгук у душі індивіда, формують його духовно-світоглядні опори. Пізнання основ ноогуманізму розвиває у людини почуття відповідальності за цей світ, толерантність, гуманність, дбайливе ставлення до природи та ін. П. Тейяра-де-Шардена в аналізі феномена ноосфери підкреслював формоутворювальну роль над свідомості і резонансного початку. Третім конструктивним початком, що репрезентує виникнення ноогуманістичних тенденцій в інформаційному культурному полі, є принцип голографічності, який зустрічається в наукових роботах з семантики культури, мистецтва та ін. В науці - це запропонований Д. Габором в 1948 р метод отримання зображення об'єкта, заснований на інтерференції хвиль. Виникла в результаті цього картина містить об'ємне зображення і використовується в різних галузях техніки для розпізнання образів. У гуманітарному знанні голографічність розуміється як цілісність і образність інформації, закодована в структурних елементах художньої мови різних видів мистецтв.

У понятійному полі сучасної філософії освіти ноогуманізм постає як тенденція у вигляді соціально-культурного феномена, з його складовими (ноогуманістичною світоглядною культурою, ноогуманістичним світоглядом, ноогуманістичним мисленням, цінностями, типом особистості), здатного структурувати і зберігати само тотожність при різних зовнішніх і внутрішніх змінах. Безумовно, він містить в собі величезний потенціал для формування планетарно-кoeволюційної свідомості, критично-гуманістичного світобачення, світовідношення і ноогуманістичних цінностей. Однак не тільки екологічна спрямованість концепції ноогуманізму виводить її на планетарний рівень. Відсутність цивілізаційного діалогу між культурами, міжнаціональна ворожнеча, безглуздий за жорстокістю і цинізмом терор, це величезна шкода, що наноситься суспільству і його безпеці в громадянських війнах та багато іншого - все це висвічує соціальну кризу сучасного суспільства, необхідність переходу до якісно іншого рівня свідомості, формування єдиної стратегії виживання у сучасному надскладному світі. Слід наголосити на необхідності пошуку теоретично обґрунтованих методологічних підходів в розробці ноогуманістичного світогляду і досягнення державами домовленості про сталий розвиток та колективну безпеку. До того ж, соціологічними дослідженнями доведено, що в результаті світоглядного усвідомлення і прийняття соціальних норм і правил як персонально значущих і цінних, особистість виробляє на їх основі свої світоглядні принципи - особистої відповідальності, сумлінності, порядності, альтруїзму, взаємодопомоги і добра. В результаті конкретна людина на основі своїх вчинків, діяльності та поведінки стає здатною до соціального морального осмислення світу і моральної саморегуляції, а це, в свою чергу, виступає умовою гармонійного світоглядного самовизначення особистості в процесі професійної, пізнавальної і соціокультурної практики взаємодій в суспільстві.

Формування ноогуманістичної світоглядної культури має на увазі такий підхід до дійсності, яка змінюється в часі, охоплює природу, суспільство і мислення. Якщо дефініція поняття «гуманізм» означає визнання цінності людини як особистості, її права на вільний розвиток і прояв своїх здібностей, утвердження блага людини як критерію оцінки суспільних відносин, то «ноогуманізм» розглядає роль сучасної людини як активного учасника в будівництві збалансованих відносин в системі «природа-суспільство-людина», що має коeволюційне світобачення і усвідомлює світоформуєче значення свідомості. Принцип ноогуманізації забезпечує

розвиток ноогуманістичного світогляду і можливість на цих засадах особистісного зростання і здійснення самореалізації. При цьому принципово важливим є не протиставлення універсальних цінностей ноогуманізму національним особливостям, а їх взаємодія, яка передбачає перехід до різноманіття культурно-гуманістичних позицій, що поєднуються і доповнюють один одного.

Феномен ноогуманістичної світоглядної культури розглядається як найважливіший компонент духовної культури суспільства і особистості. Саме він обумовлює цілісне духовно-практичне освоєння навколишньої дійсності людьми в процесі пізнавальної діяльності і соціальних взаємодій, в різних сферах життєдіяльності людей. Ноогуманізм можна розглядати як освітню тенденцію синтезу ключових положень з різних філософських, природничо-наукових (вчення про ноосферу, квантова фізика, космізм), гуманітарних (гуманістична педагогіка, психологія; універсальний, критичний гуманізм), і соціально-політичних концепцій (концепцією сталого розвитку суспільства).

В умовах прискорених змін, що ускладнилися викликами життя людське мислення змушене заново освоювати простір між протилежними смислами, переводячи дискусію про те, як мислити, ... в русло діалогу [2, с. 274-275].

Отже, з феноменологічної точки зору, ноогуманістичну світоглядну культуру можна розглядати як тенденцію в соціально-культурному полі людства, інтегруючи в собі ноогуманістично - орієнтовану свідомість, коеволюційне - планетарне світобачення, критично-гуманістичне світовідчуття, прагнення до соціоприродної узгодженості на всіх рівнях (міжцивілізаційному, міждержавному, міжособистісному). На персоніфікованому рівні ноогуманістична світоглядна культура являє собою певне соціально-культурне системне явище, що складається з низки взаємозалежних елементів:

а) системи знань (ноогуманістично - орієнтованих ціннісних, практичних);

б) ноогуманістичного мислення, що активізує рефлексивно-аналітичні, узагальнено-орієнтовні механізми пізнання, які формують готовність особистості до перетворювальної діяльності;

в) ноогуманістичного світогляду, що відображає систему уявлень, переконань, ідеалів, принципів пізнання і діяльності, ціннісні орієнтації;

г) системи практичних навичок і умінь, що визначають рівень ноогуманістично - орієнтованої практичної діяльності;

д) ноогуманістичної культури поведінки, яку ініціює актуалізація індивідом в життєдіяльності адекватним комплексом знань, мислення, почуттів;

е) внутрішньої ноогуманістично - орієнтованої готовності індивіда до аналізу та вирішення проблем в контексті морального вибору і позитивно-збалансованого результату;

ж) культури ноогуманістично-орієнтованих почуттів, що характеризують емоційний рівень життєдіяльності людини.

Показниками ноогуманістичної світоглядної культури особистості виступають: широта кругозору, спрямованість і ступінь сформованості ноогуманістичного світогляду, соціальна значущість індивідуальних норм поведінки, володіння різноманітними методами діяльності, характер емоційної сприйнятливості та інтуїції. В їх основі лежить інтегральний показник розвиненості особистості – прояв в тій чи іншій мірі різнобічної творчої активності. Ноогуманістична світоглядна культура особистості являє собою єдиний процес накопичення ноогуманістичних знань, досвіду та якісної реалізації їх в життєдіяльності та повсякденній поведінці. Вона одночасно і стан, і результат, і продуктивний процес засвоєння, і створення ноогуманістично - орієнтованих соціальних цінностей і якостей (толерантність, відповідальність, активна громадянська позиція). Вона передбачає розвиненість і гармонію всіх компонентів, і їх цілісне формування в діяльності. Сама культура, як над біологічна програма, яка історично розвивається, включає в себе три рівні: перший, реліктовий, регулює поведінку людей відповідно до «програмами поведінки, які склалися ще в первісну епоху»; другий - це програма поведінки, діяльності, спілкування, які забезпечують сьогоденнє відтворення того чи іншого типу суспільства; і, нарешті, третій рівень культурних феноменів, який утворює програми соціального життя, адресовані в майбутнє. Ноогуманістична світоглядна культура відносяться до третього рівня, оскільки вона затребувана соціальним замовленням (глобальною кризою) і може слугувати в якості ідеалів майбутнього соціального устрою, нових моральних принципів.

Таким чином, ноогуманістична світоглядна культура як союз раціонального та ірраціонального направлена на реалізацію соціального замовлення сучасного суспільства, все, що відбувається в реальному житті

людини набуває певного сенсу на основі тієї «шкали цінностей», яка сформувалась на конкретному етапі соціально-історичного розвитку.

Література:

1. Гумилев Л.Н. Этногенез и биосфера Земли. М., 1999. – 640 с.
2. Кутырев В.А. Проблема выживания человека в «постчеловеческом» мире / Человек в системе наук: Сб. статей. М.: Наука, 1989. С. 272 –284.
3. Ласло Э. Век бифуркации. Постигание изменяющегося мира. [Электронный ресурс] Режим доступа: <http://evolkov.net/soc.engineering/Age.of.Bifurcation/Age.of.Bifurc.foreword.html>.
4. Мункуева А.А. Инновационные преобразования в образовательных системах. Улан-Удэ: изд. «Бэлиг», 2010. – 188 с.
5. Тейяр де Шарден П. Феномен человека. – М.: Наука, 1987. – 240 с.
6. Шишин М.Ю. Ноосферная концепции культуры: Дис. ... д-ра философ. наук / М.Ю. Шишин – Барнаул, 2003. –283 с.

Грънчаров Ангел Иванов,
магістр філософії,
керівник Центру розвитку особистості HUMANUS,
Пловдив, Болгарія

ЧТО ОЗНАЧАЕТ БЫТЬ ОБРАЗОВАННЫМ?

Я ставлю этот вопрос совершенно сознательно. Потому что понимаю, что в современном мире много людей, чьи представления об образованности слишком неясные и запутанные. Надо обязательно прояснить этот существенный вопрос. Он слишком важный. И основополагающий.

Я написал много книг об образовании. Думаю, что сказал самое главное о нем. Размышлял и писал о необходимости коренного переосмысления сути образования в условиях нашей электронно-интернетно-компьютерной эры – и о способах достижения его цели и идеи. Теперь мне нужно извлечь здесь самое главное и существенное. Это непростая работа. Постараюсь сделать ее – несмотря на трудности.

Образование и воспитание (!) – делает человека человеком. Изначально нам присуще природное начало и чтобы не остаться такими навсегда надо **образовываться**, стало быть, **очеловечиваться**. Необразованный человек в каком-то смысле „не совсем человек” – потому что нельзя никак не образовываться; даже повседневная жизнь нас образовывает. Мы говорим:

жизнь – самый великий учитель. Другими словами, сама жизнь делает нас людьми. Хотя ее надо жить по-человечески – чтобы стать человеком. А жить по-человечески означает – быть свободным. Таким образом мы пришли к важному выводу: **суть образования человека есть свобода**. Образованный человек – это свободный человек, который не только понимает, что такое жизнь и свобода, но и умеет жить свободно, умеет пользоваться свободой. Образованный человек – это подлинно свободный и таким образом **настоящий человек**. Полноценный человек – это и есть образованный человек. А полноценный человек – это полноценно живущий, то есть свободный человек.

Отсюда исходит еще одно главное положение, выражающее саму суть образования. Пока мы живем – мы учимся, то есть образовываемся. Когда человек решил, что он уже стал „раз и навсегда” образованным, он уже конченный человек; такой человек отказался от образованности и пошел по пути к невежеству, к необразованности, к бесчеловечности. И к несчастью.

Потому что невежественный, беспросветный, „всезнающий”, несвободный человек не может быть счастливым. Его „счастье” – это счастье животного. Бесчеловечное счастье недостойно человека. Бесчеловечность по существу – это **безразличность**. Бесчеловечный человек – это человек, который отдал свою душу коварной **безразличности**, безразличию, безличию. Образованный человек – это небезразличный человек, человек, который ненавидит безразличие. Такой человек всегда находится „в пути”, он всегда ищет.

Что он ищет? Конечно же, ищет истину. Для образованного человека истина и правда – это центр его жизни, вокруг которого все вращается. Фокус и средоточие жизни образованного человека заключается в истине или правде. Потому и Главный Учитель и наш Бог Иисус Христос сказал следующее изречение: „*Познайте истину – потому, что истина сделает вас свободными!*”. Неужели я уже сказал главное об образованности? Что можно еще добавить?

Если верить Достоевскому, надо понимать, что сам человек есть тайна, которую надо разгадывать – всю свою жизнь мы, прежде всего, это и делаем. Все таинственно, не только сам человек, но и все мироздание, сама жизнь – великое таинство. И живой человек, погружаясь и овладевая этим великим таинством, разгадывает его всю свою жизнь. Тот, кто решил, что он уже стал "образованным", стало быть "все уже знает", такой человек, подчеркиваю, уже утраченный человек. Потому что он отказался от исследований, поисков,

стремления, обсуждений и так далее. Такой человек, отказываясь от всех этих вещей, пошел по другому пути. Пути такого досадного всезнайства и самодовольства. Он уже не человек – он **"самодовольная свинья"**, если так можно использовать выразительную и точную метафору немецкого поэта Шиллера.

Не знаю, заметили ли вы то ужасающее обстоятельство, что вокруг полно таких обезличенных, досадно всезнающих и всепонимающих **самодовольных "суперобразованных" свиньей** – в "человеческом" все же облике (хотя и прежде всего, внешнем, конечно!)? Да, в нашем современном суперобразованном, высокотехнологичном, таком динамичном, хотя уже и таком "маленьком" (мир действительно теперь одна "большая деревня"!) мире так мало человека – в подлинном смысле этого слова; а вместо человека в нем полно каких угодно животных, прежде всего свиней, конечно.

Полно невежд. Полно глупых людей, которые, конечно, "все знают", потому и не чувствуют потребности думать – и слушать инакомыслящих. Неужели наши образовательные учреждения – школы и университеты – настолько неправильно работают, что получают такой плачевный результат? Или средства массовой информации играют решающую роль в возникновении такого в корне ошибочного самосознания всезнающего самодовольного "человека", потерявшего где-то свою человечность? В чем заключается ошибка в наших представлениях об образовании, и в способах эффективно делать человека человеком?

"Прежде всего, надо все хорошо знать, давайте наполним свои головы самыми превосходными знаниями, давайте усваивать все науки!" – это вам знакомо? Да, наука стала тираном, а знание – государем этой губительной **мании всезнания** и "предельной научности" и позитивности. Надо быть учеными, надо учить, а учить – это означает заполнять свою голову знаниями. *"Многознайство уму не учит"* – говорил тысячи лет назад проницательный и понимающий Гераклит. Нет среди людей человека, редко встретить человека в "человеческом море"; помните, как сумасшедший Диоген со своим фонарем среди белого дня искал... человека? *"Нет человека, не вижу человека!"*, говорил он, а все смеялись ему в ответ. Сошел с ума, толкается среди людей, не видит человека – какой глупый, безумный человек?!

А если кто-то, скажем я, начнет в современном городе делать то же самое? В психиатрию его возьмут, конечно. Ах, как много людей, а человека нет – какое безумие?! Встречали ли Вы человека, который заслуживает это

имя? Умеете ли Вы различать этого человека – даже, если встретите его, сможете ли узнать его? Задумывались ли над этим? Приходили вам в голову такие "глупые" вопросы?

Сократа так любившие философию афиняне... убили, усмертили – потому что он тоже задавал такие "лишние" вопросы. Он видел смысл своей деятельности в том, чтобы не позволять безразличию овладеть душами своих сограждан. Он будил... что в сущности он будил в их душах? Заснувшие их души он будил? А когда душа человека спит – можно ли спросить его, можно ли задать лишний вопрос? Ваша собственная душа пробуждена – или спит? Вы уверены, что даже теперь не спите?

Всю свою жизнь я думал, писал, говорил простую истину: душа человека – это не просто ум, сознание, интеллект, рассудок и... "разум". Душа человека – нечто более богатое, интегральное, ей присуще множество душевных сил: кроме ума и сознания, в душе человека есть чувства (эмоции, чувствительность, эмоциональность), воля, воображение, память, самосознание, вера, разум – что еще? Да, бессознательное тоже есть, это именно и представитель нашего тела на уровне психики или души.

И все эти душевные силы надо развивать и культивировать в так называемом "процессе образования и обучения" – для того, чтобы они синхронизировались, гармонизировались, чтобы душа человека стала подобна оркестру. А дирижер этого оркестра – это наше Я (самосознание, самочувствие, воля...). Разум и вера – интегральные, синтетические душевные силы, объединяющиеся между собой, таким образом, наша душа становится плодотворной. (Я развил эту концепцию в своей диссертации, которую написал в возрасте 27 лет). Да, она должна рождать и творить – по простой причине, что наша душа в сущности не что иное, как **Божественное** в смертном (!?) человеке; наша душа – Божья искра в человеческой душе. Бог есть, прежде всего, Творец, стало быть, если развивать (образовывать) свою душу, мы становимся богоподобными, иначе говоря – становимся творцами. Развитие творческого таланта и потенциала души человека – это смысл **подлинного образования**, стало быть, **очеловечивания человека**. Подлинный человек достоин своего Великого Творца – ибо он делает по существу то же самое, что и Бог.

Человек создан ради творчества, его душа полна творческого потенциала, который надо реализовать в своей жизни. Наша душа должна, в образованности своей, прийти к такому состоянию, когда она способна **порождать** плоды, она должна стать плодотворной.

А какие плоды души человеческой? Это **истины, мысли, идеи**, это плоды нашей души. Бесплодная душа – это необразованная, плохо образованная, неправильно образованная душа. Душа, которая ничего не может родить, ничего своего, собственного, личного, личностного. Полно таких душ, не знаю, заметили ли вы этот факт? Они только повторяют чужие мысли, вращаются в круге "уже данным", "уже знакомом", "которое такое и другим не может быть" и так далее. Такие души способны написать целые книги или диссертации, в которых нет ни одной собственной и оригинальной мысли – только чужие. Это суцая человеческая трагедия – **бесплодие души человеческой**, которая создана или дана нам только для того, чтобы родить. Это именно и есть **импотентные души**. Становится страшно, когда осознаешь, что это значит.

Развитие и реализация творческих сил человека – главная задача подлинного и современного образования, хотя такая задача стоит перед системой образования не только нашей, но и всех предыдущих эпох развития человечества и человечности. Творчески мыслящий человек – это свободно мыслящий человек. Без свободы нет творчества, свобода – это почва, на которой произрастает творчество. Без почвы ничего не сможет прорасти. Почва должна быть хорошей. В плохой почве никакие семена не растут, и не смогут прорасти. Образование – это то, что культивирует почву, в которой потом могут расти хорошие семена. Не стоит забывать и тот факт, что почва и есть свобода. Освобождает ли современное образование творческие силы человеческой души? Освобождает ли **все** душевные и духовные сил человеческой души?

Нет, конечно. Образование слишком односторонне подходит к этому вопросу – для него существует лишь одна привилегированная душевная сила, превратившаяся в тирана, а все остальные являются его слугами или рабами. Этой господствующей душевной силой является **ум** (рассудок, интеллект). Именно он и тиранизирует и подавляет остальные душевные силы. Поэтому, в конечном счете, появляется современный односторонне мыслящий и "восхитительно умный", но абсолютно несчастный человек – настоящее зомби самодовлеющего и самозабывшегося рассудка. Когда ум тиранизует остальные душевные и духовные силы человека – тогда человек теряет свою свободу и становится несчастным. Человек становится неполноценно живущим, не способным понять и насладиться великим таинством жизни и свободы. Поскольку жизнь без свободы для человека ничего не стоит и не

означает. Жизнь человека без свободы – это трагедия. Трагедия безчеловечности, трагедия обезчеловеченного "человека"...

Когда мы говорим "образование", всегда должны иметь ввиду корень этого слова: **образ**. В образовании человек делает самого себя, свой личностный, индивидуальный, неповторимый человеческий образ, образ своей конкретной и поистине оригинальной, неповторимой человечности. Другого такого человека как я, нет на этой земле, я – единственный: так именно воспринимает себя поистине образованный, стало быть творчески и свободно мыслящий человек. Мои мысли свободнорожденные, я мыслю и говорю от себя, себя не изменяя, имея священное право быть собой, быть **оригинальной личностью**.

Надо понимать, что каждый человек является уникальной личностью, в противном случае, свобода не будет полной и настоящей. Конечно, на этой здоровой основе потом я буду сблизаться с родственными мне, то есть свободными людьми. И буду спорить с людьми, которые думают иначе, имеют различные ценности и убеждения.

Такова человеческая судьба. Одинаковыми не можем быть – и слава Богу! А почему государственное образование хочет делать молодых людей одинаковыми? Является ли образованием то образование, которое хочет делать молодых людей одинаковыми – то есть **никакими (безликими)?!**

Есть глупые государства, которые так видят задачу образования – и заслуженно такие государства самые бедные и несчастные, их граждане заслуженно самые несчастные. Образование, которое подавляет свободу человека, которое основано на несвободе – это **антиобразование**, я назвал его **НЕобразованием**. К сожалению, есть некоторые государства, в которых образование именно такое, мое государство (Болгария) среди таких заслуженно бедных и несчастных государств. Государство, в котором живет множество людей, которые даже не понимают своего несчастья. Потому что не в состоянии понять свое несчастье...

Кажется, я сказал главное? Конечно, можно еще много писать, но я хотел быть предельно лаконичным. Окончим следующим образом.

Я – учитель философии. Вся свою жизнь был таким. Я очень люблю учительствовать. Был учителем и в университете, и в школе. Для меня обучать молодых людей **философствованию** – это праздник. Настоящий праздник духа и творчества! Так работал больше трех десятилетий. И меня из-за этого выгнали из школы и образования, объявив меня *"абсолютно неспособным быть учителем"*! Унижали как могли, надо было произвести

"компроматы" для того, чтобы выгнать меня. Шла настоящая война посредственности против меня, учителя, который с совестью делал свое дело. И выполнял свою духовную миссию учителя. Мне запретили быть учителем (я пока еще не в пенсионном возрасте!) и исключили из образовательной системы. Директора школ просто не хотят брать меня на работу, потому что я слишком опасный. Опасный для их... необразованности. У нас, к сожалению, необразованные, полуобразованные, квазиобразованные, непонимающие, что такое образование или имеющие в корне ошибочные взгляды относительно образования люди занимают руководящие посты в образовательной системе в посткоммунистической Болгарии, заслуженно самой бедной стране в Европейском союзе.

Вы не верите, что то, что я вам рассказал, возможно? А как возможно было убийство Сократа потерявшими свой рассудок афинянами? Меня за 7 лет унижений и войны не успели убить только потому, что сам Бог возмутился и дал мне еще жизнь, чтобы рассказать людям правду об образовании.

Что я и делаю. Вот я рассказал вам как думаю, как понимаю образование и что означает быть образованным. Скажу наконец и то, что для меня случившиеся последние 7 лет гонений, обид и унижений – самая высшая награда и самое ценное для меня признание. Потому что на мою голову глупые враги, не зная, что делают, возложили, так или иначе, **лавры самого Сократа**: а разве есть большее признание для философа чем это?!

Разумеется, совершенно незаслуженно это сделали, потому что я не обезумел до такой степени, чтобы сравнивать себя с самим Сократом...

Зацепіна Наталя Олександрівна,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри туристичного, готельного та ресторанного бізнесу,
Національний університет «Запорізька політехніка»,
Запоріжжя, Україна;
Гнідий Олексій Олександрович,
студент МТЕ-129,
Національний університет «Запорізька політехніка»,
Запоріжжя, Україна

КОМУНІКАТИВНІ АСПЕКТИ МЕТОДИКИ ВИКЛАДАННЯ ДИСЦИПЛІН ТУРИЗМУ: ФІЛОСОФСЬКИЙ ПІДХІД

Туризм як сфера економічної діяльності, впливає на низку сфер соціальної політики України, визначається як сектор послуг, що динамічно розвивається, прямо чи опосередковано пов'язаний із способом життя населення України. У зв'язку з глобальним зростанням туризму у всьому світі в останні роки (до початку світової пандемії), інтеграцією України у світову туристичну спільноту, а також у зв'язку з оновленням змісту професійної підготовки у сфері туризму, до професіоналів туризму були впроваджені нові професійні вимоги: високий рівень комунікативної підготовки необхідний для ведення грамотних ділових переговорів, ділового листування, вільної орієнтації на сучасному ринку туристичних послуг, а також адекватного перенесення культурних, побутових, організаційних традицій різних країн світу у туристичну діяльність. Це потребує не тільки розширення знань студентів про звичаї та традиції інших народів, а й розвитку вміння використовувати ці знання у спілкуванні з різними учасниками туристського процесу. Тому успішний розвиток туризму як перспективної галузі економіки у світі та в Україні перш за все пов'язаний з освітньою підготовкою.

У туристській індустрії людина і людський фактор відіграє більшу роль, ніж сучасні мультимедійні засоби або нові теорії індустрії гостинності. Людський фактор – це окремі особистості, працездатний трудовий колектив, професійна грамотність якого залежить від якості як загальної, так і спеціалізованої підготовки [2]. Завдання підготовки багатofункціональних фахівців вимагають впровадження нових технологій в методиці навчання, цілеспрямованого формування інтелектуальних, професійних і особистісних

якостей, мотивації і дієво-практичних основ пізнавальної активності, розвитку творчих здібностей студентів в навчально-виховному процесі. Розвиток туризму як багатопрофільної галузі народногосподарського комплексу залежить від ефективної діяльності кадрових ресурсів та здатності працівників до переходу на нові види професійної діяльності, вміння взаємодіяти з різними фахівцями, в тому числі і суміжних професій [3].

Розуміння спілкування як способу взаємодії та пізнання своїми основами йде в історію філософської, педагогічної думки (М. М. Бахтін, Д. С. Лихачов, Ю. М. Лотман, К. Д. Ушинський). Проблема професійного спілкування досить глибоко і багатоаспектно вивчена у філологічній освіті (Т. М. Балихін, Т. В. Самосенкова, С. А. Хавронина, В. М. Шаклеїн і ін.). Проблема комунікативної підготовки фахівців туристського вузу в професійній освіті також вивчалися багатьма вітчизняними та зарубіжними дослідниками, якими була доведена, наприклад, доцільність формування комунікативної компетентності менеджерів туризму засобами іноземної мови, узагальнено досвід навчання професійно-орієнтованої іноземної мови [1].

Однак слід зазначити, що методологічною основою цього дослідження є філософське осмислення нерозривності тріади «мова – мислення – мовлення», яка визначає творчий характер формування професійної компетентності менеджера з туризму. У цьому дослідженні поняття «комунікативна компетентність» розглядається як обмін інформацією, спілкування між суб'єктами професійної діяльності, а також знання, досвід, різні форми взаємодії між учасниками різних видів туристської діяльності, які реалізуються через спілкування та спеціальні інформаційні технології. Вирішення методологічних проблем формування професійної комунікативної компетентності потребує особливої методики розвитку складових професійної діяльності фахівців у сфері туризму, яка включає до себе спеціальні сфери (професійну, соціокультурну та побутову); підсфери (соціалізація зустрічей, переговорів, презентацій, телефонних розмов); спеціалізовані теми (турфірма, готель, ресторан, персонал готелю чи ресторану, екскурсія, транспорт, скарги, участь у виставці туристичного продукту); ситуації, які включають до себе функціональне місце спілкування (ресепшн в готелі, аеропорт, ресторан, офіс турфірми і т.п.), соціальні ролі учасників (менеджер, адміністратор, порт'є, покоївка; гід і т.п.); комунікативні завдання (представити себе, своїх колег; представити свою турфірму, отримати інформацію про туристське агентство від партнерів,

повідомити / запросити інформацію про наявність місць у готелі, про умови і ціни надання туристичних послуг; звернутися з проханнями, дорученнями та пропозиціями, і т.п.); а також мовленнєві жанри (наприклад, доповідь, привітальний монолог, усний рекламно-інформаційний монолог, рекламне оголошення (усне та письмове), екскурсійний монолог, виступ у дискусії, договір то ін.), стратегії і тактики професійного спілкування.

На підставі вищевикладеного можна виділити основні методи формування професійних комунікативних навичок з урахуванням змісту термінологічного тезаурусу (географічні назви та імена власні, міжнародна лексика, професійні туристські терміни), набору комунікативних навичок, тобто вміння адекватно оцінювати сучасні ринкові умови, працювати з туристичною документацією, рекламної літературою, укладати контракти з місцевими та зарубіжними партнерами, організовувати тури та проводити екскурсії), репродуктивні методиками (комунікативні тренінги, рольові та ділові ігри), пошукові методи (робота з довідковою літературою, самостійне опрацювання інформаційних джерел); перцептивні методи (відео-уроки, зустрічі з представниками туристичної індустрії); логічні методи (комунікативні вправи, «кейс-стаді» або аналіз конкретної ситуації), а також ефективні форми навчання та формування термінологічного апарату студентів, який відповідатиме різним навчальним видам діяльності.

Таким чином, практичною метою навчання професійному спілкуванню при формуванні вмінь та готовності студентів до досягнення певного рівня комунікативної компетенції є перш за все формування навичок усного та письмового спілкування, на основі чого визначаються відмінності між усно-комунікативними і письмово-комунікативними навички, які необхідні студентам для практичної професійної розмовної взаємодії. Необхідною умовою і найважливішим засобом комунікації, як провідного принципу сучасної методиками навчання менеджерів з туризму, є ситуаційна спрямованість навчального процесу. Професійноорієнтована мовна навчальна ситуація вважається домінуючою організаційною одиницею освітнього процесу. Професійноорієнтована мовна навчальна ситуація є найбільш придатною структурною одиницею для надання мовної моделі навчання, в рамках якої в освітньому процесі формується професійна комунікативна компетентність.

Література:

1. Алилуйко Е. А. Формирование коммуникативной компетентности менеджеров туризма в процессе изучения иностранного языка: Автореф. дис.

канд. пед. наук. – М., 2000, – 25 с.

2. Асанова И. М. Педагогическое моделирование начального профессионального образования в сфере туризма. Автореф. дис. канд. пед. наук. – Сходня, 2002. – 23 с. URL:<http://nauka-pedagogika.com/pedagogika-13-00-08/dissertaciya-formirovanie-professionalnoy-gotovnosti-menedzherov-turizma-sredstvami-dopolnitelnogo-obrazovaniya#ixzz78srvdu52>

3. Ковальов В. І. Шляхи підвищення рівня комунікативної компетенції студентів у системі професійної підготовки спеціалістів у галузі туристичної індустрії / Вісник Луганського національного університету ім. Тараса Шевченка. Серія: Педагогічні науки. – Луганськ: 2009. №10(173). – С. 79-85.

4. Формування професійної компетентності фахівця сфери послуг і туризму: навчально-методичний посібник / [В. Т. Лозовецька, Л. Б. Лук'янова, Л. В. Козак та ін.]: за заг. ред. В. Т. Лозовецької. – К.: 2010. – 382 с.

Іванова Каріна Андріївна

доктор філософських наук, професор,
завідувач кафедри філософії та соціології,
Національний фармацевтичний університет,
Харків, Україна

ЗМІНИ ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ ФІЛОСОФІЇ ОСВІТИ

Протягом усього періоду цивілізованої історії людства освіта відіграла головну роль у процесі історичного розвитку. Разом з цим, мета, завдання і зміст освіти не залишаються незмінними, однаковими для всіх історичних епох. Вони змінюються у залежності від соціально-економічного і культурного рівня суспільства, стану науки і техніки, перспектив розвитку країни. В умовах метамодерних трансформацій перед освітою постає основна задача – озброїти людину знаннями та вміннями користуватися матеріальними і духовними продуктами, засобами інформації, вільно та компетентно орієнтуватися у величезному світі оточуючих нас речей.

Варто звернути увагу на зміни, як чинник розвитку філософії освіти.

Освітня система кожної держави формується під впливом історичного досвіду і національних традицій у галузі освіти, таким чином, історичний досвід та локальні особливості виступають джерелом змін. Глобалізаційні процеси сучасного світу, які, відповідно, зумовлюють глобалізацію освіти: локальні освітні традиції поступово нівелюються і відбувається інтеграція до

міжнародного освітнього простору. Розвиток міжнародних проектів і зв'язків у галузі освіти виступають потужним чинником розвитку філософії освіти. Інновації у галузі педагогіки та популяризація цих змін в освітньому середовищі спричиняють розвиток методів та інструментів освіти, що, у свою чергу зумовлює подальший розвиток філософії освіти.

Розвинені країни удосконалюють економічний сектор, приділяють значну увагу розвитку науково-технічної бази, що, у свою чергу, впливає на розвиток системи освіти на усіх рівнях, починаючи від загальноосвітніх та професійних середніх навчальних закладів, і закінчуючи університетами. Політична система суспільства та інтереси окремих соціальних прошарків є також чинником розвитку філософії освіти. Демографічна політика та міграційні процеси (урбанізація, внутрішня міграція, трудова міграція, імміграція тощо) виступають потужною передумовою змін, що впливають на філософію освіти.

Поява приватних інвестицій у розвиток освіти та науки, виникнення ринку освітніх послуг, соціальна активність бізнесу спричиняють зміни підходів у філософії освіти, систему та якість надання освітніх послуг. Варто відзначити роль засобів масової інформації у галузі освіти, у тому числі, спеціалізованих ЗМІ, орієнтованих на сферу освіти, які можуть слугувати чинником змін у філософії освіти.

Серед ключових орієнтирів освітніх процесів в сучасній вітчизняній та західній філософії освіти слід відзначити зміни системи цінностей, які, у свою чергу, несуть зміни у ментальності, суспільній свідомості, та окреслюють нові тенденції у розвитку філософії освіти. По-перше, це демократизація освіти, яка призводить до роздержавлення закладів освіти усіх рівнів, децентралізації управління, появи автономії університетів, розширення права на академічну свободу науковців, а також права вибору освітнього закладу. Поява приватних закладів освіти, як факт, свідчить про втрату монополії держави на галузь надання освітніх послуг та розвиток науки і технологій. По-друге, плюралізм думок та підходів, приєднання до Болонського процесу вищої освіти, уведення у відповідність до міжнародних стандартів спричинило появу механізму руйнування вітчизняних традицій в освіті та деформації міжнаціональних відносин. З іншого боку, ці зміни спричинили й відкритість освіти – зверненість до єдиного та неподільного світу, усвідомлення загальнолюдських цінностей. По-третє, гуманізація освіти, що виражається у тенденції до індивідуалізації освіти, розвитку особистості, створення умов для розкриття творчих здібностей та

обдарувань, поява системи заохочення талановитої молоді тощо. Сьогодні освіта орієнтується не тільки на рівень засвоєння знань, але й на способи їх засвоєння, розвиток пізнавальних здібностей, формування професійних компетенцій та практичне застосування отриманих знань, умінь, навичок. По-четверте, поняття безперервної освіти (life-long learning) забезпечує як спадкоємність різних ступенів освіти, так і можливість освітнього маневру особистості. Освіта, яка здобувається по закінченню вищого навчального закладу сьогодні не на все життя, а має проходити скрізь усе життя – таке розуміння цього принципу, і викликаний він постійним оновленням знання, необхідністю перемикавання з однієї сфери діяльності в іншу. Навчити студента вчитися, допомогти йому усвідомити життєву необхідність оновлення освіти – це одне із завдань сучасної системи освіти.

Таким чином, зміни як чинник розвитку філософії освіти є потужним джерелом, спричиненим тенденціями у галузі політики, економіки, соціальних процесів, культурі, науці та технологіях. Сучасна філософія освіти прямує до модернізації педагогічних технологій, орієнтованих на формування знань, умінь та навичок, а освітні технології все більше набувають особистісно-орієнтованих ознак. Процес глобалізації та уніфікації освіти водночас підсилює інтерес до традиції та вітчизняних ідей філософії освіти.

Література:

1. Гершунский Б. С. Философия образования: Учебное пособие для студентов высших и средних педагогических учебных заведений. М.: Московский психолого-социальный институт, 1998. 432 с.
2. Іванова К. А., Балабай Я. В., Хіріна Г. О. До питання про основні концепції філософії освіти // Грані. Вип. 6 (146). 2017. С. 54 – 61.
3. Тур М. Г. Роль і місце філософії в освіті та науці // Вісник гуманітарного наукового товариства: Наукові праці. Черкаси, 2014. Вип. 14. С. 68 – 77.
4. Щедровицкий П. Г. Очерки по философии образования: статьи и лекции. М.: Эксперимент, 1993. 154 с.

Кайдалова Лідія Григорівна,

доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри освітніх та інформаційних технологій,
Національний фармацевтичний університет,
Харків, Україна;

Романовська Олена Олександрівна,

кандидат педагогічних наук, доцент,
кафедра освітніх та інформаційних технологій,
Національний фармацевтичний університет,
Харків, Україна;

Альохіна Наталія Вікторівна,

кандидат психологічних наук, доцент,
кафедра освітніх та інформаційних технологій,
Національний фармацевтичний університет,
Харків, Україна

ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК SOFT SKILLS У МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

В сучасному освітньому просторі існує концепція навчання протягом усього життя «lifelong learning». У цій ситуації все більше керівників і фахівців сприймають навчання як цікавий і невід'ємний процес в житті кожної людини, який допомагає зробити кар'єру і стати кращим професіоналом у своїй сфері.

У професійному середовищі прийнято виділяти 2 типу навичок, необхідних для сучасного фахівця:

«Hard skills» («тверді» навички) – професійні вміння, які можна наочно продемонструвати.

«Soft skills» («гнучкі» або «м'які» навички) - ці вміння універсальні, які допомагають розвиватися професійно і будувати кар'єру в будь-якій сфері.

Останнім часом особливу увагу науковців привертають саме навички «soft skills». Як свідчать наукові публікації, це питання є предметом досліджень багатьох вітчизняних та зарубіжних науковців [1-3], які визначають «soft skills» як комплекс «гнучких компетентностей», що складається із соціального, емоційного, когнітивного та управлінського компонентів.

Встановлено, що навички та культура міжособистісної взаємодії входять до складу соціального компонента «soft skills» студентів, від рівня сформованості якого залежить конкурентоздатність майбутнього фахівця на ринку праці [3].

Досліджуючи навички, К. Коваль наводить таку класифікацію «soft skills»: індивідуальні якості (вміння приймати рішення та вирішувати проблеми, чітко ставити завдання та формулювати цілі, позитивне мислення та оптимізм, орієнтація на клієнта та кінцевий результат), комунікаційні якості (вміння зрозуміло формулювати думки, вміння взаємодіяти з різними типами людей, структурувати й модерувати наради, відповідати аргументовано, зрозуміло, вчасно і ввічливо, готувати та робити якісні презентації, враховувати культурні та міжнаціональні особливості), управлінські якості (“грати” в команді, об’єднувати та мотивувати команду, навчати та розвивати членів команди, передбачати та запобігати ризикам, чітко планувати та керувати часом) [2].

Безперечно, навички «soft skills» в сучасних умовах потрібні переважній більшості фахівців, а також у повсякденному житті. Рівень їх володіння дуже часто враховують роботодавці при працевлаштуванні претендентів на посади.

Перелік навичок «soft skills», які будуть потрібні в майбутньому було визначено в звіті про майбутні професії Давоського всесвітнього економічного форуму (2016 р.) (Future for Jobs Report) [4]:

1. Комплексне вирішення проблем.
2. Критичне мислення.
3. Креативність.
4. Уміння управляти людьми.
5. Взаємодія з людьми.
6. Емоційний інтелект.
7. Уміння мислити і приймати рішення.
8. Клієнтоорієнтованість.
9. Уміння вести переговори.
10. Гнучкість мислення.

Цей форум є одним зі світових орієнтирів щодо трендів, в тому числі освітніх і професійних.

Нами виокремлено найбільш поширені, які передбачено формувати у майбутніх фахівців охорони здоров’я під час викладання гуманітарних дисциплін:

- лідерські якості;
- вміння працювати в команді;
- вміння вести переговори;
- вміння розв'язувати конфлікти;
- мотивація команди;
- комунікативні навички.

Основою навичок «soft skills» є комунікативні навички. Для успішного формування навичок «soft skills» у майбутніх фахівців охорони здоров'я під час викладання педагогічних та психологічних дисциплін використовуються сучасні педагогічні технології серед яких: інформаційно-комунікаційні, інтерактивні, особистісно орієнтовані, проблемні, тренінгові, здоров'язберігаючі та інші. Розвитку «soft skills», на нашу думку, сприяє застосування в освітньому процесі і таких методів навчання, як ділові ігри, кейс-стаді (casestudy), коучинг, консалтинг, тренінг, «мозковий штурм», метод ротацій тощо. Слід відзначити ефективність групових форм роботи на заняттях, оскільки їх використання формує у майбутніх фахівців почуття відповідальності, співчуття і співпереживання іншим, вміння вирішувати поставлені завдання, ініціативність, здатність ставити цілі та управляти людьми, вміння вести переговори тощо.

Висновки. Таким чином, упровадження сучасних методів, технологій навчання під час викладання педагогічних та психологічних дисциплін, на практичних та семінарських заняттях позитивно впливає як на мотивацію навчання, формування знань та вмінь, так і навичок «soft skills» та особистісних якостей майбутніх фахівців охорони здоров'я.

Література:

1. Длугунович Н. А. Soft skills як необхідна складова підготовки ІТ-фахівців Вісник Хмельницького національного університету. 2014. № 6 (219). С. 239-242
2. Коваль К. О. Розвиток "soft skills" у студентів - один з чинників для їх працевлаштування Вісник Вінницького політехнічного інституту. 2015. №2. 162-167.
3. Кожушкіна, Т. Л. Міжособистісна взаємодія як складова частина "soft skills" студентів педагогічного коледжу. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 5: Педагогічні науки: реалії та перспективи: зб. наук. праць. Київ: Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2018. Вип. 63. С. 77-81.

4. The 10 skills you need to thrive in the Fourth Industrial Revolution, World Economic Forum, Davos 2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.weforum.org/agenda/2016/01/the-10-skills-you-need-to-thrive-in-the-fourth-industrial-revolution>

Калашник Марія Павлівна,
доктор мистецтвознавства, професор,
кафедра музично-інструментальної підготовки вчителя,
Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди,
Харків, Україна;

Генкін Антон Олександрович,
кандидат мистецтвознавства, доцент,
кафедра фортепіано,
Дніпропетровська академія музики ім. М. Глінки,
Дніпро, Україна;

Roul Paul,
викладач Musiklehrer,
Freie Waldorfschule Wolfsburg,
Wolfsburg, Deutschland

ОСОБИСТІТЬ В КОНТЕКСТІ ФІЛОСОФІЇ ОСВІТИ: МОРАЛЬНО-ЕСТЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПЕДАГОГІКИ КАРЛА ЧЕРНІ

Активне залучення української культури до світового культурного контексту на сучасному етапі зумовило інтенсифікацію руху вітчизняної музикознавчої думки в бік крос-культурних досліджень, опрацювання питань зарубіжної художньої творчості, типології європейських мистецьких процесів, зокрема генетико-типологічних, філософсько - естетичних ракурсів розкриття низки явищ народної та академічної культури тощо. Зазначені вектори наукового пізнання простежуються й у розгляді питань виконавського мистецтва, розробка яких у своїй сукупності утворила сьогодні один із пріоритетних напрямів сучасного українського музикознавства. У цьому контексті характерним є звернення вітчизняних науковців до аналізу філософських засад освітнього методу Карла Черні.

Тема морально-естетичних аспектів в педагогіці Карла Черні та його вплив на особистість Ференца Ліста - неосяжна за своїм змістом і шляхами її вивчення. Виникаюче у зв'язку з нею коло питань надзвичайно широке, і

основне з них – що саме успадковує великий угорець у свого маститого вчителя: педагогічні принципи або конкретні рекомендації технічного плану; смак до наставництва чи поради з приводу імпровізації, складання репертуару, обліку його «адреси» чи мова йде про духовно-естетичний вплив? Ці та низка інших запитань, мимоволі виникаючих під час стикання з такою складною, тонкою та делікатною матерією, якою постає спілкування двох неабияких славетних особистостей, заслуговують на спеціальне дослідження. Частково вони висвітлені в розгорнутій статті Р. Мюллер /Rena Charin Mueller під зворушливою назвою «Вдячність Ліста Черні» [4]. Оскільки автори виходять з інформації, що міститься в роботах і спогадах К. Черні, його листуванні з Ф. Лістом, зроблені нами на цій підставі спостереження доцільно проаналізувати в пропонованій статті.

Формально навчання Ф. Ліста у К. Черні тривало лише 15 місяців: приблизно з травня 1822 до серпня 1823 року, коли Адам Ліст наполіг на продовженні концертних виступів сина-вундеркінда. Цікаві причини, через які під час першої зустрічі з юним обдаруванням К. Черні відмовився займатися з ним. Посилаючись на його «Біографічний начерк», Р. Мюллер пояснює цей вчинок популярного вчителя музики «притаманною йому – як, втім, і його вчителю Бетховену, – нелюбов'ю до молодих вундеркіндів» [4, с. 147–148]. Лише за півтора року, не встоявши перед натиском Адама Ліста, К. Черні став займатися з його сином, ставши першим і останнім професійним наставником майбутнього генія в галузі піанізму. Повною мірою оцінивши талант юного учня, вчитель спрямував свої зусилля на те, щоб приборкати стихію натури свого вихованця, відпрацьовуючи техніку і привчаючи до дисципліни слуху, розуму та ігрового апарата. Нова їхня зустріч відбулася лише у 1837 році в Парижі, куди Ф. Ліст запросив К. Черні з метою спільної участі в проекті «Гексамерона». Нагадаємо про сутність цього проекту, історію якого викладено в розглядуваній статті Р. Мюллер. Його ініціатором була Христина Бельджиоджозо, «італійська княгиня, чия підтримка боротьби за волю та об'єднання Італії зробила її як цінним політичним діячем, так і тягарем для всіх її знайомих» [4, с. 161]. Емігрувавши до Парижа, княгиня відкрила салон для художників, письменників, музикантів і політиків. На початку 1837 року з метою благочинності вона організувала концерт, в анонсі якого повідомляла про співтворчість Ф. Ліста, С. Тальберга, Ф. Шопена, Ф. В. Піксиса, К. Черні та А. Герца у створенні варіацій на тему «Suoni la tromba» з опери «Пуритани» В. Белліні. У результаті, як пише Р. Мюллер, майже 75% реалізованого проекту – робота Ф. Ліста [4, с. 162]. Як

пише Р. Мюллер, колишній наставник був пригнічений станом піанізму вже відомого музиканта: неприборканістю, недбалістю, надмірною бравурністю його гри, одне слово, хибністю естетичних уявлень. За спогадами К. Черні, на які посилається автор розглядуваної статті, він порадив Ф. Лісту залишити Париж і вирушити в подорож Європою. Особливо благотворним виявилось для останнього перебування у Відні, внаслідок чого він набув той неперевершений, але більш стриманий стиль, завдяки якому здобув заслужену славу [4, с. 149].

Яким би нетривалим не був час учнівства Ф. Ліста у К. Черні, Р. Мюллер вважає його виконавцем тієї техніки, автором якої був наставник [4, с. 147]. Така точка зору дає змогу побачити у сміливих новаторських досягненнях великого романтика тверду основу, закладену його вчителем, виконавську модель, що створює міцний фундамент для реформаторського піаністичного стилю. Тим самим школа К. Черні, яка акумулювала досвід Л. Бетховена і видатних віртуозів, виявилася плідним ґрунтом для розквіту лістівського піаністичного генія. «У плані навчання, – пише Р. Мюллер, – слід визнати, що для раннього періоду підготовки Ліста не була характерною завзята праця – доти, поки Черні не привчив його до режиму та дисципліни» [4, с. 150]. У власній педагогічній практиці Ф. Ліст займався не стільки технікою, скільки шліфуванням піанізму, але «передбачаючи, що фундамент уже закладений завзятою працею» [4, с. 150].

Роль К. Черні в музикантській долі Ф. Ліста не обмежена сферою піанізму та педагогіки. Р. Мюллер наводить цікаві факти, що дають змогу оцінити її в композиторській практиці знаменитого реформатора. Засвоєні завдяки наставнику фігуративні ідеї міцно увійшли у твори Ф. Ліста веймарського та наступних періодів його творчості [4, с. 154–155].

Можливо, не менш важливим є й духовно-естетичне «підживлення» Ф. Ліста музичними ідеями і уявленнями К. Черні, що здійснювалося протягом багатьох років. У спілкуванні з наставником вже зрілий майстер уточнював власні позиції в мистецтві, в тому числі в області композиції. З цієї причини, а не тільки через недовгочасність безпосереднього учнівства, Ф. Ліст вважав К. Черні своїм Учителем, а себе – його учнем. Певною мірою повторюється ситуація стосунків К. Черні й Л. Бетховена: так вічно створювана Історія повторює свої особливо вдалі набуття і сюжети.

Чимало нового в осмисленні заслуг К. Черні в галузі музичної культури відкрило XXI століття. Аналізуючи його спадщину – як творчу, так і практичну, сучасні дослідники фіксують звернення до інструктивних

матеріалів знаменитого педагога на всіх етапах навчання молодих музикантів у багатьох країнах Європи і в азіатському регіоні. Ставлячи питання про причини невгасаючого інтересу до них з боку педагогів, які представляють різні школи, вони виявляють в етюдах і вправах К. Черні не тільки утилітарну корисність, а й їхню цінність у пізнанні логіки та етапів становлення піанізму, головне ж – приналежність музиці як, за формулою Б. Асаф'єва, мистецтву інтонованого смислу. І все ж доводиться визнати, що часто цитована думка Й. Брамса про відсутність належної оцінки Карла Черні істориками музичного мистецтва зберігає актуальність.

Філософсько-естетичні засади школи К. Черні, в тому числі в Україні, можуть стати темою спеціального дослідження. Можна згадати декілька прізвищ піаністів з родовиду К. Черні. Це учень Ф. Ліста Людвік Марек, який мав вплив на формування львівської фортепіанної школи; Володимир Пухальський, один із фундаторів київської фортепіанної школи, коріння якого через школу Теодора Лешетицького зсходять до К. Черні. Серед учнів Володимира Пухальського були Костянтин Михайлов, Леонід Ніколаєв, Болеслав Яворський та інші. Автори цієї статті висловлюють надію, що їх скромна праця зробить свій внесок в будівництво наукового пам'ятника унікальній особистості Карла Черні.

Література:

1. Генкін А. О. Естетичний сенс етюдів К. Черні як зміст спеціалізованої музичної діяльності фортепіанного виконавського мистецтва // Еволюція музичної мови у світлі сучасного гуманітарного знання : зб. ст. за результатами VIII міжвуз. наук.-практ. студент. конф., 20–21 листоп. 2014 р. / Дніпропетр. консерваторія ім. М. Глінки. Дніпропетровськ, 2015. С. 117–122.
2. Генкін А. О. Естетичний сенс фактурних вправ у «Школі віртуоза», ор. 365 К. Черні // Музичне мистецтво: традиції та сучасність : зб. ст. VII міжвуз. наук.-практ. студент. конф., 21–22 листоп. 2013 р. / Дніпропетр. консерваторія ім. М. Глінки. Дніпропетровськ, 2014. С. 121–123.
3. Калашник М. П. Музичний тезаурус композитора: аспекти вивчення : монографія. Київ ; Харків ; СПДФО Мосякін В. М., 2010. 252 с.
4. Mueller R. C. Liszt's Indebtedness to Cherny // Carl Czerny : Komponist, Pianist, Pädagoge / hrsg. von Heinz von Loesch. Mainz [u. a.], 2010. S. 147–164.

Карнаухова Світлана Павлівна,
завідувач відділення,
Донбаський державний коледж технологій та управління,
Торецьк, Донецька обл., Україна

ІНТЕГРАЦІЯ ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ФОРМУВАННІ ГАРМОНІЙНО РОЗВИНЕНОЇ ОСОБИСТОСТІ

«Як важко нині працювати зі студентами», – часто кажемо ми з вами і не замислюємося над тим, що мабуть і їм важко з нами. Педагоги бачать студентів з висоти своїх років, життєвих позицій, досвіду, моральних цінностей, яких набули з віком. Відчувши себе в ролі викладача, забуваємо, що не так давно самі перебували у складному віці становлення особистості, коли дуже важливо, хто знаходиться поряд з тобою.

Так, без комп'ютера сьогодні важко уявити освітній процес. Але, на жаль, молодь не завжди використовує цю техніку для оволодіння знаннями, а частіше бавиться з комп'ютером, викликаючи на моніторах різноманітних монстрів, суперагентів. А чи вслухалися ви, якою мовою спілкуються поміж собою наші студенти? Іноді й мовою такий брудний потік назвати важко.

Виховувати студентів необхідно, насамперед, власним прикладом. Важко переконати та прищеплювати любов і повагу до рідної мови, національної культури, коли сам педагог спілкується «суржиком», а про звичаї рідного народу майже нічого не знає. Важко переконувати студентів у тому, що духовної культури треба набиратися з книжок, коли у бібліотеку ніхто не ходить.

Тому для викладачів професійним обов'язком є зробити все можливе, щоб студенти сформувалися у якості особистостей з правильними переконаннями, виробленими поколіннями моральними принципами, впевненими в собі і в своїх можливостях спеціалістами, цілеспрямованими, здатними долати життєві перешкоди і негаразди.

Можливостей для такої діяльності безліч. На наше переконання, однією з таких можливостей є залучення молоді до духовних надбань національної культури, заглиблення у скарбницю мудрості українського народу, вивчення власного родоводу, історії рідного краю, фольклорної спадщини народу як на заняттях, так і в позакласний час.

Все це повинно врешті формувати у молодій людини почуття національної свідомості, яка є усвідомленням людиною себе як носія

національних цінностей, що склалися у процесі історичного розвитку спільноти, її самореалізації як суб'єкта соціальної дійсності, що прагне ствердити себе, зайняти належне місце серед інших національних спільнот і зробити гідний внесок у розвиток людства.

Мета, котру потрібно поставити кожному педагогу – це формування всебічно й гармонійно розвиненої особистості, котра адаптована до сучасності й новітніх технологій.

Нині професійна освіта в Україні набуває нового функціонального спрямування й перетворюється на глобальний чинник розвитку суспільства: в умовах переходу до ринкових відносин, запровадження нових технологій, автоматизації виробництва готує кваліфікованих, конкурентоспроможних робітників з високим професійним рівнем, а також із соціально адаптованою життєвою позицією. Останній аспект є дуже важливим, адже про справжнього спеціаліста можна говорити тоді, коли він не лише має блискучу кваліфікацію, а й є духовно багатий, творчий особистістю.

У освітньому процесі особлива роль відводиться викладачеві – мовнику, на якого покладається завдання навчити молодь вільно користуватися українською мовою як засобом спілкування, духовного збагачення та формування інтелектуальної культури, послуговуватися нею у спілкуванні з представниками своєї професії у різних виробничих ситуаціях. Принципи народності, історизму, збереження мовної єдності, наступності та спадкоємності поколінь – основа методики гуманітарних дисциплін.

Виховання культури спілкування студентів неможливе без врахування психологічних, розвивальних аспектів мовної діяльності у процесі формування ситуацій професійного характеру.

Зазначимо, що культура не є додатком до професійної освіти. Знання, уміння та навички, здобуті у навчальному закладі, не впливають на якість професії, якщо не сформоване особистісне – компетентне, зацікавлене, творче ставлення до виконуваної роботи.

Професіоналізм – це не лише досвід і доведені до автоматизму навички, це, перш за все, ставлення до професійних обов'язків, виробництва в цілому, колективу, в якому працює молодий спеціаліст. Тому викладачі повинні усе зробити для того, щоб студенти засвоїли основи виробничої культури, зокрема професійної культури спілкування.

В умовах розбудови України, зміцнення державності зростає роль формування свідомості громадянина – патріота, підвищується значення освітнього процесу. Пам'ятаючи це, педагоги мають допомогти молоді

здобути фах і, крім того, оволодіти сучасним мистецтвом економічного мислення, прийомами ринкової орієнтації, спрямовувати студентів на вияв ініціативності, підприємливості, готовності до ризику і новацій, тобто бути здатними успішно працювати в силовому полі міжнародної конкуренції.

Література:

1. Енциклопедія освіти / гол. ред. В. Г. Кремень. Київ: Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
2. Борзенкова Т. Навчаючи інших, навчаюся сам. Директор школи, ліцею, гімназії. Київ, 2003. № 3. С. 80–84 с.

Кваша Олександр Павлович,
кандидат політичних наук, доцент,
кафедра філософії та суспільно-політичних наук,
Донбаська державна машинобудівна академія (ДДМА),
Краматорськ, Україна

ФІЛОСОФІЯ ОСВІТИ – КЛАСИЧНА ТА НЕКЛАСИЧНА ІСТОРИЧНА ТИПОЛОГІЯ

На рубежі XIX - XX сторіч у західній культурі почав складатися новий тип філософії освіти - некласичний, який не вичерпав свої можливості аж до теперішнього часу. Класична модель освіти базувалася на принципах класичної філософії: субстанціалізмі, об'єктивізмі, загальному детерменізмі, монізмі, універсалізмі й була затребувана суспільством епохи вільного підприємництва. Цінності капіталістичного суспільства формувалися виходячи з розуміння важливості подальшого розвитку науки й техніки, визнання здатності людини не тільки пізнавати, але й перетворювати навколишній світ.

Так, творець «Пансофії» Я. А. Коменський назвав знання «обладаним реччю в розумі» [5, с. 364] на трьох щаблях, через які людина приходять до пізнання, осмислення й застосуванню речі й вивів правило: «изучая чувственно постигаемые вещи, полагайся на ощущение, умопостигаемые – на разум, богооткровенные – на веру» [5, с. 365]. Разом з тим, воля людини, яка розглядалася як частина суспільства, обмежувалася знанням законів буття й виключала вплив окремої людини на результати пізнавальної діяльності. Педагогові пропонувалося «учить так, чтобы всему преподаваемому научать в совершенстве, достигая того, чтобы обучаемый не

только научился всему тебе известному, но и усвоил всё, познав ранее неизвестные ему вещи так же, как знаешь их ты» [5, с. 368], а мета виховання полягала в навчанні дітей бути корисними собі, а найбільше людям і Богу. Отже, призначення людини полягало в засвоєнні цінностей та ідеалів суспільства й сприяння в їхній реалізації.

У XVIII столітті в суперечці між представниками раціоналізму і емпіризму, що є джерелом знання - розум або почуття, перемогла емпірична інтерпретація пізнання, що визнає цінність людських почуттів і особистого життєвого досвіду. Однак, роль розуму як інструменту, спрямованого на осягнення світу ніхто не ставив під сумнів, вищою формою пізнавальної діяльності вважалося наукове пізнання. Розуміння природи людини як суперечливої взаємодії розуму і почуттів призвело до поділу освіти на навчання і виховання. Подолання існуючого протиріччя філософи пов'язували з реалізацією в освіті ідеалу гармонійно розвиненої особистості.

Філософи і педагоги Нового часу і Просвітництва К. Гельвецій, Ж. Ж. Руссо, Я. А. Коменський, визнаючи «природне» право людини на життя і своє місце в світі, називали освіту потужним важелем прогресивних суспільних змін, що усувають соціальну несправедливість. «Прогресс этой науки, - писав Гельвецій, - равно как и законодательства, всегда соразмерен прогрессу человеческого разума, усовершенствованного опытом, а этот опыт предполагает всегда объединение людей в общество» [2, с. 514]. Виступаючи за індивідуалізацію навчання, в питаннях виховання К. Гельвецій визнавав пріоритет громадського виховання, необхідного для виховання патріотів своєї держави, що з'єднують «идею личного блага с идеей блага национального» [2, с. 511]. Він відзначав всесилля виховання: «виховання робить нас тим, чим ми є» [2, с. 506], а також вказував на його залежність від політичної системи суспільства: вдосконалення виховання залежить від досконалості уряду, і «идею личного блага с идеей блага национального» [2, с. 514]. Крім того, наполягаючи на необхідності навіювання людям поваги до законів, Гельвецій проголошував аксіому моральності: «о общества – верховный закон» [2, с. 532]. Він був переконаний, що щастя народу знаходиться в руках самого народу і залежить від його прагнення до вдосконалення науки про виховання.

У філософсько-освітніх ідеях Ж.-Ж. Руссо особлива увага приділялася принципом «природосообразності». На думку Ж.-Ж. Руссо «для руководства человеком лучше всего обращаться к естественному ходу вещей в природе» [8, с. 519]. Загострюючи проблему взаємовідносин цивілізації і природи, він

обґрунтував свої педагогічні ідеї природного (вільного) виховання і, зокрема принцип природосообразности. Руссо вважав метою виховання збереження і розвиток природних задатків дитини, формування серця, судження і розуму молодій людині, пояснюючи, що моральне виховання передує всьому «сердечное благородство, когда оно подкреплено разумом, воспитывает и ум: честный человек почти всегда мыслит правильно» [7, с. 12]. Розмовляючи з дитиною під час прогулянок, писав він, ми привчимо розум дитини до роздумів, зробимо цікавим, він буде набувати досвіду, вчитися тому, що стане в нагоді в подальшому житті, «а не тому, что ему придётся впоследствии забыть» [9, с. 37]. Свобода, яку Руссо прагнув розвинути в дитині, полягала в автономії і незалежності людини від суспільства.

Напочатку ХІХ століття представник німецької класичної філософії І Кант, вирішивши ділему раціонального та емпіричного про джерело наших знань, розумів активність людської свідомості яка не відображає світ, а перетворює те, що представляють йому чуттєві дані. У своїй педагогіці свободи результатом освіти Кант бачив автономну, відповідальну особу з розвинутою здатністю до вибору власної траєкторії розвитку. Кант називав виховання єдиним засобом формування особистості. Головне - навчити дітей думати і користуватися свободою, поважаючи права і інтереси інших людей. У навчанні, побудованому як у Руссо на принципі «природосообразности» і зв'язку з досвідом, він акцентував увагу на вихованні дітей через гру і необхідності розвитку творчої уяви, яке допоможе подолати залежність людини від зовнішнього середовища. Для розвитку творчих здібностей І. Кант пропонував формувати розум сократовским методом, стверджуючи, що «суждения разума не должны даваться детям в готовом виде; они должны доискаться до них» [4]. Він наполягав на подоланні посилюється розриву між моральним і раціональним в людині: необхідно «заботиться не только о знаниях, но и о нравственном совершенствовании людей» [4].

В цілому, модель освіти, що склалася в період класичної раціональності, наділяла освіту необмеженими можливостями у формуванні особистості відповідно до запитів суспільства. Визнавалося природне право кожної людини на освіту. Обґрунтовувалася здатність всіх дітей до самостійного мислення «заснованому на доводах розуму». Ставилося завдання введення загальної освіти, створення системи, що дозволяє «вчити всіх і всьому» через активне засвоєння основ наук, безумовну відданість моральним нормам і застосування примусу при необхідності. Така система дозволяла формувати широкий шар фахівців, які відповідають вимогам

науково-технічного прогресу, тому що завдяки орієнтації на науку, освіту стало «найважливішим інструментом» поширення наукових ідей і застосування їх на практиці.

Класична модель освіти, яка проіснувала кілька століть, виконала свою місію, і до кінця XIX століття перестала відповідати новим потребам суспільства. Орієнтована на єдину картину світу, яка розглядає людину як засіб досягнення загальних цілей, що приймає свободу як «усвідомлену необхідність», класична модель освіти перешкоджала подальшому розвитку творчого начала в людині. Філософське осмислення соціально-економічних процесів, що відбувалися в суспільстві, вплинуло на становлення некласичної філософії, передбачало нові принципи філософського роздуми. Відтепер визнавалися фрагментарність світу, існування безлічі істин, індивідуальність людини, наділеної здатністю «до творчості нового», зверталася увага на комунікативний характер людської природи і кореляцію активності людини з соціокультурним середовищем. Як наслідок, виникала проблема діалогу, потреба в якому пов'язана з усвідомленням розбіжності ціннісних установок, відмінностей вихідних позицій його учасників, що стала ядром проблеми комунікації, основною і найбільш важким для некласичної філософії.

Філософські школи, які оформилися в рамках некласичної філософії, мали істотний вплив на філософію освіти, яка тепер акцентує увагу на пріоритеті творчого розвитку дитини, його здатності до саморозвитку та самореалізації, яка стверджує «суб'єкт-суб'єктні» стосунки в освітньому процесі. Погляди позитивіста Г. Спенсера, який називав виховання підготовкою до життя автономної, незалежної особистості і який відзначав, що «свобода, которой пользуется гражданин, должна измеряться не сущностью правительственного механизма, при котором он живёт,-...,- но меньшим сравнительно числом наложенных на него ограничений»[10, с. 67], підтримували представники інших напрямків. Так, наприклад, прихильник теорії «вільного виховання», що базувалася на принципах філософії життя, К. Вентцель відзначав, що система виховання, що склалася до XIX століття, ґрунтувалася на принципі авторитету. У дитині виховували не людину, не особистість, а воротаря культури, її комірника, намагаючись ввести його в володіння величезним культурним спадком людства. Тільки система виховання, заснована на принципі свободи, продовжував Вентцель, дозволить звернути увагу на «внутрішню людину» і перетворить зовнішню

показну культуру в істинно внутрішню культуру - культуру вільних людей, що «принесёт поистине роскошные плоды» [1, с. 65].

Представник неокантіанства П. Наторп у своїх роботах вказував на те, що керівництво освітою належить філософії, тому що «наука об образовании человека должна покоиться на науке о человеке; а высшее научное самопознание человека, познание основных законов своего собственного существа и развития, и составляет задачу философии» [6, с. 96]. Тому «педагогічна філософія» або «філософська педагогіка» для визначення змісту освіти повинна ґрунтуватися на тісно пов'язаних між собою філософських дисциплінах логіці, етиці і естетиці і звертатися по допомогу психології для пізнання суб'єктивних властивостей того, кого виховують. Тільки тоді педагогіка як «конкретна філософія» зможе керувати освітою людини, тому що педагогіка волі в своєму обґрунтуванні повинна спиратися на етику, педагогіка розуму - на логіку, педагогіка художньої уяви - на естетику. Наторп відзначав, що зміст освіти збігається зі змістом культури, отже, освіту є участь у спільній справі культури.

Подібні ідеї були присутні в роботах С. Гессена, який називає педагогіку прикладної філософією, тому що кожен відділ педагогіки відповідає певній філософській дисципліні. Для нього проблема освіти - це проблема культури: «образование есть не что иное, как культура индивида» [3, с. 51], а освіченість, громадянськість і цивілізація представляють три шари культури, що знаходяться у взаємодії. Отже, вважав Гессен, цілі конкретного суспільства тісно пов'язані з цілями освіти в цьому суспільстві і визначаються філософськими школами, визнаними в даному суспільстві.

Представник прагматизму Д. Дьюї зазначав, що освіта повинна сприятиме не навіюванню ідей, а формуванню переконань, дозволяють народжувати «схильність до розумного дії» і розглядав філософію освіти як розділ наукового знання, необхідний для реформування освіти з метою створення «демократичної спільноти». Свою філософію освіти як методологію реформування суспільства на основі демократії Дьюї будував на принципах філософії прагматизму, який проголошує ідеї плюралізму, комунікації, «персоналізму і активізму» людини, екзистенціальної досвіду.

Таким чином, класична модель освіти, яка проіснувала більше двох століть, в кінці XIX століття перестала задовольняти потребам індустріального суспільства. Незважаючи на те, що проблема освіти людини стала центральною у філософії XIX століття, тільки в кінці XIX століття в рамках некласичної філософії, яка стверджує принцип суб'єктивності, що

визнає індивідуальність і цінність окремої людини, в філософсько-педагогічних роботах Наторпа, Гессена, Дьюї з'являються ідеї, які передбачають виділення філософії освіти як тематичного розділу філософського знання. Філософські школи, оформилися в рамках некласичної філософії, сприяли створенню педагогічних концепцій, що проголошували цінність дитини як унікальної і вільної особистості, здатної до нової творчості, яка прагне до саморозвитку та самовдосконалення, готової продовжувати освіту протягом усього життя.

Література:

1. Вентцель К. Н. Культура и воспитание // Свободное воспитание. 1907-1908. №7. С. 61-68.
2. Гельвеций К. А. О человеке // Сочинения в 2-х т. Т.2. М., Мысль, 1974. 687 с.
3. Гессен С. И. Педагогика как прикладная философия // Педагогические сочинения. Саранск, 2001. С. 38-54.
4. И. Кант. О педагогике. URL: https://www.gumer.info/bogoslov_Buks/Philos/kant/pedag.php (дата звернення 12.07.2021)
5. Кей Э. Век ребёнка. М., 1910. 314 с.
6. Наторп П. Философия как основа педагогики. М., 1910. 107 с.
7. Песталоцци И. Г. Лебединая песня // Избранные педагогические сочинения: В 2-х т. Т.2. М.: Педагогика, 1981. С. 208-399.
8. Руссо Ж.-Ж. Проект воспитания г-на де Сент-Мари // Педагогические сочинения в 2-х т. Т.2 // Под ред. Г.Н. Джибладзе; Сост. А. Н. Джуринский. М.: Педагогика, 1981. С. 5-19.
9. Руссо Ж.-Ж. Рассуждение о науках и искусствах // Педагогические сочинения в 2-х т. Т.2 // Под ред. Г. Н. Джибладзе; Сост. А. Н. Джуринский. М.: Педагогика, 1981. С. 20-42.
10. Спенсер Г. Личность и государство. СПб, 1908. 84 с.

Кулакова Юлія Анатоліївна,
студентка 3 курсу, фармацевтичний факультет,
Національний фармацевтичний університет,
Харків, Україна

ЖИТТЯ ТА ТРАДИЦІЇ СЕРЕДНЬОВІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Європейська вища освіта – досягнення середньовічної культури. Власне тоді були закладені основні принципи та традиції університетів, які зберіглися до нашого часу й є актуальними і зараз. Вивчаючи історію університету як інституції, що вплинула на формування обличчя західної культури, можна зрозуміти, чому вища освіта завжди була і буде важливим фактором соціального та особистісного прогресу. Університетська освіта із самого початку своєї історії передбачала наявність трьох складових: активна соціальна позиція студента (прагнення успіху та самореалізації), система університетського життя з його корпоративними законами, традиціями, цінностями, та соціальний запит на освічених фахівців, що створило особливий імідж університету та науковця у суспільстві.

Навчання в університеті тривало приблизно 5-7 років. По закінченні більшість студентів отримували ступінь бакалавра.

Вік студентів не був регламентованим. До університетів вступали і діти, і дорослі мужі з солідним життєвим досвідом. Наприклад, у Паризькому університеті на факультеті мистецтв навчалися тринадцятирічні підлітки. Проте існували гендерні обмеження: студентами ставали лише хлопці та чоловіки, у той час як дівчата могли навчатися в монастирях, але їх освіта обмежувалася грамотою, рукоділлям і катехізисом.

Зміни в ставленні до жінок-студенток почалися лише в епоху Реформації, яка затвердила право на знання для всіх людей. У 1678 року венеціанка Олена Лукреція Корнаро Піскопо (1646-1684) стала першою жінкою з університетським дипломом, отримавши докторський ступінь на філософському факультеті в Падуї.

Щодо походження, соціального статусу майбутніх студентів, то тут не було перешкод для навчання. Однак, наприклад, двері французьких університетів були зачинені перед євреями (цю заборону можна було подолати, прийнявши хрещення), синами катів і незаконнонародженими. В Оксфорді з 1380 по 1500 рік співвідношення між представниками різних соціальних груп було наступним: 61% студентів з селян, близько 18% - сини

міщан і ремісників, 8,4% з дрібнопомісних дворян, 2% з духовенства і всього 0,6 % з аристократів.

Навчання в Києво-Могилянській академії було всесословним. Серед учнів Слов'яно-греко-латинської академії в Москві були навіть діти кабальних людей. Навчалися і представники різних націй (греки, македонці, грузини та ін.).

Європейські університети мали від трьох до п'яти факультетів. Підготовчий курс можна було пройти в колегіях факультету вільних мистецтв. Цих мистецтв було сім, а курс поділено на два цикли: тривій (базовий), містив граматику, логіку (діалектику) і риторіку; квадривій (арифметика, геометрія, астрономія і музика). Ті, хто подужав ці цикли, могли продовжити навчання на факультеті богослов'я, медицини чи юриспруденції. Уже в XIII столітті намітилася спеціалізація: так, Болонський і Орлеанський університети славилися юридичними факультетами, Монпельє - медичним, Париж - теологічним. Переважна більшість студентів відвідувала тільки факультет мистецтв, де викладали граматику, філософію, давню словесність. Отримавши ступінь магістра мистецтв, вони цим і обмежувалися. За курс богослов'я, довгий і важкий, бралися лише одиниці: наприкінці Середньовіччя це в основному були монахи жебракуючих орденів.

У європейських середньовічних університетах високо цінувався факультет канонічного права, оскільки юридична освіта давала більше можливостей для працевлаштування як в церковному, так і у світському світі. Болонський університет монополізував викладання римського права.

Отримати гарну освіту і «знайти себе» можна було, переходячи з одного університету в інший. Так і робили люди, які дійсно бажали стати вченими. Наприклад, Микола Коперник у 1491 році вступив до Краківської академії, де вивчав математику, астрономію, медицину і право, провчився там всього три-чотири роки і диплом не отримав. Дядько хотів зробити його каноніком, і в 1496 році Коперник відправився в Італію, в Болонський університет, вивчати канонічне і цивільне право.

Середньовічний студент, який вирішив вступити до університету, мав вибрати собі наставника, який буде стежити за його успіхами протягом навчання; записатися дотримуватися статут університету і сплатити вступний внесок. Наставник призначав співбесіду, щоб визначив, чи володіє учень необхідним рівнем знань.

Навчальний рік поділявся на два періоди: від Дня святого Луки (18 жовтня) до Вербної неділі - «великий ординарний курс», який переривався на іспити під час Великого посту; з першої неділі після Пасхи до Іванового дня - «малий ординарний курс» - заняття з бакалаврами, що замінювали основного «магістра». Заняття доводилося переривати на 80 святкових днів, днів церковних процесій і похорону професорів. Крім того, близько ста днів присвячувалися «факультативам». У результаті навчальний рік складав усього близько 150 днів: вранці навчалися 2-3 години під керівництвом «ординарних» вчителів, після полудня - під керівництвом «екстраординарних» наставників (бакалаврів).

Під час занять студенти слухали лекції. Суть лекції полягала в тому, що професор читав своїм слухачам певну книгу, тому він і називався лектором – людина, яка читає. У Болонському університеті на початку навчального року кожен професор вносив заставу за можливість читати лекції. Але якщо будь-який розділ лекцій (тобто читання книги) не був завершений у відведений на це час, професор сплачував штрафи.

Теологи читали Святе Письмо, юристи - збірники канонічного і римського права, медики - праці Авіценни, Гіппократа і Галена. Перед читанням пояснювалося місце даної книги в системі знань.

Книг було мало, коштували вони дорого, тому студенти записували лекції в зошити, які потім навіть продавали. Переписувати під диктовку Біблію або звід законів було нерозумно, тому викладачі стали складати «суми» - конспекти основних текстів. Так лекції перетворилися в диктанти. Крім того, основна маса студентів не вивчала першоджерела, а обмежувалася лише конспектом. Тому, наприклад, у Паризькому університеті вимагали від професорів не диктувати, а «говорити вільної промовою» під страхом позбавлення права викладати.

Серед викладачів виділялися природжені оратори, які до того ж чудово володіли матеріалом, мали про нього власну думку і прагнули донести її до слухачів. «Коли ми слухаємо Вільгельма з Шампо, - писав один німецький студент з Парижа, - то нам здається, що це говорить не людина, а ангел небесний. Його викладання, глибина думок перевершують усе людське».

На першому етапі навчання викладач зачитував текст і коментував його, а студент просто слухав. На наступному етапі текст читав і аналізував вже сам студент, а викладач виправляв, якщо треба. Нарешті, третім етапом були диспути, тобто семінари: студенти обговорювали текст, а викладач оцінював їх виступи. Таким чином вивчали схоластичне богослов'я, римське

право і філософію за Аристотелем. Диспути виступали і «активним відпочинком» з азартом спортивного змагання: словесні турніри з елементами мітингу і театральної вистави. Метою учасників диспутів було навчитися відстоювати свою точку зору, застосовуючи отримані знання, і залучати інших на свій бік. Присутність на диспутах було обов'язковою. У Парижі тези для диспутів оголошували за кілька днів. Кожен учасник був по черзі оратором і опонентом. Під час дебатів заборонялося оцінювання, студентам прищеплювали культуру аргументації та академічної комунікації.

Читання книг і ведення диспутів закладали міцну теоретичну базу, але цього було замало для підготовки фахівців-практиків. У Монпельє практичні заняття були підняті на небувалу, в порівнянні з іншими навчальними закладами Франції, висоту. При медичному факультеті аптекар виготовляв зілля на очах у студентів. Студенти ходили збирати цілющі трави під керівництвом доктора. Ці заміські експедиції могли тривати кілька днів. При університеті був анатомічний театр, де студенти вивчали будову тіла.

Студент - це особливий статус. Що змінилося за століття? Університети обзавелися сучасними будівлями і обладнанням, просторими кампусами, але при цьому втратили судові повноваження над своїми вихованцями. Зовнішній вигляд студентів, гендерна політика університетів та принципи навчання також змінились.

Студенти, як і раніше, залишаються найбільш мобільною частиною суспільства, а університети змагаються за залучення якомога більшої кількості учнів і видатних викладачів. Проте обличчя університету зазнало змін: вища освіта втратила статус елітарної школи, відносини студента та викладача демократизувались, сам університет «розширив» власні часові та просторові обмеження, університетське життя збагатилось великою кількістю поза університетських практик.

Історія європейського університету демонструє, як трансформується сама ідея вищої освіти: від принципів особистісної участі, індивідуалізованого підходу та герметичності ми перейшли до принципу інклюзивності, масовості, стандартизації.

Курченко Вікторія Володимирівна,
кандидат історичних наук, доцент,
директор LIAC / The Lodyjensky Immigration Archive Center
of Russian & Ukrainian Culture
Нью-Йорк, США

ОТКРЫТОЕ ОБРАЗОВАНИЕ В США: ОПЫТ И ПЕРСПЕКТИВЫ ДЛЯ УКРЕПЛЕНИЯ СОТРУДНИЧЕСТВА В СФЕРЕ ОБРАЗОВАНИЯ И КУЛЬТУРЫ МЕЖДУ США И УКРАИНОЙ

Понятие «Открытое образование» можно сформулировать как функционирование образовательного движения в течение всей жизни, доступного каждому. Открытое образование опирается на Теорию человеческого капитала, в которой индивид является своим собственным инвестором: сам вкладывает в себя депозиты, исходя из собственных представлений и ценностей. Этот принцип открытости неизбежно приводит к существенному пересмотру традиционных методов и технологий обучения, что мы и наблюдаем в настоящее время по всему миру.

Надо сказать, что методы авторитарной педагогики, характерной для постсоветского пространства, не были так развиты в США и странах Западной Европы. В школах США всегда был в ходу принцип свободы выбора учащимися и их родителями многих факторов обучения: учителей, предметов, курсов, расписания и т.д.

Традиционно выпускникам университетов в пожилом возрасте можно было вновь оказаться в студенческой аудитории своей Альма матер и прослушать те предметы и классы, которые выбирались для удовольствия или исходя из духовных потребностей. Разумеется, престарелые студенты оплачивали занятия. Что это система образования или досуг?

Начиная с послевоенного (1945) периода в США сложилась система для постояннодействующего образования для взрослых. Биржи труда предлагали курсы переквалификации, овладения новыми профессиями, языковые программы, которые оплачивались федеральным бюджетом или за счет профсоюзов. Важной вехой были инициативы самих учебных заведений, предлагавших разно уровневые дипломы за счет частных и государственных грантов.

Одним из успешных примеров этого направления – программа *opencourseware*, созданная в 2002 году Массачусетским технологическим

институтом (MIT), за которой последовали более 200 университетов и организаций. Подобно Берлинской декларации об открытом доступе к знаниям в области естественных и гуманитарных наук движения, цели и намерения открытого образования были указаны в Кейптаунской декларации, а затем в Парижской декларации (2012) об открытых образовательных ресурсах Open Educational Resources (OER). Данная декларация призывает правительства способствовать размещению образовательных материалов на просторах интернета в свободно используемой форме. Массовые открытые онлайн курсы – это новая норма постижения знания, основанная на принципах доверия к специалисту, которая привлекает все большее внимание с начала 2010-х годов. Примерами подобных массовых площадок являются такие интернет-платформы как: edX, Coursera, Udacity и др.

Таким образом, еще до формирования цифровой культуры в США были намечены и апробированы пути открытого образования, которое переживает глобальный характер во время всеобщей ковидной пандемии.

Цель открытого образования, как сообщается на сайте Министерства образования США, — подготовка студентов к полноценному и эффективному участию в общественной и профессиональной областях в условиях информационного общества. Для этого внедряется в жизнь (на уровне рекомендаций) инициатива с хэштегом #GoOpen: Министерство образования США выдает специальную лицензию тем структурам штата или округа, решивших перейти на преобразование преподавания и обучения.

Большую роль в системе открытого образования играет отмена требований к академическому зачислению, завершающаяся выдачей платной сертификации.

Важным фактором развития Открытого образования являются освоение возможностей совместного использования ресурсов в сети, связанных с небольшими затратами по сравнению со стоимостью материалов, защищенных авторскими правами.

Несмотря на то, что Открытое образование часто считается бесспорным благом, частью более широкого движения за демократичность социума, тем не менее, в публичном пространстве Америки наблюдается достаточно много дискуссий, указывающих на необходимость более тщательного изучения его контекстов: выхода за рамки бинарных понятий «открытого» и «закрытого» ; детального анализа отношений между формальными, неформальными и информальными видами обучения и

отношений между преподавателем и учащимися; остаются неопределенными вопросы участия власти.

Термин «Открытое образование» считается одновременно понятным и дискуссионным, имеющим множество уровней и измерений. Его можно описывать в рамках адаптивных, гибких и развивающихся концепций. (Cronin, Catherine: "Openness and Praxis: Exploring the Use of Open Educational Practices in Higher Education". *The International Review of Research in Open and Distributed Learning*. , - 2017, Vol. 18 No 5); Bozkurt, Aras "An analysis of peer reviewed publications on openness in education in half a century: Trends and patterns in the open hemisphere". *Australasian Journal of Educational Technology*. 2019, - V 35(4): p 78–97.

Сторонники идей открытости в образовании утверждают, что для полной реализации его преимуществ необходимо сосредоточить внимание на контролируемых образовательных практиках, распространяющих знания в сетях, направленных на расширение прав и возможностей людей в их глобальном гражданском участии.

Открытое образование создает принципиально новые возможности, такие как: доступ к профессиональной информации со стороны разных социальных групп через бесплатные лекции, методические пособия (иллюстрации), онлайн учебники, тесты, стипендии, общение вне географического пребывания. Все это позволяет не только потреблять, но и совместно творить знания и быстро их распространять.

Большое влияние на процесс Открытого образования в США оказала школа Терри Андерсона. Результаты были представлены в его монографии «Теория и практика онлайн обучения», в которой исследуются закономерности компьютерной коммуникации в системе получения знаний посредством виртуального обучения. Автор утверждает, что новая модель создается за счет комбинации взаимодействия между когнитивным, социальным и обучающим присутствием. [1].

Интересна теория коннективизма, описывающая нелинейный подход к обучению, находящийся под влиянием теории сложности, где содержание знаний формируются через связи, созданные в сетевой среде обучения. Коннективизм связан с Открытым образованием через акцент на автономии учащегося и его волеизъявлении. Изучение самоопределенного обучения, известного как эвтагогика, также относится к открытому образованию, основанному на принципах самоэффективности и способностей, метапознания и рефлексии, а также нелинейного обучения. Самостоятельное

обучение часто рассматривается как часть непрерывного взаимодействия педагогики, андрагогики и эвтагогики, отражая переход от среды, ориентированной на учителя, к среде и деятельности, определяемой учащимся.

Кроме Департамента образования в США существует Отдел образования грамотности взрослых (DAEL – The Division of Adult Education and Literacy), который не одно десятилетие управляет программами, направленными на приобретение необходимых образовательных базовых навыков таких как: чтение, письмо, математику, знание английского языка и решение психологических проблем.

В обязанности данного агентства входит распределение грантов в рамках законодательства об образовании взрослых, сюда обращаются поставщики услуг просвещения среди населения и имеют возможность получить финансирование для своей работы.

Далеко не все преподаватели ВУЗов и студенты готовы переходить к новым образовательным практикам.

Например, в 2015–2016 годах, всего 5 – 8 процентов всех профессоров сообщили, что используют ООР в качестве необходимого материала в своих курсах. В опросе Seaman и Bay View за 2018-19 гг. эти цифры выросли до 26%

Воздействие пандемии дало толчок к продвижению новых технологий в образовании. Опрос 3232 преподавателей высших учебных заведений показал, что около двух третей из них изменили свои курсы осенью 2020 года значительно (24 %) или умеренно (44 % процента) по сравнению с тем, как они преподавали ранее, причем изменения в основном связаны с требованиями коронавирусной ситуации. Преподаватели описали как меняются самые разные требования: задания, действия, оценки, взаимодействия, режим работы. Несмотря на существенные изменения, объем учебных материалов остался практически на прежнем уровне. Хотя в 2020 году инструкторы и ассистенты с большей вероятностью, чем в 2019 году, заявили, что они использовали статьи или тематические исследования, онлайн-системы домашних заданий и программное обеспечение, им также для работы со студентами по-прежнему требовался бумажный учебник.

Таким образом, можно смело прогнозировать кардинальную трансформацию учебного процесса в ближайшее время. Нас ждут инновационные лаборатории с акцентом на прикладное образование и мандат на переосмысление системы передачи знаний. Перед педагогами

всего мира стоит задача заново изобрести способ обучения, используя самые современные технологии и последние открытия в науке об обучении. Но готовы ли преподаватели старой гвардии сесть за компьютеры и освоить новые рубежи? Что нужно выстроить в учебных заведениях, чтобы обеспечить доступ академического сообщества к технологиям открытого образования?

Практическая деятельность по реализации форм открытого образования (просвещения) при LIAC. Просветительские программы для взрослых.

В нашей организации во время пандемии стали активно развиваться новые формы просветительских практик, связанных с онлайн общением: виртуальные лекции, «чаепития» через экран, творческие вечера, презентации, чтения авторских и классических произведений, обмен мнениями и т.д. Все эти формы легко внедрились в повседневность и произвели настоящую революцию в психологическом аспекте. Аудитория выросла в разы, стало возможным прямое подключение участников из разных стран мира и эти результаты стали нормой. Мы опираемся, прежде всего, на рабочие площадки Facebook, Instagram, включая прямые эфиры, которые привлекают максимальное количество просмотров контента. Конечно, мы также можем заранее записывать материалы, монтировать их и демонстрировать на индивидуальных каналах, открытых в YouTube, а можем пересылать адресатам через облачные технологии.

Большой популярностью у зрителей пользуются исторические документы, имеющие отношение к нашему архиву о русской и украинской эмиграции. Привлекают внимание истории жизни обычных людей и знаменитых личностей. Они сразу входят в пользовательский оборот и имеют возможность дойти до всех интересантов темы, в том числе и до профессиональных историков, которые исследуют конкретные вопросы.

Мы работаем над созданием интерактивного открытого онлайн-курса, который был бы доступен, к примеру, на таких новейших порталах как виртуальная биржа Erasmus + или других подобных. Эмпирические отчеты по менеджменту (продвижение онлайн рекламы) показывают, как новейшие инфраструктуры стабилизируют формы практик, притягивают слушателей, вовлекают людей самых разных возрастов, а значит дают возможность расширять акции и ставить их на независимое финансирование от привычных министерств и ведомств. Сегодня люди голосуют за жизнеспособность организации, школы или частной инициативы своими

взаимодействиями с виртуальным продуктом и от количества взаимодействий (обратной связи, комментариев, лайков и т.д.) зависит наша успешность. Для эффективности работы недостаточно подготовить профессиональный материал, это лишь часть айсберга, нужно потратить усилие на то, чтобы о нем узнали потенциальные потребители, и чтобы он был успешно продан или был обменян на другой актуальный лекционный класс и возможно на другом языке.

Прошли апробацию в нашей просветительской деятельности для взрослых и такие формы работы как совмещение офлайна и онлайн: когда небольшая группа организаторов встречается в лекционном помещении, а к ней подключается остальная аудитория посредством программы Zoom. Технический директор форума выходит ее еще на один уровень, подсоединяя прямой эфир мероприятия в трансляции Фейсбука.

Находясь внутри системы, интересно наблюдать процесс изменяющегося на глазах мира, который вышел безусловно на совершенствование профессионального и высшего образования в связи с всеобщей интеллектуальной интеграцией, но также приятно осознавать, что внедрение идеи непрерывного обучения стало для многих фактом современности.

Взрослых людей в разных странах интересуют проблемы политики, экономики, культуры, новых технологий, освоение новых профессий, без которых невозможно теперь обходиться, чего стоит только администрирование страниц социальных сетей. Более того, в обществе есть готовность оплачивать работу носителям новых знаний. В этой ситуации, аутсайдеры часто выигрывают университетам и вопрос носит острый характер. Ибо в экономическом и социальном измерении еще предстоит осмысление явлений MOOC Massive Online Open Course, о которых мы говорили выше. Подобные курсы предоставляют бесплатные знания любому в мире и это неизбежно подтачивает институты, которые традиционно берут за обучение высокую плату. В США развернута дискуссия по этике сетевого обучения, по определению границ их возможностей, по методологии исследований и функционированию науки в интернете. Большое внимание уделяется вопросам конфиденциальности в общедоступной информационной среде, соотношению с ней новизны и открытий как таковых.

В меру сил наш культурный центр – архив имени Лодыженской, работающий в Нью-Йорке на украинском, русском и английском языках,

участвует в просветительском движении на новых основаниях и транслирует прогрессивные идеи.

Литература:

1. Terry Anderson. The Theory and Practice of Online Learning. 2011, 441 p. Published by AU Press, Athabasca University.

Лутаєва Тетяна Василівна,
доктор педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри педагогіки та психології,
ІПКСФ НФаУ;

Сабатовська-Фролкіна Інна Сергіївна,
кандидат соціологічних наук, доцент,
кафедра педагогіки та психології,
ІПКСФ НФаУ;

Фесенко Володимир Юрійович,
кандидат історичних наук,
кафедра педагогіки та психології,
ІПКСФ НФаУ;

Шварп Наталія Вікторівна,
кандидат педагогічних наук, доцент,
кафедра педагогіки та психології,
ІПКСФ НФаУ,
Харків, Україна

УТІЛЕННЯ «ІДЕЇ УНІВЕРСИТЕТУ» У СУЧАСНИХ МОДЕЛЯХ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Виклики сьогодення актуалізують необхідність правильного вибору моделей подальшого розвитку університетів, в яких відображується конкретне втілення їх освітнього ідеалу (місія), тобто ідея університету.

У період сучасності видаються українською мовою праці видатних мислителів (В. Гумбольдт, Дж. Генрі Ньюмен, Д. Дідро, Х. Ортега-і-Гассет та інші) [2], присвячені ідеї університету; відбуваються наукові конференції з такого роду проблематики та друкуються наукові збірники, видаються посібники [3], здійснюються ґрунтовні дослідження, де чільне місце приділяється характеристиці становлення та розвитку університетської освіти.

Метою даних матеріалів є узагальнення підходів до класифікації сучасних моделей університетів й характеристика особливостей втілення в них їх освітнього ідеалу (ідея університету).

З ідеєю університету ототожнюється місія закладу вищої освіти, тобто його призначення у цілому, сукупність уявлень про основні цінності, цілі та простір розвитку. Водночас під місією університету слід розуміти також головну мету або сенс існування установи. Тенденції розвитку вищої освіти в цілому й університетської зокрема додають у XXI ст. нових рис «образу» університету. Інколи ці риси є досить суперечливими щодо класичної моделі університету. Натомість, вони є підґрунтям нових моделей університету, потребують і відповідного їх розгляду. Загалом, у XXI ст. існують різні підходи до класифікації сучасних моделей університету [3, с. 85–96]. Наведемо перелік основних з них.

Класифікація за характером спрямованості освітнього процесу: дослідницька модель університету як інтеграція дослідницької діяльності студента із професійною; гуманітарна модель, яка пов'язана з узагальненням, збереженням і трансляванням культурного досвіду.

Класифікація за типом соціального замовлення: «університет – фірма» або «корпоративний університет», що орієнтує на підготовку фахівців під впливом ринку, тобто попиту та пропозиції; «університет – суспільство», що орієнтує на фундаментальні дослідження, які задаються суспільними потребами (економічними, політичними, соціальними та ін.).

Класифікація за характером існування й організації: інноваційна модель, що передбачає створення на базі ЗВО різноманітних інноваційних структур; традиційна модель, при якій взаємодія між ЗВО і підприємствами обмежується фінансуванням навчання студентів цими підприємствами й проходженням виробничої практики.

У XXI столітті одним із шляхів швидкого реагування на запити економіки та промисловості може стати використання низкою університетів моделі «інноваційного», або «підприємницького університету». Важливо оцінити інноваційний характер «підприємницького університету» та уявлення про його діяльність. За О. Долженком, «підприємницькі університети» – це університети, «націлені на знаходження нового структурного образу і більш широке використання можливостей ринку» [1]. Досвід розвитку таких університетів як нової організаційної структури відбито у книзі відомого спеціаліста з питань розвитку вищої освіти професора Каліфорнійського університету Бартона Кларка «Створення підприємницьких університетів: організаційні шляхи перетворень»

(1998 р.). За Б. Кларком, термін «підприємницький університет» використовується як аналогічний терміну «інноваційний університет», а «відмінна особливість підприємницького університету – його активна та ініціативна політика, зорієнтована на проведення інновацій підприємницького типу. У ході реалізації такої політики університет намагається провести суттєві зміни у своїй організаційній структурі. Тобто інноваційний характер змін університетської діяльності дає підстави розглядати університет, у якому вони відбуваються, певною мірою як модель «інноваційного університету». Важливість моделі полягає в тому, що підприємницький університет діє на засадах вільної конкуренції та прямих контактів з підприємницькими структурами і основною метою чого є швидке і якісне задоволення поточних потреб економіки і ринку праці у відповідних фахівцях. Отже, університет розглядається у контексті інноваційної моделі функціонування не лише як генератор наукових знань, але й як ефективний власник об'єктів інтелектуальної власності.

Класичні ж університети, зважаючи на розвиток подій, вимушені будуть включати до основоположних принципів своєї діяльності інноваційний та підприємницький підхід. Але попри все необхідно зберігати певний баланс між спрямуванням до диверсифікації бази фінансових надходжень і підпорядкованістю життя університету власне «ідеї університету».

Модель «дослідницького університету» або «академічного університету» сприяє поглибленню взаємодії між академічною спільнотою та університетом, залученню викладачів до активної наукової діяльності.

Ідея моделі «*університет – фірма*», або «*корпоративного університету*» полягає в тому, що заклад вищої освіти (далі ЗВО) створюється при якій-небудь корпорації, фірмі для надання освіти своїм співробітникам. Ця модель надає змогу поглибити знання робітників у спеціалізованих галузях без відриву від виробництва (модель набуває широкого розповсюдження у вигляді власних шкіл у великих фінансових установах). Останнім часом ЗВО, що створені за цією моделлю, поширюють свою діяльність, і в них можуть навчатися працівники, які пов'язані з цими корпораціями (постачальники, клієнти).

Ідея моделі «*університет – суспільство*» розкривається в науковій літературі через висвітлення моделей «регіонального університетського комплексу», «відкритого університету». Модель «*регіонального університетського комплексу*»: структура, яка об'єднує структурні

підрозділи, що реалізують освітні програми різних рівнів (ліцей, гімназія, коледжі, технікуми, інститути, установи додаткової освіти; науково-дослідні інститути і конструкторські бюро); виробничі й інші підрозділи; об'єкти соціальної сфери з урахуванням особливостей певного регіону. У межах самодостатності такого університету стає можливою реалізація ідеї неперервної освіти, перепідготовки і підвищення кваліфікації. *Модель «відкритого університету»*: ЗВО, який відповідає запитам демократизації освіти і відкриває можливості неперервного навчання перед усіма верствами суспільства. Найприйнятнішим у нашій країні терміном, що позначав таку освіту, був термін «заочне навчання», а за кордоном – «відкрита освіта». Використовуються також терміни «зовнішні студії», «альтернативна освіта», «дистанційна освіта», «віртуальний університет».

В Україні науковці більш широко застосовують поняття «відкритий університет», укладаючи в його змісті власне констатацію технічних можливостей сучасного суспільства забезпечити якісне навчання без особистого контакту студента і викладача. Серед найвідоміших «відкритих університетів» – Відкритий університет у Великій Британії (Лондон, 1969), у Західній Німеччині (Хаген, 1974), Національний центр дистанційного навчання у Франції, Національний університет дистанційної освіти в Іспанії (1972), Національний відкритий університет імені Індіри Ганді (Індія) та ін.

Ідея гуманітарної моделі університету розкривається в літературі у моделі «університету мережної взаємодії». При цьому мається на увазі об'єднання вишів у систему, в якій освітній заклад, раніше цілком самостійний, починає сприйматися як один з її осередків. Прикладом мережної взаємодії є Університет Шанхайської організації співпраці, Європейський університет з Утрехтської мережі. Мережева модель освіти передбачає отримання нового культурного досвіду – і вона істинно гуманітарна, яку б спеціальність студент не набував.

Отже, будь-яка модель університетської освіти, освітнього процесу підпорядковані тому, щоб навчити здобувача освіти вчитися.

Поважаючи традиції класичного університету, що був заснований у Харкові у 1804 році, Національний фармацевтичний університет обрав складовою корпоративної культури вислів «Освіта з традиціями». Цінності, що сповідує університетська спільнота НФаУ співзвучні з кращими традиціями класичного університету та ідеями інноваційної моделі ЗВО. Серед них: компетентність, відповідальність, прагнення до удосконалення, командний дух, відкритість [4, с.7].

Відтак, ідея сучасного університету втілюється, крім традиційної класичної моделі, у моделях «підприємницького», «академічного», «корпоративного», «відкритого» університету, «регіонального університетського комплексу». Визначальною ідеєю сучасного вітчизняного університету є образ університету як закладу, що надає не лише професію, а й формує цінності, ідеали, життєві орієнтири. Взаємодія освіти, науки, культури, креативної діяльності, власне, й уможлиблюють інноваційний прорив стосовно якості навчання, отже – якості людського життя, конкуренції фахівців.

Література:

1. Долженко О. В. Социокультурные предпосылки становления и развития высшего образования. *Alma Mater (Вестник высшей школы)*. 2000. № 10. С. 24–30.
2. Ідея Університету: Антологія / упоряд. : М. Зубрицька, Н. Бабалик, З. Рибчинська ; відп. ред. М. Зубрицька. Львів : Літопис, 2002. 304 с.
3. Лутаєва Т. В., Кайдалова Л. Г. Світовий досвід і тенденції розвитку університетської освіти : навч. посіб. для студентів спец. 8.18010021 «Педагогіка вищої школи», аспірантів та викладачів вищих навчальних закладів. Харків : НФаУ, 2015. 168 с.
4. Програма кандидата на посаду ректора Національного фармацевтичного університету Алли Анатоліївни Котвіцької. Харків : НФаУ, ТОВ «Видавничий будинок Фактор», 2017. 70 с.

Садовніков Олег Костянтинович,
кандидат філософських наук, доцент,
кафедра філософії та соціології,
Національний фармацевтичний університет,
Харків, Україна;
Мороз Ксенія Євгеніївна,
студентка 2 курсу,
фармацевтичний факультет,
Національний фармацевтичний університет,
Харків, Україна

SOFT-SKILLS В УНІВЕРСИТЕТСЬКОМУ ЖИТТІ

Стрімкість економічних, соціальних, політичних, ідеологічних змін, при інформаційному і технологічному прориві, з яким зіткнулося людство в сучасності, актуалізували необхідність встигати реагувати на всі ці трансформації, в тому числі і консервативною за своєю суттю системою освіти, яка побудована таким чином, що передача знань повинна гарантувати передачу точних і достовірних знань, а не думок, що з'являються і зникають у ході вирішення короточасних проблем з якими стикається суспільство в конкретній реальності. Філософія освіти прагне знайти той ідеал освіченої людини, який необхідний суспільству для прогресивного розвитку, з орієнтацією не на можливість отримання спеціальних знань, не на можливість ставати додатком для техніки, а на цілісний, гармонійний розвиток людини, що усвідомлює і використовує свій гуманітарний потенціал на благо соціуму.

Зараз же ми зіткнулися з тим, що освіта в умовах суспільства споживання комерціалізується; стикається з многопардигмальністю педагогічних і освітніх концепцій; змушена орієнтуватися на реструктуризацію виробництва і суспільного життя, на розуміння того, що відбувається вмирання і поява нових професій і видів людської діяльності в короткий час. А тому, сучасна освіта має зосереджуватися не стільки на підготовки «вузького» спеціаліста для певної галузі, а людину з можливостями мобільного існування у суспільстві для якого зміни та трансформації є реаліями існування. Так виникає потреба готувати соціально адаптовану людину, з розвинутими навичками Soft skills – які допомагають людям успішно взаємодіяти між собою під час розв'язання будь-яких

робочих питань. Вже проведено багато спостережень та досліджень, які показують, що в наш час формування «здорового» колективу, комфортні психологічні умову підвищують ефективність праці та призводять до позитивних результатів. Тому на сьогодні пріоритетом для університету є підготовка конкурентоспроможних фахівців, спрямованих на професійну успішність, які здатні вміло користуватися Soft skills – «гнучкими навичками».

До головних «гнучких навичок» зазвичай відносять:

- Активне слухання – здібність до вислуховування й прийняття того, що говорить опонент, ставлення допоміжних запитань, які допомагають співрозмовнику більш широко довести свою позицію;
- Критичне мислення – вміння аналізувати ситуацію, що склалася, робити корисні висновки та змінювати поведінку відповідно до середовища, відрізняючи фейкову інформацію від корисної;
- Толерантність – вміння поважати співрозмовника, вести перемовини, знаходити спільну мову зі співрозмовником аби донести йому свою точку зору, та разом з ним прийти до спільного висновку, який можливо використати з користю для діла;
- Професійна привабливість – вміння презентувати себе і результати своєї праці, вміння застосовувати вербальні та невербальні методи комунікації, що робить спілкування більш емоційним, виразним, а як слід краще сприймається і співрозмовником і опонентом;
- Самовпевненість – повага до себе, своєї праці, ініціативність, але не за рахунок приниження інших;
- Робота з аудиторією – вміння презентувати та виступати публічно, вміння переконувати, доводити власну точку зору;
- Емпатію – здатність відчувати, розуміти та аналізувати почуття й емоції інших людей.

Концепція впровадження Soft skills в освітній процес передбачає не тільки традиційну модель освіти, коли студента вчать цим навичкам, але й інтерактивну форму, під час якої і викладач і студент перебувають в режимі діалогу. Вони є рівноправними, рівнозначними суб'єктами навчання. Коли студент не тільки вчиться від викладача, але й сам практично використовує, та на власному досвіді відчуває результати вірного, або не вірного застосування «гнучких навичок».

Для розвитку «soft skills» студенту не достатньо тільки аудиторного часу, так як їх розвиток передбачає активну позицію студента в житті. Сучасний університет надає і такі можливості:

- Студентський парламент – надає змогу брати участь у громадському житті університету;
- Культурний центр – місце в якому реалізуються художні здібності і таланти;
- Центр здоров'я, спорту та відпочинку – створює сприятливі умови для реалізації права студентів та співробітників університету на заняття фізичною культурою та спортом, організації відпочинку та дозвілля;
- Психологічна служба – забезпечує своєчасне і систематичне вивчення психофізичного розвитку здобувачів освіти;
- Студентське наукове товариство – сприяє удосконаленню професійної підготовки, виявленню обдарованої молоді.

Можливості є, і вже, по більшості, за самим студентом залишається рішення, користуватися цими можливостями, або ні, що у свою чергу є також показником застосування «Soft skills», так, як показує практика, студенти з які активно застосовують і розвивають вказані вміння мають більш гарні успіхи в навчанні, та більший потенціал для подальшого працевлаштування і кар'єрного зростання.

Морєва Галина Георгіївна,

кандидат філологічних наук, доцент,
кафедра німецької та французької філології,
Маріупольський державний університет,
Маріуполь, Донецька обл., Україна;

Кожухова Галина Оревівна,

старший викладач кафедри мовних та гуманітарних дисциплін №3,
Донецький національний медичний університет (м. Маріуполь),
Маріуполь, Донецька обл., Україна

ПРОБЛЕМИ ЕКОЛОГІЧНОГО ВИХОВАННЯ КРИЗЬ ПРИЗМУ ФІЛОСОФІЇ ОСВІТИ

Рівень освіченості населення, розвиненість освітньої та наукової інфраструктури – це обов'язкові умови формування суспільства й економіки, провідними ресурсами яких є нові знання, інноваційна діяльність, нові

технології виробництва. На сучасному етапі створюється світовий висококонкурентний освітній ринок, оскільки освіта перетворюється в засіб просування країни на глобалізованому ринку праці та міжнародному ринку новітніх технологій, поступово стає одним із провідних елементів геополітики та економічної стратегії держав у підкоренні нових ринків.

Значні зміни, пов'язані з глобальними зрушеннями у світовому співтоваристві, лише актуалізують потреби у філософському осмисленні освіти як найважливішого фактору, котрий забезпечує економічне зростання, соціальну стабільність розвитку інститутів громадянського суспільства. Формування філософії освіти як окремої галузі знань очевидне: воно пов'язане з кризовими явищами в освіті ХХ ст., недостатній практичній ефективності підходів до вирішення проблем соціалізації, виховання і навчання молодого покоління (див., наприклад, [3; 4; 5]).

Серед окреслених підходів у філософії освіти (гуманістичному, культурологічному, синергетичному, соціально-економічному, космологічному, аксіологічному, екологічному тощо) зупинимося на останньому, оскільки, на думку Павла Флоренського: «...Людина і світ можуть вважатися такими, що взаємно відбиваються один від одного, між людиною і середовищем є реальна подібність, частина частині, сторона сторони, розріз розрізу. У Середовищі немає нічого такого, що у скороченому вигляді, хоча б у зачатку, не було присутнім в людині, і в людині немає нічого такого, що в збільшених, скажімо, розмірах, але нарізно, не було б присутнім у Середовищі. Людина – це сума Світу, скорочений його конспект, світ – це розкриття людини, її проєкція» (переклад наш. – Г. М., Г. К.) [6, с. 5].

У чому ж полягає і звідки йде запит на екологічну освіту? Ймовірно, він виникає як проєкція на формування певного набору ціннісно-ідеологічних поглядів на середовище. Екологічне виникає як синтез цілої низки висновків щодо науково-технічного та суспільно-політичного розвитку європейської цивілізації другої половини ХХ століття і, претендуючи на те, щоб бути формуючим горизонтом нового світосприйняття, піклується про формування громадянської свідомості, а потім і про освіту.

Екологічна криза сьогодення, що набуває глобальних ознак, - це не результат якоїсь одиничної помилки, неправильно обраної конкретної стратегії технічного, соціального, економічного або політичного розвитку. Це віддзеркалення глибинної кризи культури, що охоплює весь комплекс взаємодії людей одне з одним, із суспільством, з природою. Його витoki

закорінені в регулятивних установках культури, які визначили домінування певних орієнтацій діяльності, сформованих сучасною цивілізацією від Нового часу [6, с. 8].

Екологічна установка в освіті проявляє себе дwoяко. По-перше, формування екологічного світосприйняття передбачає і вимагає комплексного, цілісного усвідомлення того, що відбувається у навколишньому світі. Звідси і спроби створення різноманітних інтегративних екологічних програм і курсів, спрямованих на нове прочитання природознавства, характеристики взаємовідносин, які існують і оформлюються між природними співтовариствами і діяльністю людини тощо. Екологічна освіта пов'язана з екологічним вихованням, формуванням екологічних цінностей: любові до природи, піклування про живе та ін.

На відміну від природознавства, екологія сьогодні не представляє (і не відомо, чи буде у майбутньому представляти) настільки ж (точніше також) завершену культурну форму-машину. На що у такій ситуації має і повинен орієнтуватися педагог, вирішуючи завдання екологічної освіти, крім уже окресленого власного шляху розвитку дитини?

Для ефективної роботи будь-якої системи освіти необхідне розуміння двох основних складових:

- 1) визначення орієнтиру у виховному впливові – певного ідеального образу, на досягнення котрого спрямований увесь потенціал системи освіти;
- 2) знання і застосування методів досягнення визначених цілей.

Отже, будь-яка система освіти має знати Кого і Як вона буде виховувати у середовищі молодого покоління [1].

Очевидно, головним в екологічному вихованні має бути прагнення до збереження усіх видів ресурсів, «обожнювання життя» за умови обов'язкового розуміння усієї складності та динамічності взаємовідносин між різними формами живого, орієнтація на пошук прийнятних рішень, які б враховували всю гаму інтересів і можливостей сторін-учасників тощо.

Екологія не може і не повинна розглядатися як ще один предмет, наприклад, шкільної програми, поряд з уже чинними, але як мета-предмет, що застосовує знання, які «живуть» в інших дисциплінах, і пропонує засоби і методи, котрі дозволяють здійснювати необхідну сьогодні роботу з цими знаннями, а також шукає і розробляє такі засоби і методи [2, с. 17].

Оскільки всі екологічні проблеми комплексні і виникають на перетині суспільних, природничих і технічних знань, усі ці курси повинні починатися з аналізу екологічних проблем цих сфер діяльності з виокремлення і

обговорення тих нових регулятивів, які ведуть до гармонізації стосунків суспільства, що розвивається, і природи, що змінюється. Тому, на нашу думку, не має і не може бути якогось одного навчального курсу «Екологія».

Таким чином, актуальність проблеми очевидна. З появою філософії освіти, з одного боку, тільки посилилася необхідність стимулювання уваги до можливостей конструктивного підходу до вирішення накопичених у цій галузі проблем саме з філософської позиції. З іншого боку, ознайомлення з опрацьованими у філософії освіти окремими питаннями, аспектами, дозволяє кожному педагогу відрефлексувати власну світоглядну позицію та скоординувати свої ціннісні орієнтири у педагогічній діяльності.

Література:

1. Базалук О. А. Философия образования. URL: www.bazaluk.com/conception/3.html
2. Балабанов А. Экологическое образование. Кентавр. 1996. №1. С. 15-19.
3. Гершунский Б. С. Философия образования: учеб. пособие для ст-тов высш. и средн. пед. учреждений. Москва : Моск. психолого-соц. ин-т, 1998. 432 с.
4. Гусинский Э. Н., Турчанинова Ю. И. Введение в философию образования : учеб. пособие. Москва : Логос, 2000. 223 с.
5. Щедровицкий П. Г. Очерки по философии образования. Москва : Пед. центр «Эксперимент», 1993. 154 с.
6. Экология и образование (материалы «круглого стола» журналов «Вопросы философии» и «Экология и жизнь»). Вопросы философии. №10. 2001. С. 3-26.

Панов Володимир Ярославович,

аспірант,

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,

Харків, Україна

ЛІНГВІСТИЧНИЙ ІМПЕРІАЛІЗМ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ: РЕМАРКА ЩОДО ЗАКОНОПРОЄКТУ 3717

Актуальність теми пов'язана з суперечками щодо законопроекту 3717 від 22.06.2020, що дозволяє проведення освітнього процесу для іноземних громадян іноземною мовою. По факту ці суперечки підіймають питання, чи є взагалі різниця якою мовою викладати? Хоча законопроект стосується

виключно іноземців, розберемо питання мови освітнього процесу так і щодо українців, так і щодо іноземців.

Запропонуємо звернутися до перспективи лінгвістичного імперіалізму. Як показав Р. Філіпсон у своїх працях, мова є інструментом встановлення гегемонії [3]. Зазначимо, що ці дослідження дають нам змогу констатувати:

1. сучасну гегемонію англomовних країн як результат гегемонії англійської мови (хоча підкреслимо, що це одна з причин);
2. гегемонію англійської мови у науковому середовищі (в статусі *lingua franca* науки);
3. глибоку укоріненість даної гегемонії в освіту. Саме міфи щодо вивчення англійської мови підсилюють та закріплюють гегемонію. Додамо, що популяризація та розповсюдження англійської мови часто проходить саме через освітні проекти.

Пояснимо, як мова може стати інструментом гегемонії. У цьому питанні відійдемо від Філіпсона та звернемося до Ж. Лакана. Зазначимо, що для Лакана Пан є всезнаючим суб'єктом, влада якого сконцентрована у знанні [1]. Суб'єкт бажає (бажання) Іншого. Це бажання "передається" саме через мову. Водночас оскільки мова є знанням, вона сама сформована бажанням Пана; мова - це бажання Пана. Отже, говоріння мовою - це перебування у владі бажання Пана.

Розберемо, що для держави, системи освіти та суб'єкта означає ситуація з викладанням мовою іншої держави.

Для держави це означає, що одна із її гілок - освіта - працює на іншу країну. По факту створюються паразитичні відносини: система освіти працює на насолоду Пана, легітимізує його бажання і виховує Рабів цього Пана.

Окрім вищесказаного, вплив на систему освіти можна розкрити з більш економічної точки зору. Якщо дивитися на науку як на індустрію з виробництва знань, у випадку, коли ця індустрія працює на іншій мові, то:

1. система освіти працює на чужу індустрію, в решті розвиваючи саме її;
2. система освіти купує продукцію чужої індустрії приносячи їй прибутки, тобто від системи відбувається відтік ресурсів

Раз мова є бажанням Пана, то суб'єкт, опинившись у мові Пана, починає працювати на його насолоду та його потреби [1]. Враховуючи, що законопроект підіймає питання щодо української як мови викладання та іноземної, у читача зараз може виникнути питання: а чи є різниця якому Пану служити: українському, російському, англійському, т.д.?

Тут розділимо відповідь на 2 пункти: чи є різниця для українців та чи є різниця для іноземців.

Для українців. Згідно з постулатами комунітаризму, особистість формується культурою. Ф. Фанон писав, що знати мову означає прийняти культури, “вантаж цивілізації”. Тобто розмовляючи іншою мовою, у момент говоріння ви “переходите” до іншої культури; відбувається відчуження від своєї ідентичності, що потенційно несе з собою ментальні розлади [2].

Для іноземців. Говорячи відверто, для іноземців немає різниці, якому Пану служити; вони й так перебувають в індустрії освіти Іншого, працюють на його задоволення. Але оскільки іноземців навчає саме українська система, то вона і заслуговує на отримання користі від їх навчання.

Література:

1. Наумова Е. И. Концепция дискурсов Лакана: знание, наука, университет [Електронний ресурс] / Екатерина Игоревна Наумова. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: <https://cyberleninka.ru/article/n/kontseptsiya-diskursov-lakana-znanie-nauka-universitet>.
2. Фанон Ф. Черная кожа, белые маски (пер. с франц. Дмитрия Тимофеева) [Електронний ресурс] / Франц Фанон // Новое литературное обозрение. – 2020. – Режим доступу до ресурсу: <https://magazines.gorky.media/nlo/2020/1/chernaya-kozha-belye-maski.html>.
3. Phillipson R. Linguistic Imperialism [Електронний ресурс] / Robert Phillipson. – 2018. - Режим доступу до ресурсу: https://www.researchgate.net/publication/31837620_Linguistic_Imperialism

Плотнікова Наталія Володимирівна,
кандидат філологічних наук, доцент,
кафедра іноземних мов,
Національний фармацевтичний університет,
Харків, Україна

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ У ВНЗ

У сучасних умовах розвитку й постійного розширення всебічних міжнародних контактів іноземна мова стає найважливішим засобом професійного спілкування спеціалістів різних профілів, тому останнім часом як за кордоном, так і в Україні все більше уваги приділяється проблемі

викладання іноземних мов з урахуванням потреб майбутніх фахівців. Доцільною й методично виправданою є, таким чином, професійна, комунікативно-спрямована підготовка з іноземної мови у вищому навчальному закладі (ВНЗ), що припускає формування у студентів здатності іншомовного спілкування в конкретних професійних, ділових, наукових сферах і ситуаціях.

На підготовку нової генерації кваліфікованих фахівців орієнтують Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті, Державна національна програма “Освіта” (Україна XXI століття), Закон України “Про освіту”. Ідея професійно орієнтованого навчання не нова й протягом багатьох років є однією з центральних об'єктів наукових досліджень у вітчизняній і закордонній науці. Не можна, однак, стверджувати, що основні положення цих досліджень безперечні й догматичні: змінюються умови використання знань, умінь і навичок випускників ВНЗ, відповідно змінюються вимоги до рівня і змісту підготовки майбутніх фахівців, що відбивається у відповідних професійних програмах і, зокрема, у навчальних програмах з іноземної мови.

Дійсно, якщо наукові роботи 60-80-х років XX століття присвячені в основному навчанням лексичного й граматичного аспектів мови спеціальності (І. Берман, З. Булова, В. Бухбіндер) і навчанням читання літератури за фахом (А. Вейзе, Т. Дридзе, З. Кличнікова, О. Кузьменко, Г. Рогова, С. Фоломкіна) також були орієнтовані на підготовку вузькопрофільного спеціаліста, який працює з друкованими джерелами інформації, то розширення міжнародних професійних контактів, зокрема безпосередніх (кінець 90-х XX століття – початок XXI століття), змістило акцент у викладанні іноземної мови у вищій школі на проблему навчання майбутніх фахівців усного професійно орієнтованого спілкування.

Останнім часом у практиці викладання іноземних мов у вищій школі відзначається посилення тенденції до навчання професійно орієнтованого аспекту іншомовної комунікації. Ретроспективний аналіз досягнень педагогічної теорії та практики підтверджує, що принцип професіоналізації має значні резерви підвищення ефективності навчання іноземної мови.

Професіоналізація навчання іноземних мов висуває за головну мету підготовку фахівця, здатного використовувати іноземну мову як інструмент професійної діяльності й професійного пізнання (Т. Алексєєва, Л. Ананьєва, Л. Гапоненко, І. Куліш, В. Момот, О. Полякова, Л. Романова, Г. Скуратівська). Тому даний напрямок у практиці викладання іноземних мов у вищій школі можна вважати на теперішній час одним з найактуальніших.

З позицій професійно орієнтованого підходу до вивчення іноземної мови в умовах ВНЗ можна стверджувати, що це новий, порівняно зі школою, етап, основним елементом якого є іншомовна комунікативна компетенція (Т. Алексєєва, Л. Ананьєва, Т. Астафурова, М. Бовтенко, Н. Гаврилюк, О. Пічкарь, Л. Гапоненко, Л. Гейхман, І. Клейман; О. Горбуненко, Л. Девіна, Н. Дудко, В. Касьянова, Е. Комарова, М. Кузьміна, І. Куліш, Н. Пустовалова, С. Романенко, С. Селіверстов, Г. Скуратівська, О. Тарнопольський, Ч. Брумфіт та К. Джонсон (Ch. Brumfit, K. Johnson), Т. Хатчінсон та А. Уотерс (T. Hutchinson, A. Waters) та ін.

Цілком закономірною є потреба у визначенні діяльнісного підходу до проблеми навчання іноземної мови у ВНЗ із зосередженням уваги на теоретичних та організаційно-методичних аспектах цього процесу. При цьому виявляється певне протиріччя між соціальним замовленням суспільства на фахівців з вищою освітою зі сформованими навичками та вміннями ведення професійно орієнтованої бесіди іноземною мовою, з одного боку, та реальними умовами процесу підготовки фахівців такого типу – з іншого, що зумовлено відсутністю певного досвіду в галузі навчання студентів університету професійно орієнтованого спілкування іноземною мовою, а також недостатньою теоретичною й практичною розробкою цієї проблеми.

Змістовний аналіз наукової літератури переконливо засвідчив те, що процес навчання професійно орієнтованого спілкування іноземною мовою у ВНЗ є одним з найважливіших компонентів навчальної діяльності студентів, що виконує в педагогічному процесі такі функції: справляє загальний стимулюючий вплив на навчальну діяльність студентів ВНЗ; забезпечує необхідний та достатній рівень володіння студентами ВНЗ іноземною мовою в ситуаціях професійно орієнтованого спілкування; позитивно позначається на якості знань, умінь та навичок студентів; регулює перебіг розумової діяльності студентів і сприяє їх інтелектуальному розвитку; спонукає до самостійної й творчої діяльності, до застосування більш досконалих способів розв'язання практичних завдань.

На підставі теоретичного аналізу наукової літератури визначено, що специфіка навчання іншомовної професійно орієнтованої комунікації у ВНЗ полягає у: використанні комунікативного підходу в навчанні іноземної мови; застосуванні провідних видів мовленнєвої діяльності, таких як говоріння, аудіювання, читання та письмо в навчальному процесі в умовах, що моделюють ситуації реального професійного спілкування іноземною мовою;

моделюванні ситуацій професійного спілкування, які створюють максимальне зближення навчального процесу й реальної професійної комунікації іноземною мовою.

Попова Наталія Валеріївна,
кандидат філософських наук, доцент,
кафедра теоретичної і практичної філософії імені професора Й. Б. Шада,
філософський факультет,
Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна,
Харків, Україна;
Артеменко Микита Андрійович,
аспірант, філософський факультет,
Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна,
Харків, Україна

ОСВІТА І ПРОБЛЕМА СВІДОМОСТІ

У «Конфлікті інтерпретацій» П. Рікер зауважує, що хоч і існує нездоланна впевненість у свідомості людини, але розрив між упевненістю і справжнім знанням про неї є досить великим [4, с.161]. Для герменевтики освіти проблема свідомості постає однією з ключових, тому що, згідно з тим же Рікером, інтерпретація – «лише одна зі сфер значно ширшої області розуміння, що йде від одного життя до іншого» [там же, с. 41]. Тим самим, герменевтична проблематика, як і будь-яка гуманітарна, у самий явний спосіб демонструється в освіті.

Вплив на свідомість є істотним моментом для герменевтики освіти, так само як і необхідність дати свідомості однозначне і вичерпне визначення. Нашим незнанням питання про свідомість не знімається, а лише загострюється: якщо раніше проблемою свідомості займалися переважно філософи і психологи, то тепер нею займається цілий ряд як гуманітарних, так і природничих наук, в числі яких нейрофізіологія, психофізіологія, фізика, психоендокринологія і кібернетика. Така увага говорить про незадовільність тих теорій, згідно з якими свідомість виводиться в якості продукту фізіологічного механізму. Свідомість – перш за все те, що «дає можливість пережити і відчувати певні стани», і в даному випадку важлива не просто наявність такої можливості, але якісні характеристики пережитого, тоді як «природничо-науковий підхід займається більше препарування

«труп свідомості» [2; с. 72], його фізіологічними нюансами, що йдуть від дослідження мозку і його структур. Нейрони і синапси, виключаючи клінічні випадки, однакові у всіх людей, однак внутрішній світ гранично різниться, що і породжує проблему розуміння: якби всі були однакові і обирали ті ж самі стратегії, то питання (не)розуміння не виникало б ніколи.

Отже, свідомість є, і вона є досяжною для людини. Можна сказати, що людина залишається людиною лише до тих пір, поки усвідомлює себе як таку. У свідомості знаходиться точка опори, лише встановившись на якій, ми можемо говорити про те, що ми є. Декартівську формулу можна перевернути таким чином, що «я існую лише тоді, коли мислю», тобто, коли можу помислити власне існування і відокремити себе від усього іншого, що не є Я. Виконуючи функцію «відділення/розрізнення», свідомість ще і дозволяє співвідносити Я з навколишнім світом (співвідношення буття і свідомості, за Марксом, є ключовим питанням філософії).

Через проблему свідомості позначається величезний спектр питань герменевтичних зусиль в освіті: про самовизначення; про пізнання навколишнього світу і самосвідомість/самопізнання (та їх (не)можливість); про єдність і унікальність свідомості або про безліч свідомостей; про поле свідомості; про свободу (вибору); про совість; про співвіднесення Я з іншими Я; про інформаційне поле; про місце свідомості у Всесвіті, etc.

Цікавим видається трактування свідомості М. К. Мамардашвілі. У фундаментальному, онтологічному сенсі філософ позначав її як щось унікальне, дане в єдиному екземплярі [2; с. 82]; те, що не приурочено до індивідуального психічного механізму [3] і що неможна розташувати в чийсь черепній коробці. Навпаки, в силу своєї одиничності, свідомість виступає таким собі полем, що існує «між головами», «усепроникаючим ефіром», в який може «вийти» кожен, і в якому, власне, і відбувається комунікація, так необхідна для освіти людини.

Трактування свідомості крізь призму герменевтики освіти робить самосвідомість рухом у полі свідомості серед Інших. Якщо ми знаходимось поза цим полем (полем співвіднесеності, зв'язності з Іншим), то немає потреби і в самосвідомості як деякої виокремленості себе, в котрій виникає необхідність, коли ми стикаємося з Іншим. Коли немає Іншого, то скасовуються самі поняття моралі і етики як стрижневих питань освіти, не потрібна совість, немає сенсу міркувати про свободу, оскільки зняття всіх кордонів має значення там, де вони є, і як раз звідти ми й випадаємо, якщо нас не утримує і не обмежує Інший. І справа навіть не тільки в «людині Петрі

і людині Павлі», які вглядаються один в одного. Інший в полі свідомості виступає не тільки іншим суб'єктом, а й невід'ємною структурою самого поля, при зникненні якої з нього пропадуть «маяки», згустяться тіні і все зануриться в безодню «кабанячого болота», де розчиниться вся багатомірність, і нечистоти якого поглинуть все, як це сталося з Робінзоном з роману М. Турньє «П'ятниця або Тихоокеанський лімб». Робінзон у Турньє пережив жах відсутності Іншого, жах ситуації, коли «є тільки моя точка зору» – якщо вона одна, то немає взагалі сенсу її встановлювати. «Інший населяє світ доброзичливим гулом», він – те саме дельозівське «перелякане обличчя» [1], яке виявляє можливість іншого світу, інший – це категорія можливого, яка встановлює багатомірність і багатоплановість погляду. Інший і Я, що стоїть навпроти нього, обумовлює самосвідомість один одного, тобто рух у полі свідомості, висловлює «переляканим обличчям» різні потенційності та віртуальності і допомагає тим самим (само)визначитися, проявити, розрізнити себе, зрозуміти себе і світ, зібрати цілокупного і встановити той самий «інтерсуб'єктивний діалог», про який говорив Лакан.

Література:

1. Делез Ж. Мишель Турньє и мир без Другого// <http://anthropology.ru/ru/texts/deleuze/tournier.html>
2. Мамардашвили М. Сознание – это парадоксальность, к которой невозможно привыкнуть// Как я понимаю философию. – М.: Прогресс, 1990.
3. Мамардашвили М, Пятигорский А. Сознание и символ - [.http://www.iu.ru/biblio/archive/mamardashvili_simvol/default.aspx?search=%f1%ee%e7%ed%e0%ed%e8%e5%7c%f1%e8%ec%e2%ee%eb#st](http://www.iu.ru/biblio/archive/mamardashvili_simvol/default.aspx?search=%f1%ee%e7%ed%e0%ed%e8%e5%7c%f1%e8%ec%e2%ee%eb#st)
4. Рикер П. Конфликт интерпретаций. Очерки о герменевтике. – М.: Академический Проект, 2008.

Разумовський Сергій Олександрович,

доктор філософських наук, професор,
кафедра філософії,
Дрезден, Німеччина;

Кулакова Оксана Миколаївна,

кандидат культурології, доцент, кафедра філософії та соціології,
Національний фармацевтичний університет,
Харків, Україна

КОНЦЕПЦІЯ ФУНДАМЕНТАЛІЗАЦІЇ ОСВІТИ

Аналізуючи глобальні проблеми та шляхи їх вирішення, сьогодні ми починаємо розуміти, що необхідна практична реалізація тріади «екологічне виховання – екологічна просвіта – екологічна освіта». Усі ці частини тісно пов'язані і складають основу формування екологічного світогляду, що базується на усвідомленні необхідності збереження оптимального для життя місця існування людства.

Нинішній етап глобальних проблем у розвитку людської цивілізації, на наш погляд, характеризується наявністю ряду серйозних криз: економічної, екологічної, енергетичної, інформаційної, а також різким загостренням національних і соціальних конфліктів у багатьох регіонах Землі. Можливість успішного подолання цих криз і конфліктів, на загальне переконання, буде визначатися перш за все рівнем освіченості і культури суспільства. Уже в повній мірі проявляється фундаментальна залежність нашої цивілізації від тих особливостей і якостей особистості, які закладаються в освіті. Це багато в чому пояснюється тим, що інструментальні можливості мислення сучасної людини набули планетарних масштабів. І тут, з одного боку, відкриваються надзвичайні можливості, а з іншого – небачені загрози. І це в реальних історичних умовах знову таки багато в чому залежить від освіти, від шкіл, від університетів.

Розглядаючи необхідність фундаменталізації освіти, слід звернути увагу, що розвиток світової спільноти в останній час ставить у центр системи освіти пріоритет людської особистості. За сучасними уявленнями формування широко освіченої особистості потребує вирішення низки взаємопов'язаних завдань. По-перше, необхідно гармонізувати відносини людини з природою через знайомство з сучасною природничо-науковою картиною світу, проблемами біосфери і Всесвіту в цілому, усвідомити місце

людини в природі, таким чином вирішуючи проблеми екології. По-друге, потрібно враховувати, що людина живе в суспільстві, і для його соціалізації необхідне занурення в існуюче культурне середовище через освоєння історії, моралі, культури, релігії, економіки, філософії. По-третє, сучасна людина живе в умовах насиченого інформаційного середовища, і завдання системи освіти – навчити її орієнтуватися в цьому потоці, створити передумови та умови для безперервної самоосвіти. Нарешті, по-четверте, особистість повинна перебувати в злагоді сама з собою, що вимагає певних знань в галузі психології, фізіології, знайомства зі сферою мистецтва.

Таким чином, необхідність вирішення як глобальних проблем людства, так і забезпечення насущних потреб особистості призводить нас до ідеї фундаменталізації освіти.

Хотілося б пояснити історію появи ідеї фундаменталізації освіти і акцентувати увагу на складових такого утворення. Очевидно, що фундаментальні наукові знання призводять до фундаментальності в науці, а потім і до фундаментальності в освіті. Вперше концепція фундаментальної освіти була чітко сформульована Гумбольдтом на початку XIX століття. У ній передбачалося, що предметом такої освіти повинні бути ті фундаментальні знання, які відкриває фундаментальна наука. Також передбачалося, що освіта повинна бути безпосередньо вбудованою в наукові дослідження [1].

Цей ідеал освіти реалізували у кращих університетах світу. Але з плином часу розрив між ідеальною моделлю і реальністю ставав усе більш відчутним. Величезний і зростаючий обсяг знань призвів до необхідності їх адекватного структурування та відображення в навчальних дисциплінах, що, як наслідок, перетворило фундаментальну освіту в самостійну галузь інтелектуальної діяльності людини.

Потрібно розуміти, щоб забезпечити фундаментальність і цілісність освіти, необхідно попередньо домогтися фундаментальності і цілісності наук, оскільки диференціація наук у XX столітті привела до такого поділу, що фахівці з різних розділів раніш єдиної науки перестають розуміти один одного. Звичайно, не можна не сказати про міждисциплінарні тенденції, але вони не вирішують цієї проблеми. Тому перед вченими і педагогами постає завдання – виявити цілісність фундаментальних наук, потім виявити цілісність і природознавства, і гуманітарного знання і, нарешті, створити основи цілісної фундаментальної освіти.

Перехід до нової освітньої концепції, в основі якої лежить фундаменталізація освіти, є актуальним і визнаним. Однак виникає багато питань щодо визначення шляхів цього переходу, що вимагає обговорення і осмислення. На наш погляд, тут не повинно бути простого збільшення обсягів кожної з фундаментальних природничо-наукових і гуманітарних дисциплін. Аналізуючи навчальні плани і програми можна побачити перенасиченість інформацією, яка ще й подається не послідовно, безсистемно, що істотно впливає на якість освіти. Слід вести мову про якісно нові цілі освіти, про нові принципи відбору і систематизації знань, про створення фундаментальних навчальних курсів по кожній з традиційних природничо-наукових і гуманітарних дисциплін та їх узгодження між собою для досягнення нової якості освіченості особистості і суспільства.

Одне з найважливіших завдань цього нового етапу розвитку освіти – подолання роз'єднання двох компонентів культури: природничо-наукової та гуманітарної, подолання шляхом їх взаємозбагачення і пошуку підстав цілісної культури на новому етапі розвитку цивілізації. Найважливішим елементом цього процесу є введення загальних природничо-наукових дисциплін в гуманітарну освіту і, відповідно, загальних гуманітарних дисциплін в природничу і технічну освіту.

Особливо складною є проблема включення в гуманітарну освіту елементів природничо-наукових знань. Зрозуміло, що це повинні бути цілісні концептуальні курси математики і природознавства, орієнтовані на формування елементів раціонального мислення і уявлень про сучасну наукову картину світу, але при цьому також враховувати особливості менталітету гуманітаріїв.

Нова освітня парадигма, на нашу думку, відображає потреби людської цивілізації XXI століття. Підвищення загального рівня освіченості суспільства, ліквідація однобічності в психологічних зразках нададуть суспільству необхідну стабільність, контактам людей – належну толерантність, а кожній людині – справжню свободу думки.

У нових соціальних і економічних умовах постають суперечності між фундаментальною освітою і професійним навчанням. Орієнтація на вузьких професіоналів – це у минулому. Нині ситуація змінюється. Реально цінується широко освічена людина, здатна гнучко перебудовувати напрям і зміст своєї діяльності в зв'язку зі зміною технологій чи вимог ринку.

Хотілося б звернути також увагу і на те, що людина, суспільство, розвиваючись, змінюються, набувають нових характеристик. У зв'язку з цим

важливо створити таку систему освіти, яка здатна постійно вловлювати, відстежувати і вносити в навчання новітні наукові знання про ці зміни та якості.

Отже, мова повинна йти не про забезпечення оволодіння всіма знаннями, бо на сьогодні їх накопичена велика кількість, а про акцентування уваги на освоєнні найістотніших, стійких знань, що лежать в основі наукової картини сучасного світу.

Специфіка цієї системи освіти повинна виявлятися і в тому, що вона повинна бути здатна не тільки озброювати знаннями людину, а й формувати потребу в безперервному самостійному оволодінні ними, вміння і навички самоосвіти, а також самостійний і творчий підхід до знань протягом всього активного життя. Освіта повинна стати таким соціальним інститутом, який був би здатний надавати людині різноманітні набори освітніх послуг, що дозволяють навчатися безперервно. Для цього необхідно: диверсифікувати структуру освітніх програм, давши можливість кожному побудувати ту освітню траєкторію, яка найбільш повно відповідає його освітнім і професійним здібностям.

Нарешті, забезпечення сприйняття сучасної наукової картини світу вимагає інновацій в найголовнішому – в змісті освіти. В освітньому процесі повинні перш за все фігурувати такі наукові знання, засоби навчання, освітні технології та методики, дисципліни і курси, які здатні відтворювати фундаментальні моменти двоєдиного процесу інтеграції і диференціації в науці, використовувати досягнення кібернетики, синергетики та інших галузей знання, що виникають на стику наук і дозволяють виходити на системний рівень пізнання дійсності, бачити і використовувати механізми самоорганізації і саморозвитку явищ і процесів.

Можливо, необхідно звернути увагу на дисциплінарні та міждисциплінарні курси, які містять фундаментальні знання, які є базою для формування загальної і професійної культури, швидкої адаптації до нових професій, спеціальностей та спеціалізацій, які є теоретичною основою широкого розгортання прикладних досліджень і розробок. Отже, це такі знання, які здатні формувати широкий, цілісний, енциклопедичний погляд на сучасний світ і місце людини в цьому світі; дозволяють подолати предметну роз'єднаність і ізольованість.

Таким чином, є актуальною потреба в розробці й реалізації нових професійно-освітніх програм, в розвитку академічної мобільності, створенні національних і регіональних банків наукової та навчально-методичної

інформації, здатних виходити на світову базу даних і знань, постачання цих банків технікою, що забезпечує доступ до світових телекомунікаційних мереж.

Слід звернути увагу ще на один важливий соціальний аспект сучасного суспільства: різке підвищення статусу і ролі освіченої і висококультурної людини, творчої особистості як у виробництві, так і в невиробничих сферах. Це викликано тим, що при наявності такої досконалої техніки і високих технологій, які має людство, їх високопродуктивне використання, створення і вдосконалення можливо тільки при наявності працівників з такими якостями.

Освіта для XXI століття покликана бути освітою для всіх, тому обмеження права на освіту чи її незадовільна якість веде до інтелектуальної і культурної деградації особистості.

Освіта для XXI століття повинна мати етичну доміную: виховання нового покоління в дусі миру, взаєморозуміння і терпимості; впровадження екологічного виховання, формування у кожного глобальної етики і глобальної відповідальності як принципів норм нового гуманізму для нового єдиного і цілісного світу.

Освіта для XXI століття повинна носити творчий і новаторський характер. У світі, де мінливість стала ознакою не тільки наукового і технологічного прогресу, а й способу життя, школи і університети зобов'язані передавати новим поколінням як раніше накопичені знання, так і готувати їх до вирішення проблем, з якими особистість і суспільство ще ніколи раніше не зустрічалися.

Освіта для XXI століття має будуватися на науково обґрунтованих знаннях. Тільки тоді є можливим виховання особистості, яка б володіла знаннями, здатними формувати теоретичне і критичне мислення.

Нарешті, освіта для XXI століття має бути різноманітною, адекватною культурному і етнічному різноманіттю людства, яке задовольняє як всебічні потреби суспільства, так і індивідуальні духовні запити.

Література:

1. Wilhelm von Humboldts Gesammelte Schriften. Band X: Herausgegeben von der Koniglich Preussischen Akademie der Wissenschaften. Berlin: B. Behr's Verlag, 1903. S. 250—260.

Рилова Ольга Юріївна,
викладач,
кафедра філософських і політичних наук,
Черкаський державний технологічний університет,
Черкаси, Україна

МАСОВИЙ ПОПИТ НА ВИЩУ ОСВІТУ ТА ЇЇ ЯКІСТЬ

Після Другої світової війни однією з найбільш помітних тенденцій стає різке розширення вищої освіти по всьому світі. Наприклад, у 1970 році за даними Інституту статистики ЮНЕСКО у світі нараховувалося близько 32,5 мільйона здобувачів вищої освіти. У 2000 році їхня кількість зросла майже до 100 мільйонів, у 2010 році – до 178 мільйонів, а у 2020 році – до 235 мільйонів [5]. Це відповідає середньорічному приросту близько 4,3%, що є дуже високим показником у порівнянні із середньорічним зростанням населення світу на 1,5% за той самий період [4]. Крім того, з середини 90-х років ХХ століття спостерігалось прискорене зростання кількості студентів, а у першому десятилітті ХХІ століття середній показник щорічного зростання прийому до закладів вищої освіти склав близько 5,9%. За прогнозами експертів до 2025 року кількість студентів університетів збільшиться до 263 мільйонів, а до 2030 року сягне 414,2 мільйонів осіб.

Крім того протягом останніх п'ятдесяти років по всьому світі також спостерігалось збільшення кількості університетів, які створювалися для задоволення попиту на вищу освіту. Фактично, більшість сучасних закладів вищої освіти була відкрита у минулому столітті.

З середини ХХ століття університети по всьому світі зіштовхнулися з реаліями переходу від елітної до масової системи вищої освіти [6], що викликало низку проблем. Майже всі університети були змушені вступити у боротьбу не лише за фінансування, ефективне управління та лідерські позиції у світових рейтингах, але, перш за все, за збереження належної якості освітнього процесу. Агенції із забезпечення якості вищої освіти у різних куточках світу звинувачують сучасні університети у нездатності ефективно реалізовувати місію та цілі вищої освіти. В свою чергу університети як хранителі академічних традицій чудово розуміють, що якість вищої освіти гарантував саме її елітний характер. Але вони роблять вигляд, що теперішня ситуація навіть краща, ніж в минулому. Сьогодні, враховуючи існуючу кількість студентів, загальне зростання чисельності університетів у світі та

освітніх програм, які вони пропонують, необхідно відповісти на питання про те, чи виправдовують якість викладання та управління очікування всіх зацікавлених сторін?

Для елітних університетів характерними є високі академічні показники; концентрація в них великої кількості талантів, як серед науково-педагогічних працівників, так і серед здобувачів вищої освіти; наявність потужних ресурсів для провадження освітньої діяльності, стратегічне бачення, інновації та ефективна система управління. На випускників таких університетів є попит на ринку праці, вони, як правило, є лідерами думок, часто мають досвід проведення наукових досліджень.

Масова освіта виникає як прагнення створити універсальне суспільство освічених людей, які мають певний рівень знань, вміють працювати у команді, орієнтовані на отримання результату тощо. Проте деякі дослідники вважають, що чим більше студентів набирають університети на різні програми, тим нижчою стає якість викладання та навчання в них. На їхню думку, невпинне розширення вищої освіти є серйозною загрозою для академічних стандартів.

Таким чином, масове зростання вищої освіти вимагає розробки нових способів державного моніторингу та контролю якості освітніх послуг. Особлива увага в цьому процесі має бути приділена відбору студентів, навчанню та оцінюванню їхніх знань. Якщо раніше більше уваги приділялося рейтингам університетів, які в основному спиралися на результати та якість досліджень, то зараз в багатьох закладах вищої освіти помітні нові ініціативи, які включають також результати навчання студентів.

Сьогодні університети приймають все більшу кількість так званих «нетрадиційних» студентів, тобто тих, хто не вступив на навчання безпосередньо після закінчення середньої школи, не належить до домінуючих соціальних груп за статтю, соціально-економічним статусом, етнічною приналежністю тощо. Вони навчають студентів у першому поколінні, які прагнуть до висхідної мобільності, представників соціальних та економічних меншин у межах політики рівності, дорослих, які навчаються протягом життя, людей, які прагнуть підвищити свої навички тощо. Кожне з таких розмаїтих студентських об'єднань має свої особливості та проблеми, які необхідно подолати. Отже, заклади вищої освіти мають змінитися таким чином, щоб відповідати всім потребам студентів та допомогти їм досягти успіху.

В контексті масового попиту на вищу освіту каменем спотикання залишаються організація ефективної роботи, методи викладання та оцінювання знань студентів. В багатьох університетах світу ще й досі застосовуються традиційні підходи, які не відповідають вимогам часу. Існують певні труднощі, пов'язані із включенням інтерактивного, заснованого на обговореннях та орієнтованого на студента викладання у великих потоках, тож більшість викладачів продовжують «читати» лекції. Це призводить до зниження їхньої здатності застосовувати індивідуальний підхід у навчальному процесі, що, в свою чергу, негативно впливає на успішність, мотивацію та залучення студентів, а також на їхню здатність набувати цінних навичок вирішення проблем та критичного мислення [3].

Щоб швидше та легше оцінити рівень знань великої кількості студентів, науково-педагогічні працівники вдаються до тестування з варіантами відповідей. Подібний спосіб перевірки знань не передбачає поглибленого знайомства студентів з ключовими ідеями, теоріями, гіпотезами, концепціями тощо. Така узагальнена оцінка часто виступає в якості формального доказу отриманих результатів навчання. Викладачі не здатні виявити прогалини у знаннях студентів, визначити їхні успіхи та надати їм відповідний зворотній зв'язок.

В той же час в умовах розширення системи вищої освіти і посилення конкурентної боротьби у науково-педагогічних працівників менше часу залишається на власний професійний розвиток, що теж ставить під питання якість викладання. Тож університети мають забезпечити доступ академічного персоналу до більш досконалих технологій викладання та навчання. Викладачі повинні мати можливість вдосконалювати свої навички роботи зі студентами та ефективного використання навчальних матеріалів.

В багатьох університетах матеріальні можливості є набагато нижчими, ніж це необхідно в умовах розширення вищої освіти. Викладачі стикаються з проблемою нестачі матеріалів та ресурсів, які потрібні для викладання і навчання, а також із застарілою інфраструктурою, яка не відповідає сучасним запитам. Часто не вистачає аудиторій, лабораторій та місць у гуртожитках, відсутнє сучасне обладнання для проведення досліджень, існує нестача бібліотечних ресурсів та навчальних матеріалів. Все це призводить до проблем з успішністю.

Бум розвитку вищої освіти надав великій кількості молоді можливість навчатися в університетах, але їхня інфраструктура не може бути покращена такими самими темпами. Раптове збільшення кількості студентів призводить

до обмеження ресурсів, які є необхідною умовою розвитку вищої освіти. Згодом це призводить до сповільнення росту набору через його скорочення або закриття закладів вищої освіти, які виявилися неефективними. Подібні обмеження є типовими побічними продуктами процесу масового розширення системи вищої освіти. Проте така практика негативно впливає на якість навчання та викликає супротив у студентів та їхніх батьків.

Наслідки переходу від елітної до масової вищої освіти вимагають невідкладної активної уваги з боку всіх зацікавлених сторін. Якісна вища освіта повинна враховувати рівень успішності студентів, кваліфікацію науково-педагогічних працівників, стан приміщень та обладнання, ефективність процесів навчання, планування та управління, відповідність освітніх програм потребам студентів та держави в умовах формування глобальної економіки знань. Все це може бути реалізоване тільки за умови суттєвого збільшення фінансування для забезпечення необхідних ресурсів, включаючи людський капітал. Тільки так можна зберегти належну якість вищої освіти. В результаті з'являться університети, здатні випускати фахівців, що матимуть академічний потенціал та будуть новаторами, здатними здійснювати необхідні перетворення в суспільстві.

Література:

1. Луговий В. І. Проблема освітньої якості в стратегії розвитку вищої освіти в Україні. Вісник Національної академії педагогічних наук України. 2020. Т. 2. № 2. URL: <https://doi.org/10.37472/2707-305X-2020-2-2-11-1> (дата звернення: 12.10.2021).
2. Плохута І., Орда М. Збірник наукових праць «Військова освіта» Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського. 2020. № 2 (42). С. 250 – 259.
3. Hornsby D.J. Moving large classes online: Principles for teaching, learning and assessment. Pedagogy for Higher Education Large Classes Symposium (PHELC). Co-located with 6 th International Conference on Higher Education Advances (HEAd'20) Universitat Politècnica de València, València, 2020. URL: https://www.researchgate.net/profile/David-Hornsby-2/publication/342165232_Moving_large_classes_online_Principles_for_teaching_learning_and_assessment/links/5ee6740b92851ce9e7e3a95e/Moving-large-classes-online-Principles-for-teaching-learning-and-assessment.pdf (дата звернення: 12.10.2021).
4. Population growth (annual). URL: <https://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.GROW> (дата звернення: 12.10.2021).

5. The UNESCO Institute for Statistics (UIS). URL: <http://data.uis.unesco.org/> (дата звернення: 12.10.2021).
6. Trow M. Reflections on the Transition from Elite to Mass to Universal Access: Forms and Phases of Higher Education in Modern Societies since WWII. *International Handbook of Higher Education*. 2007. P. 243-280. URL: https://doi.org/10.1007/978-1-4020-4012-2_13 (дата звернення: 12.10.2021).

Савіна Вікторія Вікторівна,
викладач,
кафедра іноземних мов,
Національний фармацевтичний університет,
Харків, Україна

МОТИВАЦІЯ НАВЧАННЯ

У сучасних умовах освітньої реформи гостро постало питання про емотивний компонент у процесі навчання. Мотиви грають величезну роль у формуванні цілісної особистості, яка прагне до єдності образу мислення і поведінки. Мотив та потреба – це дві складові, які визначають і впливають на результат навчальної діяльності, а їх суспільно-історичний характер дозволяє стверджувати про можливість формування мотивів.

Мотивація навчання – це система спонукаючих дій викладача, який прагне направити навчальну діяльність на більш глибоке оволодіння предметом. Завдання викладача полягає не тільки в створенні сприятливих умов для вивчення мови, а також у доповненні їх новими ідеями, задумами для більш глибокого вивчення іноземної мови, у використанні нових форм і методів організації пізнавальної діяльності і прагненні розвивати потреби пізнання іншомовної мовленнєвої діяльності.

При вивченні будь-якої іноземної мови існує взаємозв'язок між раціональною та емоційною готовністю до пізнання, яка, як правило, пов'язана з сильними емоційними переживаннями.

Як відомо, будь-яке отримання знань людиною нерозривно пов'язане з переживаннями, а для будь-якої успішної навчальної діяльності є необхідним тісний взаємозв'язок емоцій та засвоєння навчального матеріалу. Якщо у студента в процесі навчання переважають позитивні емоції, то він більшою мірою готовий до самореалізації, готовий більше застосовувати розумових зусиль для реалізації поставлених завдань, в порівнянні зі студентами, які

відчувають негативні емоції. Таким чином, емоції – це один з мотиваційних чинників в процесі навчання іноземним мовам. Якщо говорити про емоційні мотиви вивчення іноземної мови, то емоційно мотивованим навчання будь-якій іноземній мові стає в тому випадку, якщо навчальний матеріал і самі заняття представляють інтерес для тих, хто навчається. Висока емоційна вмотивованість навчання будь-яким іноземним мовам сприяє значній інтенсифікації навчального процесу. Завдання викладача – активізувати навчальний процес за допомогою впливу на мотивацію студента. Мотивація навчальної діяльності студентів – одна з істотних детермінант успішності їх навчання у вузі – визначається організацією навчального процесу. Якщо говорити про цікавинки занять з іноземної мови в плані активізації пізнавальної діяльності слухачів, то емотивний компонент відіграє велике значення. У пізнавальної діяльності до емотивного компоненту відносяться розвинені почуття, цікавість, потяг, бажання, ситуативні емоції. Актуальна установка виникла в результаті емоційного стимулювання, призводить до активізації емоції, викликає потяг, переживання, які ведуть до утворення пізнавального інтересу. Можливість навчитися і особисто брати участь у чомусь, розглядається як джерело інтересу, а ефективне мислення, навчання і досягнення – як його наслідок. Причинами інтересу можуть бути цікавість, бажання дізнатися нове, почуття досягнення результату, думки про майбутнє, задоволення, ентузіазм тощо. Інтерес може посилювати будь-які спонукання.

Успішність підготовки залежить від методики викладання, від правильно розроблених методичних прийомів з урахування цілей і завдань навчання конкретної мови.

Щодо ефективності навчання одне з головних місць належить навчально-методичним посібникам, з якими працюють слухачі. Відбір матеріалу є першим кроком на шляху формування позитивних навчальних мотивів. Для активізації лексичного матеріалу по спеціалізації, для успішного його засвоєння і вживання в мові необхідно підбирати тексти з певною цільовою установкою. Оскільки тексти є основним стрижнем при навчання іноземної мови, то при їх відборі повинні дотримуватися такі принципи:

- 1) тексти повинні створювати необхідну мотивацію, викликати інтерес до їх предметного змісту;
- 2) бути проблемними і викликати студентів на вирішення проблемних завдань.

Таким чином, відбір текстів за фахом має проводитися з урахуванням ступеня їх інформативності та цікавинки.

Мотивація безпосередньо впливає на процес вивчення іноземної мови. Учені по-різному розглядають поняття мотивації та класифікують її як позитивну та негативну, внутрішню та зовнішню *est*. На навчання іноземної мови та формування мотивації до її вивчення впливають такі чинники, як стосунки між студентами та викладачем у групі; знання предмета викладачем, любов викладача до свого предмета; поглиблення знань; бажання отримати нові знання з предмета, який вивчається; організація пізнавальної діяльності на доступному рівні; різноманітність форм та видів пізнавальної діяльності; доповнення існуючих знань; добрі взаємовідносини між студентами на заняттях; розширення уявлення студентів про навколишній світ за допомогою іноземної мови; професійна спрямованість вивчення іноземної мови, відзначення активності студентів на заняттях за допомогою схвалення, позитивної оцінки тощо, ігрові елементи діяльності, використання сучасних технічних засобів.

Садовніков Олег Костянтинович,
кандидат філософських наук, доцент,
кафедра філософії та соціології,
Національний фармацевтичний університет,
Харків, Україна

СТАТУС УНІВЕРСИТЕТУ В ПРОЦЕСІ РОЗВИТКУ ОСВІТИ

Сучасний університет це результат змін, через які пройшло суспільство в процесі свого розвитку. Університетська освіта, університетське життя, роль та місце університету в суспільстві, в системі підготовки науковців та фахівців для різних соціальних сфер віддзеркалювали життя суспільства та прагнули відповідати потребам, які виникали у суспільстві.

Можемо згадати перші університети, що виникли у XXI століття. Університети, які засновували монаші ордени головним чином для пошуків нових філософських джерел для розуміння Слова Божого. Метою було не здобуття нового знання, не використання знання у практичній діяльності, а служіння Богослов'ю. Дидактика, від грецького *διδασκαλός* – повчаючий, визначалася та діяла як універсальне мистецтво навчання всіх всьому, як її визначав Ян Коменський. Викладання в університетах було спрямовано на

трансляцію та максимальну фіксацію знань учнями. Два головних питання дидактики: «Чому навчати?» і «Як вчити?» вирішувалися достатньо просто – навчати розумінню величі Бога, запам'ятовуючи все, чому вчать з кафедри. Навіть під час диспутів, дуже поширеної форми навчання, рішення мали підтверджувати офіційні церковні положення. Формування та втілення нового знання залишалося за церквою. Кількість студентів обмежувалася та дуже рідка сягала більше 50 учнів на факультеті. Освіта вважалася рисою, пов'язаною з приналежністю до духовного стану; звідси впливала обітниця безшлюбності, необхідна в багатьох університетах. Це впливало і на подальшу судьбу тих, хто закінчував університет, вона ставали служителами церкви, викладачами університетів.

У часи Відродження, з посиленням ідей гуманізму, відродженням наук, мистецтва, географічних відкриттів, постала необхідність людини ставати творчою особистістю, активно прагнучою до перетворення світу, який вже сприймається не як «Град земний» з якого людина має найскоріше перейти до «Граду Небесного», а як світ який людина може та повинна змінювати на найкращій. У цей час, відбулися зміни в університетській освіті, статусу, ролі та призначенні університету в житті європейського суспільства, що проходило під тиском суспільних потреб. На зміну теології приходять світська наука, освіта стає самостійною галуззю. У зв'язку з поширенням науки та її розподілом на окремі предмети, з'явилися «шкільні майстри» – вчителі, які займалися освітою до університетів. Новим стали гуртки та академії, в яких головна увага приділялася давньогрецької філософії, філології, етики та праву, що спрямовувало університет в гуманістичному напрямі. Університети прагнули надавати не тільки знання, не тільки створювати майстра в окремій професії, а й готувати людину з моральних якостей в дусі гуманізму. Цей виховний напрям університету підкріплювався і впливом на університет ордену Єзуїтів, який прагнув до збереження в освіті та вихованні панування католицької церкви. В єзуїтських школах поважне місце займали граматики, філософія, риторика, латина, які викладалися на базі релігії. Як писав М. Монтень: «Наука шкодить тому, хто не пізнав науки добра». [1, с.157]

Ця ідея була поширена Дж. Локком, К. Гельвецієм, Ж-Ж. Руссо, Й. Песталоцці та іншими мислителями, які в часи Просвітництва та Нового часу впроваджували в систему освіти не тільки знання та майстерність у певній галузі, а і необхідність готувати учня та студента до життя у

суспільстві, при тому акцент слід робити на формування здатності до розвитку моралі та розсудливості людини.

У XIX та на початку XX століть відбувається новий етап у розвитку загальнолюдської культури – наукоцентристський. А це протиставило традиційні напрями освіти, які прагнули до формування соціально-орієнтованої людини, і напрям, який більшу перевагу надавав самостійності, ініціативності та розвитку творчих здібностей людини, яка стає фахівцем в окремій галузі, так званім вузьким спеціалістом. Що у свою чергу сприяло розвитку коледжів та спеціалізованих інститутів, які почали конкурувати з університетами. Підставою для цього ставали погляди Дж. Дьюї, засновника прагматизму та впливового авторитету в освіті та педагогіки, що розвивалася в англійських країнах, яка, у свою чергу, впливали і на інші освітні системи. Університети стали працювати як освітньо-наукові центри

Але такий шлях, не дав бажаних результатів, або дав на нетривалий час. В постіндустріальному суспільстві, на що вказує Д. Белл на перше місце висувається сфера нематеріального виробництва, промисловість, сфера послуг орієнтуються на споживача, змінюється характер соціальної структури, виникають нові мережеві структури і здійснюється перехід до інформаційного суспільства, або суспільства знань. При тому, широта науки, чисельність накопичених знань, існування різних парадигм та точок зору, політичні та соціальні перипетії вже не могли враховуватися та розумітися якоюсь однією, навіть надосвіченою людиною, а тому за потребу стала праця у команді, вміння знаходити рішення, орієнтуючись в соціальних потребах та можливостях досягнення поставлених цілей. А це позначало, що університетська освіта має повернутися до загальних гуманітарних цінностей, але вже на новому історичному вітку, враховуючи зміни та потреби сучасного суспільства.

Сучасний університет це вже не тільки освітній центр, не тільки науковий осередок, а заклад який готує людину до життя у сучасному суспільстві, а тому перед університетом постає завдання чуйно слідкувати за змінами, що відбуваються у суспільстві, та відповідно реагувати, виконуючи соціальне замовлення. А це позначає, що вже не університет вирішує – що, та як викладати, чому, та як навчати, а суспільство, та ті хто обирає навчання в університеті, обирають що їм, на їх власний розсуд, може стати на потребі після навчання в університеті. Так університет стає

Надати можливість молодій людині побачити, а потім і реалізувати свій потенціал. Як зазначив ексміністр освіти Великої Британії Чарльз Кларк

сучасні університети: «...мають навчати людей жити в новому світі, досліджувати процеси змін, розвивати новітні стосунки на роботі, створювати нові економіки на зміну старих, які руйнуються процесами глобалізації» [2]. Крім того, сучасний студент сприймає себе як людину, що живе в глобальному суспільстві з усіма його проблемами, а тому не можна орієнтуватися тільки на потреби фахівців в якійсь одній країні, на можливості реалізувати себе тільки в одній професії, слід враховувати мобільність сучасного населення, можливість працювати дистанційно, значну конкурентність, без всякого перебільшення, конкурентність глобальну.

В цьому контексті університет змінюється та стає закладом, який змушений вже не передувати у науці, у освіті, а по більшості пристосовуватися до реальності суспільства споживання, стає закладом який змушений надавати послуги, для того щоб забезпечити власне існування. Звернемо увагу, що у Середні віки університети трималися на благодійності меценатів, що відобразилося навіть у студентському гімні «Хай живе наша община, Милість меценатів, Які нам тут покровительствуют». Починаючи з Нового часу університет контролювався державою, та існував при підтримці з боку держави. У наш час університети набули самостійності, самоврядування, автономії, але як би це привабливо не звучало, університети позбавленні підтримки держави, більш того, держава не зацікавлена в підтримці університету, який готує фахівців не для держави, а для глобального простору. Тобто держава витрачає кошти на підготовку фахівця, але далі не в змозі компенсувати витрати, так як підготовлений фахівець, якщо він ще й дійсно фахівець, не обов'язково буде працювати в тій державі, яка його зробила. Таким чином, держава втрачає зацікавленість в підтримці університетів, у кращому випадку університети тільки підтримують престиж держави, але ж тільки в тому разі якщо університет має світове визначення.

Це позначає, що університет змушений забезпечувати власне існування самостійно. І, як слід, переходити від освітньої та наукової діяльності до надання послуг в освітній та науковій сфері. Замовником же послуги стає студент, який з активного здобувача знань перетворюється в споживача, не в людину, яка навчається, а в людину яку навчають, та ще й несуть відповідальність за якість наданих освітніх послуг. Далі ми не будемо звертатися до сприйняття послуг та оцінки їх якості. Так як тут вже починають діяти елементи різних систем як університетських, державних та глобальних, перетинаються частки старих та нових систем, все це потребує

ретельного та спеціального дослідження, яке може статися, буде зроблено у майбутньому.

Повертаючись до очікування процесу та результатів навчання з боку студента, слід звернутися, по-перше, до особливостей сучасного студента, які є представниками покоління Z. А це позначає, що вони не уявляють існування без сучасних технологій та Internet, вони більш схильються до індивідуалізації, вони не мають чітко визначеної життєвої позиції, не мають чітких мотивацій, не проявляють самостійності і потребують керування та вказівок, але люблять навчатися, швидко засвоюють нове, не лякаються великих об'ємів інформації, в стані виконувати різноманітні завдання, проявляючи при тому креативність, з радістю хапаються за складні ситуації. За кожне виконане завдання, за кожну виконану роботу очікується винагорода, майбутній результат не є привабливим. Навчання для них стає своєрідним квестом, у якому інтерес проявляється до самого процесу, більш ніж до результату. Так як по завершенні одного квесту, почнеться новий квест, з новими завданнями та новими правилами. Проходження освітнього квесту має бути максимально цікавим, інакше зети почнуть шукати новий квест. І тут слід нагадати, що зети індивідуалісти, а це позначає, що освітній процес потрібно спрямовувати на інтереси, здатності та вміння окремого студента, навіть проведення групових занять слід проводити у системі коворкінгу, щоб кожний студент не втрачав власної індивідуальності.

Сучасний університет змінює свій статус, він перетворюється з освітнього закладу в заклад сфери послуг, при тому змушений діяти в умовах широкої конкуренції, яка існує в сфері надання послуг у сфері освіти, оволодіння новими професіями, вміннями, навичками, в умовах конкуренції яка існує між університетами, численними спеціалізованими курсами та школами, які діють як в системі «живого» спілкування, так і проходять в системі «он-лайн». Крім того, сучасний світ, світ інформаційного суспільства, надає можливості, які нажаль надто пропагандуються, коли людина може забезпечувати власне існування без спеціалізованої освіти: вести власний блог, канал, сторінку в численних соціальних мережах. Для того, щоб залишитися на ринку послуг, університет повинен прийняти реальність, змінитися на підставі маркетингової доцільності, використовувати власну самостійність для організації власної роботи з орієнтацією на власні інтереси, проводити постійну «агресивну» рекламу власних послуг, створювати привабливі умови для навчання, розширювати можливості навчання.

Література:

1. Мішель Монтень. Проби. - Книга перша. /Пер. з фр – К.: Дух і Літера, 2005. – 365 с.
2. Кларк Ч. Якими мають бути сучасні університети? Вичерпно пояснює ексміністр освіти Великої Британії [Електронний ресурс] / Чарльз Кларк // Українська правда. – 2019. – Режим доступу до ресурсу: <https://life.pravda.com.ua/society/2019/07/30/237658/>.

Салтан Наталія Миколаївна,
кандидат історичних наук, доцент,
кафедра гуманітарних наук,
Харківська державна академія фізичної культури,
Харків, Україна;
Орленко Олена Михайлівна,
кандидат історичних наук, доцент,
кафедра гуманітарних наук,
Харківська державна академія фізичної культури,
Харків, Україна

АНТРОПО-СОЦІАЛЬНИЙ ВИМІР ОСВІТНІХ РЕСУРСІВ ВИСОКОТЕХНОЛОГІЧНОГО СУСПІЛЬСТВА

Антропо-соціальний вимір освітніх парадигм охоплює різноманітні аспекти особистісного й соціального життя, світоглядних, методологічних ресурсів високотехнологічного суспільства. Система освіти відіграє провідну роль у процесі соціалізації людини, як базовий компонент прогресивного розвитку будь-якого суспільства та продуктивний механізм трансляції накопичених знань. Це стосується знань про природний світ, який оточує людину, про різноманітні аспекти суспільного життя, про сформовану людством систему цінностей, умінь і навичок життєдіяльності у тріаді «людина – суспільство – природа». Буття людини ХХІ ст. визначають потужні процеси високотехнологічного глобалізованого суспільства, розмах яких має історичний характер. Процеси глобалізації – це досить складне техно-економічне, культурно-духовне і соціально-політичне явище з низкою проблем, серед яких зазначимо експансію спекулятивного, замість виробничо-стимулюючого капіталу, прогресуюче наростання нееквівалентного обміну між країнами з різним економічним рівнем

розвитку, руйнівну деформацію фінансово-ринкових механізмів, створення умов, коли конкуренція перестає бути стимулюючим чинником для виробників, домінуюче панування в міжнародній економічній сфері транснаціональних корпорацій, екологічну небезпеку і небажання або неспроможність переходу до природозберігаючих технологій. Слід вказати і на ірраціоналізм міжлюдських відносин, актуалізацію деструктивних, антигуманних, контркультурних виявів поведінки індивідів. Сьогодні у міжлюдських стосунках культивується індивідуалізм й егоїзм, формування цинічної моралі як викривленої норми взаємин між людьми, а також прогресуюче наростання відчуження людини від оточуючих її індивідів, від політичного життя, влади, від традиційних цінностей, культури, від неопосередкованого, а не віртуального спілкування [1].

У процесі глобалізації система освіти переходить на якісно новий етап – стадію міжнародної інтеграції, яка поступово розвивається до рівня інтернаціоналізації національних освітніх систем. Початок нового тисячоліття було ознаменовано тим, що провідні світові держави почали процес кардинального реформування системи освіти, зокрема вищої. Система освіти розглядається як стратегічно важлива сфера суспільного життя, оскільки техніко-технологічна потужність будь-якої країни зумовлюється розвитком освіти і науки. Найбільш значущим для постіндустріального суспільства стала зміна характеру самої освіти, домінуюча роль теоретичних знань, панування раціоналізму над емпіризмом і кодифікація знань в абстрактній системі символів, які можуть бути застосовані в різних галузях життєдіяльності людини. Зараз кожне суспільство живе техніко-технологічними нововведеннями та пов'язаного з ним комфорту, а їх основою є саме теоретичні знання. З прогресуючим удосконаленням комп'ютерного моделювання різних процесів - моделювання економічних систем, суспільної поведінки або різних варіантів вирішення проблем - перед людиною відкрилися можливості широкомасштабних «контрольованих експериментів» в соціально-гуманітарних науках. Вони, в свою чергу, дозволяють планувати альтернативні перспективи в різних галузях життєдіяльності, значно розширюючи тим самим межі можливостей та контроль обставин. Кардинальні соціальні зміни, що відбуваються у суспільстві обумовлені залежністю людей від складного характеру соціально-економічних процесів та необхідністю контролю за наслідками науково-технічного розвитку.

Високотехнологічне суспільство має потребу в професіоналах, які формуються завдяки освітнім ресурсам та їх широкому інтелектуальному контексту, що робить соціальні статуси кожної групи рухливими і часто розпливчастими. Професія містить в собі норму соціальної відповідальності. Очікувана модель поведінки професіоналів в порівнянні з іншими громадянами зумовлюється етикою їх діяльності, яка, як правило, є первинною щодо до етики егоїзму. Професія визначається навичками, що передаються лише опосередковано через культуру. Саме професіоналізм містить в собі ідею компетентності та авторитету технічного і морального порядку і передбачає, що професіонал має підстави зайняти помітну позицію в ієрархічній структурі суспільства. Коріння високотехнологічного суспільства лежать у безпрецедентному впливові науки на виробництво, що виникло переважно в ході перетворення електроенергетичної та хімічної галузей промисловості на початку ХХ століття. Подальший бурхливий розвиток науки і сформовані на її основі освітні ресурси створюють новітні технології, які формують новий соціальний ландшафт постіндустріального суспільства.

Сучасний соціум характеризується масштабними трансформаціями в соціокультурному житті суспільства, змінами його інтелектуального стану, модернізацією моделей соціальної взаємодії з урахуванням нових цивілізаційних викликів. Розвиток високотехнологічного суспільства та пов'язана з ним інтеграція в усі сфери людської діяльності інформаційних технологій активізували не тільки масштабні зміни в суспільному бутті, але й модифікації світогляду, світосприйняття і світорозуміння, генерування нової комунікаційної стратегії міжособистісної та міжгрупової взаємодії. Реальність стрімко змінюється, а разом з нею змінюється і сама людина «... будучи нерозривно пов'язаною з глобальним інформаційним простором, підвищує власну стохастичність, провокує вияви потужних контртенденцій у всіх сферах суспільного життя, дестабілізації усталених і упорядкованих систем, збільшує кількість інтерпретаційних сценаріїв і варіантів розвитку майбутнього» [3, с. 40]. Е. Тоффлер, визначаючи розвиток суспільства як шлях у напрямі підсилення інформаційних потоків, наголошує на тому, що найбільш важливою, для цивілізації «третьої хвилі» є інформація. Інформація сьогодні складає основу цивілізаційного розвитку, поповнюючи освітні ресурси, вона трансформує систему освіти й наукових досліджень. Варто нагадати, що Е. Тоффлер розглядає сучасність як «третю хвилю» в розвитку суспільства й характеризує нову цивілізацію як таку, що несе з собою нові

антропо-соціальні стосунки, інші способи життєдіяльності, нові економічні відносини, політичні конфлікти і врешті-решт - зміни свідомості. Реальність нових перспектив і потенціальних можливостей високотехнологічного суспільства зумовлюється руйнуванням попередньої суспільної конструкції, у процесі деструкції якої зароджуються ознаки нових моделей життєдіяльності, що свідчить про реальність ідей теорії самоорганізації. Визначаючи тенденції створення нового інтелектуального середовища, заснованого на комп'ютерних мережах, Е. Тоффлер прогнозує процеси її самоорганізації, як незалежної від людини, складно контрольованої системи накопичення, систематизації та структурування знань [4]. Зміни, які несе з собою нове тисячоліття, актуалізують процеси інтенсивного пошуку адекватної відповіді історичним викликам, продукування ціннісних орієнтирів, які відображають наступність цивілізаційного розвитку.

Нагальними стають завдання розроблення й обґрунтування конструктивної моделі людського суспільства й суспільної людини, об'єднаних апріорно співпадаючими інтересами, цілями, пріоритетами; переорієнтації суспільних інтенцій від ідеалізації реального до реалізації ідеального; пошуку й наукового обґрунтування власного для кожного суспільства напряму розвитку в умовах глобалізації світу, з орієнтацією на принципи, тенденції та контртенденції розвитку світового процесу» [3, с. 41]. Осмислення проблеми освітніх ресурсів, пов'язаних із освітою протягом певного історичного періоду, сьогодні набуло особливої актуальності, що пов'язано з системними, кризовими тенденціями та явищами в освіті, зумовленими глобальними трансформаціями в політичній, економічній, соціальній, культурній та інших сферах світового життя. Можливості освітніх ресурсів у багатьох аспектах визначається процесами суспільного неусвідомлення діалектики розвитку системи освіти, ігноруванням або неувагою до того факту, що колізії в міжнародних відносинах безумовно відбиваються на житті суспільства, в тому числі – на освіті. Існують різні, під час непримиренні позиції та ціннісні запити стосовно функціонування й розвитку системи освіти як на локальному, так і на глобальному рівнях. Очевидним є факт, що в умовах глибоких структурних трансформацій суспільство постає перед необхідністю продукування нової освітньої моделі, релевантної та адекватної умовам розвитку висотехнологічного суспільства [2]. Сучасний соціум організує, певним чином упорядковує та реконструює той світ, у якому людина існує тут і зараз. Враховуючи стрімкість і непередбачуваність явищ, які змінюють реальність, люди усвідомлюють, що

світ політично, економічно, культурно, духовно, інформаційно – змінюється швидше й кардинальніше, ніж система освіти. Тобто, розвиваючись в єдиному хронопотоці, різні системи світоустрою еволюціонують асинхронно, взаємодіючи в функціональному аспекті неузгоджено, тобто не завжди враховується момент адаптації до сьогодення, де важливою є саме практична реалізація сучасної освітньої парадигми, зважаючи на певні чинники, які суттєво впливають на трансформації в системі освіти. Це – конвергенція інтересів освіти, науки та промислових технологій; формування системи безперервної освіти протягом усього життя; автономність вищих навчальних закладів, підсилення їхньої відповідальності за процес підготовки кваліфікованих спеціалістів з урахуванням попиту на світовому ринку праці; підсилення ролі освіти в економічному; формування нових цілей парадигми педагогіки як науки про навчання й виховання людини на всіх стадіях життя [6]. Відповідно до цього необхідним вбачається розгляд антропо-соціального аспекту з урахуванням унікальності кожної особистості, її індивідуальних задатків, талантів, обдарування, які відзначаються великою різноманітністю та неповторністю поєднань. Слід зауважити при цьому, що, незважаючи на певні реформи освітньої галузі, в більшості країн у сфері освіти збережено так званий «прихований курс навчання», який характеризується формуванням рис пунктуальності, вміння підкорятися розпорядженням, виконувати рутинну, механічну, одноманітну працю. Цей аспект слід розглядати як актуальність і суспільну важливість продукування податливої, керованої, слухняної робочої сили [5]. Сучасна освіта є таким соціальним інститутом, у якому реалізується право кожної людини, як унікальної антропо-соціальної одиниці, на безперервну освіту як обов'язкову умову її гармонійного розвитку, вдосконалення адаптаційного механізму динамічного світу. Конкурентоспроможність людини на ринку праці суттєво залежить від такої її характеристики, як здатність швидко адаптуватися до нових умов діяльності, наявності професійно-кваліфікаційного потенціалу і знань, що відкриває можливість інвестувати їх в розвиток інтелектуального капіталу суспільства.

У сучасному суспільстві особливе місце займає комп'ютерна техніка та інформаційні технології, які не тільки змінили якість життя людини і суспільства, а ще й систему сприйняття людиною світу та інших людей. Технологічні інновації у вигляді глобальної інформаційної мережі, електронних засобів обробки, зберігання та передачі інформації, створення систем управління, віртуалізації реальності стали невід'ємною частиною

сучасної соціокультурної дійсності. Засоби масової комунікації створюють можливість для людини психологічно бути причетним, відчувати і брати участь у всіх світових подіях, що робить більш ефективними міжнародні зв'язки в галузі науки, культури, економіки, культури. Роль науки і техніки в сучасному суспільстві настільки велика, що можна зробити висновок про те, що майбутнє цивілізації, виживаність людства цілком залежить від відповідальності творців науково-технічних досягнень за свої творіння і можливість використання їх тільки на благо, а не на шкоду споживачам їх продукту.

Сучасна наука піднялася на величезні висоти в сфері різних знань, вчені стоять на порозі багатьох фундаментальних відкриттів в дослідженні наночастинок, генома, космосу, що пов'язано зі створенням складної техніки і технологічних операцій. Хоча в центрі уваги науки все ж повинна стояти людина і все, що пов'язано з її життєдіяльністю і її потенційними можливостями, так як тільки від людини залежить існування цивілізації і всього людства.

Світоглядна роль науки та її значення для розвитку культури є безсумнівні. Статус науки як фундаментального знання про світ навряд чи можна ставити під сумнів. Звичайно, це не означає, що прагнення науки обмежується тільки технологічними результатами своєї діяльності, про що свідчать багато проблем, які виникають на шляху розвитку наукових і технічних знань, і, перш за все, – це проблеми, пов'язані з існуванням людини. Саме антропологічні проблеми повертають до необхідності посилення гуманітарної складової науково-технічного прогресу і філософської рефлексії над науковими і технічними знаннями в сфері світоглядних, методологічних, етичних та інших його аспектів. Технічне знання з моменту свого виникнення завжди пов'язане з працею, діяльністю людини, тобто з тим, що створюється зараз або має бути створено в недалекому майбутньому і має служити людині, допомагати їй реалізовувати свої цілі.

Якщо раніше техніку трактували як явище інструментального характеру, то сьогодні її вже не розглядають як засіб, що підсилює природні можливості людини, а швидше як сферу людської діяльності, що перетворює навколишній світ, природу на потреби людини, а також як вид творчості, мистецтва і майстерності людини. Влада техніки викликала стандартизацію людської поведінки, що відкриває можливості маніпулювати людиною. Сьогодні науково-технічний прогрес призвів до незворотних змін природного середовища і самої людини як частини сприйняття людиною

світу і інших людей. Техніка стала місцем існування людини, відсунувши на задній план природу і раціоналізувавши її світогляд.

Література:

1. Андрос Є. І. Всезагальне та індивідуальне в культурі за умов глобалізації. Людина і культура в умовах глобалізації: Збірник наукових статей. К.: Видавець ПАРАПАН, 2003. С. 85–92.
2. Бейлін М.В., Гончаров Г.М. Електронний простір життєвого світу людини. Проблема людини у філософії: Матеріали XXVII Харківських міжнародних сквородинівських читань Національний літературно-меморіальний музей Г.С. Сковороди, 27-28 вересня 2019 року). Харків: Майдан, 2019. С.63-70.
3. Костючков С. К. Трансформація філософсько-освітніх ресурсів у контексті глобалізованого та інтернаціоналізованого світу. Грані. Науково-теоретичний і громадсько-політичний альманах. Дніпропетровськ, 2015. № 6. С. 37–42.
4. Тоффлер Е. Третя хвиля: Трактат про майбутнє / пер. А. Євси; за ред. В. Шовкуна. К.: Всесвіт. 2001. № 1/2. С.170–183
5. Тоффлер Э. Третья волна / пер с англ. П. С. Гуревич. – М.: ООО «Издательство АСТ», 2004. 781 с.
6. Цой Г. А. Изменение философской парадигмы образования. Известия Томского политехнического университета. Философия, социология и культурология. 2010. Т.316. № 6. С. 137–141

Скорикова Мария Кирилловна,
магистр, Senior Paralegal,
Grain Corp Limited,
Sydney, Australia

ПРОБЛЕМА АДАПТАЦИИ СОВРЕМЕННОГО УКРАИНСКОГО ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ В СОЦИОКУЛЬТУРНЫХ РЕАЛИЯХ АВСТРАЛИИ

Освещая тему адаптации украинского высшего образования в Австралии, необходимо остановиться на различиях между украинскими и австралийскими реалиями в целом. Эти различия можно разделить на отличия в *менталитете, экономические, социально-адаптивные*.

Для молодых людей, живущих в Украине, получение высшего образования и активная университетская деятельность в большей мере ассоциируется с единственным источником свободы и самореализации, чем с

правом данным каждому из нас с рождения и закрепленного в Международном Пакте ООН «Об экономических, социальных и культурных правах». Наличие университетского диплома представляется необходимым условием хорошего трудоустройства и достойного качества жизни. Поэтому выбор, который делают выпускники украинской школы, в буквальном смысле слова, выбором не является: диплом рассматривается как обязательная гарантия «качества» личности и высокой степени ее социальной адаптации. Таким образом, высшее образование в Украине имеет определенный символический багаж – это важный инструмент социального «естественного отбора».

В экономическом отношении, украинское высшее образование может рассматриваться не столько как инвестиция, сколько как фактор экономического успеха, действующий «от противного»: интеллектуальные, эмоциональные, физические и материальные затраты не реализуются сами по себе. Поэтому часто украинские выпускники вузов вынуждены менять сферу деятельности, отказываясь от работы по профилю и сохраняя диплом исключительно как формальное подтверждение своей социальной полноценности. Не случайно в отечественном сознании существует эвфемизм «корочка» для обозначения завершеного высшего образования: это форма без фактически работающего содержания.

Кроме того, дисбаланс между трудом, потраченным на приобретение качественных знаний и их экономическим эффектом, является значительным. Мой личный пример – этому подтверждение. Осознанный выбор профессии юриста, жесточайший отбор при поступлении на бюджет Харьковского Юридического Университета, серьезная учебная нагрузка, активное участие в университетской жизни, работа на разнообразных международных форумах и конференциях дали в итоге два красных диплома, (бакалаврский и магистерский), превосходное резюме выпускника и понимание, что прохождение академического «естественного отбора» не гарантирует достойного социального положения на родине. В Австралии, куда я переехала в 2015 году, мне понадобилось больше года, чтобы вырасти из работника цветочного отдела оранжереи до помощника юриста в достаточно крупной компании Сиднея. При этом, на первый взгляд, различия в экономической «выгоде» университетского диплома в Украине и Австралии не ощущались: как и на родине, в Австралии зарплаты работников цветочных отделов и кафе, продавцов супермаркетов и водителей грузовиков сопоставимы с оплатой труда помощника юриста в центре мегаполиса.

Отличия заключаются в самой системе экономической организации образования. В Австралии нет такого понятия как бесплатное образование. Граждане получают государственный кредит, который выплачивается за счет налога на зарплату с того момента, когда выпускники начинают работать *full time*.

Социальное продвижение не ассоциируется у австралийской молодежи с обязательным поступлением в университет. Огромное количество выпускников школ делает выбор в пользу технического училища, где они приобретают навыки в рабочих профессиях. Осознанности выбора способствует традиционный *gap year*, свободный год по окончании школы, который обычно семнадцатилетние выпускники школ берут для временного трудоустройства и возможности определиться с будущей профессией. В случае успешного трудоустройства, приглашающая компания может оплатить стоимость обучения в университете, тем самым повышая квалификацию своих сотрудников и закрепляя связь между молодым специалистом и его профессиональной сферой.

Поступление в австралийский университет сродни долгосрочному бизнес-проекту. Образование становится все более затратным предприятием. Ежегодно университеты стран Запада повышают стоимость своих курсов, учитывая высокую конкуренцию среди абитуриентов и выплаты по кредитам могут растянуться на долгие годы. Например, чтобы побудить студентов поступать в университеты или технические училища на менее популярные специальности в сфере науки, математики и здравоохранения, стоимость обучения в Австралийских университетах на популярных гуманитарных специальностях, включая историю и философию выросла на 113% в 2021 году по сравнению с 2020 годом. Изучение юриспруденции в Австралии в среднем стоит \$14,500 в год. Эта тенденция прослеживается и в других Западных обществах. Согласно Американской исследовательской группе Brookings, кредиты за обучение в университетах США выросли до 1,5 триллиона долларов на 2020 год, по сравнению с 250 млрд долларов в 2004 год, и являются вторым по стоимости семейным долгом, после кредита на дом. Работать на собственное образование выпускник университета вынужден долгое время после окончания учебы, поскольку таковы его экономические обязательства перед государством. Тем самым гарантируется социально-адаптивный аспект пост-университетской жизни: выпускник заинтересован в как можно более эффективном применении своих знаний и

закрепленні в своїй професійній сфері. По тому, це велика рідкість для випускників австралійських ВУЗів відмовитися від роботи по профілю.

Підтвердженням українського диплома о вищому освіті я займаюся стільки ж часу, скільки я витратила на його придбання. По стратегії *gap year* я закріпилася як успішний співробітник в компанії, яка частково оплатила підвищення моєї кваліфікації в Австралії. Це довгий час і титанічні зусилля. Однак результати по закінченню – великий досвід (п'ять років роботи по спеціальності в Австралії), дослідницькі навички, можливість займатися улюбленим справою з користю і паралельно з навчанням, гарантоване трудоустроєство – безумовні аргументи в користь даної стратегії.

Таким чином, якщо говорити про адаптацію українського вищого освіті до австралійських реалій, слід відзначити головну умову цього процесу, необхідну крім серйозних особистих зусиль: зміна уявлень о функціях, завданнях і механізмах університетського освіті. Диплом – це не символ статусу, а освіті – не надання послуг. Університет – це школа життя і платформа для підготовки дієздатного, ефективного і востребованого спеціаліста.

Стадник Григорій Васильович,

кандидат економічних наук, професор,

кафедра економічної теорії та міжнародної економіки,

Харківський національний університет міського господарства

імені О. М. Бекетова,

Харків, Україна;

Радіонова Людмила Олексіївна,

кандидат філософських наук, доцент,

кафедра філософії і політології,

Харківський національний університет міського господарства

імені О. М. Бекетова,

Харків, Україна

ФІЛОСОФІЯ ОСВІТИ: ВИКЛИКИ ЧАСУ

Історія університетської освіти налічує кілька століть, протягом яких вона переконливо продемонструвала свою життєздатність, здатність до змін,

сприяння перетворенням і прогресу в суспільстві. Від самого початку університети і університетська освіта не мали яскраво виражених національних традицій і спрямованості. Біля витоків сучасної університетської освіти лежать дві протилежні тенденції: одна – націленість на отримання та тиражування знань; інша – прагнення отримати практичну, висококласну, професійну підготовку. Ці дві тенденції дали початок двом основним теоріям розвитку університету: теорії ліберальної і теорії утилітарної освіти. Прихильники ліберальної освіти, спрямованої на формування духовно вільної особистості на основі вивчення класичної літератури, вважали, що культурно може розвиватися будь-яка людина незалежно від змін в суспільстві. Тому освіта повинна бути спрямована на потреби окремої особистості, а не суспільства в цілому.

Інших поглядів дотримувалися утилітаристи. Вони на перший план висували корисність освіти. Система освіти повинна бути доступна всім, вирішувати нагальні соціальні проблеми і не обов'язково розвивати внутрішній світ окремої особистості.

Суперечки утилітаристів і прихильників ліберальної освіти тривали кілька століть і тільки в XIX столітті завдяки реформам В. фон Гумбольдта в теорії університетської освіти була зроблена спроба об'єднати погляди опонентів, з'єднати потреби суспільства і окремої особистості в процесі здобуття освіти. З цього часу роль і значення вищої освіти ще більше зростає, воно стає не просто знанням окремих людей, а починає приносити користь всьому суспільству. Нова модель університетської освіти – це університет другого покоління – це класичний університет, основна ідея якого сформована Гумбольдтом в відомому меморандумі: вищий навчальний заклад – «не що інше, як духовне життя людей, дозвілля або внутрішнє прагнення яких призводять до науки і досліджень» [1, с. 24]. При цьому відносини викладача і студента засновані тут на принципі спільного служіння науці, внесення свого вкладу в осягнення істини, а держава проводить політику невтручання, лише забезпечуючи інфраструктуру та підтримуючи достаток людей, що вибрали науку як життєве покликання. В основу нової моделі університетської освіти були покладені три принципи. Перший полягав у запереченні примітивного утилітарного погляду на освіту, коли знання цінуються лише з практичної точки зору. Другий – застерігав від засилля дослідної (емпіричної) науки, яка протидіяла фундаментальному теоретичному пізнанню. Нарешті, третій принцип стверджував перевагу гуманітарної освіти, без якої не може бути освіченої особистості [2, с. 52].

В основу Гумбольдської моделі університету покладені ідеї німецької класичної філософії від Канта і Фіхте до самого фон Гумбольдта. Виникнення нової моделі відбувалося одночасно з підйомом національних прагнень і підвищенням значення держави в ХІХ столітті. Між владою і наукою склалася домовленість. Вчені бажали мати дозволені державою безпрецедентні інституційні можливості. У свою чергу держава ставила вимога до університетів щодо підтримки національної культури, допомоги у формуванні національних символів, особистості громадян своєї держави. Тому в основі формування «ідеальної моделі» університету лежить союз між освітою і владою.

«Ідеальна модель» університету – це, насамперед, культурно-історична модель, згідно з якою університет залежить від соціокультурного оточення. Суспільство й культура, в яких виникає університет, визначає його форму, завдання, функції, висуває певні вимоги.

Ефективне функціонування нової моделі університету з одного боку, і зміни соціально-економічних і політичних тенденцій в державі і світі дозволили змінити місце і роль університету.

У 1998 р. дослідник вищої освіти Бертон Кларк запропонував ідею «підприємницького університету» [3] як «усвідомленого зусилля по створенню інституту, яке вимагає цілеспрямованої роботи і напруги», де головним принципом є «прийняття ризиків при освоєнні нових практик, результат яких не визначений» [4].

Університет третього покоління в інтерпретації Й. Вісеми [5] або підприємницький університет в термінології Б. Кларка [4], повинен не тільки реалізовувати свою суспільно значиму функцію, а й відповідати конкретним запитам бізнесу і держави. Ця концепція – продукт ХХ століття, наслідок ряду фундаментальних змін, що закріпили нові форми відносин між наукою і суспільством. Зокрема, можна відзначити:

1) посилення приватного сектора у виробництві наукового знання, стрімке зростання числа і якості дослідних проєктів в недержавній сфері, коли потенціал корпоративних дослідних відділів навіть в області фундаментальних досліджень практично зрівнявся з державними; і

2) збільшення значимості регулювання державної та міжнародної політики в області науки і технології, викликане не тільки глобальними проблемами сучасності, але і закріпленням сцієнтизму в ідеологічному плані (П. Бурдьє, Ю. Хабермас та ін.), а також формуванням нових форм «громадянської відповідальності» і посиленням суспільних інтересів в цій

області. Зазначені чинники змінили підстави, на яких до того будувався соціальний контракт між наукою і суспільством. У епістемологічному сенсі авторитет науки по суті не змінився, але сталася зміна парадигми розвитку університетів, сформувалася концепція «академічного капіталізму». Під «академічним капіталізмом» розуміють весь спектр дій університету, спрямованих на пошук додаткового фінансування як для функціонування установи, так і для реалізації індивідуальних дослідницьких проектів [6].

Основний агент академічного капіталізму – Університет 3.0 – є по суті велика капіталістична корпорація, становлення якої визначається перетворенням формального підпорядкування академічної праці капіталу в реальний. Вітчизняна вища освіта поки в меншій мірі порушена цим процесом, ніж сфера академії в розвинених країнах Заходу, і страждає швидше від спадщини минулого, ніж від тенденцій перетворення вищої освіти в сферу реального підпорядкування праці капіталу.

Багато століть вища освіта розглядалася як суспільне благо, і викладачам вдавалося зберігати певну дистанцію між потребами ринку та тими знаннями, які вони дають в університеті. Ситуація почала змінюватися в 1980 – ті р., коли виникла економіка знання, в якій конкуренція ґрунтується швидше на інтелектуальних властивостях людей, ніж на їх фізичних здібностях і природних ресурсах країни.

Функції університету також стали змінюватися разом з фундаментальними економічними і політичними змінами. С. Слотер і А. Леслі [6] бачать в глобалізації чотири далекосяжних наслідки для вищої освіти:

1) скорочення грошей, доступних для вільного використання університетом;

2) збільшення ролі технологічних наук і тих напрямків, які тісно пов'язані з ринком; однак, в західній літературі зазначається, що є інститути і департаменти, які легше і швидше зможуть знайти собі зовнішнє фінансування (технічні напрями і економіка), а є напрями досліджень, зокрема соціальні і гуманітарні науки, які можуть відчувати певні складності. В середині університету вони відіграють роль оплоту академічної культури, і тут дуже важливо адекватно оцінювати тенденцію на видалення з навчальних планів гуманітарних дисциплін;

3) посилення взаємодії між транснаціональними корпораціями та державними структурами в області розробки нових продуктів та інновацій;

4) збільшується конкуренція транснаціональних корпорацій і промислових країн в сфері інтелектуальної власності.

Отже, Університет 3.0 докорінно змінює свої характеристики:

1) займається фундаментальними дослідженнями, що формують основу будь-якого прогресу, не тільки в області науки, але також в сфері економіки;

2) багато років тому дослідження було сфокусовано на одній дисципліні. Зараз акцент робиться на міждисциплінарність. Наприклад, дослідження Центру регіонального розвитку нашого університету та Центру стратегічної аналітики та антикорупційного менеджменту. Основними завданнями Центру регіонального розвитку є: моніторинг актуальних міжнародних програм і проектів міжнародної технічної допомоги які спрямовані на регіональний розвиток; консультування та допомога у розробці грантових проектів для подання у міжнародні фонди; участь у підготовці цільових програм та грантових проектів; участь у підготовці та здійсненні заходів щодо реалізації регіональних цільових програм, тощо. Центр нашого університету є полігоном для підготовки фахівців спеціальностей: публічне управління та адміністрування, економіка, менеджмент.

У Центрі регіонального розвитку нашого університету виконувались роботи на замовлення Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України; Департаменту комунального господарства Харківської міської ради; Балаклійській, Барвінківській та Ізюмській районних адміністрацій.

Центр стратегічної аналітики та антикорупційного менеджменту нашого університету утворений з метою вдосконалення навчального та науково-методичного забезпечення підготовки фахівців зі спеціальності облік і оподаткування безпеки; інформаційно-аналітичної та антикорупційної діяльності для підприємств, установ, організацій; сприяння розвитку недержавної системи безпеки та її імплементації до системи національної безпеки України, утворення системи підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації фахівців з безпеки, антикорупційної діяльності, обліку і аудиту для державного та приватного секторів економіки.

3) Тісна співпраця з промисловими компаніями, які згодом виведуть наукові розробки університету не тільки на внутрішній, але і на міжнародний ринок. Наш університет підписав угоду про співпрацю між навчальним закладом та АТ «Турбоатом». Мета підписання документу – взаємодія університету і «Турбоатома» в питанні інтеграції наукового, освітнього і

виробничого потенціалу для виконання спільних науково-дослідних, освітніх проєктів та робіт інноваційного характеру з пріоритетних напрямків розвитку науки, техніки і технологій в сферах енергетичної інженерії, автоматизації технологічних процесів, зокрема, рішення задач енергоефективності. Угода дозволить підвищити рівень дослідження та інноваційних розробок, якість навчального процесу при підготовці студентів, аспірантів і докторантів, а також якість кадрового забезпечення навчального процесу, наукових досліджень та інноваційних розробок. Крім цього, забезпечить умови ефективного використання наукового та матеріально-технічного потенціалу університету та «Турбатом» для вирішення актуальних соціально-економічних проблем.

Так, на базі кафедри хімії інтегрованих технологій нашого університету відкрито нову дуальну магістерську програму «Технології та дизайн кераміки та скла», яка включає дві основні складові: аудиторно-лабораторну підготовку в університеті та одночасне працевлаштування студентів на ПАТ «Харківський плитковий завод». А лабораторний центр «Centr ceramic laboratory» та Laboratory «Paints. Varnishes. Coatings» дозволяють студентам займатися науково-дослідною роботою, що відповідає сучасним викликам.

4) Важливо розуміти, що університет третього покоління – це відкритий університет. Він не тільки повинен працювати під егідою Міністерства освіти, але також бути відкритим промисловості, новим студентам, нової моделі освіти і виховання.

Як зробити все це, перебуваючи в рамках досить жорстких ресурсних обмежень? Тільки одним способом – перебудувавши управлінську модель вузу на засадах підприємництва, тобто пошуку ресурсів (людських, фінансових), яких ніколи не вистачає, на зовнішньому ринку, пропонуючи учасникам цього ринку співпрацю, включаючи і інтрапренерства.

Викладачі вузів можуть підтримати такого роду зміни, розуміючи, що «новий прекрасний світ» університету буде іншим, але не менш важким; він створить не тільки нові можливості для університетів, а й нові проблеми – в тому числі, буде відбуватися подальше статусне і прибуткове розшарування викладацького складу, що супроводжується переходом значної частини викладачів на непостійні позиції, розширення підтримуючих функцій, типу прокторінга (супроводу онлайн-курсів), на противагу «повноцінних» аудиторних занять, конкуренція з боку неакадемічних форматів освіти, починаючи з різних онлайн-курсів і закінчуючи корпоративною освітою

великих компаній, і багато інших, поки ще не цілком усвідомлених ризиків і небезпек.

Але тільки таким чином можна уникнути головної небезпеки, яка загрожує вищій освіті, – заколисуючи себе минулими досягненнями, залишаючись в колії вищої освіти другої половини ХХ ст., остаточно випасти з контексту сучасних тенденцій її розвитку, про що вже попереджають видатні теоретики освіти.

Література:

1. Гумбольдт В. О внутренней и внешней организации высших научных учреждений в Берлине. Неприкосновенный запас. 2002. № 2 (22). URL: <http://ecsoc> (дата звернення: 29.10.2021)
2. Захаров И. В., Ляхович Е. С. Миссия университета в европейской культуре. М., 1994. 85 с.
3. Кларк Б. Создание предпринимательских университетов. М. : Изд-во ГУ ВШЭ, 2011. 240 с.
4. Clark B. Collegial Entrepreneurialism in Proactive Universities: Lessons from Europe. Change. 2000. Vol. 32. No. 1. Pp. 10–19. URL: man.hse.ru/univman/msg/144983.html (дата звернення: 27.10.2021)
5. Wissema J. Towards the Third Generation University: Managing the University in Transition. Cheltenham: Edward Elgar, 2009. 272 p.
6. Slaughter S., Leslie L. Academic Capitalism: Politics, Policies and the Entrepreneurial University. Johns Hopkins UP: 1997. 296 p.

Стешенко Наталія Леонідівна,

кандидат історичних наук, доцент,

Донбаська державна машинобудівна академія (ДДМА),

Краматорськ, Донецька обл., Україна;

Бородай Андрій Володимирович,

кандидат політичних наук, старший викладач,

Донбаська державна машинобудівна академія (ДДМА),

Краматорськ, Донецька обл., Україна

РОЛЬ ФІЛОСОФІЇ В СТРУКТУРІ ПЕДАГОГІЧНОЇ НАУКИ

На сьогоднішній день важливо визначити місце і роль філософії в структурі педагогічної науки. Для вирішення зазначеної проблеми авторами розглянуто методологічні підстави педагогіки, які сформульовані в

спеціальному розділі філософії – філософії освіти. Наголошено, що освіта відіграє важливу роль в процесі формування свідомості людини, його здатності до раціонального мислення. Розкрито зміст поняття «метapedaгoгiкa», як сукупності теоретичних проблем, що виходять за предметну область педагогiкi і мають відношення до питань філософії, методології і світогляду. Такий підхід дозволяє розглядати проблеми педагогiкi в більш розгорнутому соціальному контексті. У такий спосіб самостійне і критичне мислення, як і інші здібності людини, є результатом цілеспрямованого виховання, а головним соціальним інститутом формування особистості є система освіти.

Методологічні питання педагогiкi формулюються у рамках філософії освіти – розділу сучасної філософії, який займається розробкою метapedaгoгiчних проблем навчання і виховання. Філософія освіти вивчає основні ідеї педагогiчної науки, теорії, концепції, програми і технології педагогiкi. В якості представників вітчизняної філософії освіти можна назвати такі імена як І. С. Алексейчук [5], О. А. Гончаренко [1], М. Д. Каслін [6], С. Ф. Клепко [2], І. В. Книш [3], Л. І. Мозговий [5], О. С. Пономарьов [6], О. К. Чаплигін [6] та інші.

Проблеми освіти і виховання завжди були в центрі уваги філософії. Найвідоміші античні мислителі, такі як Сократ, Платон, Арістотель були не лише філософами, але і педагогами. Їх творча спадщина справила чималий вплив на подальший розвиток педагогiчної думки. Педагог – це людина, від міри професіоналізму якого багато в чому залежить майбутнє нашого суспільства. Він є одним із головних учасників освітнього процесу. Система освіти виконує важливу функцію соціалізації індивіда, включення його в складну систему соціальних стосунків сучасного суспільства. Кінцевою метою освіти є формування гармонійної особистості. Без спеціальної цілеспрямованої роботи по формуванню духовного світу людини неможлива актуалізація його внутрішнього духовного потенціалу.

Разом з питанням «як учити» у педагогiці особлива увага приділяється питанню «чому вчити». Досить часто можна зустріти людей, обтяжених філософією позитивізму, які стверджують, що для людини важливо здобути лише такі знання, які принесуть йому практичну користь. Філософія ж за своєю суттю не покликана вирішувати практичних завдань, як, наприклад, економіка.

При уважному аналізі виявляється, що серед безлічі катастроф, якими нас лякають (міжнародний тероризм, пандемія, світова економічна криза)

однією з головних, але прихованою від очей, являється катастрофа свідомості людини, яка стала об'єктом маніпуляції різних соціальних груп. Є небезпека, що свідомість людини може стати об'єктом цілеспрямованої маніпуляції з метою перетворення індивіда на пасивного споглядача, що не має самостійного мислення, вступає у соціальні відносини тільки в якості споживача. Свідомість людини у такому разі вже не виконує пізнавальну функцію, а людина не здатна до самостійного роздуму, ухвалення рішень. Свідомість, як і інші здібності людини, є результат виховання, соціального досвіду.

Важливим інститутом формування свідомості людини є система освіти, яка в ході копійної роботи перетворює природну істоту на розумну людину. Редукціоністські теорії, що пояснюють талант людини природженими природними чинниками, не витримують критики, оскільки мислячою істотою не народжуються, а стають [2, с. 11].

Освіта – соціальний інститут, що виконує функції підготовки і включення індивіда в різні сфери життєдіяльності суспільства, залучення його до культури. Свідомість людини є ідеологічним фундаментом об'єктивного і достовірного знання. У цьому сенсі, свідомість – це можливість і умова світу, який чоловік може розуміти, в якому може по-людськи діяти. Самостійне мислення означає можливість реалізації людських властивостей. Але мислення – це інтелектуальне зусилля, що вимагає величезної мужності і великої внутрішньої завзятості.

Освіта в істинному значенні цього слова є найбільш адекватний спосіб формування свідомості людини. Людина, що отримала якісну освіту, може самостійно мислити і приймати рішення. Професійна кар'єра, особисте життя такого чоловіка повністю в його волі, тобто освіта – певна умова можливості реалізації людської свободи. Окрім конкретного фаху освіта дає людині можливість залучитися до головного скарбу світу – до наукового знання, досвіду багатьох поколінь учених і філософів. Найважливіше в процесі освіти, це момент, коли людині стає зрозумілою мета життєвого шляху. І хоча згодом від цієї ясності не залишиться і сліду, але найголовніше вже сталося – людина стала мислити самостійно і критично. Чоловік почав усвідомлений пошук відповідей на головні питання його життя.

Освіта, на наш погляд, це не навчання і не послуга населенню, а формування душі людини, тобто за визначенням процес сакральний. Вічна боротьба суспільства з проявами людської користі є вічною боротьбою з неучтвом. Люди, які нехтують гуманними нормами життя є прихильниками

етнічної нетерпимості, міжнаціональної ворожнечі, невмотивованої агресії людини до того, що вона не розуміє. Обмежений кругозір людини, нерозвинена свідомість, неуцтво, відсутність продуктивної уяви – ось істинні причини багатьох соціальних проблем. Єдиним засобом боротьби з цими бідами є просвіта, освіта та виховання.

Найбільш адекватна умова людського спільного життя – духовне зростання індивіда, коли кожен мислить самостійно, критично, нетривіально. Позначимо, що здатність до мислення не можна розуміти тільки у вузькопрофесійному сенсі. Уміння мислити – не привілей тієї чи іншої окремої професії, а мистецтво, яким повинна оволодіти кожна людина.

У своїй лекції перед студентами в Мюнхенському університеті, М. Вебер сформулював думку про велику виховну роль університету, який повинен служити противагою обмежено-професійному розумінню освіти. Подібна оцінка статусу університету в Німеччині тісно пов'язана з високою роллю професорів не лише в межах навчальних закладів, але і в громадському житті країни. Викладач вищих закладів освіти був подібний до проповідника в церкві, йому вірили, за ним йшли, його слухали. Маючи на увазі специфіку наукового дослідження, М. Вебер зазначив: «Сьогодні серед молоді дуже поширено представлення, що наука стала чимось на зразок арифметичної задачі, що вона створюється в лабораторіях або статистичних картотеках одним тільки холодним розумом, а не усією «душею» – так само як «на фабриці». При цьому слід зауважити, що ті хто розуміють у подібний спосіб здебільшого не знають ані того, що відбувається на фабриці ані того, що роблять в лабораторії» [2, с. 131].

Щоб мислити, необхідно бути в змозі зібрати не пов'язані між собою речі і тримати їх в центрі своєї уваги. Але для деяких людей мислення – занадто трудомісткий процес, тому вони нічого не знають, окрім хаосу і випадковості. Сучасний світ завдяки масовій культурі робить можливою легалізацію архаїчних пластів людської психіки. Річ у тому, що політична свобода людини у відкритому суспільстві не означає автоматично його свободу від власних деструктивних внутрішніх інтенцій. Цілі і завдання освіти у такому разі виглядають набагато ґрунтовнішими.

Освіта є система тотального протистояння деструктивним началам людської природи, від яких не можна позбавитися тільки одним бажанням, заочно або на декілька поколінь вперед. Ми приречені на вічну боротьбу з хаосом, з нерозумінням, з власним неуцтвом. Потрапляючи в ситуації невизначеності, нерозуміння, де все міняється місцями, людина втрачає

життєві орієнтири. Чоловіка долають страхи, які поступово передаються дітям, сусідам, колегам, друзям. Саме таку хвилю невмотивованого, багато в чому штучно створеного страху ми спостерігаємо у сучасному світі.

Страх людський в очікуванні наслідків світової кризи переходить усі розумні межі. Якщо цю хвилю не зупинити, то слід чекати, що людина у своїх діях керуватиметься не розумом, а інстинктами, які носять деструктивний, асоціальний характер. Це вже не людина, а зомбі, запрограмований на руйнування себе і навколишнього соціального світу.

Навчити людину мислити – це складне педагогічне завдання, яке вирішували, наприклад, члени так званих методологічних гуртків. У рамках цього співтовариства учених і філософів була вироблена так звана теорія діяльності. Ця теорія повинна була, на думку її авторів, забезпечити можливість прогнозування і управління розвитком різних форм соціальної діяльності людини.

Питання про те, яким чином і чому Арістотель виділив групу «умовиводів силогізму» з усіх інших, не ставилося в традиційній логіці, бо сама ця група довгий час розглядалася як єдино можлива. Відмова від такого погляду примушує поставити і вирішити нову низку запитань: по-перше, який саме вид мовних міркувань і відповідно розумових процесів фіксується у формулах силогізму і, по-друге, чому і яким чином була виділена саме ця група міркувань [4, с. 37]. Питання нагальне, оскільки апарат формальної логіки є основним інструментом побудови наукового знання. Виникає припущення, що вибір Арістотеля певних силогізмів в якості основних справив величезний вплив на подальший розвиток наукового знання.

Загалом, можна стверджувати, що предметно-практична діяльність людини, у тому числі, і діяльність педагогічна визначається ідеальними формами, що містяться в його свідомості. Існує своєрідний закон людського світу: перш ніж станеться певна подія, повинен здійснитися процес її осмислення, тобто створення її ідеальної схеми, образу. Наші думки мають здатність з часом матеріалізуватися, набувати конкретної фізичної форми. Наприклад, внутрішній страх програти у боротьбі – не дозволяє нам стати переможцями, а постійна неусвідомлена тривога, врешті-решт, призводить до трагедій. Людина з деструктивною свідомістю породжує тільки негативні соціальні наслідки. Про деяких людей говорять, що в житті їм не таланить, хоча самі вони хороші. Можливо, уся справа в їх образі мислення, яке здатне виявляти тільки жахливі картини з області несвідомого.

Навпаки, як стверджував Р. Декарт в одному зі своїх листів, оптимістичний настрій людини по відношенню до світу, як правило, є основою її благополучного життя. Існує якась дивна залежність або навіть спорідненість між мисленням людини і характером світу, що оточує його. Ми створюємо матеріальний світ в точній відповідності з нашим внутрішнім уявленням про нього. Саме тому виховання самостійної конструктивної свідомості людини є метою процесу освіти. В цьому сенсі перебільшити значення суто людських відносин в процесі передачі досвіду теоретичного осмислення світу неможливо.

Відповідальність за правильне виховання свідомості людини лежить на системі освіти і особисто на педагогах, що реалізують план виховання згідно з існуючими педагогічними теоріями і технологіями. Останніми роками найбільш обговорюваною є особистісно-орієнтована теорія освіти. Досвід показав, що успішність освоєння ідей і технологій особистісно-орієнтованої освіти залежить від певної готовності педагогічного колективу до цього виду діяльності. До показників цієї готовності нами віднесені: з'ясування адміністрацією і викладачами суті концепції і шляхів її реалізації; освоєння і застосування специфічних критеріїв особистісно-орієнтованої освіти стосовно життєдіяльності здобувачів, до роботи викладача, до навчання, до виховного процесу; оволодіння технологіями створення особистісно-орієнтованої ситуації, що включають діагностику особистісного потенціалу здобувачів, виявлення проблемно-конфліктної області їх розвитку, співвідношення виниклої проблеми з можливостями предмета, що вивчається, і видів діяльності, що організовані для його вивчення, продукування завдань, діалогічних, ігрових ситуацій, пошук діяльнісно-комунікативних (інтерактивних) форм побудови навчального процесу, визначення можливостей поєднання навчальної діяльності здобувачів із позааудиторною роботою [5, с. 168].

Використовуючи інноваційні педагогічні теорії і технології, сучасні освітяни виховують молоде покоління, виконуючи тим самим важливе соціальне замовлення – формують особу людини зі своєю громадянською позицією і світоглядом. Основою світобачення людини, безумовно, являється наука, що дозволяє раціонально пояснювати соціальні, природні, космічні та інші явища. Наука і освіта тісно взаємозв'язані між собою, їх об'єднуючим центром виступає філософія освіти, що аналізує метапедагогічні проблеми з використанням багатого арсеналу філософської і загальнонаукової методології.

Література:

1. Гончаренко О. А. Філософія освіти у Львівсько-Варшавській школі : монографія. Кам'янець-Подільський : Друкарня «Рута», 2018. 475 с.
2. Клепко С. Ф. Філософія освіти в європейському контексті. Полтава : ПОППО, 2006. 328 с.
3. Книш І. В. Філософія освіти: номади і седентари : навч. монографія. Одеса : Купрієнко СВ, 2018. 359 с.
4. Пономарьов О. С. Основи філософії освіти : навчально-методичний посібник. Харків: Вид-во «Підручник НТУ «ХП», 2016. 192 с.
5. Філософія освіти і науки : навч. посіб. / І. С. Алексейчук та ін. ; відп. ред.: І. С. Алексейчук, Л. І. Мозговий. Слов'янськ : Вид-во Маторіна Б. І., 2019. 365 с.
6. Чаплигін О. К., Пономарьов О. С., Каслін М. Д. Основи філософії інженерної освіти : навчальний посібник. Харків: ХНАДУ, 2018. 184 с.

Ткаченко Валерія Вікторівна,
аспірант, філософський факультет,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
Харків, Україна

МЕДІАГРАМОТНІСТЬ ТА РИТОРИКА ЯК ЗАСОБИ ПОДОЛАННЯ КІБЕРБУЛІНГУ

Явище насилля є невід'ємним аспектом людського існування, який супроводжує нас багато тисяч століть. Цей феномен настільки властивий нашій сутності, що розвиненість сучасної цивілізації, високі технології, діалоги політиків про етику та цінність життя нівелюють усі ці здобутки. Насилля найчастіше асоціюють із фізичними шкодами однієї людини (або групи людей) над іншою, або щодо інших живих істот, проте фізичним насиллям не закінчуються, оскільки у світі існує ще психологічне, економічне, гендерне, сексуальне насилля. Слід зауважити, що у дослідженнях цього феномену існує низка класифікацій.

Завдяки соціально-економічним, політичним, культурним умовам фокус на види насилля змінюється. Так у 40 роках ХХ століття говорили про насилля з боку війни, революцій, геноциду, наразі, вектор змінився на гендерне насилля. Усе частіше підіймається тема «домашнього насилля», його профілактика та вироблення стратегій його подолання. Окрім

домашнього насилля, сьогодні актуалізується тема «кібербулінгу», тобто перенесення насилля у цифрову реальність та простір.

Цифровий простір – це вільний простір, який став нашою другою реальністю та перейняв усі проблеми, та надав їм нового значення. Кібербулінг – це використання інформаційних і комунікаційних технологій для підтримання умисної, неодноразової і ворожої поведінки, спрямованої на ображення інших людей [2]. Першим цей термін використав Біл Бенслі – канадський політик, який створив сайт для допомоги дітям і дорослим, які стали жертвами агресорів.

Кібербулінг – як прояв насилля у інтернет просторі набув своєї класифікації: флеймінг, гріфінг, нападки, обмовлення, самозванство та «ошуканство».

Флеймінг існує у чатах, соціальних мережах, групах, форумах та інших місцях де збирається велика кількість користувачів, який відбувається завдяки коротким повідомленням. Дуже близьким за значенням є нападки у текстових повідомленнях, що спрямовані на виснаження певної людини (упродовж певного часу). Гріфінг характеризується існуванням виключно у ігровому просторі. «Обмовлення» та «Самозванство» торкаються розповсюдження персональної інформації, та зачіпання людської гідності. Обмовлення міститься у розповсюдженні неправдивої інформації про людину, а самозванство – крадіжці логіну, паролю та іншої конфіденційної інформації.

Кібербулінг є важкою та моторошною проблемою, яка юридично ніяк не регламентується, а навчальний заклад ніяку юридичну відповідальність не несе. Вважається, що однією із причин кібербулінгу є травмованість самого кривдника, бо тільки у цифровому просторі він може вести себе вільно, його нереалізованість у житті, потреба у самоствердженні. Також однією із причин може бути – зла розвага. Агресор насолоджується реакцією жертви. Тобто ці причини носять суто психологічний характер.

Таким чином, кібербулінг виходить на етичний рівень, ставлячи питання про відповідальність, дозволеного/недозволеного, розуміння та приховання свого «Я», чесноті та ін.

Одним із методів профілактики кібербулінгу ми можемо вважати запровадження та формування у дітей, підлітків «медіаграмотності» та базових знань риторики. Медіаграмотність розглядається як певний комплекс знань, спрямований на формування у споживача критичного мислення та змозгу аналізувати контент, що споживається у ЗМІ, соціальних мережах,

іграх, та інших платформах цифрового простору. Звичайна людина є незахищеною у такому просторі. Агресор риторично конструює реальність навколо жертви та давить на найбільш чіткі точки людини. Від риторики, яка допомагає переконати людину до маніпуляції – один крок. Межа між ними досить тонка та залежить від самої людини. Базові знання риторики та медіаграмотності можуть надати змогу людині протистояти тій реальності, яку подає агресор, захистити свої данні та не надавати «емоції» агресору як привід до подальших дій насилля та маніпуляції.

Тому, на наш погляд, освіта кожної людини не повинна обмежуватись шкільними предметами, дисциплінами свого профілю в університеті, а повинна готувати людину до такого багатогранного світу, який існує зараз. Якщо ми будемо розуміти, інтерпретувати дії кривдника, то зможемо йому протистояти.

Література:

1. Кулик К. Д. Проблеми та наслідки поширення кібербулінгу в суспільстві [Електронний ресурс] / К. Д. Кулик, І. В. Дейкун. – 2018. – Режим доступу до ресурсу:

https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/15878/1/kulyk_deikun_63-68.pdf.

2. Момот О. В. Кібербулінг: причини та передумови агресії у віртуальному світі [Електронний ресурс] / О. В. Момот. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/13850/1/Momot_253-256.pdf.

3. Попова Н. В. Риторические стратегемы и конструирование реальности [Електронний ресурс] / Н. В. Попова, Я. И. Артеменко. – 2014. – Режим доступу до ресурсу: <https://cyberleninka.ru/article/n/ritoricheskie-strategemy-i-konstruirovanie-realnosti/viewer>.

Томарєва Наталія Олександрівна,
викладач, кафедра іноземних мов,
Національний фармацевтичний університет,
Харків, Україна

ВИКОРИСТАННЯ ДИСТАНЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ПРИ ВИВЧЕННІ ЛАТИНСЬКОЇ МОВИ У ПЕРІОД КАРАНТИННИХ ЗАХОДІВ

Роботу над створенням дистанційного курсу «Латинська мова» для студентів спеціальності «Фармація» на базі сайту дистанційних технологій навчання НФаУ було розпочато ще у 2012 році. У 2018 році курс пройшов внутрішню експертизу університету та був рекомендований для використання у навчальному процесі. Крім основного дистанційного курсу було створено ресурси, що використовувались для підтримки самостійної роботи студентів українською, англійською та російською мовами (для вітчизняних та іноземних студентів), переважно для відпрацювань пропущених занять та підвищення поточного рейтингу окремими студентами. Пандемія COVID-19 та спричинені нею карантинні заходи поставили нові виклики перед системою дистанційної освіти у НФаУ, адже тепер заняття з використанням дистанційних технологій відбувались на постійній основі для всіх студентів.

У цій роботі викладачами кафедри використовувались два основних ресурса: платформа ZOOM та сайт pharmel.kharkiv.edu. Було оновлено та налаштовано під конкретні потреби курси «Латинська мова у фармації» для студентів денної та заочної форми навчання (два окремих курси), «Latin in pharmasu» для студентів з англійською мовою навчання. Інтерактивні онлайн-заняття комбінувались із виконанням тестів та практичних завдань. Крім того для комунікації використовувались електронна пошта і такі популярні месенджери як WhatsApp (переважно для іноземних студентів) та Viber (більш популярний у вітчизняних студентів).

Тестування, зокрема в онлайн-форматі, стало звичним елементом сучасного освітнього процесу. Специфіка вивчення «мертвої мови» практично виключає можливість використовувати аудіо- та відеофрагменти як при вивченні інших іноземних мов. Натомість студентам доводиться працювати із великим обсягом однотипних стандартних лексико-граматичних одиниць, що часом робить опанування латиною нудною та важкою справою. Тим не менш у нас є можливості для використання як

мінімум семи різних типів тестових завдань: 1) Вірно-невірно. («Так» чи «Ні»). 2) Числова відповідь (дуже обмежено використовується при роботі з мовним курсом, але в окремих випадках можна побудувати питання і таким чином). 3) Множинний вибір (один із основних типів для поточного або підсумкового тестування, можна пропонувати одну чи декілька правильних відповідей, а також автоматично перемішувати порядок відповідей до питання, що виключає можливість простого запам'ятовування номеру правильного варіанту). 4) Відкрите питання (питаннями цього типу можна замінити звичні контрольні роботи, найкраще застосовувати для тематичного чи підсумкового контролю. Для більшого обсягу завдання та відповіді можна також використовувати тип «есе»). 5) Питання на відповідність. 6) Питання із вкладеною відповіддю, із пропущеними словами, перетягування в текст. Дозволяє тренувати навички перекладу термінів (додавати пропущені слова, або лише правильні закінчення), а також конструювати терміни. Відповіді можуть використовуватися один раз або повторюватися, що спрощує або ускладнює вибір для студента.

7) Використання зображень. Цей прийом доступний у різних темах, але переважно у тих, де вивчається спеціальна термінологія. Можна використовувати зображення рослин, частин тіла, форм ліків тощо.

У дистанційному навчанні здатність до самомотивації студентів стає однією із головних проблем, для вирішення якої доводиться працювати ледь не з кожним студентом окремо, час від часу нагадуючі йому про конкретні завдання і терміни їх виконання, або знову і знову пояснюючі технічні та організаційні моменти. Така робота часто проводиться без огляду на час та день тижня, і це є однією із головних прикмет сьогодення. Іншою особливістю є помітна деформалізація у спілкуванні студентів та викладачів, спричинена використанням месенджерів та роботою у домашніх умовах.

Онлайн-заняття дають змогу відзначити найбільш активних студентів, але основними видами практичних завдань стали тести та письмові роботи, при виконанні яких залишається можливість використовувати допомогу один одного. Тим не менш, при проведенні підсумкових контрольних заходів достатня кількість індивідуальних варіантів завдань та чіткі обмеження у часі виконання дають змогу очікувати на об'єктивний результат.

Таким чином, основним висновком можна вважати те, що дистанційна освіта може бути масовою та цілком успішною, але такий підхід вимагає ретельної підготовки, чіткого планування та величезного обсягу часу, що витрачає кожен викладач на спілкування та опрацювання надісланих робіт.

Онлайн-навчання має свої переваги та позитивні моменти (зокрема для студентів заочного відділення, які є водночас працівниками фармацевтичної галузі і працюють під час карантину навіть більше, ніж зазвичай), але до нього не можна підходити зі стандартними рішеннями. Оптимальним варіантом могло би бути поєднання онлайн та оффлайн заходів, а також подальший розвиток сучасних інтерактивних технологій.

Література:

1. Лисенко Н. Проблеми дистанційного класу // Матеріали ІХ Міжнародної наукової конференції «Проблеми галузевої комунікації, перекладу та інтеграційні процеси в суспільстві». 23 квітня 2020 р. Харків: Національна академія Національної гвардії України, 2020. - С. 35-373.
2. Настенко Л.Г. Тьюторство як прогресивна технологія індивідуалізації освіти у вищій школі / Л. Г. Настенко. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://readera.org/article/tjutorstvo-jak-prohresyevna-tekhnologhia-indyevidualizatsiye-osvitye-u-vyeshchiy-10181969.html>
3. Томарева Н. О. Апробація дистанційного курсу «Латинська мова»: переваги та проблеми. // Соціально-гуманітарні дослідження та інноваційна освітня діяльність. Матеріали Міжнародної наукової конференції. 24-25 травня 2019 р., м.Дніпро. / Наук. ред. О.Ю.Висоцький. – Дніпро: СПД «Охотнік», 2019. – С. 410-411.

Удовицька Тетяна Анатоліївна,
кандидат історичних наук, доцент,
кафедра соціології та гуманітарних дисциплін,
Харківський гуманітарний університет «Народна українська академія»,
Харків, Україна

ВИКЛАДАЧ-СТУДЕНТ: ПРОБЛЕМИ ВЗАЄМНИХ ОЧІКУВАНЬ У СУЧАСНИХ СОЦІОКУЛЬТУРНИХ РЕАЛІЯХ

Аксіомно стверджувати, що взаємодія викладач-студент є головною в закладі вищої освіти. Все інше: зміст і методи навчання, система контролю знань, організація практичної підготовки і виховної роботи, багато іншого, підпорядковане цій взаємодії і кінцевому результату. При цьому, цей остаточний результат, залежить не тільки, а в даний час не стільки від особистості і кваліфікації викладача, інших складових професійної підготовки в ЗВО, а і від якісних і кількісних характеристик студентського

контингенту, а також самого студента, його вмотивованості, професійної орієнтованості, рівня підготовленості до навчання в сучасному виші, тим більше що останнім часом ці характеристики дещо змінилися.

Існуюча система прийому до ЗВО на основі результатів зовнішнього незалежного тестування, носить, безумовно, соціально-справедливий характер і відкриває широкі можливості вибору абітурієнтами закладу вищої освіти, різних спеціальностей для навчання на підставі результатів цього тестування, що апріорі має відображати реальний рівень знанієвої підготовленості абітурієнта з того чи іншого предмету, що пов'язаний зі спеціальністю. Але з іншого боку, ця система вносить елементи невизначеності в процес професійного вибору, що відбивається надалі і на формуванні студентського контингенту, і взаємодії викладачів і студентів у ході професійної підготовки.

Складною тенденцією, з нашої точки зору, є і збільшення розриву між знаннями, вміннями і навичками, що формувались у учнів в рамках середньої освіти, і вимогами, щодо навчання в вищій школі. У цих умовах перед вишами актуалізується нова задача відбору та зарахування найбільш підготовлених і здатних до продовження навчання в сучасному вищому навчальному закладі абітурієнтів, що зробити тільки на основі результатів зовнішнього незалежного тестування практично неможливо. Як результат цього, ми можемо говорити про дидактичний виклик, який проявляється з одного боку у відсутності у студентів навичок навчання в закладах вищої освіти, з іншого боку неготовністю викладачів працювати з сучасними студентами, які намагаються використовувати різноманітні форми отримання інформації та засвоєння знань для майбутньої спеціальності.

Останнім часом фахівці відзначають дипломоцентрістські орієнтації в середовищі молодих людей, в рамках яких ні освіта, ні майбутня професія не сприймається як самодостатня цінність, а їх отримання розглядається як можливість забезпечення успішної соціальної інтеграції. Як наслідок суттєве зниження пізнавальної мотивації, деформації цінностей вищої освіти як фактору подальшої професійної та кар'єрної успішності. І тут ми можемо говорити про аксіологічний виклик, про тенденції міжпоколінного розриву між викладачами і студентами. Стан невизначеності й неповної поінформованості частини абітурієнтів стосовно сутності спеціальності, що вони обирають, специфіки професійної підготовки в даному закладі вищої освіти призводить до певних ризиків, виявити які можливо шляхом аналізу взаємних очікувань, що лежать в основі взаємодії викладачів і студентів у

процесі навчання. Вважається за доцільне окреслити передбачувані очікування викладачів і студентів, з якими вони починають взаємодіяти в процесі професійної підготовки, особливо на перших курсах навчання.

До основних очікувань викладачів можемо віднести такі: наявність у студентів достатнього рівня підготовки із загальноосвітніх предметів для навчання за обраною спеціальністю; певна професійна орієнтованість студентів; високий рівень мотивації отримання якісної професійної освіти; наявність навичок самостійної роботи й навчання відповідно до вузівських форм; сформованість ряду особистісних якостей, необхідних для навчання у ЗВО, здатність до самонавчання і самостійної роботи.

Очікування студентів можуть бути такими: безконфліктне й безпроблемне входження в процес навчання і безпроблемна адаптація до нового вузівського середовища та нового соціального оточення (у першу чергу, на мікро-рівні – студентської групи); підтвердження правильності обраної спеціальності відповідно до особистих переваг і здібностей (виключення ризику «фальстарту»); наявність у ЗВО широкого спектру можливостей для реальної практичної підготовки і реалізації творчих здібностей молоді особистості (можливостей для цікавого «студентського життя»).

Безумовно, ці очікування об'єктивно лежать в площинах різних інтересів і цільових настанов суб'єктів навчального процесу, але на основі аналізу «перетину» цих очікувань можемо говорити про певні проблеми і ризики взаємодії викладач-студент. До таких перетинів, що породжують протиріччя та непорозуміння, можемо віднести: очікування безпроблемного включення студентів до процесу навчання відповідно до форм і вимог вищого навчального закладу на підставі належної загальноосвітньої підготовки і сформованості навичок самостійної роботи; орієнтованість студентів в особливостях обраної спеціальності для отримання професії і висока вмотивованість отримання саме обраної професії; поінформованість студентів щодо специфіки професійної підготовки і принципів корпоративної культури в даному закладі вищої освіти; сформованість особистісних якостей, що дозволяють успішно адаптуватися до вузівського середовища й надалі навчатися в сучасному виші.

Проблеми виникають саме тоді, коли при цих «перетинах» виявляються вкрай полярні очікування. На наш погляд найбільш «ризикогенними» є очікування, пов'язані з професійною орієнтованістю, і в цьому випадку ми можемо говорити про ризик «фальстарту» і, як наслідок

цього, відрахування з вишів, що в свою чергу тягне ризики нестабільності студентського контингент і навчальної завантаженості викладачів. Виявлення та аналіз можливих ризиків «очікувань» в процесі взаємодії «викладач-студент» дозволить виробити оптимальні заходи для їх зниження ще на стадії підготовки до вступу до ЗВО, що в свою чергу, знизить ризики «фальстарту» для молодих людей і зробить роботу викладачів з підготовки молоді до професійної та трудової діяльності більш ефективною.

Утюж Ірина Геннадіївна,

доктор філософських наук, професор,
завідувач кафедри суспільних дисциплін,
Запорізький державний медичний університет,
Запоріжжя, Україна;

Спиця Наталія Валеріївна,

кандидат філософських наук, доцент,
кафедра суспільних дисциплін,
Запорізький державний медичний університет,
Запоріжжя, Україна

ВИЩА ОСВІТА В УМОВАХ КОМУНІКАТИВНОГО КАПІТАЛІЗМУ

Постіндустріальна матриця уже протягом декількох років, формує позитивні соціальні очікування, пов'язані з розвитком інформаційних технологій, пріоритетом знань, поширенням інновацій. Дану динаміку соціальних змін, часто пов'язують з феноменом комунікативного капіталізму. Нова фаза соціально-економічних відносин презентує як позитивні чинники розвитку суспільних відносин, так і оголює внутрішні протиріччя принципу управління і організації суспільства знань по капіталістичним основам.

Зупиняючись на аналітиці об'єктивної реальності комунікативного капіталізму, який супроводжує сучасну університетську освіту і освіту в цілому, відзначимо, що інтелектуальна праця і продукт з її складової у вигляді знань не можуть бути чимось вимірянні та об'єктивно оцінені. Особливу роль у виробництві нематеріального продукту гратимуть характеристики, пов'язані з креативністю, комунікативними здібностями і навичками самоорганізації фахівців. Йдеться, зокрема, про так звані гнучкі, м'які навички (softskills), які також стають невід'ємною частиною професійних компетенцій і набувають в суспільстві знання особливу

цінність, активно вбудовуючись до універсального глобального процесу виробництва і споживання, але не піддаючись при цьому об'єктивній кількісній оцінці.

Тому, актуально звучать слова В. Франкла про основне завдання освіти в сучасному світі, а саме, автор говорить, що освіта – це інститут, в якому удосконалюються здібності, де людина має можливість знаходити унікальні смисли. Автор пише: «Сьогодні освіта не може залишатися в руслі традиції, вона повинна розвивати здатність приймати незалежні автентичні рішення» [1].

В рамках даної позиції підкреслимо, що в університетах буде рости попит на творчість, на обґрунтування нового. Тому, очевидним є підвищення ролі соціо-гуманітарного знання в системі вищої освіти. У дискусіях про роль освіти мова, головним чином, йде про розвиток критичного, творчого мислення, смислової сфери особистості і обґрунтованому соціоконструюванні, створення суспільства процвітання – без злиднів і воєн, боргів і насильства, згідно з формулюванням Ж. Фреско [2].

Цифровізація і технологізація університету як освітнього майданчика і розгалуженої системи експертного знання – є необхідним процесом, здатним контролювати рівень наданих послуг і знань, та забезпечувати певні гарантії. Феномен, коли знання і наука в структурі університету об'єднуються і перетворюються в провідну силу процесу виробництва, Бутан називає терміном «knowledge-based economy», тобто економіка, заснована на знанні [3, с. 213].

Економіка знань, інновації – це завжди колективний продукт і проект, суспільне благо, тому нова парадигма освіти виступає як результат спільної діяльності в мережах [4, Р. 51]. Таким чином, формування єдиної університетської культури є викликом часу для сучасної системи вищої освіти і можливістю на платформах Інтернету презентувати і реалізовувати себе.

Тому, в ЗДМУ, вибудована серйозна система підготовки людини до життя. Соціогуманітарні науки та філософія в ЗДМУ є «методологічним регулятивом» розвитку. А саме, регулятивом виступає філософська культура особистості, яка формується і розвивається через аналітику, критику ідеалів, норм культури мислення, що утворюються в повсякденному житті. Збереження в освітньому дискурсі ЗДМУ соціогуманітарних, філософських дисциплін дає можливість сформувати людський світогляд як онтологічний чинник, який спрямовує буття людини.

Сучасна освіта не тільки отримала велику кількість нових технологічних засобів, якими має навчитися користуватися з оптимальним результатом. Вона сама стає політичною, терапевтичною, соціальною технологією. Тож викладачам гуманітарних дисциплін варто враховувати це та використовувати нові технології задля того, щоб уникнути катастрофи глобальної дегуманізації. Якщо соціогуманітарні дисципліни отримують шанс від безособових технологій, ним варто скористатися для того, щоб з пасивних спостерігачів-дослідників перетворитися на активних творців нової реальності де головне місце завжди залишатиметься за Людиною.

Література:

1. Франкл В. Людина в пошуках сенсу. Москва: Прогрес, 1990. 368 с., С. 295
2. Fresco J. The Best That Money Can't Buy: Beyond Politics, Poverty and War. Global Cyber Visions. 2002. 166 с.
3. Бутан Я.-М. Новое огораживание: информационные и коммуникационные технологии, или ползучая революция прав собственности // Логос. 2007. № 4 (61). С. 199–229.
4. Boutang Y.-M. Cognitive capitalism. Los Angeles: Polity Press, 2011. 206 p.

Філіппенко Ростислав Ігорович,

кандидат історичних наук, доцент,
кафедра філософії та соціології,

Національний фармацевтичний університет,
Харків, Україна;

Хіріна Ганна Олександрівна,

кандидат історичних наук, доцент,
кафедра філософії та соціології,

Національний фармацевтичний університет,
Харків, Україна

М. П. КРАСОВСЬКИЙ ТА ЙОГО ДІЯЛЬНІСТЬ НА СТОРІНКАХ ХАРКІВСЬКОЇ ПЕРІОДИЧНОЇ ПРЕСИ КІНЦЯ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТ.

Вступ. У вересні 2021 р. Національний фармацевтичний університет відзначив 100-річчя з дня заснування. Досліджуючи харківську періодичну пресу кінця ХІХ – початку ХХ т., знаходимо багато нової інформації про науковців та педагогів, які стали фундаторами Харківського

фармацевтичного інституту, серед яких треба згадати ім'я Миколи Петровича Красовського.

Мета: створити наукову біографію, визначити місце та роль в історії НФаУ.

Матеріали та методи: широке коло відкритих історичних джерел, біографічний, порівняльно-історичний методи.

Отримані результати. Микола Петрович Красовський (1874–1953) закінчив фармацевтичне відділення медичного факультету Харківського Імператорського університету. З 1899 р. він працював лаборантом, приват-доцентом університету та професором у Харківському ветеринарному інституті. З 1921 по 1944 рр. вчений очолював кафедру аналітичної хімії Харківського фармацевтичного інституту (ХФІ), а у 1921 та 1943 роках виконував обов'язки ректора ХФІ.

Проаналізувавши численні номери щоденних харківських газет «Утро» та «Южный край» за період з 1899–1916 рр., ми маємо можливість додати знайденні матеріали до науково-педагогічної біографії вченого.

Вперше ім'я М. П. Красовського зустрічаємо на шпальтах газети «Южный край» від 21 грудня 1899 р., де повідомляється, що на майбутній з'їзд фармацевтів делегатами від харківського фармацевтичного товариства були обрані А. Д. Чіріков, М. О. Валяшко та М. П. Красовський [1, с. 3].

Згідно з повідомленнями преси М. П. Красовський приймав активну участь у роботі Харківського фармацевтичного товариства (далі ХФТ). Він був обраний спочатку секретарем товариства [2, с. 5], а в квітні 1913 року головою ХФТ, про що знаходимо відповідне повідомлення у газеті «Южный край» від 1 травня 1913 р.: «29-го квітня ... відбулося засідання фармацевтичного товариства ... були проведені вибори членів правління; одногolosно обрані: головою – приват-доцент М. П. Красовський...» [3, с. 4].

М. П. Красовський також приймав активну участь у спробах створення у Харкові у 1913 році фармацевтичного навчального інституту. Проблема роботи цього навчального закладу обговорювалася і на засіданнях фармацевтичного товариства, про що свідчить замітка, опублікована в газеті «Утро» від 2 березня 1914 р., в якій повідомлялося, що «під головуванням М. П. Красовського відбулося чергове засідання членів фармацевтичного товариства. Засідання було присвячене обговоренню критичного моменту, який переживає молода та симпатична установа – хіміко-фармацевтичний інститут...» [4, с. 7].

Заслуговує на увагу повідомлення в газеті «Южный край» від 16 травня 1907 р., з якого дізнаємося про призначення на 20 травня 1907 р. захисту

дисертації на ступінь магістра фармації провізора Красовського. Офіційними опонентами були призначені проф. Альбіцький, Чіріков и приват-доцент Валяшко [5, с. 3]. 25 травня 1907 р. «Южный край» повідомляв про успішний захист дисертації та затвердженні Красовського у ступені магістра фармації [6, с. 5].

Предметом наукових інтересів молодого вченого була «Колючий крушина (*Rhamnus cathartica*)», повідомлення про яку вчений неодноразово робив на засіданнях різноманітних наукових товариств. Підтвердження цьому знаходимо в газеті «Утро» від 31 березня 1907 р., у якій повідомлялося, що 2 квітня в Харківському університеті відбудеться засідання «товариства фізико-хімічних наук», на якому з доповіддю, присвяченої хімічному дослідженню плодів колючої крушини виступить М. П. Красовський [7, с. 4]. До речі, пізніше приват-доцент Красовський був обраний секретарем товариства фізико-хімічних наук, про що повідомлялося в замітці газети «Утро» від 10 лютого 1912 р. [8, с. 5]. А в замітці від 1 травня 1907 р. повідомлялося, що 2 травня відбудеться засідання товариства наукової медицини і гігієни, на якому магістр М. П. Красовський виступить з доповіддю «Колюча крушина (*Rhamnus cathartica*, жостер) та її складові частини» (з демонстрацією препаратів)» [9, с. 3].

М. О. Валяшко та М. П. Красовський були визнаними авторитетами у галузі хімії та неодноразово приймали участь у різноманітних з'їздах науковців як в Російській імперії, так і закордоном. Про їх участь в подібних заходах також знаходимо інформацію у харківській періодичній пресі.

Так, у газеті «Утро» від 14 грудня 1907 р. повідомлялося, що М. О. Валяшко та М. П. Красовський відряджаються для участі в роботі I Менделєєвського з'їзду загальної та прикладної хімії, який повинен був відбутися 20–30 грудня 1907 року у Санкт-Петербурзі [10, с. 4]. Із статті в газеті «Южный край» від 21 листопада 1909 р. дізнаємося, що медичний факультет Харківського університету відряджає на з'їзд «естествоиспытателей и врачей» до Москви завідуючого університетської аптеки М. П. Красовського [11, с. 7]. А в повідомленні газети «Южный край» 30 березня 1913 р. зазначалося, що проф. М. О. Валяшко и прив.-доц. М. П. Красовський відряджаються на «XIII-й съезд естествоиспытателей и врачей» до Тифлісу з 16 по 24 червня 1913 р. [12, с. 4].

Працюючи професором Ветеринарного інституту М. П. Красовський виступав і на засіданнях товариства ветеринарних лікарів. Зокрема 20 березня 1914 р. вчений зробив доповідь на засіданні товариства на тему

«Нові лікарські речовини і ідентичні їм препарати», про що повідомлялося в номері газети «Южный край» від 22 березня 1914 р. [13, с. 4].

Можна відокремити групу публікацій харківської преси, яка була присвячена проведенню занять та іспитів у студентів Харківського університету. Оголошення з приводу дати, часу, аудиторії проведення занять або прийому заліків та іспитів у місцевих газетах були звичайною практикою. Таким чином студенти отримували необхідну інформацію щодо освітнього процесу. Із таких оголошень ми дізнаємося про предмети, які в різні роки викладали професори університету, у тому числі і М. П. Красовський.

Наприклад, в газеті «Утро» 26 жовтня 1908 р. повідомлялося, що М. П. Красовський «...буде екзаменувати мед. III сем. по суботам с 1-го листопада» [14, с. 7]. 24 січня 1914 р. в газеті «Утро» повідомлялося, що на засіданні медичного факультету був заслушаний рапорт «проф. М. О. Валяшка про доручення прив.-доценту по кафедрі фармації та фармакогнозії М. П. Красовському провести іспит фармацевтів» [15, с. 6].

Потрібно підкреслити, що М. П. Красовський читав різні курси і приймав іспити і в інших навчальних закладах міста. Так, наприклад, в розділі «Школа та життя. Ветеринарний інститут» газети «Утро» від 11 квітня 1915 р. можна прочитати, що «...проф. М. Красовський екзаменує з фармації та фармакогнозії» [16, с. 6]. З газети «Южный край» за 28 липня 1907 р. дізнаємося, що М. П. Красовський проводив заняття і готував до іспитів на ступінь аптекарського помічника [17, с. 1], у номері цього видання за 4 вересня 1916 р. знаходимо інформацію про те, що приват-доцент М. П. Красовський читав лекції в стоматологічній школі Е. Гофунга [18, с. 2].

Цікавим документом є надрукована 31 жовтня 1913 р. у газеті «Утро» вітальна «Адреса М. П. Красовському» з нагоди його звільнення з посади лаборанта фармацевтичної лабораторії Харківського університету, яку вчений займав протягом 14 років [19, с. 6]. В документі, що був складений слухачами-фармацевтами 2 курсу та урочисто вручений управляючому університетської аптеки М. П. Красовському, вченого було охарактеризоване як досвідченого керівника, який завжди був готовий прийти студентам на допомогу та дати цінну пораду щодо роботи в аптеці.

Протягом багатьох років М. П. Красовський брав активну участь у громадському житті Харкова, про що свідчить ряд заміток. Так, у квітні 1902 р. вчений був обраний до складу Товариства допомоги нужденним

студентам Харківського університету, про що повідомлялося в газеті «Южный край» 11 квітня 1902 р. [20, с. 4].

В розділі газети «Южный край» «Дії уряду» 29 липня 1905 р. повідомлялося, «...що затверджуються в чинах, зі старшинством: ... титулярного радника Імператорського Харківського університету: штатний лаборант при фармацевтичній лабораторії Валяшко – з 23-го травня 1903 р. ... колезького секретаря: позаштатний лаборант Харківського університету Красовський – з 15-го листопада 1899 р.» [21, с. 1]. А в газеті «Утро» 13 вересня 1908 р. зазначалося, що лаборант Харківського університету М. П. Красовський з 15 листопада 1905 р. з титулярних радників переводиться в колезькі асесори [22, с. 4].

Ще однією актуальною темою початку ХХ ст., що активно обговорювалася на сторінках преси, була боротьба з епідемією чуми у Харкові у 1910 році. Для боротьби з цим небезпечним захворюванням у Харкові була створена спеціальна комісія, яка займалася санітарним станом міста. До складу цієї комісії також увійшов професор М. П. Красовський у якості «санітарного попечителя», про що повідомила газета «Утро» 21 серпня 1910 р. [23, с. 4]. А 24 серпня 1910 р. вчений був включений до складу «губернської санітарно-виконавчої комісії» [24, с. 6].

У 1914 р. на одному із засідань фармацевтичного товариства «М. П. Красовський доповідав зборам ... про відкриття при товаристві бактеріологічних курсів», про що повідомлялося в газеті «Утро» 2 травня 1914 р. [25, с. 5].

У 1910 р. М. П. Красовський приймав активну участь у компанії по збору коштів для допомоги новому вищому навчальному закладу Харкова – Жіночому медичному інституту, про що знаходимо статтю у газеті «Утро» за 16 вересня 1910 р. [26, с. 5].

З початком у 1914 році Першої світової війни у Харкові почали організовуватися лазарети з прийому поранених. Такий лазарет був створений і при Харківському університеті, до складу комісії, яка завідувала лазаретом, був включений М. П. Красовський, який приймав активну участь в його діяльності [27, с. 6]. За цю роботу вчений-фармацевт був нагороджений урядом орденом Святого Станіслава III ступеню, про що повідомляла газета «Южный край» 2 липня 1916 р. [28, с. 2].

Висновок. Діяльність М. П. Красовського була плідною та багатогранною, він мав високий авторитет у суспільстві та в наукових колах Харкова. Тому не випадково, що він допомагав Н. А. Валяшко у створенні в країні першого

спеціалізованого фармацевтичного вищого навчального закладу, який у вересні 2021 р. відзначив свій 100-річний ювілей.

Література:

1. Местная хроника // Южный край. 1899. 21 декабря. № 6523.
2. Местная хроника // Южный край. 1903. 23 февраля. № 7653.
3. Местная жизнь // Южный край. 1913. 1 мая. № 11384.
4. Заседания // Утро. 1914. 2 марта. № 2241.
5. Местная хроника // Южный край. 1907. 16 мая. № 9084.
6. Заседание совета университета // Южный край. 1907. 25 мая. № 9092.
7. Местная жизнь // Утро. 1907. 31 марта. № 108.
8. Собрания // Утро. 1912. 10 февраля. № 1569.
9. Местная жизнь // Утро. 1907. 1 мая. № 133.
10. Местная жизнь // Утро. 1907. 14 декабря. № 314.
11. Местная жизнь // Южный край. 1909. 21 ноября. № 9845.
12. Заседание совета университета // Южный край. 1913. 30 марта. № 11331.
13. Местная хроника // Южный край. 1914. 22 марта. № 11960.
14. Учебные заведения. Университет // Утро. 1908. 26 октября. № 576.
15. Университет // Утро. 1914. 24 января. № 2207.
16. Школа и жизнь. Ветеринарный институт // Утро. 1915. 11 апреля. № 2629.
17. Занятия к экзаменам // Южный край. 1907. 28 июля. № 9146.
18. Харьковская зубоврачебная школа Е. Гофунга // Южный край. 1916. № 13574.
19. Хроника учебных заведений // Утро. 1913. 31 октября. № 2126.
20. Деятельность Общества пособия недостаточным студентам Харьковского университета // Южный край. 1902. 11 апреля. № 7343.
21. Действия правительства // Южный край. 1905. 29 июля. № 8525.
22. Высочайшие приказы // Утро. 1908. 13 сентября. № 539.
23. Борьба с чумой в Харькове // Утро. 1910. 21 августа. № 1124.
24. Собрание санит. попечителей // Утро. 1910. 24 августа. № 1126.
25. Заседания // Утро. 1914. 2 мая. № 2298.
26. Женский медицинский институт // Утро. 1910. 16 сентября. № 1144.
27. Местная жизнь // Утро. 1914. 19 октября. № 2463.
28. Действия правительства // Южный край. 1916. 2 июля. № 13457.

Хіріна Ганна Олександрівна,
кандидат історичних наук, доцент,
кафедра філософії та соціології,
Національний фармацевтичний університет,
Харків, Україна;

Кахніашвілі Анастасія Сергіївна,
студентка 2 курсу, фармацевтичний факультет,
Національний фармацевтичний університет,
Харків, Україна;

Матус Тетяна Андріївна,
студентка 2 курсу, фармацевтичний факультет,
Національний фармацевтичний університет,
Харків, Україна

ВІДКРИТА ОСВІТА: СУТНІСТЬ, СУЧАСНІСТЬ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Вступ. Початок ХХІ століття охарактеризувався величезними змінами у житті та свідомості всього населення нашої планети. Нові можливості комунікації, поступове зникання кордонів в освітньому середовищі змінюють уявлення про форми та методи навчання. Традиційні способи отримання знань набувають нового змісту. Актуальним для реалій сьогодення є так звана «відкрита освіта» у своєму широкому тлумаченні – як освіта без бар'єрів, доступна усім охочим навчатися.

Мета дослідження. Дати визначення поняттю «відкрита освіта», визначити сфери її застосування та форми проявів.

Матеріали та методи. Широке коло відкритих джерел, об'єктивності, порівняльно-історичний.

Отримані результати. Відкрита освіта – це складна система, яка здатна миттєво реагувати на зміни соціально-економічної ситуації, що може задовольняти індивідуальним та груповим освітнім потребам і запитам. Вона базується на світоглядних і методологічних засадах відкритості та безперервності процесу пізнання. Відкрита освіта сприяє розширенню участі та відкритості в суспільстві, надає доступ до навчання значно більшої кількості людей, не зважаючи на вік, соціальне становище та місце проживання, знищує традиційні академічні кордони формальної освіти. Сама ідея відкритої освіти, як такої, що доступна всім, виникла ще у ХVІІ ст. у видатного чеського педагога Яна Амоса Коменського. Наукова дискусія

щодо змісту самого поняття «відкрита освіта» почалася у 60-х роках ХХ ст. та триває досі. Традиційна система вищої університетської освіти в середині ХХ ст. досить повільно реагувала на виклики стрімко розвиваючої економіки та суспільних відносин та не могла задовольнити попит на різнобічно підготовлених фахівців. Це викликало необхідність створення нового відкритого освітнього середовища, яке використовує можливості дистанційного навчання та сприяє безперервній освіті.

Основою відкритої освіти є самостійна робота та вільний доступ до інформації. Перший крок до відкриття інформаційної бази освіти був зроблений 1-2 грудня 2001 року на Будапештській конференції, що була проведена Інститутом відкритого суспільства, та оприлюднення 14 лютого 2002 року Будапештської ініціативи відкритого доступу (BOAI) — громадської ініціативи щодо принципів відкритого доступу до наукової літератури: «Поєднання старої традиції та нової технології може принести безпрецедентно велику суспільну користь. Стара традиція — це готовність вчених та дослідників безоплатно публікувати результати своїх праць у наукових виданнях для отримання та поширення нових знань. Новою технологією стає Інтернет. Громадська користь, яку приносить поєднання цих двох факторів, знаходить своє вираження у електронному розповсюдженні по всьому світу журнальних статей, відрецензованих експертами, та абсолютно вільному і необмеженому доступі до них учених, дослідників, викладачів, студентів та усіх, кого цікавить наука» [1]. Наступним кроком у відкритті доступу до наукової інформації стала підписана 20-22 жовтня 2003 року на конференції, яку організувало Товариство імені Макса Планка, Берлінська декларація про відкритий доступ до наукових та гуманітарних знань (Berlin Declaration on Open Access to Knowledge in the Sciences and Humanities). [2].

Сьогодні існують різні підходи до визначення поняття «відкрита освіта». Відкрита освіта – це форма демократизації суспільних відносин, що уможливорює поширення різноманітних форм освітньої діяльності. Відкрита освіта – складова відкритого суспільства як суспільства, що підтримує свободу самовираження людської особистості, її прагнення до самонавчання, творчої, пошукової діяльності. Відкрита освіта – сфера реалізації потреб інформаційного суспільства в умовах інформаційно-комунікаційної революції. Суспільство, в якому ми живемо є суспільством мас-медіа, тобто суспільством, де інформація та засоби, що її відтворюють і поширюють, мають головне значення. Інформатизація сьогодні – це не просто вимога

часу, ознака технічного розвитку суспільства, а й важлива життєва потреба. Вміння знаходити інформацію при найменших витратах часу, оволодіння технологіями Інтернет-комунікації, практики самореалізації у віртуальному просторі сьогодні стають невід'ємною складовою життя кожної людини.

Значні відмінності в інтерпретації поняття «відкрита освіта», а інколи цілковито протилежні його розуміння, пояснюються швидкими темпами впровадження інформаційно-комунікаційних технологій в освіту і змінами, які сьогодні переживає сфера освітніх послуг. Так, для однієї з поширених інтерпретацій відкритої освіти головним є аспект доступності, відкриття можливостей долучитися до освіти соціальних груп, що досі такого доступу не мали.

Відкрита освіта – це специфічна форма освітніх послуг. Основу освітнього процесу у відкритій освіті складає цілеспрямована, контрольована, інтенсивна самостійна робота здобувачів освіти, які можуть вчитися в зручному для себе місці, за індивідуальним розкладом, маючи при собі комплект спеціальних засобів навчання і погоджену можливість контакту з викладачем, а також контактів між собою. Метою відкритої освіти є підготовка здобувачів освіти до повноцінної і ефективної участі у громадській та професійній діяльності в умовах інформаційного та телекомунікаційного суспільства.

Особливостями відкритої освіти є: використання спеціалізованих технологій і засобів навчання — застосування комп'ютерів, мережевих засобів, мультимедійних технологій, спеціального програмного забезпечення для підготовки навчальних курсів і навчання студентів; тестовий контроль якості знань — використання тестових систем на базі інформаційних технологій; економічна ефективність — поліпшення співвідношення досягнутого результату до витрат часу, грошей і інших ресурсів на його досягнення, за порівнянні з традиційними формами навчання; гнучкість — можливість навчатися в зручний час, у зручному місці і в зручному темпі; модульність — можливість формування індивідуального навчального плану, що відповідає особистим потребам, з набору незалежних навчальних курсів; паралельність — можливість навчання при поєднанні з основною професійною діяльністю; асинхронність — реалізація технології навчання за зручним для кожного учня розкладом; нова роль викладача — покладання на нього функції координування пізнавального процесу, коректування змісту дисципліни, консультації при складанні індивідуального навчального плану, керівництво навчальними проектами за допомогою інформаційних та

телекомунікаційних технологій; нова роль тих, хто навчається — підвищення вимог до самоорганізації, вмотивованості, навичкам самостійної роботи та працьовитості; впровадження інформаційних і телекомунікаційних технологій в навчання; інтернаціональність — можливість експорту та імпорту освітніх послуг.

Відкрита освіта виступає сьогодні змістовною складовою глобальної освіти і пов'язана у першу чергу з побудовою мережевих форм освітнього простору, застосуванням новітніх інформаційно-комунікаційних технологій, дистанційних форм навчання, опануванням відповідних вмій, навичок та компетентностей. Однак існує ще одна важлива складова поняття відкритої освіти, яка наголошує на організаційних і технологічних аспектах цього явища. Проте не можна вважати позитивним і цілковите зведення відкритої освіти тільки до комп'ютеризації, інформатизації та впровадження комунікаційних технологій. Відкрита освіта не може прирівнюватися до використання комп'ютерів і мереж як ще одного «технічного засобу навчання», не зважаючи на неоднакову застосовність різних її складових і аспектів. Відкрита освіта – це передусім нові методи і прийоми навчання, викладання, підготовки і організації освітнього процесу та нові підходи до освіти, базовані на продуктивному і творчому використанні новітніх технологій. Це не самі по собі новітні технології, а їх творче новаторське використання в освітній сфері.

Зокрема, відкрита освіта надає можливість отримувати знання таким категоріям як особи з обмеженими фізичними можливостями, людям, які не мають часу для навчання в традиційних закладах вищої освіти, але бажають набути додаткових знань. Вона забезпечує гнучкий доступ до освітніх послуг з врахуванням географічних, соціальних та часових обмежень суб'єктів навчання, коли кожний може вчитися у зручний для нього час та у зручному місці.

Специфіка відкритої системи освіти, полягає ще й в тому, що освітня система має не лише надавати знання, але й, внаслідок постійного і швидкого оновлення знань в нашу епоху, формувати потребу у безперервному самостійному оволодінні ними, стимулювати творчий підхід до отримання знань впродовж усього життя людини. Особливо важливою є відкрита освіта як реалізація принципу навчання протягом всього життя. Для освіти дорослих, особливо в межах післядипломної педагогічної освіти цей принцип розкривається у контексті настанови: навчатися, щоб навчати.

Функціональність відкритих освітніх джерел може бути розширена: інформацію можна змінювати та вдосконалювати, методами та здобутками можна ділитися, а нові групи можуть співпрацювати завдяки відкритим джерелам та програмам. Завдяки об'єднанню навколо спільної мети – вироблення кращих засобів навчання – з'являється довіра, налагоджуються контакти. Безперечно, що відкрита освіта має різне тлумачення і різні форми.

Однією з найбільш цікавих проявів є медіа-освіта. Саме сучасні медіа по-новому розкривають зміст освіти, оскільки через них можливий відкритий доступ до інформації, швидке її поширення та оновлення.

Концепції відкритої освіти можуть бути покладені в основу формування єдиного відкритого освітнього простору на основі дистанційного навчання. Однак між відкритим і дистанційним навчанням не можна ставити знак рівності. Дистанційне навчання являє собою сукупність сучасних педагогічних, комп'ютерних і телекомунікаційних технологій, методів і засобів, що забезпечує можливість навчання без відвідування навчального закладу, але з регулярними консультаціями у викладачів. Відкрите навчання являє собою певну філософію, в основі якої лежить розширення доступності й особистого вибору в процесі навчання, у той час як дистанційна освіта зв'язана винятково зі способами передачі знань.

Висновки. Таким чином, відкрита освіта як чинник випереджаючого розвитку суспільства спрямована на сприяння становленню людини, відкритої до знань та відкритої до світу. Відкрита освіта – це рух, що вже набув великого поширення. За допомогою нових технологій поліпшується традиційний навчальний процес, важливі аспекти роботи освітньої системи, що ведуть до підвищення доступності і якості отримуваної освіти. Відкриваються нові можливості.

Література:

1. Budapest Open Access Initiative | Read the Budapest Open Access Initiative. www.budapestopenaccessinitiative.org. Процитовано 2015-10-19
2. Берлінська декларація по відкритому доступу до наукового і гуманітарного знань. www.enpuir.nyu.edu.ua. Процитовано 20 жовтня 2015 року.

Цвілий Сергій Миколайович,

кандидат економічних наук, доцент,
кафедра туристичного, готельного та ресторанного бізнесу,
Національний університет «Запорізька політехніка»,
Запоріжжя, Україна;

Гурова Дар'я Дмитрівна,

кандидат географічних наук, доцент,
кафедра туристичного, готельного та ресторанного бізнесу,
Національний університет «Запорізька політехніка»,
Запоріжжя, Україна

НАПРЯМКИ МОДЕРНІЗАЦІЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ З МЕДИЧНОГО ТУРИЗМУ НА ОСНОВІ ІННОВАЦІЙНОЇ СКЛАДОВОЇ

Модернізація професійної підготовки майбутніх фахівців з медичного туризму не можлива без впровадження інновацій в педагогічний процес. В.Ф. Самохін зазначає, що в останні роки поняття «інновація» та «інноваційний процес» широко використовуються в педагогіці, що, безсумнівно, є наслідком об'єктивних процесів, які відбуваються у сфері освіти й покликані сформуванню налагоджену систему використання інновацій з метою реалізації одного з основних принципів сучасної освіти: принципу особистісного підходу [4, с. 4].

У сучасних вітчизняних і зарубіжних дослідженнях термін «інновація» трактується по-різному. К.В. Шилов зазначає, що одні вчені (Е. Роджерс), розглядають інновацію як нововведення, вважаючи, що це ідея, яка є для конкретної особи новою. Автор підкреслює, що при цьому немає значення: є ідея об'єктивно новою чи ні, ідея визначається за часом, що минув з моменту її відкриття або першого використання. Тобто, це щось спеціально нове, від якого вони чекають ефективності при реалізації систематичних цілей. Термін «інновація» ввійшов у науковий обіг у ХІХ ст. через антропологію і етнографію і почав використовуватися у дослідженні процесів змін у культурі, виступаючи як антонім терміна «традиція»; особлива увага приділялася дифузії культурних новоутворень у відповідному середовищі, включаючи їхнє перенесення в інші культури. Цей дослідник виділяє два підходи: інновація як результат творчого процесу й інновація як процес упровадження нововведень [7, с. 52-54]. Г. Д. Бухарова термін «педагогічна

інновація» трактує так: цілеспрямована зміна, яка вносить в освітнє середовище стабільні елементи (новини), які покращують характеристики окремих частин, компонентів та самої освітньої системи в цілому; процес засвоєння новини (нового засобу, методики, програми тощо); пошук ідеальних методик та програм, їх впровадження у навчальний процес та творче переосмислення [1, с. 62]. В. А. Сластьонін ввів поняття «інноваційна діяльність» в педагогіку як соціально-педагогічний феномен, який відображає його творчий потенціал, вихід за межі нормативної діяльності [5, с. 54]. А. В. Хуторської визначає поняття «інноваційна діяльність» як комплекс заходів, що вживаються, із забезпечення інноваційного процесу на тому або іншому рівні освіти, сам цей процес. До основних функцій інноваційної діяльності належать зміни компонентів педагогічного процесу: сенсу, цілей, змісту освіти, форм, методів, технологій, засобів навчання, системи управління тощо [6, с. 58]. В. Ф. Самохін поняття «інноваційне мислення» характеризує як вищий рівень пізнання, розуміння суперечностей, що виникають у суспільних відносинах, творчого їх вирішення на базі усвідомлення відповідності або невідповідності нового потребам та інтересам людини. Поняття «інноваційна культура» людини розглядається авторами як галузь її духовного життя, що відображає ціннісну орієнтацію, закріплену в мотивах, знаннях, уміннях, навичках, у зразках і нормах поведінки, готовність і здатність до підтримки й реалізації нововведень у всіх сферах життя [4, с. 8]. О. О. Фунтікова вважає, що метою інноваційної діяльності є «очікування кінцевого результату, тобто якісна зміна об'єкта, ця мета передбачає усвідомлення моделі бажаного як активізуючого чинника власних дій; осмислення етапів і термінів досягнення очікуваного результату; раціональний добір засобів її досягнення». Важливим чинником інноваційної діяльності є вміння знайти в суспільно значущих цілях власну мету, яка активізує інноваційну діяльність педагога і сприяє ефективному процесу та результату. Професійна підготовка майбутніх фахівців має бути заснована на сучасних інноваційних технологіях з урахуванням сучасних вимог (А. Є. Саак і М. В. Акименко) [3, с. 122]. На думку К. М. Левківського, «стратегічними завданнями реформування освіти в Україні є: розбудова національної системи освіти; формування освіченої творчої особистості; забезпечення пріоритетності розвитку людини; гуманізм, демократизація, пріоритетність суспільних та духовних цінностей; виведення освіти в Україні на рівень освіти розвинених країн світу шляхом докорінного реформування її концептуальних, структурних й організаційних засад». Науковець зазначає,

що пріоритетними напрямками реформування освіти вважаються: забезпечення всебічної готовності громадян до здобуття освіти будь-яких рівнів; досягнення якісно нового рівня у вивченні базових навчальних дисциплін гуманітарного та профільного циклів; створення умов для задоволення професійних, освітніх потреб і можливостей їх удосконалення шляхом підвищення кваліфікації [2, с. 174].

Соціально-економічні зміни вимагають корінного оновлення розуміння системи освіти, науки, методології, технології організації навчально-виховного процесу в навчальних закладах. Інноваційна спрямованість діяльності педагогів, яка включає до себе свідомість, опанування та використання педагогічних інновацій, виступає засобом модернізації освітньої політики. На підставі аналізу наукових праць модернізація професійної підготовки майбутніх фахівців з медичного туризму в умовах ступеневої освіти передбачає гармонізацію всіх її складових компонентів і повинна бути спрямована на:

- активізацію розвитку творчого мислення, здатностей, індивідуалізації навчання, стимулювання самостійності в пізнавальній діяльності студентів;

- виявлення недоліків підготовки майбутніх фахівців з медичного туризму та створення умов для своєчасного їх усунення;

- підвищення освітнього та культурного рівня студентів, необхідного для інтеграції в міжнародне науково-освітнє та професійне співробітництво;

- створення певного психологічного клімату в ЗВО, в якому здійснюється підготовка майбутніх фахівців з медичного туризму. Показниками й умовами цього стане соціокультурне наповнення змісту освіти, залучення майбутніх фахівців з медичного туризму у різні проблемні ситуації їхньої професійної діяльності, заміна суб'єкт-об'єктного (управлінського) способу відносин між викладачами й студентами суб'єкт-суб'єктним, при якому корпорація стає головною направляючою взаємодії суб'єктів освітнього процесу;

- зміну мотивації навчання, на активне оволодіння знаннями. Активна корекція програми підготовки в процесі їхньої реалізації, залучення майбутніх фахівців з медичного туризму до змін у програмі освітньої діяльності;

- втілення провідного методичного прийому: створення проблемної ситуації. Використання такого прийому буде стимулювати майбутніх фахівців з медичного туризму до самостійного пошуку інформації й засобів розв'язування проблеми, вироблення здатності до вирішення завдань у нових

ситуаціях;

- пошук нових форм залучення майбутніх фахівців в ситуації професійної практики, наприклад з урахуванням дії механізму запобігання ринковим загрозам, для розвитку в них уміння входити в нове освітнє або професійне середовище й саморозвиватися в ньому зі збереженням самобутності;

- використання новітніх педагогічних технологій на базі інтернет-технологій, цифрових методів та комп'ютеризації процесу протягом усього терміну навчання, участь в актуальних проектах діджиталізації;

- вдосконалення методики навчання та оцінювання знань, умінь та навичок студентів з основних навчальних дисциплін.

На основі досвіду викладацької діяльності авторами визначено основні напрями модернізації професійної підготовки майбутніх фахівців з медичного туризму в умовах ступеневої освіти, до яких віднесено: коригування процесу підготовки фахівців з медичного туризму; організація підготовки бакалаврів і магістрів на основі інноваційних процесів; визначення змісту підготовки і розробка професійного освітнього стандарту освіти за освітньою програмою «Медичний туризм»; розробка змісту бакалаврської та магістерської підготовки фахівців з медичного туризму, розширення системи підвищення кваліфікації; впровадження нових інформаційно-комунікативних технологій. Тобто, основні шляхи модернізації професійної підготовки майбутніх фахівців з медичного туризму у ЗВО України на сучасному етапі зорієнтовані на пошук варіативних освітніх структур, що могли б забезпечити мобільність майбутнього фахівця з медичного туризму в сучасних коронавірусних умовах ринку праці.

Відносно сталого розвитку елементів системи пропозиції якісної освітньої послуги щодо підготовки фахівців з медичного туризму сформовано рекомендації керівникам закладів вищої освіти з метою розробки відповідних управлінських рішень на посткоронавірусну перспективу, а саме:

- встановити тісний практичний взаємозв'язок ЗВО зі стейкхолдерами та компаніями, які є потенційними роботодавцями, тим самим відновивши прямий зв'язок між процесом та результатами навчання і кар'єрою, що, в свою чергу, підвищить мотивацію у студентів;

- створити систему кар'єрного (адміністративного, педагогічного, наукового) розвитку з метою стимулювання творчого зростання, підвищення педагогічної майстерності викладачів;

- розробити програми на довго-, середньо- та короткострокові періоди щодо зміцнення матеріального становища, системи соціальних гарантій, а також системи життєзабезпечення викладачів з метою зростання якості роботи, передусім, за напрямком викладання дисциплін;

- сформувані елементи сучасної організаційної культури в ЗВО, яка дозволяла б дієво та ефективно використати вільний і творчий характер професії викладачів і сприяла їх самовираженню для трансферу компетентностей, навичок і досвіду в потенціал студентів;

- організувати на належному рівні різні у реальному та віртуальному просторі відкриті науково-методичні, науково-практичні заходи з метою обміну досвідом, реалізації наукового потенціалу, а також формування знань у студентів цього напрямку підготовки (медичний туризм) [8].

Автори пропонують технологію формування попиту на освітню послугу:

- аналіз реального і потенційного попиту ринку вакансій з урахуванням темпів посткоронавірусного розвитку галузі (на перспективу від 5 до 10 років);

- виявлення та аналіз потреб споживачів на послуги освіти у цій сфері;

- аналіз послуг на ринку, які задовольняють існуючі освітні потреби;

- виявлення розриву в існуючих потребах з боку клієнтів і наявних послуг (виявлення ступеня задоволення або незадоволення потреб споживачів існуючими послугами). На етапі буде доцільним виокремити три підетапи: детальний аналіз потреб, які не задоволені існуючим продуктом у цільового сегмента на ринку (1); проектування послуги, яка б задовольняла потреби (2); аналіз ринкової можливості реалізації послуги (унікальність, витрати і масштаб з надання до попиту, кадровий склад, перспективність, прибутковість) (3);

- пропозиція на ринку нової або модернізованої освітньої послуги, яка краще існуючих аналогів задовольняла б потреби здобувачів та стейкхолдерів;

- закріплення у свідомості здобувачів, що освітня послуга унікальна і перевершує аналоги за ступенем задоволення майбутніх потреб споживачів;

- закріплення у свідомості здобувачів назви ЗВО як установи, яка гнучко реагує на зміну запитів, надає своєчасну послугу і «підключається» про клієнтів.

Має сенс додати, що ця технологія формування попиту на освітню послугу з медичного туризму виступає базою для розробки відповідної ринкової конкурентної стратегії ЗВО, кафедри, освітньої програми. Можна сформулювати два постулати відносно такої стратегії: по-перше, якщо стратегія формування попиту є невідповідною до вимог і характеристики того ринку, на якому ЗВО функціонує, позиції такого закладу на ринку є неміцними, а термін перебування - короткостроковий; по-друге, якщо сьогодні ЗВО користується успіхом у клієнтів, але він не відслідковує змін на ринку освітніх туристичних послуг і не розробляє власну стратегію формування попиту, то у зазначеного ЗВО можуть виникнути серйозні посткоронавірусні проблеми, тоді як конкуренти постійно ведуть активну боротьбу за споживача на ринку.

Коронавірусний освітній простір загострив увагу науковців і практиків до такої форми навчання, як дистанційна освіта, яка також є новою перспективною сферою маркетингу. Дійсно, ЗВО формують і здійснюють пропозицію освітніх послуг (ОП) на ринок, тому вони відіграють вирішальну роль у становленні маркетингу в галузі туристичної освіти й використанні маркетингового підходу для вирішення проблем. Однак, залишаються актуальними традиційні питання маркетингу освіти, якими є: контингент, що навчається; мета та зміст навчання; термін навчання; місце розташування закладу; технологія і форми навчання, контролю й оцінки знань; склад викладачів і науковців; напрямки використання навчально-методичних засобів; обсяг і структура наукової діяльності; рівень самоосвіти викладачів і студентів. Тобто, значна роль при побудові архітектури маркетингу освіти залишається за внутрішньосистемними елементами ЗВО.

Динаміка соціально-економічного розвитку України і досвід зарубіжних країн демонструють, що високий рівень розвитку технологій призводить до витіснення зі сфери медичного туризму малокваліфікованих працівників і носіїв застарілих професій, викликає необхідність наймати адаптованого до вимог сучасних інноваційних технологій персоналу, який гнучко реагує на професійні зміни. З одного боку, помітно змінюються вимоги до працівників сфери медичного туризму, що відбивається на професійно-кваліфікаційній і галузевій структурі зайнятого населення. З іншого боку, зростає роль і значення працівників у забезпеченні ефективності бізнес-процесів компаній. Сьогодні відбувається трансформація моделі компетентностей працівника, причому самі динамічні зміни

стосуються професійної складової цієї моделі: рівня знань, майстерності, отриманих навичок, накопиченого досвіду у трудовій діяльності.

В умовах значного вивільнення працівників зі сфери обслуговування рівень компетентностей має весь час зростати. Висока кваліфікація, широкий набір компетентностей, мобільність персоналу стає найважливішою зброєю конкуренції. Поширення на ринку праці робочої сили, здатної до творчої роботи в професійних сферах медичного туризму, можливо тільки при досягненні працездатним населенням усіх вікових груп, більш високої і якісної освітньої та професійної підготовки. Впровадження такого критерію в нашій країні слід вважати, поряд зі скороченням частини некваліфікованої праці, одним з головних умов виходу економіки країни на новий етап розвитку. Розвиток наукової бази підготовки кадрів, творча робота у великій мірі стане основним змістом діяльності працівників вищого професійного рівня.

Література:

1. Бухарова Г. Общая и профессиональная педагогика : учебное пособие для студентов ВУЗов. Москва : Академия, 2009. 336 с.
2. Левківський К. Стратегія розвитку вищої освіти в контексті акмеології. Акмеологія – наука ХХІ століття: розвиток професіоналізму: Матеріали другої міжн. наук.-практ. конф. Київ : КМПУ імені Б.Д. Грінченка, 2008. С. 174–177
3. Педагогіка вищої школи: Словник-довідник / упор. О.О. Фунтікова. Запоріжжя : ГУ «ЗІДМУ», 2007. 404 с.
4. Самохин В. Педагогические инновации в системе профессионального образования: цели и сущность. Инновации в образовании. 2006. № 6. С. 4–9.
5. Сластьонін В.А. Общая педагогіка : учебное пособие для студентов высших педагогических учебных заведений / под ред. В.А. Сластенина. Москва : Гуманитарний издательский центр ВЛАДОС, 2003. Ч. 1. 288 с.
6. Хуторской А.В. Педагогическая инноватика : учебное пособие для студентов высших учебных заведений. Москва : Академия, 2008. 256 с.
7. Шилов К.В. Классификация инноваций. Инновации в образовании. 2007. № 3. С. 52–58.
8. Vindyk A., Tsviliy S., Gurova D. Current state of professional training of competent specialists in the field of hospitality, taking into account the factor of action COVID-19. *Vzdelávanie a spoločnosť VI* : Collection of Scientific Papers. IOSR Journal. University of Presov. Slovakia. June, 2021. 451 p. Pp. 163-184.

Чернігова Тетяна Леонідівна,
викладач, кафедра фундаментальної та мовної підготовки,
Національний фармацевтичний університет,
Харків, Україна

ТЕМА «МОВЧАННЯ» У ТВОРЧІЙ СПАДЩИНІ БЕЛЬГІЙСЬКОГО ФІЛОСОФА, ПОЕТА ТА ДРАМАТУРГА МОРІСА МЕТЕРЛІНКА

Нашою метою була спроба розглянути творчість М. Метерлінка та її загальний антропологічний контекст у світлі християнського світовідчуття, проаналізувати в контексті християнської образності, а саме, з точки зору присутності в його творах християнської символіки, інтерпретації ним заповідей Божих і бачення Бога: у драмах письменник активно використовував біблійні сюжети, символи і мотиви, зокрема: звернення в молитві до Бога з проханням вказати шлях, сенс життя; принципи всепрощення, незасудження і смиренності; ідеї покаяння і духовного прозріння, вміння каятися та прощати, надія і любов, зокрема, і до ворогів; різноманітна символіка християнських чеснот. М. Метерлінк застосовував такі художні образи, які дозволяють виявити його справжню, глибинну релігійність. Метерлінківський внутрішній діалог, цей своєрідний маніфест тиші і мовчання, стверджує: внутрішнє життя душі починається по-справжньому лише тоді, коли душа «мертва» до всього зовнішнього, коли людина зосереджується на молитві і в *тиші* чує відповідь на свою молитву. Художник «без Бога в душі» не зміг би створити твори, які сприймаються як пронизані християнськими смислами, – тому й у сучасній «кризовій епосі межі» можна звертатися до *мудрого* Метерлінка за порадою, як набути сили зберегти свою душу у цьому жорсткому, несправедливому світі. Але співзвучність із християнською позицією спостерігається тільки починаючи з 2-го періоду творчості Метерлінка (з 1898 р.); у 1-му періоді, представленому, в основному, темою смерті, лише намічається наближення до вивільнення аксіологічного потенціалу іманентної релігійності драматурга.

У «Скарбі Покірливих» Метерлінк розвиває свою улюблену думку, що все важливе і велике в людському житті відбувається в тиші і мовчанні, що звичайні слова не можуть передати того, що відбувається в глибині людської душі, коли вона перебуває в діяльнісному мовчанні. Таким чином, за Метерлінком, діяльнісне мовчання – то є життя душі. Мова містиків – мова

без слів. Метерлінк (у главі «Про жінок», вважаючи, що завдяки жінкам на землі зберігається відчуття містичного, оскільки в них самих є щось містичне) пропонує вивищитися над розумом і бути покірливим, щоб відрізнити слова від сутності; на думку філософа, чисте полум'я любові освітлює хрести храмів. «Бджоли працюють лише в мороці, думка працює лише в тиші, а добродієність у таємниці» [2, с. 10]. Тому, щось промовляючи, ми це профануємо.

Уперше здійснений культурфілософський аналіз творчої спадщини М. Метерлінка у зіставленні з православною традицією «мовчання» в ісихазмі. Виявлено, що у світогляді М. Метерлінка проявляються мотиви, співзвучні ісихастській традиції, неодноразово опосередкованої як російською, так і західноєвропейською культурою, і кожного разу по-своєму «у знятому вигляді». Мотив мовчання, що з'явився вже у його перших творах, став наскрізним і переріс у *теорію мовчання* (у «Скарбах покірливих»), бере початок від учня Апостола Павла – Діонісія Ареопагіта, праці якого М. Метерлінк вивчав ще в коледжі. У процесі дослідження визначилася ретроспектива опосередкувань, яка дозволяє визнати, що змістовним витоком і психобіографічним імпульсом створення «теорії про мовчання» слугувало, окрім юнацького інтересу до вчення Діонісія Ареопагіта, захоплення М. Метерлінком – уже у зрілому віці – творами Ф. Ніцше (на якого, як відомо, величезний вплив мала творчість Достоєвського) і Ф. М. Достоєвського, який і сам зазнав потужного впливу творів Ніла Сорського, на якого, у свою чергу, вплинули ідеї творця ісихастичного вчення – Григорія Палами, який увібрав і розвинув ідеї та думки Діонісія. «Теорію про мовчання» можна вважати не лише філософським підґрунтям важливого елемента естетики «нової драми» – обов'язковості підтексту, який формується завдяки «діалогу другого розряду», а й однією з найважливіших складових філософсько-антропологічних поглядів М. Метерлінка: головне для людини – навчитися діяльному мовчанню, бо в ньому – істинне життя її душі й умови єднання з невиразним, Божественним.

Однак, окрім *співзвуччя* світосприйняття М. Метерлінка вченню ісихазму, тобто крім функціонально-структурної та ціннісної схожості ісихастського принципу мовчання та метерлінківського вчення про мовчання відзначається і принципова розбіжність цих позицій: у М. Метерлінка «безмовно розмовляють» одна з одною людські душі, тоді як в ісихазмі, мовчання – це «розумна робота», молитва, звернення до Бога, Ісуса

молитва. М. Метерлінк антропоморфізував якнайглибші за змістом символи Тиші, Мовчання, Смерті, Долі, Мудрості (якою він наділяє не розум, а любов), рефлексуючи над християнськими смислами. Він одночасно і підтримує основні християнські цінності, і не приймає засадничі християнські догмати.

Література:

1. Чернигова Т.Л. Христианство и христианская этика в структуре творческого наследия М. Метерлинка / Т. Л. Чернигова, А. Д. Михилёв // Вісник ХНУ ім. В. Н. Каразіна. – (Сер.: Теорія культури і філософія науки). – 2004. – № 625-2. – С. 105–110.
2. Метерлінк Морис. Полное собрание сочинений: В 6 т. Москва: Изд-во В. М. Саблина, 1911. Т. 3. 285 с.
3. Чернигова Т.Л. Мотив «молчания» в эстетике Метерлинка. Философско-культурологический анализ / Т. Л. Чернигова // Вісник ХНУ імені В. Н. Каразіна. – (Сер.: Теорія культури і філософія науки). – 2007. – № 751. – С. 90–95.
4. Чернигова Т. Л. Концепция «деятельного молчания» в эстетике М. Метерлинка и православный исихазм [Электронный ресурс] / Т.Л. Чернигова // Образование и воспитание гражданина в контексте церковно-общественного сотрудничества: матер. VIII Всерос. научно-образоват. Знаменских чтений (12 – 15 март). – Курск: Изд-во Курского гос. ун-та, 2012. Режим доступа: DWD–RW(D:) Znam 8 Materials материалы VIII чтений: Христианство. Философия. Культура.

Шевченко Сергій Леонідович,

доктор філософських наук, професор,
кафедра філософії, біоетики та історії медицини,
Національний медичний університет імені О. О. Богомольця,
Київ, Україна

ЕКЗИСТЕНЦІАЛЬНІ ВИМІРИ ГУМАНІСТИЧНОГО ІДЕАЛУ ОСВІТИ В “ТЕОНОМНІЙ ЕТИЦІ” ПАУЛЯ ТІЛЛІХА

Постулюючи автентичність “екзистенції” як найвищу цінність та сенс “нової реальності”, П. Тіллїх наголошує на амбівалентності поняття гуманізм в співставленні його з поняттям людяності. “Такий термін як arete (англ. – virtue) вказує на актуалізацію сутнісних людських можливостей. Якщо мати

це на увазі, то було б правомірним прямо говорити про здійснення людських можливостей, – стверджує він у своїй праці “Систематична теологія”, – а внутрішню мету прахис, спрямовану на індивідів як таких, назвати “людяністю”. Однак, і використання поняття “людяності” (“гуманності”) теж є проблематичним, тому, що в повсякденній мові воно має різні значення, а також тому, що є й філософська конотація поняття “гуманізм” як специфічної інтерпретації можливостей людини. Якщо мати на увазі саме цю конотацію, то людяність як мета людського прахис може бути протиставлена божественності як цілі (в сенсі “уподібнення Богові”). Незважаючи на ці небезпеки, я хотів би використовувати слово “людяність” в сенсі здійснення внутрішньої мети людини щодо самої себе та своїх особистісних відносин, причому здійснення, пов’язаного зі “справедливістю” як здійсненням внутрішньої мети соціальних груп і їх взаємовідносин” [3, с. 65].

Як бачимо, спочатку здається, що П. Тілліх надає перевагу поняттю “людяність”. Але філософ дещо уточнює в подальших своїх міркуваннях. “Гуманізм – поняття ширше, ніж людяність. Ми визначали людяність як здійснення особистісного життя саме як особистісного життя й співвіднесли її зі справедливістю, і (в тій більш широкій перспективі, що містить всі функції духу) з істиною, і виразністю. Гуманізм і охоплює принципи, і співвідносить їх з актуалізацією культурних можливостей людини. Людяність, як і справедливість, – це підлегле гуманізму поняття. А гуманізм – це позначення внутрішньої мети будь-якої культурної діяльності. Гуманізм не може піддаватися критиці в якості раціоналізму. Він взагалі не може піддаватися критиці в тій мірі, в якій він стверджує, що метою культури є актуалізація можливостей людини як носія духу. Однак повинна бути відкинута та гуманістична філософія, яка намагається приховати амбівалентності в ідеї гуманізму. Амбівалентності гуманізму засновані на тому факті, що, в якості гуманізму, він ігнорує самотрансцендентуючу функцію життя та абсолютизує її самотворчу функцію. Це не означає того, що гуманізм ігнорує “релігію”. Зазвичай, хоча не завжди, він підпорядковує релігію людським можливостям і розглядає її відповідно – як витвір культури. Але тим самим актуально гуманізм заперечує самотрансцендентування життя, а разом з тим – і глибинність релігії” [3, с. 81].

Усвідомлюючи амбівалентність інтерпретацій поняття “гуманізм” у сучасній культурі, П. Тілліх вдається до не простих запитань: “Чи ліберальний гуманізм у його формі, що панує в більшості

західноєвропейських країн, також можна вважати квазірелігією й притому не менш потужною? І це не просто теоретичне питання: мова йде про практичну спроможність Заходу протистояти тиску цих квазірелігій сьогодні” [5, с. 401].

У сучасну добу, як стверджує П. Тілліх, “... християнський універсалізм трансформувалася в гуманістичний релятивізм” [5, с. 416]. І тому “... Ми повинні визнати, що християнство перетворилося в одну з релігій, замість того щоб залишатися центром кристалізації всіх позитивних релігійних елементів, підкорюючи їх власним критеріям” [5, с. 435]. Вбачаючи у цьому підстави критичного ставлення до християнства в сучасну епоху, П. Тілліх підіймає питання щодо вимірів його людяності, щодо того, чи існує прогрес у наближенні до принципу людяності та створенні сформованої особистості, а також у наближенні до принципу справедливості і у формуванні організованої людської спільноти. Його роздуми з цього приводу є надзвичайно глибокими, істинними та оригінальними. Люди, які у сучасну епоху самодостатньо втілюють у своєму житті принцип людяності, на думку П. Тілліха, радше не залежать від мінливих умов існування культури у різних історичних умовах – прогресивних, застарілих чи регресивних. Безсумнівно, що людяність у кожному такому випадку особистісної реалізації є новим витвором і в кожному з тих індивідів, що втілюють її протягом, а інколи й ціною свого життя. У кожному історичний період культурна ситуація неначе надає свої, специфічні потенційності для реалізації індивідами принципу людяності у своєму житті. Однак, навряд чи слід вважати, що існує обов’язковий прогрес від одного індивідуального самовтілення до іншого, від одного типу історичного втілення людяності до іншого. Той, хто знає, наприклад, як змінювалися скульптурні зображення від найдавніших культур до сучасної, стверджує П. Тілліх, повинен знати і приклади різноманітного історичного втілення людяності в образах гідності, серйозності, спокою, мудрості, мужності, співчуття тощо. Тому, на думку вченого, та трансісторична мета, до якої рухається людство, є не згасанням людяності, а її специфічно історичним здійсненням у кожному конкретному індивіді.

В контексті розглядуваного співвідношення “гуманізм – людяність” порушує П. Тілліх і надзвичайно вагому у сучасному суспільстві проблему цілей та цінностей освіти. У своєму вченні він наголошує на тому, що протягом XIX - XX ст. технічний ідеал освіти значною мірою підпорядкував собі її гуманістичний зміст. Гуманізм у цьому випадку, згідно з його визначенням, перетворився на “порожній, позбавлений творчого змісту

феномен” [4, с. 345]. “Оскільки гуманізм став внутрішньо порожнім, таким же став гуманістичний ідеал освіти. Не дивно, що ця подвійна порожнеча, порожнеча пристосування до потреб індустріального суспільства та порожнеча культурних цінностей, відношення до яких позбавлене граничної зацікавленості, призводить до байдужості, цинізму, відчаю, розумових відхилень, дитячої злочинності, відрази до життя,” – зазначав американський мислитель у своїй праці “Теологія культури” [4, с. 347-348].

На тлі сучасних реалій, еволюції уявлень та переоцінки цінностей, роздуми П.Тілліха видаються надзвичайно важливими. Зокрема, і наголошення на тому, що людство не повинне забувати про те, що демократія, яка сьогодні так оспівується в Україні, «може призвести і до створення масового конформізму, який для динамічного елемента в історії і його революційного вираження є набагато небезпечнішим, ніж відкрито діючий абсолютизм” [3, с. 343-344].

Сучасна тенденція трансформації релігійного світогляду на примітивний моралізм примушує більш глибоко і уважно поставитися і до відомих застережень П. Тілліха щодо проблем функціонування у сучасному суспільстві, проблем дієвості моралі та моральності. Адже “... Мораль – це така функція життя, за допомогою якої починає існувати сфера духу. Мораль, – на думку П.Тілліха, – це конститууюча функція духу” [3, с. 40], яка лише у духовному співтоваристві детермінована благодаттю. Будь-яка система моралі, позбавлена граничної зацікавленості в якості своєї основи, згідно з його переконаннями, вироджується в спосіб пристосування до соціальних потреб, незалежно від того, чи мають вони граничне виправдання чи ні. І та нескінченна пристрасть (поняття філософії С. К’еркегора, перейняте й трансформоване П. Тілліхом в “граничну зацікавленість” – *С. III.*), яка була характерна для справжньої віри, випаровується, і її замінює раціоналістичний розрахунок, не здатний вистояти перед наступом ідолюклонницької віри. Саме це, як стверджує П. Тілліх, і відбулося повсюдно в західній культурі ХХ століття.

Специфічною відмінністю “теономної етики” П. Тілліха, є і застосування у характеристиці та інтерпретації сенсу етичних категорій екзистенціальних вимірів віри, мужності, любові, провини, смерті та ін. За їхньою допомогою він й описує сенс етичних понять у протиставленні “моралізмів” та моральності: “обумовленим моралізмом” – “безумовної моральності”, “моралізму авторитету” – “моральності ризику”, “моралізм

закону” – “моральності милості”, “моралізму справедливості” – “моральності любові” тощо.

Щоб здійснити остаточний крок до свого якісного перевтілення, вважає філософ, кожна людина повинна ще й мати “мужність – бути собою”. Теологічна теза про безкінечну цінність кожної людської душі, стверджує П. Тілліх, є наслідком онтологічного самоутвердження Я в якості неподільного та непідмінюваного Я. “Саме такий тип самоутвердження називається “мужністю бути собою” [2, с. 64]. “Мужність бути собою”, доводить П. Тілліх, здатна позбавити західне суспільство тієї ментальності, яка створює концептуальну структуру техніко-математичного пояснення світу засобами природознавства, раціоналістичну концепцію реальності як машини з навіки незмінними законами руху, які виявляються в нескінченно відтворюваних і передбачуваних природних процесах, і яка в свою чергу настільки потрапляє під її чари, що сама перетворюється в частину цієї машини, у фрагмент цього вічно тотожного собі процесу. “Підкорюючись власному витвору, – впевнений мислитель, – ця ментальність саму себе розглядає як механізм, забуваючи про те, що він нею ж і створений. Це становить велику загрозу для західної культури. Вона знаменує собою втрату попередніх цінностей, а втратити їх – це ще страшніше, аніж ніколи їх не мати” [1, с. 218 – 219].

Література:

1. Тиллих П. Кайрос // П. Тиллих. Избранное: теология культуры; [пер. с англ. Е.Г. Галагушкин, О.В. Боровая, Т.И. Вевюрко, Е.А. Жукова, О.Я. Зоткина, В.В. Рынкевич, Т.Е. Савицкая]. – М.: Юрист, 1995. – С. 216 – 235 (Лики культуры).
2. Тиллих П. Мужество быть // П. Тиллих. Избранное: теология культуры; [пер. с англ. Е.Г. Галагушкин, О.В. Боровая, Т.И. Вевюрко, Е.А. Жукова, О.Я. Зоткина, В.В. Рынкевич, Т.Е. Савицкая]. – М.: Юрист, 1995. – С. 7 – 131 (Лики культуры).
3. Тиллих П. Систематическая теология. Т. III. / Пауль Тиллих; [пер.с англ. О.Я. Зоткина; отв.ред. О.Р. Газизова]. – М.; СПб.: Университетская книга, 2000. – 415 с. (Книга света).
4. Тиллих П. Теология культуры // П. Тиллих. Избранное: теология культуры; [пер. с англ. Е.Г. Галагушкин, О.В. Боровая, Т.И. Вевюрко, Е.А. Жукова, О.Я. Зоткина, В.В. Рынкевич, Т.Е. Савицкая]. – М.: Юрист, 1995. – С. 236 – 395 (Лики культуры).

5. Тиллих П. Христианство и встреча мировых религий // П. Тиллих. Избранное: теология культуры; [пер. с англ. Е.Г. Галагушкин, О.В. Боровая, Т.И. Вевюрко, Е.А. Жукова, О.Я. Зоткина, В.В. Рынкевич, Т.Е. Савицкая]. – М.: Юрист, 1995. – С. 396 – 441 (Лики культуры).

Наукове видання

«АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ФІЛОСОФІЇ ОСВІТИ»

Матеріали науково-практичної конференції з міжнародною участю
кафедра філософії та соціології, Національний фармацевтичний університет

28 жовтня 2021 р.

м. Харків

Харків

НФаУ

2021

Формат 60 × 84/8. Ум. друк. арк. 12,9.

Національний фармацевтичний університет

вул. Пушкінська, 53, м. Харків, 61002

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи серії ДК № 3420 від 11.03.2009.